

50 ปี
ปากกลาง
จากยอดดอย สู่พื้นราบ

50 ปี ป่ากลาง จากยอดดอย สู่พื้นราบ

ชมรม 50 ปีป่ากลาง

50 ปีปากกลาง: จากยอดดอย สู่พื้นราบ

คณะผู้เขียน	ประสิทธิ์ ลิปรีชา ถวิล โชติชัยพิบูล ประวันวิทย์ คณิตสากล สุจิต ปันกิจวานิชเจริญ
ที่ปรึกษา	ประกอบ แสันทรงสิริ สมชาย รุ่งระตะวานิช จรัส ศิริสันติกุล ปัญญา ศิริสัตยกุล
พิมพ์ครั้งที่ 1	เมษายน 2561
จำนวน	1,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	ชมรม 50 ปีปากกลาง (สงวนลิขสิทธิ์) (ห้ามขาย)
ที่ติดต่อ	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านค้ำฮ่อ หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง อำเภอป่าจ้อย จังหวัดน่าน 55120
พิมพ์ที่	วนิดาการพิมพ์ จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ 0 5311 0503-4
ภาพปก	รุ่งเช้าที่ชุมชนปากกลาง (เหนือสนามโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166) 20 ธันวาคม 2560 ถ่ายโดย Tsuv Vaaj

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

ประสิทธิ์ ลิปรีชา. และคณะ

50 ปีปากกลาง : จากยอดดอย สู่พื้นราบ.— น่าน : ชมรม 50 ปีปากกลาง, 2561.
274 หน้า.

1. การพัฒนาชุมชน. 2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. 3. กลุ่มชาติพันธุ์. 4. การอพยพ.
I. ประสิทธิ์ ลิปรีชา. II. ชื่อเรื่อง.

307.14

ISBN 978-616-468-063-0

คำนำ

สถานที่ตั้งของชุมชนปากกลาง ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 6,000 ไร่ นั้นเคยเป็นพื้นที่ที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านปศุสัตว์และกสิกรรม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเต็มไปด้วยหญ้าคาและป่าไผ่ไม่รู้ไร่ ดังนั้น ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงจึงหาประโยชน์เพียงการเก็บหน่อไม้ไผ่มาเป็นอาหาร ส่วนต้นไม้ใหญ่มีเพียงประปราย เพราะผืนดินบริเวณนี้ไม่อุดมสมบูรณ์นั่นเอง ส่วนบริเวณที่ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงหมู่บ้านปากกลางสามารถใช้ทำประโยชน์ได้ก็มีเพียงพื้นที่เล็ก ๆ ที่ชนบททั้งสองข้างลำห้วยแต่ละสายมาทำเป็นที่นาและปลูกข้าวบ้าง อย่างไรก็ตาม นอกจากพื้นที่แห่งนี้จะแห้งแล้งเพราะไม่มีแหล่งน้ำทางธรรมชาติใด ๆ และแหล่งน้ำตามลำห้วยสองสามสายที่อยู่ใกล้เคียงก็อยู่ลึกเกินกว่าจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งปริมาณน้ำที่มีอยู่ในลำห้วยแต่ละสายก็ไม่พอที่จะทำประโยชน์ใด ๆ ได้เลย เพราะลำห้วยเหล่านั้นล้วนมีต้นกำเนิดมาจากป่าที่ไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ในบริเวณเดียวกัน

ต่อมา ทางราชการได้จัดสรรพื้นที่แห้งแล้งแห่งนี้ให้ชาวม้งและชาวอัวเมียนที่กลายเป็นผู้พลัดถิ่นในประเทศของตนเอง เนื่องจากหนีภัยสู้รบระหว่างทหารของรัฐบาลไทยและแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (ส่วนชาวจีนหรือลัวะได้ถูกอพยพตามมาทีหลัง) และอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากหมู่บ้านบนดอยอื่น ๆ เข้ามาในพื้นที่เพื่อหาแหล่งพักพิงตามที่ทางราชการชี้แนะ ทางราชการจึงตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งใหม่นี้ว่า “บ้านปากกลาง” หมายถึง ป่าที่ตั้งอยู่ตรงกลางของหมู่บ้านอื่น ๆ อีกนับสิบแห่งที่อยู่โดยรอบ

ในระยะแรก ๆ ของการตั้งหมู่บ้าน ทางราชการได้ทุ่มเทและแนะนำหลายโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน แต่มีเพียงโครงการเดียวที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและนับได้ว่าประสบความสำเร็จ คือ การกั้นลำห้วยเพื่อให้เป็นอ่างเก็บน้ำโดยความร่วมมือจากรัฐบาลนิวซีแลนด์ ทำให้ชาวหมู่บ้านปากกลางทั้งสองฝั่งสามารถใช้น้ำอย่างเก็บน้ำเป็นถนนข้ามลำห้วย ซึ่งจากเดิมชาวบ้านจะข้ามลำห้วยแห่งนี้แต่ละทีก็ต้องเดินลงไป

ที่ลำห้วยเฮาซึ่งเป็นกันเหวลึก อย่างไรก็ตาม แม้มีน้ำที่เก็บในอ่างน้ำนิวซีแลนด์แห่งนี้ แต่ชาวบ้านก็ยังไม่สามารถนำน้ำในอ่างไปใช้ประโยชน์ได้อยู่ดี เนื่องจากไม่มีเครื่องสูบน้ำ และพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ไกลเกินไป ไม่เหมือนชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบปากกลางซึ่งมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งอุปโภค บริโภค ปศุสัตว์และกลีกรวม ซึ่งสามารถทำนาในฤดูกาลทำนาและปลูกต้นยาสูบในช่วงหลังเก็บเกี่ยวของต้นฤดูหนาวและต้นฤดูร้อนของทุกปี การย้ายถิ่นฐานใหม่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กันดารเช่นนี้ ชาวบ้านปากกลางจึงต้องมีการปรับตัวอย่างมากเพื่อการอยู่รอด

ในยุคแรกของการมาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่บ้านปากกลางนั้น ชาวบ้านผู้มาใหม่ประสบปัญหามากมายหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอากาศที่ร้อนอบอ้าวมากกว่าบนดอยที่พวกเขาจากมา ทำให้เกิดความทุกข์ทรมานทางร่างกาย ผู้สูงอายุในสมัยแรกๆ ต่างคร่ำครวญที่จะกลับไปยังหมู่บ้านเดิมที่อยู่บนดอย นอกจากนั้นโรคภัยไข้เจ็บก็เป็นอุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะบ้านแห่งใหม่นี้มีโรคภัยมากกว่าที่เคยพบเห็นและได้ยินมาก่อน เช่น โรคมาลาเรีย เพราะอากาศร้อนทำให้เชื้อโรคเจริญเติบโตได้ดีกว่า หรือชาวบ้านอาจจะอุปาทานไปเองว่ามีโรคมากกว่าที่เดิม

ส่วนทางด้านสังคมนั้น นอกจากชาวปากกลางจะต้องหาวิธีเอาตัวรอดท่ามกลางสังคมและสภาพแวดล้อมใหม่แล้ว พวกเขายังต้องเผชิญความท้าทายใหม่ๆ อีกเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากการแต่งตัวและวิถีชีวิตของผู้มาใหม่ที่แตกต่างกับคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ราบแล้ว ผู้มาใหม่ก็ยังไม่ได้พูดภาษาเดียวกันกับคนส่วนใหญ่ในพื้นที่อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุและสตรีซึ่งพูดภาษาไทยหรือคำเมืองไม่ได้ ทำให้การติดต่อสื่อสารยิ่งยากลำบากมากขึ้น แต่การปรับตัวเข้ากับสังคมแห่งใหม่ของคนรุ่นหลังทำให้การปรับตัวค่อยๆ ดำเนินไปอย่างช้าๆ แต่ราบรื่นจนถึงทุกวันนี้

การเปลี่ยนผ่านต่างๆ ทั้งทางด้านสังคมวัฒนธรรม การศึกษาและอาชีพ ทำให้สังคมรอบข้างยอมรับการมีตัวตนและการดำรงอยู่ของชุมชนชาวบ้านปากกลางตลอดครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้จากทั้งชาวม้ง ชาวอัวเมียน และชาวกิน (ลัวะ) ต่างก็มีจารีตประเพณี วิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติของตนเองที่แตกต่างกันไปโดยในช่วงแรกๆ ที่เพิ่งอพยพมาถึงหมู่บ้านปากกลางนั้น บรรพบุรุษของแต่ละชนเผ่าได้จัดเทศกาลสำคัญต่างๆ อย่างเดียวกันกับที่เคยปฏิบัติมาจากถิ่นเดิมบนดอย เช่น เทศกาลกินข้าวใหม่ เป็นการขอบคุณพระแม่ธรณีที่จัดหาอาหารให้ เทศกาลปีใหม่ม้งที่มีการทำบุญ

การเคารพบรรพบุรุษประจำปีของแต่ละครอบครัวตามความเชื่อ มีการละเล่นต่าง ๆ เช่น การโยนลูกช่วง การแข่งขันตีลูกช่วง เป็นต้น ส่วนชาวอัวเมียนและถิ่น (ลัวะ) ต่างก็จัดประเพณีของเผ่าตัวเองแตกต่างกันออกไป เช่น ชาวอัวเมียนจัดเทศกาลปีใหม่ที่ตรงกับช่วงตรุษจีน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หลายประเพณีค่อย ๆ สูญหายหรือปรับเปลี่ยนการปฏิบัติไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม

ชาวปากกลางประสบความสำเร็จทางการศึกษาและอาชีพอย่างเป็นนัยสำคัญตลอดระยะเวลาครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา จากเดิมที่ทำการเกษตรกรรมบนผืนดินที่ได้รับการจัดสรรโดยทางราชการตั้งแต่ต้นและอยู่ที่บริเวณหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว แต่ทุกวันนี้ชาวบ้านก็เดินทางไปทำการเกษตรในหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไป ไม่ว่าจะเป็นการเช่าที่มาทำหรือซื้อที่มาประกอบอาชีพ ส่วนอาชีพอื่น ๆ แต่เดิมนั้นมีพ่อค้าแม่ค้ามั่งที่มีเพียงไม่กี่คนทำการค้าขายภายในสังคมม้งภายในจังหวัดเดียวกันหรือกับจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น แต่ทุกวันนี้พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น และไปทำมาหากินในวิชาชีพอื่น ๆ ทั่วประเทศก็ว่าได้ ส่วนคนที่เรียนสูงขึ้น ในระยะต้น ๆ นั้น อย่างดีแค่รับราชการครู แต่ในปัจจุบันนี้สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปร่วมทำงานอาชีพอื่น ๆ หลากหลายและมากมาย เช่น รับราชการตำรวจ ทหาร นักกฎหมาย วิศวกร แพทย์ เกษตรกร นักวิจัย อาจารย์มหาวิทยาลัย กับเจ้าหน้าที่องค์กรระหว่างประเทศ ทั้งในและต่างประเทศ

ตลอด 50 ปีที่ผ่านมา ชุมชนปากกลางมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปมาก ในหลากหลายด้าน คณะผู้เขียนเองก็เป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางผ่านการพัฒนาเหล่านี้ การที่ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ การนำเอาภาพถ่ายที่เป็นประจักษ์พยานได้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กับทั้งค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วเรียบเรียงและตีพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือเช่นนี้ นับเป็นประโยชน์อย่างมากต่อคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตของชุมชนปากกลางที่จะเรียนรู้และเข้าใจประวัติศาสตร์ของตัวเอง กับทั้งทำให้คนภายนอกได้เข้าใจผู้คนและสังคมปากกลางมากขึ้น อันจะนำมาสู่การยอมรับการมีตัวตนและการดำรงอยู่ของชุมชนปากกลางต่อไป

จรัส ศิริสันติกุล

สถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย

กรุงเทพมหานคร

กิตติกรรมประกาศ

การเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่ชุมชนปากกลางได้รับการจัดตั้งขึ้นครบ 25 ปี ครบ 40 ปี หรือครบ 50 ปี ได้เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในรูปแบบของงานสังสรรค์ เวทีเสวนา บันเทิงและนิทรรศการ แต่ภายหลังจบกิจกรรมแล้วคงเหลือไว้แต่ในความทรงจำของผู้คนที่ได้เข้าร่วมแต่ละกิจกรรมเท่านั้น ฉะนั้น จึงเป็นความตั้งใจของคณะผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ที่จะรวบรวมเอาประสบการณ์ตรงของคนรุ่นบุกเบิกชุมชนปากกลาง รูปถ่ายในแต่ละด้านและแต่ละยุค ข่าวหนังสือพิมพ์ จดหมายส่วนตัว รวมถึงหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เอามาเรียบเรียงไว้เป็นรูปเล่ม เพื่อให้สามารถเผยแพร่ไปในวงกว้างและคงอยู่คู่กับชุมชนปากกลางไปอย่างยาวนาน

แม่เลี้ยงไอมะจิน วิลเลียมส์ เป็นมิชชันนารีชาวอเมริกันที่ถ่ายรูปนักเรียนในหอพักคริสเตียนป่วกับชาวบ้านปากกลางเอาไว้มากที่สุด ตั้งแต่ปี 2510 เป็นต้นมา กับทั้งเขียนจดหมายกลับไปถึงคริสตจักรบรอดเวย์ที่รัฐเคนทักกีที่เป็นบ้านเกิดของตัวเองทุกเดือน รูปถ่ายและจดหมายทุกชิ้นได้รับการคัดเลือกมาลงไว้ในหนังสือเล่มนี้แล้ว นอกจากนั้นยังมีหนังสือและรูปถ่ายของ ดร.เดวิด ฟิลเบค กับของหมอการ์แลนด์ แบร์ มิชชันนารีชาวอเมริกันที่มาเผยแพร่ศาสนากับคนถิ่น (ลัวะ) และคนม้ง ตั้งแต่ทศวรรษ 2490 กับหนังสือและรูปถ่ายของโรเบิร์ต เฮิร์น ที่เป็นประโยชน์อย่างมาก

สถาบันวิจัยชาวเขา (ถูกยุบเมื่อปี 2545) เป็นอีกแหล่งข้อมูลหนึ่งที่รวบรวมภาพถ่ายและข่าวเกี่ยวกับชาวเขาเอาไว้มากมาย และมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนปากกลาง ซึ่งได้คัดเลือกมาลงไว้ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

ผู้อาวุโสของชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) อี้วเมียนและม้งที่เป็นผู้บุกเบิกชุมชนปากกลางได้เล่าประสบการณ์ตรงของตัวเองด้วยความตื่นเต้น คลุกเคล้าด้วยอารมณ์ทั้งเศร้าใจและดีใจ อยากให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ ซึ่งคณะผู้เขียนได้บันทึกเอาไว้ทั้งในรูปแบบของ

วิดีโอ เทปบันทึกเสียง และภาพนิ่ง แต่ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ จึงได้คัดเพียงบางส่วน มาลงไว้ในหนังสือเล่มนี้เท่านั้น

รูปถ่ายที่ชาวบ้านแต่ละบ้านเก็บไว้ หรือติดไว้ที่ฝาผนังบ้าน อาจมีคุณค่าเฉพาะ ครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติ แต่หากได้นำมารวบรวมและเรียบเรียงไว้ในหนังสือและเผยแพร่ในวงกว้าง ก็จะสามารถบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และมีความหมาย สำหรับชุมชนปากกลางโดยรวมได้ นอกจากนั้นแล้วในยุคปัจจุบันยังสามารถเข้าถึง เฟซบุ๊กขององค์กรและส่วนตัวของคนปากกลาง ซึ่งมีรูปถ่ายที่มีคุณค่าอย่างมากมา หากได้นำมารวมเป็นรูปเล่มและจัดเป็นหมวดหมู่ จึงขอขอบพระคุณเจ้าของภาพถ่าย และเฟซบุ๊กทุกท่าน ซึ่งชื่อของท่านได้ปรากฏในคำอธิบายของแต่ละภาพถ่ายแล้ว (โดยที่ในบางรายอาจไม่ได้ขออนุญาตจากเจ้าตัว) การนำภาพถ่ายของท่านมาลงในหนังสือเล่มนี้ เป็นการทำได้ด้วยเจตนาดี เพื่อยกย่องเจ้าของและก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อชุมชนปากกลางโดยรวม

นอกจากบุคคลที่มีชื่อเป็นคณะผู้เขียน ผู้บริจาคทุนทรัพย์ เจ้าของภาพ ผู้เขียน ข้อคิด/คำฝาก และผู้ให้ข้อมูลแล้ว ขอขอบคุณผู้นำชุมชนปากกลางหลายท่านที่ได้ ท่วมเทเวลาและสติปัญญาในการทำให้หนังสือเล่มนี้สามารถตีพิมพ์ออกมาเผยแพร่ให้ ทุกท่านได้สัมผัสด้วยสายตาและสองมือ

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเกิดประโยชน์ต่อทั้งคนปากกลางและคนภายนอก กับผู้คนในทุกภาคส่วน ทำให้เข้าใจที่มาของชุมชนปากกลางและความเปลี่ยนแปลง ในด้านต่างๆ ในแต่ละยุคสมัย กับทั้งเป็นบันทึกประวัติศาสตร์สำหรับคนรุ่นต่อไป อีกยาวนาน

คณะผู้เขียน
มีนาคม 2561

สารบัญ

คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ง
บทที่ 1 ชื่อเรียกและประวัติศาสตร์	1
• ม้ง	2
• อีวเมี่ยน	8
• ถิ่น (ลัวะ)	13
บทที่ 2 จากยอดดอย สู่พื้นที่ราบ	17
• ชุมชนบนภูเขา	18
• สงครามเย็นและขบวนการคอมมิวนิสต์	24
• หมู่บ้านบนดอยลูกเป็นไฟ	29
• ศูนย์อพยพชาวเขาปากกลาง	38
บทที่ 3 การศึกษา	71
• รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ในสังคมกลุ่มชน	72
• การเริ่มเข้าศึกษาในโรงเรียนของกลุ่มชนเผ่า	73
• ช่องทางและโอกาสในการเข้าเรียนในโรงเรียน	90
• ผลจากการศึกษาในระบบโรงเรียน	94

บทที่ 4 อาชีพและเศรษฐกิจ	97
• การเกษตร	98
• หัตถกรรมฝีมือ	110
• การค้าขายและธุรกิจ	114
• การบริหารการและเป็นเจ้าหน้าที่องค์กร	120
• การรับจ้าง	127
 บทที่ 5 สังคมและวัฒนธรรม	 131
• ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรม	132
• ภาษา	148
• เครื่องแต่งกาย	150
• ลักษณะบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย	159
• ความสัมพันธ์ทางสังคม	162
 บทที่ 6 สาธารณูปโภค การคมนาคมและสื่อสาร	 171
• ถนน	172
• การคมนาคมขนส่งและยานพาหนะ	176
• น้ำและไฟฟ้า	182
• เทคโนโลยีการสื่อสาร	185

บทที่ 7	หน่วยงานและองค์กรทางสังคม	191
•	การเสด็จเยี่ยมชุมชนปากกลาง	192
•	กองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ 21	196
•	โรงเรียน	202
•	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปากกลาง	209
•	องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)	211
•	ศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูง (ประชาสงเคราะห์)	212
•	อาศรมพระธรรมจาริกปากกลาง	214
•	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	216
•	องค์กรทางสังคม	220
บทที่ 8	เรียนรู้อดีต เข้าใจปัจจุบัน สรรค์สร้างอนาคต	229
•	สรุปและอภิปราย	230
•	ข้อคิดและคำฝาก	239
	บรรณานุกรม	247
	รายชื่อผู้บริจาคเงินเพื่อสมทบทุนการจัดพิมพ์หนังสือ	251
	เกี่ยวกับผู้เขียน	264

บทที่ 1

ชื่อเรียก และประวัติศาสตร์

ชื่อเรียกกลุ่มชนเผ่า¹ ของตัวเอง กับชื่อที่คนอื่นเรียก เหมือนหรือต่างกันอย่างไร? แต่ละคำมีความหมายอย่างไร? และแต่ละกลุ่มชนเผ่ามีประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาอย่างไร?

ม้ง

“ม้ง” เป็นชื่อที่กลุ่มชนเผ่าม้งเรียกตัวเอง หมายถึง คน หรืออิสรชน ขณะที่คนจีนเรียกว่า “เหมียว” แปลว่า ต้นข้าว หน่ออ่อน และแปลงนา หมายถึงคนพื้นถิ่นดั้งเดิมหรือชนพื้นเมืองในพื้นที่ราบภาคกลางของประเทศจีน ส่วนในประเทศไทยและลาว คนลาว คนไทยและชาวตะวันตกออกเสียงเพี้ยนเป็น “แม้ว” และมักจะถูกนำไปผูกกับภาพลักษณ์ในทางลบในสายตาของรัฐและชาวต่างชาติ คือการที่เป็นคนบนดอยสูง ลำห้วย ปลูกฝิ่น ส่วนหนึ่งเคยเข้าร่วมกับขบวนการคอมมิวนิสต์² และอื่นๆ จึงทำให้ชาวม้งในประเทศไทยไม่อยากจะให้คนอื่นเรียกตัวเองว่าเป็นแม้ว

นักวิชาการชาวจีนที่ศึกษากลุ่มชนชาติเหมียวต่างอ้างถึงหลักฐานของจีนที่บันทึกว่าเหมียวเป็นกลุ่มชนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงและแม่น้ำฮวงโห (แม่น้ำเหลือง) เมื่อประมาณ 4,000 กว่าปีก่อน จากการที่ถูกบุกรุกและขับไล่ให้ออกจากพื้นที่ตั้งของตนเองครั้งแล้วครั้งเล่า ทำให้ชาวเหมียวในยุคสมัยราชวงศ์ชิง (Qing – 221 ก่อนคริสต์ศักราช) ส่วนใหญ่หนีไปอาศัยอยู่ในเขตป่าเขาที่ห่างไกลจากเมือง เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากการก่อกวนจากกลุ่มอื่นๆ ถึงตอนปลายของราชวงศ์ซื่อฮั่น (Xi Han) ชาวเหมียวได้พัฒนาขึ้นมาเป็นกลุ่มที่มีอำนาจ ทำให้ผู้ปกครองของราชวงศ์ต้องหันมาให้ความสนใจกับชาวเหมียว หรือพวกหวู่ หลิง หม่าง เป็นพิเศษ

¹ ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนใช้คำว่า “ชนเผ่า” ในความหมายที่ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งนักวิชาการนิยมใช้กัน กับเป็นคำที่กลุ่มชาวบ้านและคนทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนนิยมใช้กันในปัจจุบัน

² การที่สื่อพาดหัวข่าว “แม้วแดง” หรือม้งคอมมิวนิสต์ในยุคสงครามเย็น (พ.ศ. 2510-2525) กลายเป็นภาพลักษณ์ที่ผู้คนในสังคมเข้าใจชาวม้งไปในทางลบเป็นอย่างมาก ทั้งๆ ที่กลุ่มที่อยู่กับฝ่ายรัฐบาลเป็นกลุ่มใหญ่

จนกระทั่งปี พ.ศ. 1416 อาณาจักรน่านเจ้าได้ยกทัพไปตีเขตภาคตะวันตกของ มณฑลเสฉวน และภาคใต้กับภาคกลางของมณฑลกุ้ยโจว กวาดต้อนทรัพย์สินและ ประชาชนไปเป็นจำนวนมาก ชาวเหมียวส่วนหนึ่งถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่มณฑลยูนนาน สมัยราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1822-1911) การโค่นระบบผู้นำชนเผ่าในท้องถิ่น การถูกรุกรานเหยียดหยามและกดขี่ชนชาติส่วนน้อยได้เกิดขึ้นและดำเนินต่อมายาวนาน ประชาชน หลากหลายกลุ่มที่ประสบความยากลำบากได้ลุกขึ้นมาต่อต้าน เอกสารโบราณของจีน ระบุว่า มีประชาชนชาวเหมียวกว่า 2,000 คนอพยพเข้าสู่มณฑลยูนนานเพื่อแสวงหา ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า โดยอพยพเข้าสู่มณฑลยูนนานเพื่อหลบหลีกสงคราม (ยัง มีอิตเต็ง, 2520) และส่วนหนึ่งได้อพยพต่อไปยังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นภาคเหนือของประเทศเวียดนาม ลาวและไทย ในส่วนของดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันนั้นชาวม้งเริ่ม อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งระหว่างช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษ 2400 หรือประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา โดยในปี 2472 ชาวตะวันตกบันทึกว่าพบคนม้งตั้งหมู่บ้านอยู่ใน จังหวัดตากก่อนแล้ว (Culas and Michaud, 2004) ดังนั้น เหตุผลในการอพยพจาก ทางตอนใต้ของจีนเข้าสู่ดินแดนล้านนาคือหนีการทำลายล้างของคนจีน กับเพื่อ แสวงหาที่ทำกินแห่งใหม่ที่ดีกว่า

ในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นภาคเหนือของประเทศไทย ชาวม้งได้ข้ามแม่น้ำโขง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนที่จะมีสนธิสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในการกำหนดเส้นแบ่ง เขตแดนของราชอาณาจักรสยามใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งนี้ สามเส้นทางหลักที่ชาวม้งเข้ามาคือ เส้นทางแรก ผ่านเมืองหงสาในแขวงไซยะบูลี เข้ามายังดอยภูแวในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติของจังหวัดน่าน แล้วกระจายไป ยังภูเขาสูงลูกต่างๆ ในจังหวัดน่าน เช่น เขาผีปันน้ำในเขตอำเภอบ่อเกลือ ดอยภูคา ในเขตอำเภอปัว ดอยขุนสถานในอำเภอเวียงสา แล้วบางส่วนได้อพยพต่อไปยัง ดอยลานสางหรือดอยระแหงในจังหวัดตาก กับที่ภูหินร่องกล้าในจังหวัดพิษณุโลก และเขาปู่เขาย่าในจังหวัดเพชรบูรณ์ เส้นทางที่สองคือ เข้ามายังอำเภอเชียงของและ เวียงแก่น แล้วตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ดอยภูลังกา ดอยยาว ดอยผาหม่น หรือภูชี้ฟ้า แล้ว ส่วนหนึ่งได้อพยพข้ามแอ่งที่ราบเชียงรายไปยังดอยช้างในเขตอำเภอแม่สรวย ต่อไป ยังดอยหลวงเชียงดาว ดอยสุเทพ ดอยอินทนนท์และดอยแม่โถในจังหวัดเชียงใหม่

และเส้นทางที่สามคือ ข้ามแม่น้ำโขงที่เหนืออำเภอเชียงแสน เข้าสู่ประเทศพม่าที่ ดอยผ้าห่มปก แล้วจึงข้ามมายังดอยอ่างขางกับดอยสามหมื่นในจังหวัดเชียงใหม่ และดอยหมากพริกกับดอยแม่ฮ่อค้อในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในช่วง พ.ศ. 2511 ถึง พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นยุคสงครามเย็น ชาวม้งในประเทศไทย ต้องถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย กับฝ่ายที่เข้าร่วมกับฝ่ายรัฐบาลไทย ภายหลังจากที่รัฐบาลมีนโยบาย 66/2523 ให้นักศึกษาและคนในพื้นที่ราบที่เข้าร่วมการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ในป่ากลับเข้าสู่ เมืองเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยโดยไม่เอาความผิด ชาวม้งที่เคยเข้าร่วมกับฝ่ายพรรค คอมมิวนิสต์ในเขตจังหวัดเชียงราย พะเยา น่าน พิชณุโลก เลย เพชรบูรณ์และ จังหวัดตาก จึงเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย โดยจัดตั้งหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่เดิมที่ พวกเขาเคยอยู่อาศัยก่อนที่จะเข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในป่า ปัจจุบันมีหมู่บ้านม้ง กระจายอยู่ใน 15 จังหวัด คือเชียงราย พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก สุโขทัย กำแพงเพชร พิชณุโลก เพชรบูรณ์ เลย และกาญจนบุรี นอกนั้นยังมีชุมชน ครอบครัวยุคปัจจุบันและปัจเจกบุคคลชาวม้งกระจายอยู่ทั่วประเทศด้วย เหตุผลของการไปเรียนหนังสือ ทำงานและค้าขาย เป็นต้น (ประสิทธิ์ ลิขิตา, 2548)

การกระจายตัวของชาวม้งไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกนั้นเกิดขึ้นภายหลังจาก ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้าครอบครองประเทศลาวเมื่อปี พ.ศ. 2518 ทำให้กลุ่มม้งในประเทศ ลาวที่เคยรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับทหาร ซี.ไอ.เอ. ของสหรัฐอเมริกา ต้องกลายเป็น ผู้อพยพเข้ามาอยู่ตามค่ายพักพิงชั่วคราวในประเทศไทย หลังจากนั้นจึงได้รับการ ช่วยเหลือให้อพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศตะวันตก โดยปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) มีชาวม้งอาศัยอยู่ใน 11 ประเทศ คือ ประเทศเวียดนาม (ประมาณ 1 ล้านคน) ประเทศ ลาว (ประมาณ 5 แสนคน) สหรัฐอเมริกา (ประมาณ 3 แสนคน) ประเทศไทย (ประมาณ 2 แสนคน) ฝรั่งเศส (ประมาณ 1.5 หมื่นคน) พม่า (ประมาณ 4 พันคน) ออสเตรเลีย (ประมาณ 3 พันคน) กิอาน่าฝรั่งเศส (ประมาณ 2 พันคน) แคนาดา (ประมาณ 1 พันคน) อาร์เจนตินา (ประมาณ 1 พันคน) และเยอรมนี (ประมาณ 3 ร้อยคน)

ม้งที่ปากกลาง แบ่งออกเป็นสองกลุ่มย่อย คือม้งเดือ (ม้งขาว) กับม้งจ้าว (ม้งเขียว หรือม้งดำ หรือม้งน้ำเงิน) ซึ่งในอดีตมีความแตกต่างอยู่บ้างในด้านสำเนียง ภาษาพูด การแต่งกาย และพิธีกรรม แต่ปัจจุบันแทบจะแยกกันไม่ค่อยออก เพราะ มีการผสมผสานหรือหยิบบ้างกันและกัน กับเปลี่ยนไปเป็นแบบคนพื้นราบมากขึ้น

ชายม้งจิวตระกูลอย่าง จากคอยค่างฮ่อ ถ่ายที่อำเภอปัว ประมาณปี 2505
(ที่มา: เย็น ศิริสัตยกุล)

ชายม้งตระกูลอย่าง บนคอยค่างฮ่อ ตำบลสถาน ประมาณปี 2505
(ที่มา: เลาค่า หรือเชิดชู กิตติยังกุล — เจื้อจู้ ว่าง)

หญิงม้งจื๋ว บ้านค้ำงฮ่อ คำบลสถาน ปี 2507
(ถ่ายโดย: ไอมอจิ้น วิลเลียมส์)

ชายม้งจื๋ว บ้านน้ำเปิน อำเภอทุ่งช้าง ปี 2507
(ถ่ายโดย: ปญญา ศิริสัตยกุล)

ผู้ชายม้งจั่ว บ้านน้ำเงิน อำเภอทุ่งช้าง ปี 2507
(ถ่ายโดย: ปัญญา คิริสัตยกุล)

หญิงม้งจั่ว บ้านน้ำเงิน อำเภอทุ่งช้าง
ปี 2507
(ถ่ายโดย: ปัญญา คิริสัตยกุล)

ม้งเตือ จากบ้านปางกบ ถ่ายที่หอพัก
คริสเตียนบั่ว ปี 2510
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

อ้วเมี่ยน

“เมี่ยน” หรือ “อ้วเมี่ยน” เป็นคำที่กลุ่มชนใช้เรียกตัวเอง แต่มักถูกคนอื่นเรียกว่า “เข่า” นักภาษาศาสตร์จัดให้อ้วเมี่ยนอยู่ในกลุ่มที่พูดภาษาแม้ว-เข่า ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาย่อยในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต (Matisoff, 1983) อย่างไรก็ตาม เจสส์ พูเรต์ บันทึกเอาไว้ว่ากลุ่มที่พูดภาษาอ้วเมี่ยนนั้นยังประกอบด้วยสี่กลุ่มภาษาย่อยอีก คืออ้วเมี่ยน มั่น บะเยามิน และเยามิน ซึ่งในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ย่อยที่รัฐบาลจีนรวมไว้ภายใต้ชนชาติเข่านั้น กลุ่มที่พูดภาษาอ้วเมี่ยนกับภาษามั่นเป็นสองกลุ่มหลักในสี่กลุ่มภาษาย่อย (Pourret, 2002: 11) โดยในประเทศไทยนั้นพบกลุ่มที่พูดภาษาอ้วเมี่ยนเป็นหลัก ซึ่งเรียกตัวเองว่าอ้วเมี่ยน ส่วนกลุ่มที่พูดภาษามั่นนั้นเป็นกลุ่มที่รู้จักกันในชื่อมันและแลนแต่นในประเทศลาวและเวียดนาม

อ้วเมี่ยนเป็นกลุ่มที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภาษาที่มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ชาวอ้วเมี่ยนมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง แต่ในส่วนของภาษาเขียนนั้นได้คิดสร้างตัวหนังสือไว้ใช้เองโดยดัดแปลงจากตัวอักษรจีนในภาษาอื่นเพื่อนำมาใช้เป็นภาษาเขียนใหม่ของตัวเองที่มีลักษณะเฉพาะ ดังนั้น การอ่านออกเสียงจะมีหลักคือ ถ้าเป็นคำศัพท์ในภาษาอ้วเมี่ยนจะอ่านเป็นสำเนียงชาวอ้วเมี่ยน แต่ในบางคำศัพท์นั้นถ้าเป็นคำศัพท์ที่ใช้ตัวหนังสือเขียนเดียวกันนั้นในภาษาอื่นจะอ่านเป็นสำเนียงภาษาย่อยชนิดหนึ่งของภาษาถิ่นกวางตุ้ง เท่าที่พบในปัจจุบันนั้นไม่ว่าจะเป็นหนังสือคัมภีร์ทางศาสนา หนังสือคัดเพลง หนังสือลำดับญาติวงศ์ต่าง ๆ ของชาวอ้วเมี่ยน ล้วนแล้วแต่ใช้ภาษาเขียนเช่นนี้ (เครือข่ายวัฒนธรรมอ้วเมี่ยน, 2545: 2)

ในทางประวัติศาสตร์ อ้วเมี่ยนเป็นชนกลุ่มน้อยโบราณที่อาจมีอายุเก่าแก่เท่ากับกลุ่มชาวฮั่นหรือชาวจีน (พูเรต์, 2545: 5) มีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณหุบเขากลุ่มแม่น้ำเหลือง ทางตอนเหนือของประเทศจีนเมื่อหลายพันปีมาแล้ว ต่อมาได้ถูกกวาดล้างโดยจักรพรรดิหวงตี้และเหยียนตี้ อ้วเมี่ยนส่วนที่เหลือจากการกวาดล้างได้อพยพลงทางใต้ของจีน ถูกรุกรานจากภัยทางการเมืองอีกหลายต่อหลายครั้ง โดยเฉพาะในรอบหนึ่งร้อยปีของราชวงศ์หมิง เมื่อถูกกดขี่และถูกปราบปรามอย่างรุนแรง อ้วเมี่ยนส่วนหนึ่งจึงอพยพไปยังมณฑลกุ้ยโจวและยูนนาน อีกส่วนหนึ่งได้อพยพเข้าไปในประเทศเวียดนาม ลาว และต่อมายังประเทศไทย หลังการสิ้นสุดของสงครามปลดแอกในประเทศลาวเมื่อปี 2518 อ้วเมี่ยนนับหมื่นคนได้อพยพไปตั้งถิ่นฐาน

อยู่ในอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส และบางประเทศในยุโรป (จันทบูรณ์ สุทธิ สมเกียรติ
จำลอง และทวีข จตุรพรฤทธิ์, 2539: 2-3)

บ้านอ้าวเมี่ยนผาเคื่อ เชียงราย ปี 2507
(ถ่ายโดย: Lucience Hanks)

ชุดแต่งกายหญิงอ้าวเมี่ยน บ้านห้วยสะนาว หมู่ที่ 2 ประมาณปี 2530
(เจ้าของ: ถวัชชัย จารุประภัสสร)

ชายชาวอัวเมี่ยน ประมาณปี 2510
(ที่มา: สถาบันวิจัยชาวเขา)

ในประเทศไทย หากจะแบ่งกลุ่มการอพยพของอัวเมี่ยนโดยพิจารณาจากเส้นทางการอพยพและช่วงระยะเวลาที่เข้าสู่ในบริเวณนี้แล้ว พบว่าทุกกลุ่มมีเส้นทางการอพยพมาจากประเทศลาว (มงคล, 2533 และเครือข่ายวัฒนธรรมเมี่ยน, 2545) ซึ่งพอจะแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

หนึ่ง กลุ่มเชียงราย-น่าน ถือเป็นกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามา ประมาณ 150 ปีที่แล้ว เป็นอัวเมี่ยนที่อพยพมาจากหลวงพระบาง เข้ามาตามแนวชายแดนไทย-ลาว ตั้งแต่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดน่านจนถึงเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาสูงในบริเวณดังกล่าว จากนั้นจึงกระจายไปตั้งถิ่นฐานในที่ต่างๆ โดยในยุคที่การปกครองในล้านนายังเป็นระบบเจ้าเมืองนั้น ศูนย์กลางทางการปกครองของอัวเมี่ยนอยู่ที่ดอยผาช้างน้อยและดอยภูลังกา

สอง กลุ่มดอยอ่างขาง เป็นกลุ่มที่อพยพจากลาว เข้าสู่ประเทศไทยทางเขตอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับกลุ่มเชียงราย-น่าน

มาตั้งถิ่นฐานบริเวณดอยอ่างขาง และบริเวณใกล้เคียง ทั้งในเขตประเทศไทยและพม่า รวมทั้งในเขตบริเวณอำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ เขตอำเภอเมือง และอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

สาม กลุ่มเชียงรายตอนบน เป็นกลุ่มที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแขวงบ่อแก้ว ประเทศลาว อพยพเข้าสู่ประเทศไทยทางเขตอำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของและอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ประมาณ 90 ปีที่ผ่านมา อีวเมี่ยนกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ในเขตอำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย อำเภอวังเหนือและอำเภอมะนัง (บางหมู่บ้าน) จังหวัดลำปาง อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอพบพระ จังหวัดตาก

สุดท้าย กลุ่มผู้อพยพ เป็นกลุ่มที่ลี้ภัยทางการเมืองมาจากเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา ประเทศลาว โดยอพยพมาอยู่ที่บ้านห้วยขุนนาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เมื่อเกือบสามสิบปีที่ผ่านมา นอกจากที่บ้านห้วยขุนนางแล้ว ยังมีอีวเมี่ยนที่อพยพลี้ภัยการเมืองจากที่อื่นๆ ในประเทศลาวเข้ามาอยู่กับญาติพี่น้องของตนในหมู่บ้านต่างๆ ในประเทศไทย และมีบางส่วนที่ลี้ภัยไปตั้งถิ่นฐานในประเทศตะวันตก

ระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน - 3 ธันวาคม 2560 ได้มีโอกาสไปร่วมงาน “ผาน หวาง เจ้” (ผาน หวาง – กษัตริย์ของอีวเมี่ยนในอดีต) ที่เมืองหล้า ลิบสองปันนามณฑลยูนนาน ประเทศจีน ได้พบกับนักวิชาการจีน เขากล่าวว่า “เหยา” ในประเทศจีนนั้นเป็นชนกลุ่มที่ใหญ่มาก แบ่งเป็นกลุ่มหลักๆ หลายกลุ่ม และในกลุ่มหลักมีกลุ่มย่อยอีก ตัวอย่างเช่น 1) กลุ่มพูดภาษาใกล้เคียงกับอีวเมี่ยนไทยมากที่สุด ประกอบด้วย Guoshan Yao, Pan Gu Yao, Hongtou Yao, Dingban Yao, Daban Yao, Tu Yao, Bendi Yao, Ao Yao, Xiaoban Yao, Hua’ku Yao, Guangdong Yao, Guangxi Yao และ Jao Yao 2) กลุ่ม Landian Yao กลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “Jin Mun” หรือมุ่น หรือมัน และ 3) กลุ่ม Bu Nu Yao มี Miao หรือแม้ว-ม้ง อยู่ในกลุ่มนี้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอื่นๆ อีก อีวเมี่ยนในประเทศไทยและลาว รวมทั้งเวียดนามบางส่วนอยู่ในกลุ่มย่อย “Dingban Yao” (เรื่องเล่าตามตำนานลูกสาวคนที่สามของกษัตริย์จีน ผิงหวางที่ต้องแต่งงานกับ ผานกู่ตามสัญญา ด้วยความอายจึงใช้แผ่นไม้ทำเป็นโครงสวมศีรษะและฉีกใบตองติดแผ่นไม้เพื่อบังใบหน้าในพิธีแต่งงาน อันเป็นที่มาของการใช้ผ้าคลุมศีรษะเจ้าสาวในพิธีแต่งงานใหญ่อีวเมี่ยน)

สำหรับอ๊วเมียนเข้ามาในประเทศไทย มีการอ้างอิงกันจนถึงปัจจุบันประมาณ 200 ปี (ประสิทธิ์ ลิปรีชาและคณะ, 2547: 4) นายเย่าหว่า แซ่เติน (Dangc Yauh waah) อายุ 87 ปี เล่าตรงกันว่า ผู้นำอ๊วเมียนสมัยนั้นคือ นายจั้นควน แซ่เติน หรือ เพี้ยควน (ต่อมาได้เป็นพญาศรีศรีสมบัติ ซึ่งเป็นต้นตระกูลศรีสมบัติ) พาประชาชนของตนจำนวนหนึ่งจากลาวมาสวามิภักดิ์ต่อเจ้าผู้ครองนครน่านและปักหลักอยู่บนดอยภูลังกา ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดน่าน (2442 เมืองน่านแบ่งการปกครองเป็น 8 แขวง อำเภอปง อยู่แขวงขุนยวม และ 2495 ได้มีการโอนอำเภอปง จังหวัดน่าน ไปขึ้นกับจังหวัดเชียงราย ต่อมาเมื่อ 28 สิงหาคม 2520 อำเภอพะเยา ได้ยกฐานะเป็น จังหวัดพะเยา อำเภอปงจึงขึ้นกับจังหวัดพะเยาจนถึงปัจจุบัน)

สิ้นสุดยุคพญาศรีศรีสมบัติ บุตรชายคนที่สี่ของท่านรับตำแหน่งแทนชื่อ เพี้ยลั่น (ว่วนลั่น แซ่เติน) ขณะเดียวกัน ปี 2495 ได้มีการโอนอำเภอปงไปขึ้นกับเชียงราย (ประวัติศาสตร์อำเภอปง) ทางจังหวัดน่านจึงแต่งตั้งเพี้ยสาน-ซานซึ่ง-จ้อยลั่น แซ่ฟู่ (ต้นตระกูลสุขสวัสดิ์) มีถิ่นฐานอยู่บ้านปางแก ตำบลและ อำเภอและ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอทุ่งช้าง) จังหวัดน่าน เป็นผู้ดูแลชนเผ่าบนภูเขาในเขตจังหวัดน่าน (ดูรูปถ่ายในบทที่ 2)

เมื่อเพี้ยสานถึงแก่กรรม การปกครองได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ทางบ้านปางแกมีนายจ้อยเอี้ยน แซ่เติน และนายจ้อยเพย แซ่เติน เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อมา ส่วนอีกกลุ่มบ้านหนึ่งประกอบด้วย บ้านห้วยตาด บ้านน้ำอบ บ้านห้วยก่อและบ้านห้วยสะนาว มีนายว่วนต๋อง แซ่เติน เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลงอบ ต่อมากลุ่มบ้านเหล่านี้ได้แยกเป็นหมู่บ้านเอกเทศ หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ นายแข่งอิน ซิลเติล ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก อย่างไรก็ตาม สองกลุ่มบ้านนี้ได้มารวมกันอีกครั้งเมื่ออพยพมาอยู่ที่ปากกลาง

ที่ปากกลาง เมื่อมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปี 2511-2516 ไม่มีฐานะเป็นหมู่บ้านที่ถูกต้อง แต่อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานความมั่นคงหลายฝ่าย เนื่องจากอ๊วเมียนที่มาอยู่รวมกันมาจากหลายกลุ่มบ้าน กลุ่มบ้านห้วยสะนาวมีประชากรมากที่สุด และผู้นำชุมชนคือ นายฟูโจว แซ่เติน จึงใช้ชื่อรวมว่า “บ้านห้วยสะนาว” ตั้งแต่นั้นมา

ปี 2516 ได้รับการยกฐานะให้เป็นหมู่บ้านทางการตามกฎหมาย แบ่งการปกครองเป็นหลายหมู่บ้าน ขึ้นกับตำบลศิลาแลง บ้านห้วยสะนาวเป็นหมู่ที่ 20 ครั้น

เมื่อมีการตั้งตำบลภูคาแยกไปจากตำบลศิลาแลง บ้านห้วยสะนาวกลายมาเป็นหมู่ที่ 9 ซึ่งยังคงขึ้นอยู่กับตำบลศิลาแลง

ปี 2535 ชุมชนปากกลางได้ยกฐานะเป็นตำบลปากกลาง บ้านห้วยสะนาว จึงเป็นหมู่ที่ 2 จนถึงปัจจุบัน

ถิ่น (ลัวะ)

ชื่อเรียกของกลุ่มชนว่า “ถิ่น” หรือ “ลัวะ” กลายเป็นข้อถกเถียงในวงวิชาการ ตั้งแต่ยุคทศวรรษ 2530 ที่นักวิจัยสถาบันวิจัยชาวเขา³ ยืนยันว่ากลุ่มคนที่เขาศึกษาในจังหวัดน่านเป็น “ถิ่น” ไม่ใช่คน “ลัวะ” ที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน ขณะที่ชลธิรา สัตยาวัฒนา⁴ (2530) ยืนยันว่าพวกเขาเป็น “ลัวะ” และมีความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์กับลัวะในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน

ที่ปากกลาง บ้านตาปาซาง (หมู่ที่ 5) และบ้านจูน (หมู่ที่ 4) เรียกตัวเองทั้ง “ถิ่น” และ “ลัวะ” แต่ปัจจุบันผู้คนในสังคมมักใช้คำว่า “ลัวะ” มากกว่า จากการจัดเวทีสนทนากลุ่มเมื่อปี 2559 ผู้อาวุโสหลายคนของบ้านตาปาซางและบ้านจูนแสดงความเห็นว่าอยากให้ใช้คำว่า “ถิ่น” มากกว่าคำว่า “ลัวะ” เพราะคำว่า “ถิ่น” เป็นการแสดงถึงความภาคภูมิใจว่าเป็นคนที่อยู่ในถิ่นนี้มายาวนาน ส่วนคำว่า “ลัวะ”⁵ นั้นเป็นคำที่ใหม่

³ นิพัทธเวช สืบแสง และเรือดริฏเบธ วิโรทัย ดูรายละเอียดใน คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (2531)

⁴ ชลธิรา สัตยาวัฒนา ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลกับชาวลัวะ (ถิ่น) ในพื้นที่อำเภอทุ่งช้างและอำเภอบัว ระหว่างปลายปี 2519 ถึง 2529 ซึ่งเป็นช่วงที่เขาต้องหลบหนีการปราบปรามจากฝ่ายรัฐบาล เข้าไปอยู่กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในพื้นที่ดังกล่าว ต่อมากลายเป็นนักวิชาการทางด้านภาษาศาสตร์และมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง

⁵ ชลธิรา สัตยาวัฒนา (2530: 150 และ 151) ให้เหตุผลว่า คำว่า “ลัวะ” ที่เพี้ยนมาจากชื่อ “อาววะ” ที่เป็นชื่ออดีตผู้นำสูงสุดของชาวลัวะ หมายถึงผู้ที่ไปถึงไหนก็รบชนะที่นั่น กับเพี้ยนมาจากคำว่า “ละโว้” หรือ “ลวปุระ” และคำว่า “พลโลว” ในอาณาจักรละโว้และนครศรีวัด

ทีหลัง⁶ เป็นคำที่คนอื่นเพิ่งนำมาใช้เรียกพวกเรา และเมื่อนำภาษาไปเปรียบเทียบกับคนลัวะที่เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนแล้วไม่เหมือนกัน ไม่สามารถสื่อสารกันได้ ความเชื่อและวัฒนธรรมก็แตกต่างกัน

ส่วนคำว่า “มัล” กับคำว่า “ไปร” เป็นคำที่ใช้กับภาษา หรือบ่งบอกถึงความแตกต่างกันในทางภาษา มากกว่าการบ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มชน ในทางภาษาและสังคม บ้านจูนจะมีการรับเอาคำเมืองเข้ามาปนมากกว่า กับรับความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีแบบคนพื้นราบหรือไทยวนเข้ามามากกว่าบ้านตาป่าซาง บ้านจูนมีการจุดและตั้งบั้งไฟ และใช้สะล้อ ซอ ซึง เป็นเครื่องดนตรีสำหรับการชอกกันตอนสงกรานต์ แต่บ้านตาป่าซางใช้สะโหลด ตีพิ ส่วนการแต่งกายนั้นไม่แตกต่างกัน⁷

ด้านประวัติความเป็นมา จากงานเขียนของนักวิชาการที่ศึกษาเผ่าถิ่นหรือลัวะตั้งข้อสังเกตว่ามีสามแหล่งที่มาของชนเผ่านี้ อย่างแรก บรรพบุรุษของชนเผ่าถิ่นตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนบนภูเขาในบริเวณนี้มายาวนานแล้ว อย่างที่สอง พวกเขา มีประวัติศาสตร์ที่อพยพมาจากในพื้นราบ เชื่อมโยงถึงชนเผ่าลัวะและคีม่าน (พม่า) ในดินแดนล้านนา และอย่างสุดท้ายคือ อพยพมาจากประเทศลาว ซึ่งแนวทางหลังสุดนี้ค่อนข้างจะขาดความน่าเชื่อถือ (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2530 และภูเบศ วิโรทัย, 2528)

แต่ที่แน่นอนคือบรรพบุรุษของชนเผ่าถิ่นอาศัยอยู่ในชุมชนบนภูเขาในเขตรอยต่อระหว่างจังหวัดน่านของประเทศไทยกับแขวงไซยะบูลีของประเทศลาว มายาวนานหลายชั่วรุ่นคนหรือหลายร้อยปีแล้ว อาจก่อนการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยวน (ผู้ยวน) ที่เป็นคนพื้นราบในภาคเหนือด้วย ดังนั้น คนไทยวนจึงเรียกพวกเขาว่าเป็นคน “ถิ่น” หมายถึงคนพื้นถิ่นดั้งเดิมหรือชนพื้นเมืองในพื้นที่นี้ ตามความเห็นและความภาคภูมิใจของผู้อาวุโสในบ้านตาป่าซางและบ้านจูนที่ตำบลปากกลาง

⁶ คำว่า “ถิ่น” เปรียบเสมือนเป็นพ่อเป็นแม่ ส่วนคำว่า “ลัวะ” เป็นลูกเป็นหลาน หมายถึงการเกิดขึ้นหรือการใช้ในยุคก่อนนี้และในยุคหลัง

⁷ ผู้ใหญ่ประวันวิทย์ คณิตสากล อธิบายว่าชุดประจำเผ่าที่เป็นสีดำ-แดงในปัจจุบันเป็นชุดที่ออกแบบกันขึ้นใหม่ สำหรับชุดดั้งเดิมนั้นไม่แตกต่างจากคนเมืองหรือคนไทยวน

ภูเบศ วีโรทัย (2527) อดีตนักวิจัยของสถาบันวิจัยชาวเขา ผู้เชี่ยวชาญประจำเผ่าถิ่น แบ่งชนเผ่าถิ่นในจังหวัดน่านออกเป็นสามกลุ่มย่อย คือ ถิ่นมาดัล ถิ่นไปรท์ และถิ่นอะจุล กลุ่มถิ่นมาดัลกับถิ่นไปรท์ มีความแตกต่างทางด้านภาษาและธรรมเนียมประเพณีความเชื่อต่าง ๆ ค่อนข้างมาก แต่กลุ่มถิ่นไปรท์กับถิ่นอะจุล มีความใกล้เคียงกัน ที่ปากกลาง กลุ่มถิ่นมาดัลคือกลุ่มที่อยู่บ้านตาป่าซาง (หมู่ที่ 5) ส่วนกลุ่มถิ่นไปรท์คือกลุ่มที่มีเพียงประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน อยู่กับชาวม้งที่บ้านค้ำฮ่อ (หมู่ที่ 7) ขณะที่กลุ่มที่อยู่ที่บ้านจูน (หมู่ที่ 4) รับเอาคำเมืองมาเป็นจำนวนมาก

กล่าวโดยสรุป คำว่า ม้ง อีวเมี่ยน และถิ่น (ลัวะ) เป็นชื่อที่เรียกตัวเอง แต่ที่ผ่านมามีคนอื่นมักเรียกเขาว่า แม้ว เย้า และลัวะ ตามลำดับ ทั้งสามกลุ่มอาศัยอยู่ในดินแดนล้านนา ซึ่งปัจจุบันเป็นภาคเหนือของประเทศไทย ก่อนที่จะเกิดประเทศสยามหรือประเทศไทย⁸ ที่มีเส้นแบ่งพรมแดนอย่างชัดเจนกับประเทศลาว เมื่อปี 2447 พวกเขาไม่ใช่ผู้ที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ดังที่เข้าใจกันในระยะที่ผ่านมา แต่เส้นแบ่งเขตแดนประเทศที่เกิดขึ้นที่หลังต่างหากที่แบ่งญาติพี่น้องของเขาออกเป็นพลเมืองสัญชาติไทยและลาว ในบรรดาสากลุ่มนี้ กลุ่มถิ่นเป็นชนพื้นถิ่นดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนบนภูเขาในพื้นที่อำเภอปัว เชียงกลาง ทุ่งช้าง เจริญพระเกียรติ บ่อเกลือ สันติสุขและแม่จริม มายาวนานหลายร้อยปี ขณะที่กลุ่มม้งและเมี่ยนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาในบริเวณดอยภูแวมายาวนานประมาณ 150 ปีที่ผ่านมา แล้วจึงกระจายไปยังภูเขาลูกอื่นในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดน่านและพื้นที่จังหวัดอื่นในภาคเหนือ

⁸ ประเทศสยามเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศไทย เมื่อปี 2482 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี

ครกตำข้าวชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) ในจังหวัดน่าน ประมาณปี 2530
(ที่มา: สถาบันวิจัยชาวเขา)

ถิ่น (ลัวะ) บ้านคาหลวงและบ้านรุน ตำบลป่ากลาง ปี 2554
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

บทที่ 2

จากยอดดอย สู่พื้นราบ

ก่อนลงมาอยู่ที่ปากกลาง สามกลุ่มชนเหล่านี้อาศัยอยู่ที่ไหนบ้าง? ทำไมจึงต้องย้ายจากหมู่บ้านบนภูเขามาอยู่ในพื้นราบที่ปากกลาง? ใครเป็นผู้มาเลือกตั้งชุมชนที่ปากกลางและมีหน่วยงานไหนเข้ามาช่วยเหลือบ้าง?

ชุมชนบนภูเขา

มัง เมียนและถิ่น (ลัวะ) ได้ชื่อว่าเป็นคนดอยหรือชาวเขา เพราะตั้งชุมชนอยู่บนพื้นที่สูง ซึ่งแตกต่างจากคนพื้นราบและคนในเมือง เหตุผลที่มังและเมียนเลือกตั้งชุมชนอยู่บนภูเขา ทั้ง ๆ ที่พื้นที่ราบในยุคก่อนโน้นมีที่ว่างอยู่มาก และความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่ราบก็น้อย เหตุผลแรกคือ บนภูเขาเป็นภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เหมาะสมกับการปลูกฝิ่น เพราะฝิ่นเป็นเพียงพืชเศรษฐกิจอย่างเดียวที่สร้างรายได้และถูกกฎหมายในยุคนั้น (ดูรายละเอียดในบทที่ 3) เหตุผลที่สองคือ หลีกหนีจากโรคติดต่อ¹ อย่างมาลาเรีย โรคอีสุกอีใส กาฬโรค โรคเรื้อน ฯลฯ และเหตุผลสุดท้ายคือ ต้องการอยู่ห่างไกลอำนาจรัฐ หลีกเลี่ยงการถูกขูดรีดภาษีที่ไม่เป็นธรรม

ตั้งเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ของแต่ละเผ่าที่ได้นำเสนอแล้วในบทแรก ชุมชนมัง เมียนและถิ่น (ลัวะ) บนภูเขามีมายาวนาน และมีจำนวนมากมาย กระจายกันไปในทุกอำเภอของจังหวัดน่าน บางชุมชนก็มีขนาดใหญ่ ประมาณ 60-70 หลังคาเรือน บางชุมชนหรือหย่อมบ้านก็มีขนาดเล็ก เพียง 10-20 ครัวเรือน

จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ นอกจากการเดินทางไปมาเพื่อการค้าและเยี่ยมญาติพี่น้องระหว่างหมู่บ้านแล้ว สถานที่หลักที่คนในเผ่าและต่างเผ่ามักจะมาพบปะกันบ่อย ๆ มีเพียงสองแห่งคือ บ่อเกลือและตลาดในตัวอำเภอ ที่บ่อเกลือได้หรือบ่อหลวง เป็นแหล่งที่ผู้คนทุกเผ่า ทั้งบนดอยและในพื้นที่ราบมาซื้อเกลือสินเธาว์เพื่อนำไปบริโภค เฉพาะกลุ่มคนมั่งนั้ในคืนพระจันทร์เต็มดวงก่อนถึงวันเทศกาลปีใหม่ เป็นวันที่ต่างคนต่างเดินทางไปซื้อเกลือ ด้วยการขี่ม้าไปบรรทุกเกลือ เวลา

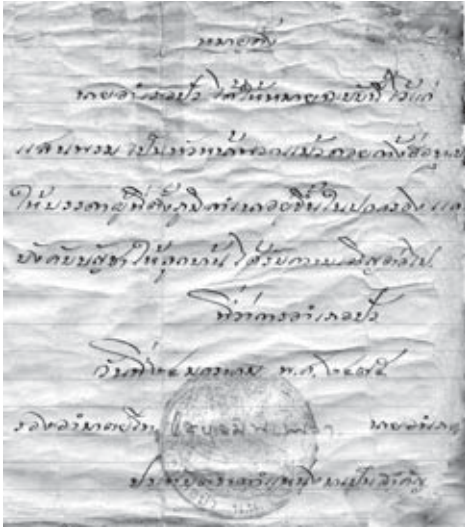
¹ คนรุ่นก่อนมักอธิบายอาการเจ็บป่วยจากโรคต่าง ๆ ว่าเป็นเพราะมีผี อย่างมาลาเรียหรือไข้จับสั่น คนบนดอยมักเข้าใจว่าเป็นเพราะผีทุ่งนาหรือผีแอ่งน้ำ ดังนั้น ในฤดูฝนที่คนพื้นราบทำนา จึงไม่อยากลงไปธุระในเมือง

กลางคืนที่พระจันทร์สว่างไสวจะมีการแลกม้ากัน รุ่งเช้าขึ้นมาบางคนที่ได้ม้ามาก็เป็นที่พึงพอใจ ส่วนคนที่ได้ม้าไม่ดีก็ผิดหวัง เพราะช่วงแลกกันตอนกลางคืนนั้นแสงสว่างไม่มากพอที่จะดูอย่างละเอียด อีกทั้งหนึ่งคือตลาดในพื้นที่ราบ อย่างที่ตลาดในตัวอำเภอปัวและที่ตลาดอำเภอทุ่งช้าง (เดิมชื่ออำเภอและ) ที่ผู้คนลงมาซื้อผ้าและด้าย น้ำมันก๊าด กระบอกและถ่านไฟฉาย หรือแม้แต่ข้าวสาร บางคนก็บรรทุกผลผลิตการเกษตรลงมาขายด้วย

เข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2470 ทางราชการเริ่มให้ความสนใจกลุ่มคนบนภูเขา ด้วยการส่งเจ้าหน้าที่ขึ้นไปแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ชักชวนให้ชาวบ้านขึ้นทะเบียนสัตว์และอาวุธปืน ขอใบอนุญาตปลูกฝิ่นและเสฟฝิ่น² ส่งหน่วยพันยา ดิติที่ กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขขึ้นไปทำงานเคลื่อนที่เป็นครั้งคราว ดังตัวอย่างหมู่บ้านปางกบ ซึ่งในยุคนั้นถือว่าอยู่ใกล้อำเภอปัวที่สุด นายจ้อยชาย หว่า (ปัจจุบันอยู่บ้านดอนไพรวัลย์ อำเภอสันติสุข) เล่าว่า เมื่อปี 2501 ทางอำเภอปัวเริ่มรับรู้และมาแต่งตั้งนายจำลอง หว่า เป็นผู้ใหญ่บ้าน ให้ชื่อไทยว่า นายบรรหารรักษาเขต เข้าสู่ปี 2502 จึงแยกเป็นหมู่บ้านปางกบเหนือ มีนายเลาเมา หว่า (พ่อของจ้อยชาย) เป็นผู้ใหญ่บ้าน แล้วปี พ.ศ. 2504 ที่บ้านปางกบใต้ ของผู้ใหญ่จำลอง มีเจ้าหน้าที่ ดชด. หนึ่งชุด จำนวน 4 คน เริ่มเข้ามาตั้งฐานอยู่ที่หมู่บ้าน และปี 2506 ปลัดอำเภอและพัฒนาชุมชนอำเภอปัวขึ้นไปตั้งหน่วยที่บ้านปางกบใต้ (ของ ผญ.จำลอง) ถ่ายบัตรประชาชน สมัยนั้นได้เพียงใบเหลือง (บัตรชั่วคราว) ต่อมาคนที่เสียและได้ลงไปตัวอำเภอปัว แล้วไปตามเรื่องที่ว่าการอำเภอ ก็ได้บัตรประชาชนตัวจริง กับได้รับการขึ้นทะเบียนบ้าน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ลงไป จึงไม่ได้บัตรประชาชนตัวจริง (สัมภาษณ์จ้อยชาย หว่า วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556)

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นไปอย่างเรียบง่าย บ้านสร้างด้วยวัสดุธรรมชาติที่สามารถหาได้จากในท้องถิ่น เลี้ยงสัตว์แบบปล่อยตามป่ารอบชุมชน ไกลออกจากพื้นที่เลี้ยงสัตว์จะเป็นพื้นที่ไร่สำหรับทำการเพาะปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด และพืชผักอื่นๆ สำหรับบริโภคในครัวเรือน แหล่งน้ำสำคัญคือลำห้วยใกล้หมู่บ้าน การขนน้ำ ผลผลิตทางการเกษตรและสัมภาระใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก

² ก่อนที่รัฐบาลจะประกาศคณะปฏิวัติเมื่อปี 2501 ห้ามซื้อขายและเสฟฝิ่นนั้น ฝิ่นเป็นพืชและสินค้าที่ถูกกฎหมาย (ดูรายละเอียดในบทที่ 4)

หมายตั้งแสนพรมเป็นหัวหน้าบ้านค้ำช่อ
พ.ศ. 2475
(ที่มา: บ้านรวมใจ)

แสนคำแพ (เกี้ยป้อ ย่าง — Nkiag pov Yaaj)
กับภรรยา ถ่ายประมาณปี 2478
ที่บ้านค้ำช่อ ตำบลสถาน อำเภอบัว
(ที่มา: ก้างหยี่ ย่าง)

เพี้ยสาน (ซานซิง-จ้อยลั่น แซ่ฟุ้ง)
ต้นตระกูลสุขสวัสดิ์ ผู้นำชาวเมียนบ้านปางแก
กับครอบครัว ประมาณปี 2500
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

บรรหารรักษาเขต (จำลอง หั่ว)
ผู้ใหญ่บ้าน ปางกบใต้ ถ่ายปี 2510
(ที่มา: จำลอง หั่ว)

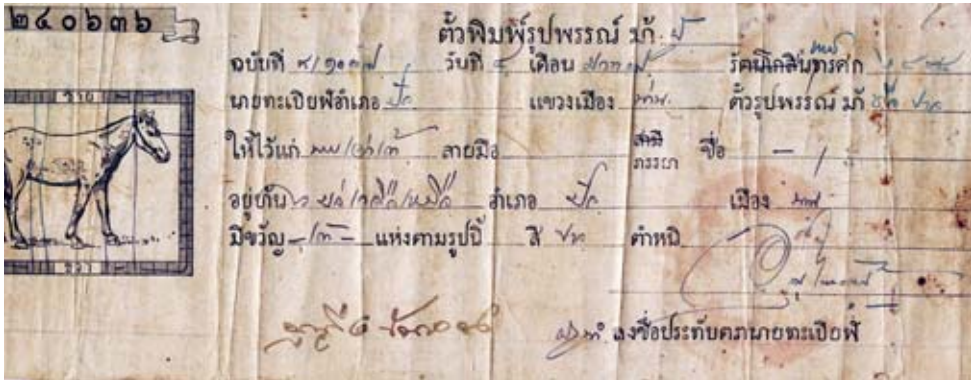

บัตรประจำตัวประชาชน นายฟูโจว แซ่เติน
ปี 2506
(ที่มา: วิรุฬ คำพามิน)

บัตรประจำตัวหญิงมั่ง บ้านปางกบใต้ ตำบลศิลาแลง ปี 2506
(ที่มา: จำลอง หั่ว)

ตัวพิมพ์รูปพรรณม้า ของนายเล้าเก่า แซ่โซ้ง หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อเกลือเหนือ ปี 2484
(ที่มา: สุรัตน์ แสนทรงสิริ)

บ้านดิน (ลัวะ) ปากำ อำเภอบ่อเกลือ ปี 2551
(ถ่ายโดย: โอลิเวียร์ เอฟราค)

ส่วนหนึ่งของบ้านม้งค้ำช่อ ตำบลสถาน อำเภอบัว ปี 2508
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

บ้านอ้วเมี่ยนผาเคื่อ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ปี 2507
(ถ่ายโดย: ลูเซียน แอ็งส์)

สงครามเย็นและขบวนการคอมมิวนิสต์

การที่กลุ่มชนคนบนภูเขา โดยเฉพาะเผ่าม้งและเผ่าถิ่น (ลัวะ) ได้ถูกแบ่งออกเป็นสองฝ่ายทางการเมือง กลุ่มหนึ่งเข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในป่า ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งหนีมาพึ่งฝ่ายรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2511 ต้นเหตุที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากชาวบ้านในพื้นที่ แต่เป็นผลจากความขัดแย้งของสองลัทธิทางการเมือง คือลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิประชาธิปไตย ที่เกิดขึ้นในระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาคและระดับประเทศ แล้วส่งผลต่อกลุ่มชนบนภูเขาในพื้นที่จังหวัดน่านและจังหวัดอื่นๆ

ในระดับนานาชาติ การเมืองของสองลัทธิคู่ตรงข้าม คือคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย อันเป็นที่มาของยุคที่เราเรียกว่า “ยุคสงครามเย็น” เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2490-2534 ประเทศที่เป็นผู้นำฝ่ายประชาธิปไตยคือสหรัฐอเมริกา ส่วนผู้นำฝ่ายคอมมิวนิสต์คือสหภาพโซเวียต

ในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ขยายจากสหภาพโซเวียตเข้าสู่จีน เวียดนาม ลาว กัมพูชาและประเทศอื่นๆ ตามทฤษฎีโดมิโน³ ขณะที่ฝ่ายประชาธิปไตยที่นำโดยสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาตั้งฐานทัพอยู่ในฟิลิปปินส์ เวียดนามใต้และไทย เพื่อทำสงครามต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ พื้นที่สู้รบในยุคสงครามเย็นนี้ได้เกิดขึ้นที่ประเทศลาวและเวียดนาม⁴ และลามเข้ามาถึงประเทศไทยด้วย โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนทางภาคเหนือ

³ ในทัศนะของฝ่ายที่ยึดเอาลัทธิประชาธิปไตย หากฝ่ายลัทธิคอมมิวนิสต์ที่นำโดยโซเวียตสามารถแทรกแซงหรือล้มจีน เวียดนาม ลาว กัมพูชาได้แล้ว ก็อาจเป็นไปได้ที่จะโค่นล้มระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และลามไปทั่วโลก

⁴ ประเทศเวียดนามใต้ ลาวและกัมพูชาเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2518 ส่งผลให้เกิดผู้อพยพพลัดถิ่นสงครามเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ได้รับการช่วยเหลือให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศที่สาม บางส่วนกลับประเทศต้นทาง ขณะที่บางส่วนได้อาศัยอยู่กับญาติพี่น้องในประเทศไทย

แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เพื่อต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้ องค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ. หรือ SEATO) ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยฝ่ายประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 8 กันยายน 2497 มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร⁵

ในระดับประเทศ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2473⁶ ไซจิมินท์ได้ก่อตั้ง “พรรคคอมมิวนิสต์สยาม” ขึ้นที่กรุงเทพฯ โดยมีชาวเวียดนามและชาวจีนอพยพในประเทศไทยร่วมกันก่อตั้งขึ้น (เออีจี มูราซิม่า, 2555)

⁵ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2520 หลังจากอเมริกาพ่ายแพ้ในสงครามเวียดนาม และได้ถอนทัพออกไปจากภูมิภาคนี้

⁶ สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ (2550) ยืนยันว่าที่ประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2495 รับรองย้อนหลังให้การประชุมครั้งแรกเมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน 2485 ซึ่งสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2485 เป็นวันก่อตั้งพรรค

ปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลออกพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ มีการจับกุมและเนรเทศชาวเวียดนามจำนวนมากกลับประเทศ (สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ, 2550) และเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495 รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ห้ามตั้งพรรคการเมืองและตรวจสอบการออกหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวด

เข้าสู่ปี พ.ศ. 2501 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ประกาศนโยบายชนบทล้อมเมือง (ป่าล้อมเมือง) เน้นการเคลื่อนไหวในหมู่ชาวนาและในเขตป่าเขา “จับอาวุธขึ้นต่อสู้” ในที่สุด วันที่ 7 สิงหาคม 2508 จึงเป็น “วันเสียงปืนแตก” คือมีการปะทะด้วยอาวุธครั้งแรกที่บ้านนาบัว ตำบลเรณู อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม ตามด้วยการใช้อาวุธในทุกเขตการทำงานของ พคท. (ธิกานต์ ศรีนารา, 2552) ในส่วนของฝ่ายรัฐบาล ในปีเดียวกันนั้นเอง กองทัพบกได้จัดตั้งกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.)⁷ ขึ้น (สายหยุด เกิดผล, 2554)

เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นักศึกษาและผู้นำชาวนาเป็นจำนวนประมาณ 2,000 คน ได้หลบหนีเข้าป่าเพื่อร่วมต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ในเขตฐานที่มั่นในป่า โดยเขตงานภาคเหนือ ประกอบด้วย เขต 3 จังหวัด (เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย) เขตน่าน (แบ่งเป็นน่านเหนือกับน่านใต้) เขต 7 พะเยา (ภูผาจีและภูผาซำ) เขต 8 เชียงราย (ภูชี้ฟ้าและภูดอยยาว) และเขตตาก (กลุ่มเพื่อนน่าน, 2552; จันทนา ฟองทะเล, 2556; ธิกานต์ ศรีนารา, 2552; ไหมลี, 2559)

ระหว่างปี พ.ศ. 2522-2523 ขบวนการคอมมิวนิสต์ล่มสลาย ขณะเดียวกัน รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ประกาศนโยบาย 66/2523 ให้ผู้ที่เข้าร่วมการต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์เข้ามอบตัวโดยไม่เอาความผิดแต่อย่างใด นักศึกษาและแกนนำชาวไร่ชาวนาได้ทยอยกลับเข้าเมือง ประชาชนที่เข้าร่วมกับ พคท. ได้วางอาวุธและมอบตัวต่อทางราชการระหว่างปี พ.ศ. 2524-2525 อันเป็นการจบสิ้นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายรัฐบาลในยุคสงครามเย็น

⁷ เดือนมิถุนายน 2517 ได้เปลี่ยนเป็นกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) (สายหยุด เกิดผล, 2554)

นักศึกษาเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ปี 2522
(ไม่ทราบที่มา)

ในระดับพื้นที่ ในเขตจังหวัดน่าน ช่วงปี พ.ศ. 2506-2507 สหายที่เป็นผู้ปฏิบัติงานของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการฝึกอบรมทางการเมืองและตั้งฐานปฏิบัติการอยู่ที่เมืองฮุนในแขวงอุดมไซของประเทศลาว เริ่มเข้ามาทำงานมวลชนกับชาวมุที่บ้านสบปาง กับเจาะเข้าเขตม้งที่ดอยภูแว ปี พ.ศ. 2508 สหายมวลและสหายจันดีกับคณะที่เป็นทหารลาว ได้ติดต่อชาวม้งที่บ้านนาสา (ผาแดง) ในเขตอำเภอทุ่งช้าง (กลุ่มเพื่อนน่าน, 2552: 42)

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2510 ผู้ปฏิบัติงานมวลชนของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ถูกฝ่ายทหารไทยปิดล้อมที่กระท่อมในไร่แห่งหนึ่ง ที่ตำบลนาไร่หลวง จนฝ่าย พคท. เกิดการเสียชีวิตเป็นรายแรกในจังหวัดน่าน ฝ่ายรัฐบาลได้เปิดยุทธการทุ่งช้างขึ้น ระดมทหาร 8 กองพันส่งขึ้นบนภูเขาว แต่ผลจากการสู้รบกันหลายเดือนในที่สุดฝ่ายทหารของรัฐเกิดการสูญเสียและต้องถอยร่นออกจากพื้นที่ไป

หลังยุทธการทุ่งช้าง ในเดือนกุมภาพันธ์ 2511 ฝ่าย พคท. สามารถปลดปล่อยเขตภูแวได้เป็นเขตแรกของ พคท. จึงเริ่มมีการรุกขยายไปทางบ่อเกลือ ต่อไปยังเขต

แผนที่ฐานที่มั่นของ พท. ในจังหวัดน่าน จากหนังสือ "ภูแว ภูพยัคฆ์" เล่ม 2
(กลุ่มเพื่อนน่าน 2552)

บ้านน้ำตวงในอำเภอแม่จริม เขตผาจิ-ผาซำง เขตดอยยาว-ผาหม่นในจังหวัดเชียงราย และเขตภูเมี่ยง ภูซัด ภูหินร่องกล้า เขาค้อในเขตรอยต่อจังหวัดเลย พิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ภายในปี 2511 นี้เอง

ปี พ.ศ. 2515 พคท. ย้ายศูนย์กลางพรรคจากภาคอีสานมาตั้งที่ภูพยัคฆ์ (กลุ่มเพื่อนน่าน, 2552) ระหว่างปี 2516-2523 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ปลดปล่อยพื้นที่ชายแดนของจังหวัดน่านได้ทั้งหมด กลายเป็น “พื้นที่สีแดง”⁸ สำหรับฝ่ายรัฐบาล

หลังการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในต่างประเทศและในไทย ประกอบกับ รัฐบาลไทยประกาศนโยบาย 66/2523 แกนนนำฝ่าย พคท. ที่มาจากพื้นราบได้กลับลงไปหมด ชาวม้งและลัวะที่อยู่ในพื้นที่ได้เข้ามาขอปรับตัวต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาล เป็น “ผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” ระหว่างปี พ.ศ. 2524-2525 และขอตั้งหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่เดิมของตัวเอง ทางราชการจึงตัดถนนและนำเอาการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เข้าไปให้

หมู่บ้านบนดอยลูกเป็นไฟ

ประสบการณ์ไม่ดีที่ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับจากพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ โดยเฉพาะทหารที่ถูกส่งมาจากนอกพื้นที่ ประกอบกับการแทรกซึมเข้ามาของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ชาวบ้านบางส่วนในพื้นที่ตัดสินใจหนีเข้าป่าเพื่อพึ่งพาฝ่ายคอมมิวนิสต์ ขณะที่บางส่วนที่ไม่ชอบในลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ตัดสินใจย้ายจากหมู่บ้านบนภูเขาลงมาอยู่ในพื้นราบ

ประสบการณ์ตรงของ เยียเฮา ช่ง (สมเกียรติ แสนทวงศิริ)⁹ ตอนอยู่ดอยภูแว ประมาณช่วง พ.ศ. 2505-2506 เริ่มมีขบวนการคอมมิวนิสต์เข้ามาเคลื่อนไหว ดันต่อหรือแกนนำคือคนไทยจากพื้นราบ กับคนม้งทั้งจากประเทศลาวและจากเขตพิษณุโลก

⁸ หมายถึงพื้นที่ที่ฝ่าย พคท. ซึ่งใช้ดาวแดงเป็นเครื่องหมาย สามารถยึดได้ และเป็นพื้นที่สู้รบ เป็นพื้นที่อันตรายสำหรับฝ่ายรัฐบาล

⁹ เสียชีวิตเมื่อเดือนธันวาคม 2560 ที่ปาลง รวมอายุ 112 ปี

คอยภูแว ปี 2559
(ถ่ายโดย: ว่าที่ ร.ท.ทัศพล มองซ่อปคร)

และเพชรบูรณ์ ฝ่ายที่มาปลุกระดมก็พยายามบีบบังคับด้วยการกล่าวหาว่าหากไม่เชื่อ ก็แสดงว่าเป็นพวกไม่สามารถไว้วางใจได้ เป็นพวกฝ่ายรัฐบาล หากมีเหตุการณ์อะไร เกิดขึ้นกับกลุ่มที่มาชักชวน ก็แสดงว่าต้องเป็นชาวบ้านเหล่านี้ที่ไปรายงานให้เจ้าหน้าที่ บ้านเมือง ตัวเองกับพี่ชาย (หน่อเก็ก ช่ง) จึงปรึกษากับแกนนำชาวบ้าน แล้วตัดสินใจ อพยพออกไปให้ห่างไกลจากพื้นที่ชายแดน คือที่บ้านดอยด้ว อำเภอกำแพงแสน เมื่อปี พ.ศ. 2506 แต่ตอนหลังมาฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ตั้งฐานที่มั่นที่ดอยผาจิและผาช้าง ชาวบ้านจึงได้รับความเดือดร้อน แล้วในที่สุดจึงอพยพมาอยู่ที่ปากกลางเมื่อต้นปี พ.ศ. 2511 (สัมภาษณ์เยี่ยเซา ช่ง วันที่ 8 พฤษภาคม 2545)

บั่วเฮ้อ ย่าง (Npuag Hawj Yaaj) บ้านมณีพฤกษ์ (Txhooj Phaj – ช่งฟ่า) เล่าว่า เหตุการณ์เกิดขึ้นที่บ้านนาสาและผาแดงกับช่งฟ่า (มณีพฤกษ์) ประมาณช่วง 2508-2509 ทหารของฝ่ายรัฐบาลได้ทราบข่าวการเข้ามาเคลื่อนไหวยของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในพื้นที่ จึงมีหน่วยลาดตระเวนขึ้นมาถึงในหมู่บ้าน จับผู้ชายม้งสองคนซ้อม พาไปขัง และทรมานที่ตัวเมืองน่าน ชาวบ้านที่เหลือจึงกลัวและหนีไปหลบซ่อนตามป่า ประจวบ กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นคนไทยที่ได้รับการอบรมมาจากจีน ได้เข้ามาใช้เหตุการณ์ ที่ทหารไทยกระทำกับชาวบ้าน บอกถึงความยุติธรรมและอิสรภาพ¹⁰ ที่ฝ่าย คอมมิวนิสต์จะมีให้ กับยั่วว่าหากจะให้ชาวบ้านอยู่ได้ก็มีวิธีเดียวคือต้องจับอาวุธขึ้น สู้กับเจ้าหน้าที่รัฐบาล (อำนาจรัฐ) เท่านั้น สองเหตุการณ์ที่นำมาสู่การสู้รบในพื้นที่ เมื่อเดือนธันวาคม 2510 เหตุการณ์แรกคือ ฝ่ายคอมมิวนิสต์พยายามฆ่าหวังฉาย เลี้ยว (Vaam Ntxhais – วันชัย) แต่ไม่สามารถทำได้ จึงได้ฆ่าหลานชายสองคนคือ หลี่เซ้ง (Lis Txheeb) กับหลี่ฮั่ว (Lis Huaj) เหตุการณ์ที่สองที่ต่อเนื่องกันคือ ทหารฝ่ายรัฐบาล ได้เดินเท้าขึ้นปราบคอมมิวนิสต์ ผ่านบ้านปางแก ขึ้นไปถึงบ้านม้งปางหนอง เลียบปางหนองจะมีบ้านถ้ำหิน (Qhov Zeb) ทหารได้เผาบ้านเรือนของชาว ม้งด้วย สงสัยว่าพวกนี้เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ ชาวบ้านเจ็บแค้น จึงต่างคนต่างหนี

¹⁰ คำว่า “อิสระ” ถูกใช้ในภาษาม้งว่า “ล่าหลา” (xas lav) หมายถึงขบวนการอิสระที่ต้องการ ปลดปล่อยจากการถูกกดขี่ข่มเหงโดยฝ่ายรัฐบาล

เครื่องบินของแอร์อเมริกา ที่สนามบินบ้านค้ำฮ่อ ตำบลสถาน ปี 2508
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

เฮลิคอปเตอร์ของแอร์อเมริกานำคนมาลงที่สนามหน้าโรงเรียนบ้านปรางค์ มิถุนายน 2510
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

คูหาว่าง ย่าง ที่แต่เดิมอยู่บ้านค้ำฮ่อ ตำบลสถาน อำเภอบัว (ไม่ห่างจากบ้านสะกาดปัจจุบัน) เล่าว่า เริ่มได้ยินเกี่ยวกับขบวนการคอมมิวนิสต์ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2505-2506 ช่วงเวลาเดียวกันนั่นเอง ฝ่ายรัฐบาลได้ส่งตำรวจตระเวนชายแดนเข้ามาประจำที่หมู่บ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 เพื่อเฝ้าระวังการเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ มีการคัดเลือกและส่งคนในหมู่บ้านไปอบรมที่ค่าย ตชด.แม่มริม แล้วให้กลับมาทำงานพัฒนากับเป็นหูเป็นตาแก่เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ นอกนั้นยังมีเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานอื่นขึ้นไปทำงานตามหมู่บ้านบนภูเขาด้วย บางคนชอบใช้อำนาจ วางตัวเป็นเจ้านาย ใช้คำเรียกตัวเองว่าเป็น “พ่อฟ้า”

ขณะที่ หล้าหยี่ หลี่ (สุพจน์ สันติธัญโรจน์)¹¹ ซึ่งอยู่ที่บ้านค้ำฮ่อ เช่นเดียวกันเล่าความทรงจำว่า เข้าสู่ปี 2507 ยุคนั้นชาวบ้านบนภูเขามีประสบการณ์ที่ไม่ค่อยดีจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลบางคนที่ยื่นไป บางคนชอบขูดรีด เก็บภาษีครั้งแล้วครั้งเล่าเห็นไข่ไก่ของชาวบ้านอยู่ในเล้าก็เอาไป อยากฆ่าหมูหรือไก่ของชาวบ้านเพื่อกินก็ทำตามใจชอบ ชาวบ้านจึงกลัวและเปรียบเจ้าหน้าที่เหล่านั้นว่าเป็นหมาป่า หากรู้หรือเห็นเจ้าหน้าที่มา ชาวบ้านจะกระซิบกันว่า “หมาป่ามาแล้ว รีบเก็บของมีค่าซ่อนไว้”

หล้าหยี่เป็นหนึ่งในสี่คนรุ่นใหม่ที่มาทาง ตชด. คัดเลือกเป็นตัวแทนของหมู่บ้านไปฝึกอบรม “ทีมพัฒนาชาวเขา” ที่ค่าย ตชด.แม่มริม จังหวัดเชียงใหม่ รุ่นนั้นเป็นรุ่นแรก ปี พ.ศ. 2508 มี 1) คัวซ้อ ย่าง (ชนิตย์ แสนยากุล) 2) หล้าหยี่ หลี่ (สุพจน์ สันติธัญโรจน์) 3) จางหยี่ ย่าง 4) จือซ้า ย่าง (เลาจือ) และ 5) จางเซ่ ย่าง (วิจารณ์ ศิริสัตยกุล) ไปรับการฝึกอบรมนาน 2 เดือน 10 วัน กลับมาทำหน้าที่แจกจ่ายยา สอนการเลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกพื้นฐานแก่ชาวบ้าน แต่ช่วงนั้นเกิดเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างฝ่ายทหารไทยกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ผาแดง (นาสา) กับที่บ้านปางแก พวกคนที่ไปทีมพัฒนาชาวเขาอยู่บ้านค้ำฮ่อจึงมักถูกสงสัยจากฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นสายลับ คอยรายงานความเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์แก่เจ้าหน้าที่รัฐบาล พวกตนจึงต้องหลบหนีมาพักอาศัยอยู่ที่ตัวอำเภอบัว กับมิชชันนารีที่มาเผยแพร่ศาสนาและตั้งหอพักนักเรียนที่บัว ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2510

¹¹ เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านปากกลาง เสียชีวิตเมื่อเดือนมิถุนายน 2560

เกียรติบัตรผ่านการฝึกอบรม "ชุดพัฒนาชาวเขา" ของนายเลาจือ แซ่ย่าง
(ที่มา: เลาจือ ย่าง)

การสู้รบที่ผาแดงและบ้านนา อำเภอร่องคำ ตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 ได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนม้งบนภูเขา เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 หมู่บ้านปางกบต้องแตกและถูกเครื่องบินเผา ขณะนั้นบ้านปางกบได้มีประมาณ 80 หลังคาเรือน บ้านปางกบเหลือประมาณ 60 หลังคาเรือน ทหารยื่นคำขาดว่า ภายในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2511 ให้ทุกคนต้องออกจากหมู่บ้านไปทั้งหมด ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ชายห้าคนลงไปปรึกษากับกำนันที่ป่อเกลือได้ แต่ถูกลงมือให้ทหารฆ่าทั้งหมด ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ เครื่องบิน 2 ลำมาเผาหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงตัดสินใจหนีข้ามไปฝั่งลาวไปอยู่ได้ 7 ปี แล้วจึงอพยพกลับเข้ามาที่ฝั่งไทยตอนลาวเปลี่ยนการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2518 (สัมภาษณ์จื้อฮ่าย หว่า วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2556)

ครอบครัวจางหยี่ ย่าง ที่หอพักคริสเตียนบั่ว กรกฎาคม 2510
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ครอบครัวของวิจารณ์ คีรีสัตยกุล (จางเซ่ ย่าง) ถ่ายที่หอพักบั่ว มกราคม 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

แม้วินัย 4 ใน 10 ข้อของการเป็นทหารปลดแอกแห่งประเทศไทย (ทปท.) ของพรรคคอมมิวนิสต์ จะระบุว่า “2) ไม่เอาข้าวของของมวลชน 3) ต้องเคารพช่วยเหลือประชาชนสุดจิตสุดใจ 7) ไม่ดูต่ำทุบตีผู้อื่น และ 9) ไม่ทารุณชเลย” แต่ในความเป็นจริงแล้วการทำสงครามแย่งชิงประชาชนได้เกิดความรุนแรงต่อชีวิตขึ้นกับชาวบ้านในพื้นที่หลายกรณีด้วยกัน นอกจากกรณีของห้วยซ่งและห้วยฮั่วที่เผาแดงแล้ว ยังมีกรณีตัวอย่างของนายยอด พนะสันต์ ชาวถิ่น (ลัวะ) บ้านจูน กับนายเล่างง แซ่ลี และนายเล่างิ่ง แซ่ลี บ้านหัวน้ำปั่ว ด้วย

กรณีของบ้านจูน หมู่ที่ 14 ตำบลศิลาแลง (ปัจจุบันขึ้นกับตำบลภูคา) ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เข้ามาปลุกระดม อ้างว่ารัฐบาลไม่ดี ให้ชาวบ้านเข้าเป็นพรรคพวกกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ถ้าไม่เข้าร่วมก็จะถูกข่มขู่ ด้วยเหตุนี้นายเป็ง พนะสันต์ ผู้ใหญ่บ้านขณะนั้น ต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะฝ่ายปกครองแบบหลบๆ ซ่อนๆ บุคคลที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์หมายหัวไว้ในเวลานั้น มีผู้ใหญ่เป็ง พนะสันต์ ผู้ช่วยฯ สนิห์ พนะสันต์ และผู้ใหญ่หล้า ยอดดอน ที่บ้านตาป่าซาง แต่คนเหล่านี้ไหวตัวทัน ได้หนีออกจากหมู่บ้านไปก่อน คนถิ่น (ลัวะ) ที่ถูกทหารฝ่ายคอมมิวนิสต์ฆ่าตายเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2512 คือนายยอด พนะสันต์ ที่ถูกฝ่ายทหารไทยใช้ให้ทำหน้าที่สืบความลับของฝ่ายคอมมิวนิสต์ แล้วนำทหารไทยบุกทำลายฐานที่มั่นของฝ่ายคอมมิวนิสต์ เมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์สืบและจับได้ นำมาประจานที่กลางหมู่บ้าน เพื่อไม่ให้ชาวบ้านเอาเป็นเยี่ยงอย่าง แล้วยิงทิ้งในที่สุด เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความกลัวแก่ครอบครัวและชาวบ้าน จึงพากันอพยพลงมาที่ปัวและต่อมาที่ปากกลาง (สัมภาษณ์ น.ส.แก้ว พนะสันต์ และนายรัตน์ พนะสันต์ บ้านจูน วันที่ 2 เมษายน 2561)

อีกกรณีหนึ่งคือผู้ใหญ่เล่างง แซ่ลี (หย่างง หลี่) กับผู้ช่วยฯ เล่างิ่ง แซ่ลี (หน่อแย่ง หลี่) บ้านขุนน้ำปั่ว ซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้บ้านปางยางของชาวถิ่น ได้ถูกทหารของฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้ามาจับและควบคุมออกไปจากบนที่นอนในเช้ามีดของวันที่ 28 มกราคม 2513 มัดมือไว้หลัง ทรมานด้วยการทุบตีและใช้อาวุธปืนยิงทิ้งในที่สุด (ข่าวหนังสือพิมพ์พิมพ์ไทยและชาวเหนือ) ด้วยเหตุผลก็คือการที่ผู้นำทั้งสองคนไม่ยอมเข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และสงสัยว่าทั้งสองคนจะนำเอาความเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ไปรายงานให้กับทางราชการที่ตัวอำเภอปัวทราบ ภายหลังจากสูญเสียผู้นำทั้งสองคน ชาวบ้านส่วนที่เหลือทั้งหมด 31 คนจึงตัดสินใจอพยพลงมา

อยู่รวมกับผู้อพยพอื่นที่ปากกลาง ซึ่งเข้ามาตั้งชุมชนตั้งแต่เดือนมกราคม 2511 แล้ว
ทั้งนี้ ทหารของฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ขนเอาผลผลิตทางการเกษตรกับสัตว์เลี้ยงที่
ชาวบ้านทิ้งเอาไว้อาหารด้วย นอกจากนั้นยังวางกับระเบิดเอาไว้ ทำให้ม้า
ที่ชาวบ้านบรรทุกสัมภาระไปทำไร่เหยียบแล้วตาย

บัตรประชาชนนายยอค พนะสันต์ บ้านจูน ปี 2512
(ที่มา: แก้ว พนะสันต์)

เลาอิง แซ่ลี
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหัวน้ำบัว ถ่ายปี 2512
(ถ่ายโดย: โอโมจิน วิลเลียมส์)

ภรรยาและลูกกำพร้าของนายเลาอิง แซ่ลี
ที่บ้านปากกลาง ปี 2514
(ถ่ายโดย: โอโมจิน วิลเลียมส์)

ศูนย์อพยพชาวเขาปากกลาง

ประวัติศาสตร์ในส่วนนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนตามที่มาของแหล่งข้อมูล คือ ส่วนแรก เป็นโครงการพัฒนาของรัฐบาล จากหนังสือของ Robert M. Hearn (1974) ที่เขียนขึ้นตามบันทึกของทางราชการและสำนักข่าวในไทยและต่างประเทศ ส่วนที่สอง เป็นประสบการณ์ตรงจากชาวบ้านที่เป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ในยุคนั้น ซึ่งผู้เขียนได้สัมภาษณ์เอาไว้

โครงการพัฒนาของรัฐบาล

โรเบิร์ต เฮิร์น เขียนเอาไว้ว่า เข้าสู่ปี พ.ศ. 2505 ตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ได้เข้าทำงานด้วยการเปิดโรงเรียนขึ้นกว่า 16 แห่ง ในหมู่บ้านบนภูเขาทางภาคเหนือ¹² ระหว่างปี พ.ศ. 2506-2507 หน่วยงานทหารเรือของสหรัฐอเมริกาได้ช่วยสร้างถนน สะพาน อ่างเก็บน้ำ โรงเรียนและสนามบินในหมู่บ้านที่อยู่ติดชายแดน พื้นที่จังหวัด น่านและเชียงราย (USOM/Thailand, 1968) กับคัดเลือกตัวแทนชาวเขาจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดน่านและเชียงรายเข้ารับการฝึกอบรมเป็นทหารบ้าน ภายใต้ชื่อโครงการพัฒนาชาวเขาอาสาสมัครความมั่นคงในพื้นที่ชายแดน ผลจากความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและฝ่ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่หมู่บ้านบนภูเขา กลางปี 2510 ชาวม้งและเมียนส่วนหนึ่งแสดงความจำนงอยากย้ายหมู่บ้านลงมาใกล้ตัวอำเภอป่าสักมากขึ้น ตอนนั้นมีเยาวชนม้งประมาณ 15 คนได้ลงมาอาศัยอยู่หอพักที่สร้างโดยหมอการ์แลนด์ แบร์ ที่เป็นมิชชันนารีชาวอเมริกันในตัวอำเภอป่าสักแล้ว

เดือนสิงหาคม 2510 ไอโมจิน วิลเลียมส์ มิชชันนารี ได้ขอความช่วยเหลือจาก ตชด. นายสวัสดิ์ เอกทศน์ และหน่วยงานยูซอม (USOM) ของสหรัฐฯ ให้ช่วยจัดสรรพื้นที่ราบที่อำเภอป่าสักให้ครอบครัวชาวม้งที่อพยพหนีภัยความขัดแย้งลงมาจากบ้านค้ำฮ่อ เดือนพฤศจิกายน 2510 ชาวม้งกลุ่มแรก จำนวน 14 ครอบครัวจากบ้านค้ำฮ่อ ได้เข้าตั้งถิ่นฐานที่บ้านเสี้ยว อำเภอป่าสัก

¹² ตำรวจตระเวนชายแดน เกิดจากการช่วยเหลือของกองทัพอเมริกัน ร่วมมือกับรัฐบาลไทย เพื่อต่อต้านการคุกคามของคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ชายแดน เมื่อปี 2494

ครอบครัวของหมอการ์แลนด์ แบร์
ขณะที่หมอแบร์เรียนแพทย์อยู่ที่
โรงพยาบาลสวนดอก
ถ่ายประมาณปี 2510
(ที่มา: ณรงค์ กิตติขิงกุล)

แม่เลี้ยงไอมอจิน วิลเลียมส์ (เสื้อขาวกลาง) กับนักเรียนและครอบครัว ที่หอพักคริสเตียนนิว
เดือนมกราคม 2511
(ที่มา: ไอมอจิน วิลเลียมส์)

ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม 2510 ตชด. และทหารม้าที่ห้วยโก้น
อำเภอทุ่งช้าง ถูกโจมตีโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ กองทัพภาคที่ 3 เสริมกำลังด้วย
การส่งทหารจากนครสวรรค์ พิษณุโลกและอุตรดิตถ์ และหน่วยรบพิเศษจากลพบุรี
เข้ามายังค่ายทหารม้าที่เชียงกลาง ระหว่างเดือนธันวาคม 2510 ถึงมกราคม 2511

ปลายเดือนธันวาคม 2510 สามหมู่บ้านที่ถูกทหารที่ขึ้นมาจากค่ายที่เชียงกลาง
สั่งให้อพยพภายใน 24 ชั่วโมง คือบ้านม้งค้ำฮ่อกับปางหนอง และบ้านเมียนปางแก
หากใครยังอยู่ในหมู่บ้านหลังเส้นตาย ก็จะถูกยิงทิ้ง เพราะทหารจะถูกส่งเข้าหมู่บ้าน
เพื่อ “กวาดล้างและเคลียร์พื้นที่”

เดือนพฤศจิกายน 2510 คนม้ง 14 ครอบครัวได้เข้ามาอยู่ที่บ้านเฮี้ย
ส่วนที่เหลือจากบ้านค้ำฮ่อกับส่วนหนึ่งจากบ้านปางหนองได้อพยพมาสมทบ

ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน คือนายชิต ทองประยูร จึงได้ของบประมาณ
290,000 บาท จากกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.)
ที่กรุงเทพฯ เพื่อช่วยเหลือผู้อพยพที่นี่¹³ ปลายเดือนมกราคม 2511 จัดสรรที่ดิน
แก่ชาวบ้านที่อพยพ ครอบครัวละ 5 ไร่ เพื่อเตรียมการเพาะปลูกฤดูกาลถัดไป
ขณะเดียวกัน หน่วยงานประชาสัมพันธ์ได้จัดตั้ง “ศูนย์อพยพปากกลาง”¹⁴ ขึ้น

จากนั้นจึงมีการอพยพของม้งจากบ้านดอยตั่วเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ บ้านน้ำเป็น
ตอนเดือนมีนาคม ตามมาด้วยอ้าวเมียนจากบ้านห้วยสะนาวและปางแกจาก
อำเภอทุ่งช้าง เหตุผลที่มีการอพยพดังกล่าว พลโทองค์ ไพธรรณกิจ แม่ทัพภาคที่ 3
ชี้แจงว่าเพื่อต้องการแยก “ชาวเขาดิ” ออกจาก “ชาวเขาร้าย” ในสายตาของเจ้าหน้าที่รัฐ
พวกที่เข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายผู้ร้าย จะต้องถูกจัดการโดยทหารและ
ตำรวจ ส่วนกลุ่ม “ชาวเขาดิ” จะให้อยู่ชั่วคราวเพียง 1-2 เดือนในพื้นที่ราบ แล้วค่อย
อนุญาตให้กลับคืนสู่บ้านเดิมบนภูเขา (Hearn, 1974)

¹³ ก่อนหน้านั้น คือเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2510 กรมประชาสัมพันธ์ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนา
และสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นที่จังหวัดน่าน สำนักงานอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 12 กิโลเมตร

¹⁴ เป็นครั้งแรกที่ได้ปรากฏชื่อ “ปากกลาง”

เอกสาร

วันอังคารที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓

ผู้ก่อการร้ายคุกคามจับผู้ใหญ่ทหารฉกรรรมสาหัส ไม่ยอมเป็นพรรคพวกส่งเสบียงอาหารว่าหิวแห้ง

สถานการณ์ชายแดนด้านจังหวัดน่าน ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ผู้ก่อการร้ายจับผู้ใหญ่วัยทำทารณกรรมค่อนหัวโลกเฉีย ฐานไม่ให้ความร่วมมือ นอกจากนั้นยังคุกคามขู่ เชิญพวกชาวเขื่อนไม่เป็น [อ่านต่อหน้า ๑๑]

อันท่ามาหากินต้องอพยพหนีภัย ทางกองทัพภาคที่ ๓ ต้องส่งกำลังขึ้นไปปราบ ขณะนั้นการปะทะเกิดขึ้นแล้ว... ส่วนในตัวจังหวัดตำรวจบุกเข้าตรวจค้นร้านซ่อมวิทยุ พบเครื่องรับส่งวิทยุ ๒ เครื่องคุมตัวเจ้าของร้านสอบเครียด...

รายงานข่าวลือจากกลุ่มผู้ก่อการร้าย "ทีมที่ ๓" รายงานมาว่า เมื่อวันที่ ๒๕ ม.ค. น. ชาวเขาเผ่าแม้วชาวม้งถึง ๓๕ คน จับตัวผู้ใหญ่บ้านน่าน ๓๐ คน จากหมู่บ้านน้ำบัว ซึ่งตั้งอยู่บนภูเขาทางด้านหลังหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ๓๓ คีลาเพชร อ. นาน จังหวัดน่าน ได้อพยพหลบมาขอความช่วยเหลือจากทางราชการ เนื่องจากถูกผู้ก่อการร้ายคุกคามขู่ เชิญให้ไปเป็นสมัครพรรคพวก โดยพวกชาวเขาเหล่านั้นได้เผยว่าหากใครขัดขืนก็จะถูกสังหารอย่างทารุณเหมือนอย่างเช่นกับนายเจ้าจง แซ่ฉี่ ผู้ใหญ่บ้านน้ำบัว ผู้ก่อการร้ายได้จับตัวเขาไปค่อนหัวโลกเฉีย โดย ไม่มี ใคร กล้า ขัดขวางแล้วสังหารอย่างทารุณ เหตุนี้พวกตนจึงได้อพยพหลบมาเพื่อหนีภัยดังกล่าว

จากนั้น พอ. ม.ล. ชัชวาล สุบรรณ ผู้บังคับการหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่จังหวัดน่าน ได้จัดเสบียงอาหารและอำนวยความสะดวกในลำน้ำต่าง ๆ ให้ พร้อมกันนั้นได้จัดหาทหารอาสาพวกชาวเขาจำนวนดังกล่าวตั้งไปยังบ้านน้ำกวาง ซึ่งเป็นที่ก่อการร้ายของพวกชาวเขาอพยพ นอกจากนี้ยังได้มอบข้าวสารให้อีก ๒ กระจับด้วย

ตารางแสดงหมู่บ้านมั่งและเมียนในจังหวัดน่านที่ถูกอพยพออกจากภูเขาระหว่างปี 2510-2513

หมู่บ้านต้นทาง	สภาพหมู่บ้าน	เผ่า	ครัวเรือน/คนก่อน 2510	ครัวเรือน/คนเมื่อกันยายน 2513
ค้ำฮ่อ	ถูกทำลาย	มั่ง	44 / 450	44 / 450
ปางแก	ถูกทำลาย	เมียน	40 / 210	20 / 120
ปางหนอง	ถูกทำลาย	มั่ง	26 / 300	11 / 100
ห้วยสะนาว	ถูกทำลาย	เมียน	63 / 500	49 / 365
ห้วยเปา	ยังมีคนอยู่	มั่ง	58 / 300	55 / 270
ขุนน้ำดี	ยังมีคนอยู่	มั่ง	9 / 66	5 / 38
ขุนอบ	ละทิ้ง	เมียน	35 / 327	35 / 327
ปางหมี	ยังมีคนอยู่	มั่ง	27 / 136	12 / 51
น้ำเปิน	ถูกทำลาย	มั่ง	35 / 320	35 / 320
ขุนสมุน	ละทิ้ง	มั่ง	20 / 200	18 / 183
ผาจิ	ยังมีคนอยู่	มั่ง	40 / 380	9 / 36
โป่งอ่าง	ละทิ้ง	มั่ง	50 / 500	50 / 500
ปางมะโอ	ละทิ้ง	เมียน	23 / 220	23 / 220
ห้วยหมู	ละทิ้ง	มั่ง	12 / 200	1 / 4
ขุนน้ำบัว	ยังมีคนอยู่	มั่ง	17 / 150	4 / 35
ป่าหวาย	ยังมีคนอยู่	มั่ง	17 / 200	6 / 53
ภูคา	ละทิ้ง	เมียน	10 / 100	10 / 100
ภูแป้น	ละทิ้ง	มั่ง	24 / 200	4 / 33
รวม			550 / 4,759	391 / 3,205

ที่มา: Robert M. Hearn (1972: 82)

ตารางแสดงช่วงเวลา จำนวนครัวเรือนและประชากรที่ย้ายออกจาก
หมู่บ้านต้นทาง แล้วเข้าสู่ศูนย์อพยพป่ากลาง ระหว่างปี 2510-2515

เดือน-ปี	หมู่บ้าน	ครัวเรือน / คน
ธันวาคม 2510	ค้างฮ่อ	44 / 450
ธันวาคม 2510	ปางแก	40 / 210
ธันวาคม 2510	ปางหนอง	11 / 100
มกราคม 2511	ห้วยสะนาว	63 / 500
กุมภาพันธ์ 2511	ขุนน้ำดี	9 / 66
มีนาคม 2511	น้ำเปิน	35 / 320
ธันวาคม 2511	จูน	32 / 210
มกราคม 2513	ห้วยหมู	1 / 4
มกราคม 2513	จะแลงหลวง	18 / 115
มกราคม 2513	ขุนน้ำปัว	4 / 35
มกราคม 2513	ป่าไร่	24 / 90
มกราคม 2513	ป่าหวาย	6 / 80
มกราคม 2513	ภูคา	10 / 100
มกราคม 2513	ตาน้อย	6 / 80
มกราคม 2513	ตาป่าซาง	40 / 320
มกราคม 2513	ตาสะเดิม	24 / 144
มกราคม 2513	ตาสะงุม	11 / 45
เมษายน 2513	น้ำยาว	22 / 166
เมษายน 2513	ผาเวียง	37 / 200
สิงหาคม 2513	ภูแป้น	4 / 33
เมษายน 2514	บ่อหยวก	3 / 20
เมษายน 2514	สะว้า	2 / 15

เดือน-ปี	หมู่บ้าน	ครัวเรือน / คน
เมษายน 2514	เวน	6 / 50
พฤษภาคม 2514	สบมาง	38 / 240
กันยายน 2514	สบกอก	20 / 140
พฤศจิกายน 2514	บ่อเกลือใต้	4 / 30
พฤศจิกายน 2514	บ่อหลวง	8 / 50
ธันวาคม 2514	ห้วยแป้น	20 / 140
มกราคม 2515	บ่อเกลือใต้	3 / 20
มกราคม 2515	ด่าน	2 / 15
มกราคม 2515	เปียงซ้อ	2 / 20
มกราคม 2515	เปียงก่อ	6 / 43
มกราคม 2515	เตี้ย	1 / 11
พฤษภาคม 2515	น้ำพริก ¹⁵	63 / 470
รวม		619 / 4,532

ที่มา: Robert M. Hearn (1972: 95)

หนังสือที่เป็นบันทึกของศาสนาจารย์ ดร.เดวิด ฟิลเบค (2009) ซึ่งตอนนั้นมาปักหลักอยู่ที่ตัวอำเภอป่ากกับหมอแบร์เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านถิ่น (ลัวะ) บนดอย เขียนเอาไว้ว่า “ต้นปี ค.ศ. 1967 (พ.ศ. 2510) เลาจือ (จ้อซ้า) ลงภูเขาจากบ้านคางฮ้อ มาหาผมที่บ้าน อจ. การ์แลนด์ แบร์ ใน อ.ป่า เล่าถึงปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นว่า มีชายม้งสองคนบนภูเขาถูกพวกคอมมิวนิสต์ลอบฆ่า คนที่ถูกฆ่าเป็นสมาชิกหน่วยอาสาหมู่บ้านที่รัฐบาลไทยจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยพัฒนาหมู่บ้านและต่อต้านโฆษณาชวนเชื่อของพวกคอมมิวนิสต์

“วันนั้นเลาจือจึงขออนุญาตพาสมาชิกหน่วยอาสาสมัครพัฒนาพร้อมด้วยครอบครัวรวมทั้งแม่มายสองคนที่สามีถูกฆ่า อพยพลงมาพักที่บ้าน อจ. การ์แลนด์ แบร์

¹⁵ อยู่ชั่วคราวที่ปากกลาง แล้วย้ายไปอยู่ที่บ้านสบเป็ด อำเภอท่าวังผา

เพราะไม่รู้ว่าจะหนีไปพึ่งใครได้นอกจากที่นั่น ผมอนุญาตทันที เพราะบริเวณบ้านพักของอาจารย์การ์แลนด์ แบร์ มีบ้านสามหลังซึ่งกว้างพอที่จะให้ทุกคนพักอยู่ได้

“เลาจี้กลับไปบ้านบนภูเขาในวันรุ่งขึ้น และหนึ่งเดือนหลังจากนั้น ประมาณสามทุ่ม ผมได้ยินเสียงคนจำนวนไม่น้อยอยู่นอกบ้าน ดูเหมือนว่าคนเหล่านั้นพากันเดินเข้ามาในบริเวณบ้าน พอเปิดประตูหน้าบ้านออกไปก็เห็นเลาจี้ยืนอยู่ ข้างหลังเขามีคนมั่งทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ประมาณ 20 กว่าคน รวมทั้งม้าต่างหลายตัวที่บรรทุกข้าวของมา ผมยืนอยู่หน้าบ้านคอยดูแลอำนวยความสะดวกให้พวกเขา แต่เมื่อเห็นว่าเกะกะมากกว่า ก็เลยลากลับเข้าบ้าน ตอนนั้นก็ได้คิดอะไรมากในเรื่องนี้ แต่ต่อมาก็ได้คิดว่าบรรดาผู้คนที่ผมต้อนรับในคืนนั้น ถือเป็นผู้ลี้ภัยพวกแรกในประวัติศาสตร์การต่อสู้คอมมิวนิสต์ที่จังหวัดน่าน ต่อจากนั้นมีผู้อพยพอีกนับพันนับหมื่นคนที่ต้องลี้ภัยคอมมิวนิสต์มาอยู่ตามศูนย์อพยพต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน” (เดวิด ฟิลเบค, 2009: 63-64)

จดหมายฉบับหนึ่งที่ไอโมจิน วิลเลียมส์ เขียนถึงครอบครัว Living-Lingers ลงวันที่ 18 มกราคม 2511 มีข้อความตอนหนึ่งว่า “คืนวันเสาร์ที่ผ่านมามีคนเพิ่มขึ้นอีก 80 คนที่นี่ พวกเขาคิดว่าจะอพยพลงไปที่ภาคกลางเมื่อวันที่ 15 ที่ผ่านมา โดยได้วางแผนมานานหลายเดือนที่จะลงไปที่ภาคกลาง (คลองลานในจังหวัดกำแพงเพชร) แต่เมื่อมาถึงที่นี่ (ตัวอำเภอปัว) ตำรวจในท้องที่ไม่อนุญาตให้พวกเขาเดินทางไป พวกเขาได้ขายม้า หมู ไก่ หรือแม้แต่บ้านและข้าว ด้วยคิดว่าต้องเดินทางไปแน่นอน หลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมถึงการดูแลทางเชื้อชาติ ความขัดแย้งส่วนตัว แต่ตำรวจก็มีจุดกังวลว่ากลัวว่าทุกคนจะปลอดภัยหรือไม่ – อาจจะมีบางคนที่เป็คอมมิวนิสต์ปะปนมาด้วยในหมู่นักเหล่านี้ แน่แน่นอนว่าเหตุผลที่พวกเขาอพยพเพราะกลัวคอมมิวนิสต์ แต่พวกเขาก็ไม่สามารถพิสูจน์ในเรื่องนี้ได้ พวกเขาคิดว่าได้ทำทุกอย่างที่จำเป็นและเตรียมพร้อมสำหรับการอพยพไป แต่ตำรวจก็ไม่ให้ไป และฉันเองก็ไม่สามารถช่วยพวกเขาได้ แม้จะพยายามแล้วก็ตาม ตำรวจใช้เวลาหนึ่งชั่วโมงแก่พวกเขาสำหรับการตัดสินใจว่าจะกลับไปบ้าน (ที่จริงก็ขายไปหมดแล้ว) หรือจะไปที่ศูนย์อพยพที่มีคนแล้ว (ม้ง) ส่วนหนึ่งอยู่ที่นั่นแล้ว คนที่นั่นได้ขอที่ดินสำหรับพวกตน แต่กลุ่มนี้ไม่มี พวกเขาได้เดินทางไปที่นั่น (ศูนย์อพยพ) และได้สร้างเพิงที่พักชั่วคราวด้วยกิ่งไม้และหญ้าคา แดนนี้กับฉันได้ไปเยี่ยมพวกเขาที่นั่นเมื่อวันอังคารของ

เซาหลี่ ย่าง รุงม้อออกจากหอพักบัว ไปที่ศูนย์อพยพ เดือนมกราคม 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

สภาพเพิงพักอาศัยของครอบครัวม้งเคื้อ เมื่อเริ่มมาตั้งหมู่บ้านใหม่ที่ปากกลาง ปี 2512
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

สัปดาหฺนี้ พวกเขานอนอยู่กับพื้น บางคนมีหนังสือสำหรับปูนอน บางคนมีผ้าผืนหนาเหมือนผ้าใบเพื่อปูนอน แต่อีกเป็นจำนวนมากไม่มีอะไรเลย เมื่อคืนนี้ฝนตกที่นี้และลมพัด ฉันต้องลุกขึ้นมาปิดหน้าต่างตอนตี 1 แต่ก็ไม่สามารถกันฝนสาดได้ ต้องใช้ผ้าเช็ดน้ำออก ทำให้ฉันคิดถึงชาวแม้ว (ม้ง) ทุกคนที่มีเด็กเล็กจำนวนมาก กับอธิษฐานขออย่าให้ฝนตกหนักที่นั่นเหมือนอย่างที่นี่ ตอนเช้า แม้จะมีน้ำเจิ่งนองที่สนามหญ้าหน้าบ้านฉัน แต่ทราบมาว่าเมื่อคืนฝนตกไม่หนักที่นั่น และไม่มีลมแรง ต้องขอบคุณแม้ฉันจะไม่ได้คำอธิษฐาน แต่ด้วยความรักและกังวลอย่างมากที่มีต่อผู้คนเหล่านั้น พวกเขาน่าสงสารมาก หากพวกเขามีที่ดินและสามารถถางไร่ก็จะช่วยได้มาก แต่นี้ยังไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินเลย”

จดหมายฉบับเดือนมกราคม 2511 ไม่ได้เขียนถึงเรื่องการอพยพ แต่ฉบับเดือนมีนาคม 2511 กล่าวถึงว่า “หลายอย่างได้เกิดขึ้นกับคนแม้ว (ม้ง) นับแต่ฉันส่งจดหมายฉบับที่แล้ว ประมาณ 80 คนจากบ้านค้ำฮ่อ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติของปัญญา ลงมาและวางแผนที่จะเดินทางไปอีกจังหวัดหนึ่ง (กำแพงเพชร) แต่ไม่ได้รับอนุญาตให้เดินทางไป พวกเขาถูกส่งไปในพื้นที่อยู่ห่าง 2 ชั่วโมงด้วยการเดินเท้าจากบ้านที่นั่น ชาวบ้านส่วนอื่นที่ได้ย้ายลงมาได้ตั้งรกรากด้วยบ้านพักชั่วคราวอยู่แล้ว ล่าสุดแม้ว (ม้ง) ทั้งหมดจากค้ำฮ่อถูกสั่งให้ย้ายลงมา ดังนั้น ตอนนี้ทุกคนอยู่ที่พื้นที่ตั้งรกรากใหม่ ตอนแรกมีเพียง 100 คนที่เริ่มต้นมาตั้งรกราก แต่ตอนนี้มีคนเพิ่มเข้ามาเป็น 500 คน และมีจำนวนมากที่จะเข้ามาอีก บางส่วนได้สร้างบ้านแล้ว แต่บางส่วนยังพักเพียงเพิงที่ตั้งขึ้นเพื่อชั่วคราว บางส่วนยังต้องนอนกับพื้นดิน หลายหน่วยงานบอกว่าจะช่วยผู้อพยพเหล่านี้ แต่ยังไม่เห็นมีใครมาเลย เราหวังว่าความช่วยเหลือจะมา” (ไอโมจิน วิลเลียมส์, 2511)

ชาวม้งอพยพและเพิงพักชั่วคราว เดือนพฤษภาคม 2511
(ถ่ายโดย: ไอมอจิ้น วิลเลียมส์)

บ้านหลังใหม่ของคว่ซ้อและเลาต้า ย่าง ปี 2511
(ถ่ายโดย: ไอมอจิ้น วิลเลียมส์)

รถทหารขนชาวมังขาวจากบ้านคอยคั่วมาลงที่ศูนย์อพยพชาวเขาป่ากลาง ปี 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ทหารอเมริกันที่เข้ามาช่วยเจาะบ่อน้ำบาดาล ปี 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ประสบการณ์ตรงของชาวบ้าน

ทำไมชาวบ้านจึงต้องอพยพจากหมู่บ้านต่างๆ บนภูเขาลงมาอยู่ในพื้นราบ? ใครเป็นผู้มาบุกเบิกหรือค้นพบและตัดสินใจมาอยู่ที่ปากกลางนี้? ผู้นำรุ่นแรกต้องเผชิญกับปัญหาในการลงมาตั้งถิ่นฐานอย่างไรบ้าง? รายละเอียดทั้งหมดในส่วนนี้เป็นการประมวลผลจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสและผู้ที่เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์หว่างซ่าย หลี (Vaam txhaj Lis) ที่ลงมาจากบ้านค้ำฮ่อ ตอนนั้นจำวันที่ไม่ได้แล้ว แต่เป็นช่วงหลังจากที่หลีเซ่ง กับหลีฮั่วถูกยิงแล้ว พวกตนทั้งหมด 6 คนที่เดินทางมาจากบ้านค้ำฮ่อลงมาหาสถานที่นั้นคือ จือซ้า ย่าง (เลาจือ แซ่ย่าง – Tsw sab Yaaj) หล้าหยี่ หลี (สุพจน์ สันติธัญโรจน์ – Laj yig Lis) จ้าเปา หลี (อดีตผู้ช่วยเลาเปา แซ่ลี – Txaj pov Lis) เกียจู่ ย่าง (บุญชู แสนคำแพ – Nkiag tsu) ที่เคยทำงานประมงเคราะห์) ตัวเอง คือ หว่างซ่าย หลี (Vaam txhaj Lis) บลาหลือ ย่าง (เลาหลือ ย่าง – Npla lw m Yaaj) กับ คัวซ้อ ย่าง (ชนิตย์ แสนยากุล – Qhua choj Yaaj) มาอนที่หอพักปัว ซึ่งแม่เลี้ยงไอมไจินดูแลนักเรียนอยู่ มีเจ้าหน้าที่ประจำสงเคราะห์คนหนึ่งมาประจำอยู่ที่วัดบ้านปรางค์ บอกว่ามีข้าวสารอยู่ที่นั่นแจกให้ฟรี พวกตนจึงไปเอาข้าวสารที่นั่นมาหุง แล้วออกเดินทางมาสำรวจหมู่บ้านกัน วันแรกเดินไปสำรวจที่ด้านบน ที่ติดกับปัจจุบันเป็นถนนสายปัว-ศิลาเพชร บริเวณนี้เป็นที่ราบสูงเป็นป่าแพะ มีหญ้าคา ป่าไผ่ไร่ กับต้นไม้ ทุกคนชอบและตัดสินใจว่าจะเลือกที่นี่สำหรับตั้งหมู่บ้าน แต่คนพื้นราบที่บ้านเฮี้ยไม่ยอม เพราะเป็นที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายของชาวบ้านพื้นราบ

พวกตนจึงปรึกษากับนายอำเภอ และตอนนั้นมีผู้พันสุดสาย หัสดิน ที่เป็นหน่วยทหารดูแลพื้นที่อยู่ พวกเขาแนะนำว่า “ไม่ต้องกังวล การตัดสินใจขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่ ถ้าชอบตรงไหนก็ให้เลือกตั้งหมู่บ้านได้เลย” วันที่สองกับวันที่สามจึงเดินทางมาสำรวจใหม่ที่ด้านล่าง คือที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบัน ทุกคนลงความเห็นว่าที่นี่เป็นที่ราบกว่าด้านบน จึงตัดสินใจอยู่ที่นี้ จากนั้นจึงกลับไปบอกกับเจ้าหน้าที่ทางฝ่ายทหารบอกว่า “หาสถานที่ได้แล้วให้รีบกลับขึ้นไปย้ายคน สัตว์เลี้ยงกับสิ่งของลงมา ไม่เช่นนั้นจะประสบความยุ่งยาก เพราะตอนนี้หมู่บ้านบนภูเขาเริ่มเดือดร้อนกันแล้ว คอมมิวนิสต์มาแทรกซึม ทหารจะประกาศให้มีการโยกย้ายหมู่บ้านในเร็ววันนี้” พวกตนจึงกลับขึ้นไปบอกญาติพี่น้องที่บ้านค้ำฮ่อ แล้วพากันอพยพลงมา

ตอนอพยพลงมานั้นน่าจะเป็นช่วงเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2511 เป็นช่วงที่เก็บเกี่ยวพืชไร่หมดแล้ว ลงมาถึงปัวแล้วจึงตรงมาปักหลักที่ปากกลาง กลุ่มแซ่ลี้ตั้งหมู่บ้านกันตรงพื้นที่ที่ปัจจุบันนี้เป็นสำนักงานประชาสัมพันธ์ ส่วนกลุ่มแซ่ย่างตั้งอยู่ที่ปัจจุบันพวกเขาอาศัยอยู่ ต่อมาประมาณ 2 เดือนหลังจากนั้น หน่วยประชาสัมพันธ์เข้ามา แล้วบอกว่าจะใช้พื้นที่ตรงนี้ตั้งสำนักงาน ขอให้ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ที่นี่ย้ายบ้านของตัวเองออกไปที่อื่น เมื่อเจ้าหน้าที่จัดสรรพื้นที่ถนนและพื้นที่สร้างบ้านให้ใหม่แล้ว พวกตนจึงย้ายออกมาด้านนอกที่ปัจจุบันอยู่กัน

จากนั้นจึงเริ่มลงมือถางไร่เพื่อเตรียมการเพาะปลูก โดยหน่วยงานประชาสัมพันธ์จัดสรรที่ดินทำกินให้ครอบครัวละ 10 ไร่ หลังจากนั้นไม่กี่เดือนกลุ่มม้งบ้านน้ำเป็นและบ้านคอยตัวก็อพยพลงมาสมทบด้วย ตามมาด้วยกลุ่มชาวเมี่ยน แล้วชาวกิน (ลัวะ) จึงทยอยมาอีกสองสามปีหลัง

ตอนมาอยู่ช่วงประมาณ 5-6 ปีแรก เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์เข้ามาช่วยเหลือทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร ปลาแห้ง น้ำมันและอาหารการกินอื่นๆ แม้จะทำไร่ข้าวเองหลายปี แต่ผลผลิตไม่ดี ข้าวจึงไม่เพียงพอ ต้องพึ่งข้าวของประชาสัมพันธ์เป็นหลัก (สัมภาษณ์หว่างซ้าย หลี่ หรือจ๋าวส คำธรรุสสิริ วันที่ 13 เมษายน 2559)

จากคำบอกเล่าของอดีตปลัดอำเภอ ที่เป็นปลัดอำเภอปัวในยุคที่มีการอพยพลงมานั้น ว่า “เลาจือกับสุพจน์เป็นสองคนหลักที่ลงมาติดต่อกับพวกเราที่เป็นฝ่ายปกครองของอำเภอ ว่าพวกเขาได้รับความเดือดร้อนจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ พวกเขาตัดสินใจที่จะลงมาพึ่งพาทางราชการ ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ผมจึงเป็นคนหนึ่งที่ต้องหาทางช่วยคนม้งที่ได้รับความเดือดร้อนเหล่านี้ ด้วยการทำเรื่องเพื่อขอพื้นที่ปากกลางนี้ให้พวกเขามาตั้งถิ่นฐาน ตอนนั้นผมถูกพวกคนพื้นราบต่อว่าผมมาก หว่าไปช่วยพวกคอมมิวนิสต์ทำไม? ผมบอกว่าพวกเขาไม่ใช่คอมมิวนิสต์ แม้จะเป็นคนม้ง เป็นคนคอย แต่ได้รับความเดือดร้อนจากการคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงหนีมาพึ่งพาฝ่ายรัฐบาล เราจึงต้องช่วยเหลือ เพราะเขาก็คือพลเมืองไทยเหมือนกัน ตอนหลังคนพื้นราบจึงเข้าใจสิ่งที่ผมและเจ้าหน้าที่ของรัฐทำมากขึ้น” (อดีตปลัดอำเภอ ทรวงประศาสน์ 13 ธันวาคม 2550)

สามแยก หน้าวัดบ้านปรางค์ ปี 2510
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ตลาดในตัวอำเภอปัว (บ้านปรางค์) ปี 2510
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

สามแยกหน้าวัดบ้านปรางค์ และตลาดเย็น ถ่ายเดือนสิงหาคม 2559
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

คูหาว่าง ย่าง และปัญญา ศิริสัตยกุล เล่าว่าวันที่ 3 มกราคม กลุ่มที่นำโดย
ตัวซ้อ หล้าหี และจำป้อ เริ่มไปแผ้วถางป่าและสร้างเพิงพักชั่วคราวที่ปากกลาง
ส่วนครอบครัวของตนอพยพออกจากบ้านค้างโฮมเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2511
มานอนที่สะกาดหนึ่งคืน และอีกหนึ่งคืนที่ปัว ตอนแรกตั้งใจจะเลยไปอยู่กับพี่น้อง

ที่คลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร แต่ทางเจ้าหน้าที่ไม่ให้ไป จึงถูกส่งตัวมาอยู่ที่ปากกลาง เมื่อวันที่ 14 มกราคม มาบุกเบิกที่ทำไร่เพื่อปลูกข้าว พอผลผลิตข้าวปีนั้นออกมา ครอบครัวของตัวเองจึงเลิกรับการแจกข้าวสารจากเจ้าหน้าที่ประสาธน์เคราะห์ (สัมภาษณ์วันที่ 9 พฤษภาคม 2545 และ 25 มีนาคม 2561)

หล้าหยี หลี เล่าว่า พ.ศ. 2510 พวกตนห้าคนที่ เป็น “ทีมพัฒนาชาวเขา” ที่อยู่บ้านค้ำฮ่อ ถูกหมายหัวจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพราะสงสัยว่าจะเป็นพวกที่คอยรายงานความเคลื่อนไหวให้ทหารกับตำรวจที่เข้ามาตั้งค่ายอยู่ในหมู่บ้าน ด้วยความกลัวว่าอาจมีโอกาสดูถูกยิงทิ้ง พวกตนทั้งสี่คนจึงหลบมาอยู่ที่ป่าได้ 4 เดือน ทหารสังฆาบ้านว่า “ใครที่ไม่เข้าร่วมกับฝ่ายทหารป่า ก็ให้ลงไปอยู่ในพันราบ” เมื่อถึงเดือนมกราคม 2511 จึงพากันอพยพลงมาทั้งหมู่บ้าน (สัมภาษณ์วันที่ 6 พฤษภาคม 2545)

จ้าว ฝ่อ ที่เดิมอยู่บ้านปางหนอง เล่าประสบการณ์ตรงของตัวเองว่า พวกตนจำนวน 8 หลังคาเรือน ได้หนีไปอยู่กับญาติที่บ้านค้ำฮ่อ อยู่ที่นี่ได้ 1 เดือนเต็ม จึงอพยพพร้อมกับคนที่ค้ำฮ่อลงมาที่ปากกลาง ตอนนั้นเพิ่งเก็บเกี่ยวผลผลิตฝิ่นเสร็จ พวกคนที่มาจากบ้านปางหนองตั้งบ้านอยู่ด้านข้างของโรงเรียน (สัมภาษณ์จ้าว ฝ่อ วันที่ 5 เมษายน 2558)

หว่างฟาง ช่ง เล่าว่า เมื่อชาวม้งจากบ้านน้ำเป็นอพยพลงมาถึงปากกลาง กำนันตำบลศิลาแลงที่อยู่ที่บ้านเฮี้ยมาชี้ว่าตั้งแต่ลำห้วย (ตอนนี้เป็นอย่างนิวซีแลนด์) ไปฝั่งทิศใต้เป็นเขตตำบลปัว ชาวบ้านสามารถสร้างบ้านอยู่ได้ แต่ฝั่งทางทิศเหนือเป็นเขตตำบลศิลาแลงของตัวเอง ไม่อนุญาตให้อยู่ อาของตัวเองคือหวังเฉ่า ช่ง จึงชวนแกนนำ เตรียมไม้สองตัว เอาเหล่าสองขวด ไปเจรจากับกำนัน อธิบายให้ท่านทราบว่าเนื่องจากพวกเราเดือดร้อนจริงๆ จึงต้องลงมาอยู่ในพันราบนี้ ขอให้ท่านเข้าใจพวกเรา แล้วให้พวกเราอาศัยอยู่ระยะหนึ่ง หากบ้านเมืองสงบก็ค่อยกลับขึ้นไป กำนันตำบลศิลาแลงจึงเข้าใจและอนุญาตให้พวกเรามาตั้งบ้านเรือนอยู่ด้านทิศเหนือของลำห้วย ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านในปัจจุบัน (สัมภาษณ์วันที่ 28 พฤศจิกายน 2558)

นอกจากกลุ่มที่ลงมาอยู่ปากกลางตั้งแต่ช่วงปี 2511-2513 แล้ว กลุ่มม้งตระกูลหมั่วจากบนดอยได้อพยพลงมาสมทบช่วงประมาณปี 2515-2516 ตามด้วยญาติพี่น้องม้งส่วนหนึ่งที่อพยพมาเมื่อปี 2518 อันเป็นผลจากการที่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศลาว ซึ่งส่วนใหญ่ได้อยู่ในศูนย์อพยพบ้านน้ำยาว

แล้วตอนหลังได้รับความช่วยเหลือให้ไปอยู่ในประเทศที่สาม และล่าสุดคือกลุ่มที่ออกมาจากศูนย์อพยพและจากวัดถ้ำกระบอก ช่วงทศวรรษ 2540 ที่บางส่วนได้สร้างบ้านอยู่ใกล้บ้านของญาติพี่น้องของตน แต่ส่วนหนึ่งได้ชวนกันไปสร้างชุมชนเพื่องฟ้าใกล้เส้นทางสายปัว-ศิลาเพชร

สำหรับพี่น้องอ้าวเมียน ประสบการณ์ส่วนตัวของนายคมล แซ่เต็น ที่ลงมาจากบ้านปางแก คือ ช่วงปี 2505-2506 ตชด. เข้ามาตั้งฐานปฏิบัติงานที่หมู่บ้าน มีการสร้างสนามบินที่บ้านปางแก คอมมิวนิสต์ไม่ได้เข้ามาที่บ้านเมียนปางแก แต่มาบ้านม้งที่อยู่ใกล้เคียง อย่างปางแก ผาแดง แต่จุดแตกหักคือที่คอมมิวนิสต์มายิงเจ้าหน้าที่ที่สนามบิน เจ้าหน้าที่รัฐต้องการแยกคนออก จึงประกาศว่าใครที่อยากไปอยู่ร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ให้ไปอยู่กับเขาในป่า แต่ใครที่ต้องการอยู่กับฝ่ายรัฐบาลก็ให้ลงไปในเมือง พวกตนจึงตัดสินใจลงไปอยู่ในเมือง มากันทั้งหมู่บ้าน ประมาณ 60 หลังคาเรือน ย้ายลงมาที่อำเภอทุ่งช้าง บริเวณที่ว่าการอำเภอ ช่วงปลายปี พ.ศ. 2510 อยู่ที่นี่ได้ 4-5 เดือน จึงย้ายมาที่ปากกลางประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2511 ที่ปากกลางกลุ่มพี่น้องม้งจากค้ำฮ่อ ปางหนอง น้ำเปินและดอยติ้วได้มานุกเบิกอยู่ก่อนแล้ว เจ้าหน้าที่จึงเอาพวกตนเข้ามาอยู่ด้วย เพราะเป็นคนดอยเหมือนกัน ตอนมาอยู่ใหม่ ๆ เจ้าหน้าที่ประจำสงเคราะห์ได้เข้ามาช่วยผู้อพยพด้วยการแจกข้าวสาร ปลาแห้ง เกลือ และอาหารอื่น ๆ อยู่หลายปี (สัมภาษณ์วันที่ 13 ธันวาคม 2550)

เช่นเดียวกับประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ ที่เล่าว่าตอนอยู่บนดอยที่บ้านปางแกนั้น พ่อของตัวเองเป็นผู้นำหมู่บ้าน ชูตเจ้าหน้าที่ ตชด. เข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 ตัวเองจึงได้มีโอกาสเรียนหนังสือและได้รับการคัดเลือกไปร่วมการฝึกอบรมและดูงานหลายที่ มีการฝึกชุดพัฒนาชาวเขาด้วย (สัมภาษณ์วันที่ 3 พฤษภาคม 2545)

ขณะที่ประสบการณ์ตรงของชาวอ้าวเมียนบ้านห้วยสะนาว อย่างนางสุรีย์ กิตติเจริญผล (Dangc Faam Ziou) ซึ่งปัจจุบันอายุ 67 ปี เล่าว่า “จำได้ไม่มีวันลืม Beng-zeiv Deng-caauv, Deng-caauv hnyangx ziepc yietv hlaax, nyeic-ziepc luoqc (เดือน 11 วันที่ 26 ของเมียน – ตรงกับวันพุธที่ 27 ธันวาคม 2510) เพราะที่เพิ่งคลอดลูกสาวคนโตและครบเดือนวันที่ 25” หลังจากที่ได้ทบทวนความจำ เขาเสริมว่าทางอำเภอทุ่งช้างได้แจ้งชาวบ้านว่า ใครมีอาวุธปืนให้นำไปขึ้นเอกสารทะเบียนแสดงความเป็นเจ้าของในวันที่ 26 ธันวาคม 2510 เวลา 08.00 น. เมื่อชาวบ้าน

ถ่ายรูปครอบครัว นายเยี่ยเซา ช่ง (สมเกียรติ แสนทรงสิริ) ประมาณปี 2515
(เจ้าของ: ประกอบ แสนทรงสิริ)

ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ ในชุดพัฒนาชาวเขา
ที่บ้านปางแก ปี 2508
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

ถ่ายรูปครอบครัว หล้าหยี่ หลี
ประมาณปี 2515
(เจ้าของ: สุพจน์ สันติบุญโรจน์)

ทุกคนได้นำปิ่นไปตามที่นัดหมาย ปิ่นทุกระบอกถูกยึดไว้ (ต่อมาอีกหลายปีให้หลัง จึงได้รับคืน) และทางราชการประกาศให้ชาวบ้านทุกหมู่บ้านต้องอพยพออกจากบ้านของตนภายในเวลาเที่ยงของวันรุ่งขึ้น (27 ธันวาคม 2510)

คืนวันที่ 26 ธันวาคม จึงเป็นคืนที่โกลาหลที่สุด เพราะบางคนยังอยู่ที่ไร่นา ต้องมีคนไปบอกข่าว ชาวที่เพิ่งเก็บเกี่ยวไว้ในไร่บางส่วนกำลังนำกลับมาใส่ในยุ้งฉางไหน จะหมูและไก่ที่เลี้ยงแบบปล่อยอีก ดังนั้น การจัดเตรียมข้าวของจึงเป็นไปอย่างเร่งรีบ

เช้ามีวันที่ 27 ธันวาคม ชาวบ้านเริ่มทยอยออกจากหมู่บ้าน เดินทางไป 2-3 ชั่วโมง หยุดพักกลางทางแล้วย้อนกลับไปในชนบทที่เหลืออีกรอบ ระหว่างนั้น จะมีบุคคลนอกเผ่าที่ดูเหมือนจะเจตนาช่วยดันหมูกับแบกของให้เพื่อไปยังจุดพักถัดไป และในการนี้ชาวบ้านสูญเสียทรัพย์สิน สิ่งของไปไม่น้อยจากการไม่รู้เท่าทันกลโกงและการเอาเปรียบของบุคคลเหล่านั้น เพราะพวกเขาช่วยแล้วถือโอกาสเอาไปเลย ชาวบ้านไม่รู้จะไปตามที่ไหน

ความจริงปลายปี 2505 ชาวบ้านที่ทำไร่ฝิ่นอยู่แถบผาแดงถูกรบกวนด้วยโฆษณาชวนเชื่อให้เข้ากับฝ่าย “อิสระ” เพื่อต่อสู้กับ “พ่อฟ้า” แต่ชาวบ้านไม่ร่วมด้วย จนในฤดูกลางพฤษภาคม 2506 จึงไม่มีชาวอ้าวเมียนไปทำไร่ที่ผาแดงอีก

ปี 2506 ชาวบ้านถูกทางราชการเกณฑ์ครอบครัวละหนึ่งคน ให้ไปขุดสนามบินเฮลิคอปเตอร์ที่บ้านงอบ (ที่ตั้ง อบต.งอบ ปัจจุบัน) เป็นเวลานานนับเดือน และปี 2507 ถูกเกณฑ์ไปขุดสนามบินที่บ้านปางแก ในปีเดียวกันนี้ นายเก๋ลิ้น แซ่เติน ซึ่งเป็นวัยรุ่นที่บ้านห้วยสะนาว เป็นคนเสฟฝิ่นตั้งแต่อายุยังน้อย ถูกคนมั่งชักชวนให้ไปเลิกฝิ่น เขาหายไปจากหมู่บ้านเกือบปี เมื่อกลับมาเขาบอกว่าเขาเลิกฝิ่นได้แล้ว โดยไปเลิกที่ฮานอย ประเทศเวียดนาม พร้อมกันนั้นเขาก็ชักชวน นายฉีจ้อย แซ่เติน ไปเป็นพวกด้วย ชาวบ้านเริ่มรู้ว่ามีคามผิดปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันทางตชด. ก็เข้าพื้นที่บ่อย บางครั้ง ตชด. พร้อมหน่วยงานอื่นเข้าหมู่บ้าน ตั้งค่ายชั่วคราวหรือพักตามบ้านชาวบ้าน มักขอหมูหรือไก่ของชาวบ้านกิน ถ้าชาวบ้านไม่ให้พวกเขาก็จะเลือกยิงตามที่ต้องการเองโดยพลการในนาม “พ่อฟ้า” เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยๆ แม้แต่เจ้าหน้าที่ที่ขึ้นไปพ่นยาดีดาก็ทำตัวไม่ต่างกัน เริ่มต้นด้วยการขอไข่ไก่ ขอไก่ และขอหมู ประกอบกับปี 2509 ตชด. ได้นำเฮลิคอปเตอร์ลงจอดในไร่ฝิ่นของนายฟูตอง แซ่เติน เหนือหมู่บ้านห้วยสะนาว ซึ่งเป็นช่วงกำลังกรีดยางและเก็บเกี่ยว

บังคับนายจันอินขึ้นเครื่องไปชี้จุดหมู่บ้านต่าง ๆ เมื่อกลับมาพี่น้องกลุ่มนี้ซึ่งประกอบด้วย นายจันลั่น นายจันอินและนายจันแข็ง รู้ว่าจะมีอันตรายเพราะอีกฝ่ายหนึ่งที่เคลื่อนไหว อยู่ในป่าคอยจึงหะอยู่ จึงพากันหลบหนีไปอยู่ที่ภูเค็ง ในพื้นที่อำเภอสา

ทางด้านของฝ่าย “อิสระ” ตอนนั้นก็มีข่าวว่ามาสอนและชักชวนมั่งทางผาแดง มีการปะทะกัน นายแก้วลั่นและพวกก็แะเวียนมาหาชาวบ้านที่เขาพอจะคุ้นเคย สอนทางกับ ตชด. อยู่ไม่ขาดสาย (สัมภาษณ์นายด่วน โชติชัยพิบูล นายชูเสาร์ แซ่เติน นายพิทักษ์ พงษ์ศรีสันติ วันที่ 25 มิถุนายน 2559)

กลุ่มบ้านห้วยสะนาว ห้วยก่อ ห้วยตาด น้ำอบ อพยพมาพักชั่วคราวที่ โรงเรียนร้าง (โรงเรียนบ้านงอบ – ที่ตั้งสถานีอนามัยบ้านงอบปัจจุบัน) กลุ่มบ้านปางแก อพยพมาพักข้างที่ว่าการอำเภอทุ่งช้าง เพียงไม่กี่วันที่อพยพหลบหนีจากหมู่บ้าน ด้วยความผิดเคืองชาวบ้านบางคนเลี้ยงชีวิตเดินลัดเลาะไปตามป่ากลับไปหมู่บ้าน เพื่อหวังว่าจะแบกข้าวเปลือกที่ทิ้งไว้เฝ้าลงมาประทังชีวิต แต่พบว่าบ้านเรือนและ สิ่งปลูกสร้างทุกอย่างถูกทหารเผาทิ้ง ยิ่งข้าวบางแห่งที่มีข้าวมากยังมีไฟไหม้อยู่ หมูที่ขังอยู่ในคอกถูกยิงทิ้ง ข้าวที่ค้างอยู่ที่ไร่ก็ล้วนถูกเผาเช่นกัน เข้าใจว่าทางการ คงเกรงว่าปล่อยไว้จะกลายเป็นเสบียงของฝ่ายตรงข้าม

ระยะเวลา 6 เดือนกับที่พักพิงชั่วคราวเป็นช่วงเวลาที่ทรมานที่สุด มีปัญหา และความกดดันมากที่สุด ด้วยเพราะว่า

1) ถูกเกลียดชังจากชาวพื้นราบ จนถูกเรียกว่า “แมงป่า” “แมงดอย” อาจเป็น เพราะภาษาที่น้อยคนจะสื่อสารรู้เรื่อง วัฒนธรรมที่แตกต่าง เสื้อผ้าที่มีเพียงคนละชุด สองชุดคงสกปรกและมีกลิ่นแรง

2) การอยู่รวมกันอย่างแออัดเกือบพันคนในพื้นที่จำกัด จึงเกิดการแย่งชิง ทรัพยากรกับชาวบ้านในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นไม้ทำฟืน น้ำจากบ่อ และพืชผักตาม หัวไร่ปลายนา

3) ข้าวสารและอาหารหายาก ที่นำติดตัวมาไม่นานก็หมด ทางภารกิจยังไม่เข้ามาสำรวจและให้ความช่วยเหลือ

4) การอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก โดยไม่มีสัดส่วนที่ชัดเจนในกลุ่มผู้อพยพ ทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง แย่งชิงที่พักอาศัย ที่หุงหาอาหารและอื่น ๆ

5) ปัญหาสุขอนามัย จากปัญหาน้ำ ความแออัด ขาดแคลนอาหาร ห้องน้ำ ห้องส้วมไม่เพียงพอ เกิดโรคท้องเสีย ท้องร่วง ไข้มาลาเรีย ไข้หวัด ทำให้เด็กและคนแก่ที่สุขภาพไม่แข็งแรงอยู่แล้วเสียชีวิตไปหลายราย

6) เศรษฐกิจที่ย่ำแย่ หลายคนไปขออาหารจากชาวพันราบ สร้างความรำคาญแก่พวกเขา บ้างไปรับจ้างตากถางหญ้าในสวนส้มหรือถางป่าถางไร่ ได้ค่าจ้างวันละ 5 บาท

นายพิทักษ์ พงษ์ศรีสันติ กล่าวว่ารับจ้างตัดตอฟางข้าว ตัดแล้วต้องโกยไปทิ้ง ขอบนา ได้ค่าจ้างวันละ 5 บาท ไม่ทำก็ไม่มีเงินซื้อข้าวสารและอาหาร บางคนรู้ว่ามีการรับจ้าง แต่ก็ปิดบังพวกเดียวกันเพื่อตัวเองจะได้มีงานทำหลาย ๆ วัน

การสู้รบระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์รุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการสูญเสียทั้งสองฝ่าย และแต่ละฝ่ายทำปฏิบัติการจิตวิทยาชวนเชื่อ ทางกองทัพภาคที่ 3 โดยพันโทปัญญา ศรีศักดิ์ (ยศขณะนั้น) ได้นำทีมไปหาผู้อพยพอิวเมี่ยน ชวนให้ชายฉกรรจ์เป็นชาวเขาอาสาสมัคร (ชชส.) ด้วยการชี้แจงเหตุผลและข่มขู่ว่าต้องการผู้สมัครอิวเมี่ยนจำนวน 20 คน ถ้ามีผู้สมัครครบ ทางทหารจะพาทั้งหมดไปหาที่อยู่อาศัยใหม่ แต่ถ้าไม่มีผู้สมัครหรือสมัครไม่ครบจำนวน ผู้อพยพทั้งหมดจะถูกนำไปทิ้งทะเล เมื่อถึงวันกำหนดทหารนำรถถังไปรอที่สนามหน้าที่พักทั้งที่ทุ่งช้างและทุ่งอบจนได้ผู้สมัครเต็มจำนวน (ความจริงมีการรับสมัครและฝึกอบรมอีกหลายรุ่น)

ต้นปี 2511 มีข่าวว่าทางราชการจะจัดที่อยู่อาศัยให้ ชาวบ้านได้คัดเลือกผู้นำไปร่วมสำรวจพื้นที่ ในที่สุดตกลงสถานที่ แต่การขนย้ายเข้าไปอยู่อาศัยเป็นอีกหนึ่งปัญหาเพราะผู้อพยพมิใช่เฉพาะอิวเมี่ยนเท่านั้น หากมีชนเผ่าอื่นอีก ประกอบกับการขนย้ายที่ทางราชการจัดให้เป็นรถลิบล้อแบบเก่าที่ชาวบ้านเรียก “รถคอกหมู” เพียงสองคัน จึงต้องรอตามการจัดลำดับ แต่ก็มีทางเลือกว่าหากใครมีเงินสามารถจ้างรถขนย้ายเองได้ก็สามารถทำได้ วันศุกร์ที่ 17 พฤษภาคม 2511 นายฟูต้องแซ่เติน จึงเป็นอิวเมี่ยนคนแรกที่พาครอบครัวย้ายเข้าสู่ปากกลางด้วยการใช้เงินส่วนตัวจ้างเหมารถยนต์ นอกนั้นทยอยได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการให้ย้ายตามมาในเดือนมิถุนายนปีเดียวกัน

ที่ปากกลาง ชาวอิวเมี่ยนถูกจัดให้พักเป็นแนวยาวทิศตะวันออก-ตะวันตกตามลำห้วย แต่ละครอบครัวได้รับแจกหญ้าคาและฟางไม้ไผ่จำนวนหนึ่งเพื่อสร้างที่พัก ทางทิศใต้พบว่ามีม้งบ้านค้ำฮ่อและปางหนองอาศัยอยู่แล้ว ทิศเหนือมีม้งบ้านน้ำเป็นและอีกบางส่วนจากคอยตัวกำลังมาสมทบ

ฟุ่ต๋อง แซ่เคิน (ขวามือสุด) เมียนคนแรกที่มาปากกลาง ถ่ายปี 2535
(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ (ซ้ายสุด) ถ่ายกับเพื่อนร่วมงาน หน้าโกดังแจกข้าว
ศูนย์ฯ ชาวเขาปากกลาง ปี 2512
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

ข้าวสารและอาหารบางส่วนได้รับแจกจากทางราชการ หน่วยงานหลัก น่าจะเป็นหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการสำรวจ สำนะโนประชากรพร้อมกับมอบเหรียญที่ระลึกของในหลวงรัชกาลที่ 9 ให้ชาวบ้าน แต่ละคน

ด้านหน้าของเหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา
ของนายเลาคำ แซ่ย่าง (เชิดชู กิตติยกุล)
(ที่มา: สิงห์คาน แสนยากุล)

ด้านหลังของเหรียญที่ระลึกสำหรับชาวเขา
หมายเลข นน 000001
ของนายเลาคำ แซ่ย่าง (เชิดชู กิตติยกุล)
(ที่มา: สิงห์คาน แสนยากุล)

ปี 2512 เริ่มจัดสรรที่อยู่อาศัยให้ครอบครัวละ 1 งาน จัดที่ทำกินให้ครอบครัวละ 1 แปลง (ประมาณ 10 ไร่) หน่วยพระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดาเริ่มสอนเด็ก กอ.รมน. สนับสนุนความรู้ด้านการเกษตร แนะนำพืชใหม่อย่างลิ้นจี่และกาแฟ ส่วนค่ายทหาร กองร้อย ชขส. ที่ 21 นอกจากฝึกทหารเป็นชาวเขาอาสาสมัครแล้วส่งขึ้นไปลาดตระเวน บนดอยเพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์แล้ว ยังคงใช้รถทหารช่วยบรรทุกน้ำกินน้ำใช้ให้ ชาวบ้านด้วย

พ่อฟูเจียว โชคชัยพิบูล สานดับหญ้าคา ถ่ายเดือนธันวาคม 2535
(ถ่ายโดย: ถวิล โชคชัยพิบูล)

จากที่ดินที่ได้รับจัดสรร ชาวบ้านสร้างบ้านเองตามแบบดั้งเดิม มุงหญ้าคา ฟากไม้ไผ่ พื้นเป็นพื้นดิน ส่วนพื้นที่เพาะปลูกมีความแตกต่างอย่างมากจากบนดอย ที่ใช้วิธีถางและเผาแล้วจึงปลูกพืช แต่ที่ปากกลางเป็นป่าหญ้าคา หลังจากถางและเผาแล้วยังต้องขุดพลิกหน้าดินขึ้นตากให้แห้งในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน จากนั้นจึงทุบก้อนดิน เก็บรากหญ้าคาและรากไม้อื่นๆ เผาเสียก่อนจึงสามารถทำการเพาะปลูก เมื่อฝนตกลงมาในเดือนพฤษภาคม ตอนทำไร่บนดอยนั้นปลูกพืชหลายอย่างปะปนในไร่ข้าวและข้าวโพด โดยเฉพาะผักและสมุนไพรหลากหลายชนิด แต่ที่พื้นราบนี้ อากาศร้อนและแห้งแล้ง ปลูกเพียงข้าวเป็นหลัก ส่วนพืชแซมอย่างมากมายก็มีมะระ และถั่วเท่านั้น

ด้วยความอดอยากและปรับตัวยากลำบาก ระหว่างปี 2514-2518 อ้าวเมียนบางส่วนจึงตัดสินใจขึ้นไปบนดอยภูคาหรือป่าห้วยเพื่อทำไร่ปลูกผักปลูกข้าวโพดเลี้ยงไก่และหมู บางส่วนเริ่มมองหาที่อยู่ใหม่ เช่น ไปสำรวจที่ขุนแม่บงในจังหวัด

เชียงราย น้ำสมุนและน้ำงาวในอำเภอเมืองน่าน คลองลาน คลองขลุง และ คลองมะนาวในจังหวัดกำแพงเพชร ที่ศรีรัตนาลัยในจังหวัดสุโขทัย กับที่งาวในจังหวัด ลำปาง เป็นต้น เมื่อถนนสายยุทธศาสตร์ปัว-ห้วยหลักลายเปิด นโยบายกันชนที่ฝ่าย ทหารเปิดให้ชาวบ้านถางป่าสองข้างทางทำไร่ข้าวโพดเพื่อป้องกันการถูกลอบโจมตี จากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทำให้ชาวบ้านรู้จักการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ขาย กลายเป็นพืช เศรษฐกิจตัวใหม่ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 4) อย่างไรก็ตาม อ้าวเมียนจำนวน ไม่น้อยได้กลับคืนสู่ปากกลางอีกครั้งในปี 2528 เมื่อทางราชการเข้มงวดการแผ้วถาง ทำลายป่าเพื่อปลูกพืชไร่

ในส่วนของพี่น้องถิ่น (ลัวะ) จากคำสัมภาษณ์นายรัตน์ พนะสัน เดิมอยู่ บ้านจูน ตำบลสถาน (ปัจจุบันเป็นตำบลภูคา) ปี 2512 หมู่บ้านแตก ตอนนั้นมีประมาณ 50 หลังคาเรือน ได้อพยพลงมาในพื้นที่ราบ ที่ตัวอำเภอปัว ช่วงนั้นเก็บเกี่ยวข้าว ชนข้าวเสร็จแล้ว ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้ามาจับคนในหมู่บ้านไปฆ่าทั้งคนหนึ่งคือ นายยอด พนะสัน ด้วยกรกล่าวหาว่าเป็นสายลับคอยรายงานความเคลื่อนไหว ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาล ตอนนั้นฝ่ายคอมมิวนิสต์มา ปลุกระดม บอกว่าหากไปอยู่กับฝ่ายเขาแล้วจะได้ยศศักดิ์ มีความเท่าเทียม อีกด้านหนึ่งคือจุดอ่อนของเจ้าหน้าที่รัฐบาลบางคนที่เขาเข้ามาในหมู่บ้านแล้วใช้อำนาจ ผู้ใหญ่บ้านต้องเก็บเอาข้าวมาให้กิน ไก่หรือหมู หากชาวบ้านไม่เต็มใจให้ ก็มักจะบังคับ เอาไปฆ่ากิน อยากได้อะไรก็ซื้อเอา จึงเป็นโอกาสที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์นำมาใช้โจมตี แล้วบอกว่าหากไปอยู่กับพวกเขาก็จะไม่มีการกดขี่เช่นนี้

นอกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตัวเองแล้ว มีข่าวจากหมู่บ้านอื่น อย่างบ้านตาหลวง ว่าผู้นำชาวบ้านหลายคนถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์มาบังคับไป เพราะ ไม่ยอมเป็นฝ่ายเขา เลยถูกสงสัยว่าเป็นคนคอยรายงานความเคลื่อนไหวของฝ่าย คอมมิวนิสต์ให้เจ้าหน้าที่รัฐบาล ตอนนั้นผู้ใหญ่บ้านหรือแกนนำคนสำคัญของแต่ละ หมู่บ้านต้องหลบซ่อน หาทางออกไปจากหมู่บ้าน หลบหนีออกไปตอนกลางคืน ชาวบ้านต้องเอาชีวิตรอด ย้ายหนีกันลงมาในพื้นที่ราบ ต้องทิ้งสัตว์เลี้ยงและผลผลิต ทางการเกษตรทั้งหมด ตอนนั้นมีค่าย ตชด. ที่สะกาด ตัวผมมาพึ่งพาเจ้าหน้าที่รัฐบาล ที่นั่น กับมาอยู่กับญาติที่นั่นได้ปีหนึ่ง เมื่อฝ่ายคอมมิวนิสต์รุกคืบเข้ามาใกล้มากขึ้น จึงอพยพต่อมาที่ปากกลางเมื่อปี พ.ศ. 2512 (สัมภาษณ์นายรัตน์ พนะสัน วันที่

13 พฤษภาคม 2560) เช่นเดียวกับอดีตผู้ใหญ่หล้า ยอดคอยน บ้านตาหลวง ที่กล่าวว่า “พี่น้องมั่งกับพี่น้องเมียนที่อพยพลงมาก่อน ยังมีเวลาเก็บข้าวของและต้นสนัดว์เลี้ยงลงมาบ้าง แต่พี่น้องลัวะนั้นไม่มีเลย ตอนหนีออกมาก็มาอย่างกับเราออกไปทำไร่ทุกวัน เพราะต้องทำตัวไม่ให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์สงสัยว่าเราย้ายหนี แต่ให้เขาเข้าใจว่าเราจะออกไปทำไร่ตามปกติเท่านั้น” (วันที่ 13 ธันวาคม 2550)

ผู้อพยพชาวถิ่นเคนทางมาถึงปากกลาง ปี 2514

(สแกนจากหนังสือ โดย จรัส ศิริสันติกุล)

ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเยี่ยมชาวถิ่นอพยพ บ้านปากกลาง ปี 2514

(สแกนจากหนังสือ โดย จรัส ศิริสันติกุล)

เจ้าหน้าที่ลงทะเบียนชาวลั๊นที่เข้ามาถึงปากกลาง ปี 2514

(สแกนจากหนังสือ โดย จรัส ศิริสันติกุล)

ส่วนนายเสาร์ ยอดดอย เล่าประสบการณ์ตรงของตัวเองว่า “ตอนนั้นผมอยู่หมู่บ้านบนดอย คอมมิวนิสต์เข้ามาในหมู่บ้าน กลัวว่าชีวิตจะไม่ปลอดภัย ประกอบกับทางอดีตผู้ใหญ่หล้า ลงมาอยู่ข้างล่างแล้ว จึงสั่งให้ลงมา ผมมีแม่อายุมากแล้วเดินเองไม่ได้ ผมต้องแบกใส่หลังลงมา แต่ตอนหนีออกมานั้นก็ทำเป็นแบบว่าออกไปทำไร่ปกติ พอถึงกลางทางก็มุ่งหน้าตามเส้นทางที่ลงมาในพื้นที่ราบ จึงไม่ได้เอาทรัพย์สินสมบัติและสัตว์เลี้ยงอะไรลงมาเลย” (สัมภาษณ์วันที่ 24 ตุลาคม 2559)

ปัจจุบัน ชุมชนปากกลาง เป็นตำบลที่ขึ้นอยู่กับอำเภอปัว ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน จำนวน 1,680 ครัวเรือน ประชากรอย่างเป็นทางการจากสำนักงานทะเบียนอำเภอปัวคือ 8,163 คน ทั้งนี้ ในความเป็นจริงแล้วมีประชากรอีกจำนวนมากที่ย้ายทะเบียนบ้านออกไปนอกพื้นที่ แต่ตามธรรมเนียมปฏิบัติทางด้านพิธีกรรมและความผูกพันทางด้านจิตเจ้านั้นยังอยู่กับชุมชนปากกลาง นอกจากชนเผ่าม้ง อีวเมี่ยน และลั๊น (ลัวะ) แล้ว ยังมีคนพื้นราบที่เข้ามาประกอบอาชีพและแต่งงานด้วย

ตารางแสดงจำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลปากกลาง
ณ วันที่ 21 มิถุนายน 2560

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	น้ำเป็น	321	788	748	1,536
2	ห้วยสะพาน	210	463	465	928
3	ค้ำฮ่อ	184	472	449	921
4	จุน	155	342	343	685
5	ตาหลวง	174	256	250	506
6	สวนทราย	424	1,308	1,328	2,636
7	ปากกลาง	212	623	628	1,251
รวม		1,680	4,252	4,211	8,463

ที่มา: ฝ่ายทะเบียนและบัตร ที่ว่าการอำเภอป่า (เอื้อเฟื้อโดย: ปลัดสมัย โชคดี)

กล่าวโดยสรุป การที่แกนนำของทั้งสามชนเผ่าต้องตัดสินใจพาลูกบ้านอพยพออกจากยอดดอยมาอยู่ในพื้นราบตั้งแต่ต้นปี 2511 เป็นต้นมา เป็นเพราะปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองของลัทธิคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตยในยุคสงครามเย็น การสู้รบของทหารทั้งสองฝ่ายเกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านบนภูเขา ทหารฝ่ายรัฐบาลจึงสั่งการให้ชาวบ้านต้องอพยพออกจากพื้นที่เพื่อสะดวกต่อการทำลายล้างฝ่ายตรงข้าม

ภายหลังจากที่สามชนเผ่าได้อพยพหนีภัยสงครามลงมาตั้งชุมชนที่ปากกลางจากความตั้งใจอยู่ชั่วคราว ได้เปลี่ยนเป็นการอยู่อาศัยถาวร เพราะเหตุการณ์สู้รบบนภูเขายังคงดำเนินต่อมาจนถึงปี 2523-2525 ส่วนใหญ่ของคนปากกลางจึงปักหลักอยู่ยาวมาจนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 50 ปีแล้ว ประเด็นคำถามก็คือ เมื่อปากกลางกลายมาเป็น “ศูนย์อพยพชาวเขา” ที่เป็นแหล่งรวมกลุ่มชนบนภูเขาสามกลุ่ม คือ ม้ง เมี่ยน และถิ่น (ลัวะ) ตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมา คนเหล่านี้ปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตด้านต่างๆ ในพื้นราบอย่างไร?

วันพุธที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๐

เครื่องบิน'อร่าด'ฉลิมกองบัญชาการที่นั่นไปไหม
หนึ่งเดือนทั้งมาดำรงรั้อยพวกแนว...ก่อนานอีก!

คำนวณ.....หอบกองพันที่สี่กองบัญชาการ 'หัตถ์แดง' ตั้งอยู่ใน
หอบเขา น้ำที่บดกลางค:

ต้องให้เครื่องบินคิดจรวดบินไป ถล่มทิ้ง (อ่านต่อหน้า ๑๖)

กองบัญชาการ แห่ง การทหารเบ็ดเตล็ด ค่ายของ
"ทัพแดง" ถูกกระสุนไฟ โปะเสียพอดเกล็ดกัน
จนทำให้พวกกองการราชนครินทร์ ชนไล่ล่าต้อนจน
เนืองจากกลัววอ-พาวโรยชนโคโจนได้ ไม่ให้ตั้ง

การกวาดล้างปราบปราม "หุนแดง" ที่กอง
ทัพเข้ามารุกรานไทยนับจำนวน เป็นกองทัพในเขต จังหวัด
น่าน ซึ่งตำรวจตระเวนชายแดน พร้อมด้วยกำลังทหาร
ของภาคที่ ๓ ทำสำเนาในการกวาดล้างที่อำเภอ "หุนแดง"
ให้ขึ้นจากพื้นที่แผ่นดินไทยขณะนี้ และได้ มีการปะทะ
กันอย่างรุนแรงจนกระทั่งเสียชีวิต และฝ่ายตรงกันข้าม
จึงกระเจิงกันไป พร้อมทั้งทั้งใจกลางใจ ไบโนจำนวน
มากจึงที่ "หุนแดง" ให้คนเข้าจะเสียไปส่วนนี้

[illegible][illegible][illegible][illegible]

แต่ปรากฏว่ากัลยหาร- คิววงภาคพื้นดินยังมี
อีกไม่พอ จึงไม่ทราบความเสียหายของพวกกระทิงแดง
มีใคร แต่เป็นแค่ความหมายจะค่อนข้างเสียความหมายอย่าง
หนัก เพราะจะระเบิด ซึ่งปรากฏว่า ไฟใต้ดิน ไม่มีความหมาย
เลย เป็นเวลานาน

[illegible]

เมื่อวันที่ ๑๑ (สิบ) ๑๙.๐๐ น. ทางกองทัพอากาศ
สายการบินของ พล.ท.อ. โทณภูมิฯ ได้ไปค้นคว้า
มีตัวเครื่องบินกับกองบินหกหน่วย ออกตรวจปฏิบัติ
เหตุที่เพิ่งเข้าใกล้ ภาวการณ์ การที่พอ หาข้อมูล
ตามการที่เข้ามาจนถึง ๓๐๐ กว่าวัน การตรวจการค้น
ที่จะใช้ในเรื่องการเปิด (เปิด) และเครื่องที่เข้า
การเข้าใกล้ของเครื่องบินได้ถูกค้นคว้าไว้ ณ ขณะ
ไปจากนั้นและดินแดน

[illegible]

ข่าวจากหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย วันที่ 17 มกราคม 2511 (1)

บรรณยธวเฒ่าสหราชอาณาจักรแห่งฝ่ายทหารไป พลิก ศพ
ลักษณะพิเศษไว้จะระเบิดขึ้นเพื่อให้ทางฝ่ายทหารตายไป
๓๕ คน

สำหรับการกวาดล้างที่หาด้าน มา เมื่อ ป้อยบ ๑๐
ทางฝ่ายกองทัพอากาศ ๒ ยึดได้อาวุธที่ร้ายแรง ของผู้ ก่อ การ
ร้ายคือปืนกลมืออาร์ก ซึ่งปืนฐานไม้ได้ ปืนชนิดนี้ทำจาก
ประเทศรัสเซีย ปืนกลมืออาร์กนี้มีความร้ายแรงยิ่งกว่าปืน
เออาร์ ๑๖ (A.R.16) ของทหารอเมริกันที่ใช้ปฏิบัติงานใน
เวียดนามขณะนี้ ปืนชนิดนี้ ยึดได้ที่ ค.ช่องโพธิ์ อ. หังซำง

เครื่องยุทโธปกรณ์ที่ทางกองทัพอากาศ ๒ ยึดได้มีเช่น
ทิศดินทาง ของปืนพก, ของยาซึ่งทำในจีนแดงและเอ-
สวอนอีกเป็นจำนวนมาก รวมทั้งวิทยุบีบีซี เป็ดบีบีซี
ได้อีกอย่างหนึ่งและชุด ใต้คอนไม้ ได้ ซึ่งวิทยุชนิดนี้
ค.โปงทอง และค.ห้วยดง

จากการค้นหาของทางฝ่ายปราบปราม ได้พบพวก
คนแม้ว จากนอกประเทศ หลายคน มีอาวุธปืน ครบมือ ได้
ลักลอบเข้าไปยังหมู่บ้านชาวเขา ที่ดงฮอ อ. หังซำง พัน
พันกองบัญชาการปราบปราม แต่ ที่เจ็ดถ้องได้ตรวจพบว่า
มีเจ้าหน้าที่ของหน่วยรบพิเศษ ค่ายเออาร์วี ๓ พันวิ จำนวน
หนึ่งร้อยไปลักลอบปฏิบัติการกวาดล้างพื้นที่ ซึ่งผลการ
กวาดล้างยังไม่ทราบ ซึ่งทั้งนี้ยังเป็นการประจักษ์ตม
ของพวกคนแม้วเหล่านั้น

ต่อมาเมื่อเวลา ๑๐.๓๐. เกษม ของวันที่ ๕ ได้มีชาวเขา
เผ่าแม้วที่ ค. ค้างค้อ อ. บัว จ. น่าน ๒๕ ครอบครัว
จำนวนถึง ๕๕ คนได้ขอขานผู้ปกครองของเขารัฐ ค.
เจียงกลางจะขออพยพไปยังจังหวัดลำปางพะเยา ซึ่งทาง
กองบัญชาการไม่อนุญาตและได้จัดให้หน่วย ใน พลคม จัสสร-
ของทางทหารที่หน่วย เสด็จ ค. หลาฉะ อ. บัว เพื่อ
ให้คำแนะนำก่อน

ทางคำนำสั่งใจของทางฝ่ายทหาร-ตำรวจที่ปฏิบัติ
การกวาดล้างครั้งนี้มีกำลังใจดีทุกคน แม้กระทั่งราษฎรที่อยู่
ติดชายแดนลาว คือ ที่ ค. ป่อน อ. หังซำง ก็ได้ มีการชุด
หลุมสนามหลา และสร้างบังเกอร์อย่างแข็งแรง กับมีการ
ลาดตระเวนตลอดทั่วทั้งหมู่บ้านในสองกลางคืนพวกราย-
การเหล่านี้ไม่เพียงช่วยแผ่นดินน้อย เคียงพร้อมที่จะรับมือ
ผู้ รุกรานพวกเมื่อ

กรณี แม้วแม้ว ที่หลบเข้ามา ในเขตตำบลคองมอ
ตามองหังซำง มีสองข่าวรวม เพิ่มเต็ม ว่าบรรดาผู้ลักลอบ-
นำเงินจอบโคเข้าขาย งานถัก คำ รวอ- พหารมัย ปราบพวก-
แม้ว ขอโทษว่า พวก แม้วแม้ว คงกลัวมากจึงประมาณ
๕๐ คน บุกเข้าไปบนกระต๊อมพักขอเช่าบ้านในสวนส้มคำ
ของบ้านดอน หากเจ้าตามองหังซำงไปทางบ้าน นาลาประ
มาณ๑๐ กิโลเมตร

พวก แม้วแม้ว ซึ่งมีบนและระเณคมีอยู่ทุกคน ได้
ใช้เหตุตามชาวบ้านให้ยักดักและหน่วยติดใจของตำรวจ-
ทหารที่ถักจับปฏิบัติการกวาดล้างพวก แม้ว แม้วชาวบ้าน
เจ้าของกระต๊อมไม่ยอมบอก พวก แม้วแม้ว จึงใช้ปืน
๕ และเจ้าตรวจกับกระต๊อมจับหรือเช่าบ้านแม้วล่าถอย
เข้ามาไป เหตุเกิดเมื่อวันที่ ๓๕ มกราคม

ขณะนี้ทางกองบัญชาการปราบปราม พวกก่อการ
ร้ายของไทพที่เขาวงกลางได้สั่ง กำ ลัง ออก ลิดตามล่า แม้ว
แม้ว อย่างกระชั้นชิดแล้ว

อนึ่ง วานนี้ (๓๑.๑.๖๓.) พระครูพิสิษฐ์ ญาณการ เจ้า
อาวาสวัดบึงระพี ได้ให้พระธุดธอ รองเจ้าอาวาส และ
คุณจำลอง ไวยาวัจกร ผู้ช่วย มีพระเจ้าอาวาสพระโพธิ-
สัตว์วัดบึงระพี ออชมตามอบให้ พิมพ์ไทย เพื่อดูจอไท
“ธอเจ้ากั” ทั่ววัดตาม ๒๐๐ องค์ และแจกข้าว พวกรั
ปราบปรามก่อการร้ายทั้งพวกนั้นอีก ๒๐๐ องค์ รวม
ทั้งสิ้น ๔๐๐ องค์ ซึ่ง พิมพ์ไทย ได้เดินทางไปแล้ว เมื่อวันที่
๓๐.๑.๖๓. เพื่อดูพระเครื่องหลวงพ่อดิศวรวัดบึงระพี
ให้ทหาร และตำรวจตามเขตของ พระครูพิสิษฐ์ ญาณการ
แล้ว (อ่านต่อหน้า ๒)

อนึ่งรายงานข่าวจาก อ.ฮอ “พิมพ์ไทย” ปง
จำใจพวกที่ประจวบ คีรีเขต รวมเมื่อวันที่ ๒๖.๑.๖๓ (๓๑.๑.๖๓.)
ผู้ก่อการร้ายจำนวนหนึ่งกลุ่ม ได้ลอบหนี นามหวง ตลาด
เล็ค อาย ๒๒ ปี กับ นามทอง อาย ๒๖ ปี รวมอยู่หมู่บ้าน
ค.เขา หงอ. ถิ่นบุรี ซึ่งอยู่ในความคุ้มครองของตำรวจและ
หน่วยอาสารักษาดูแลหมู่บ้าน ณ หมู่ บ้านแห่งนี้ ทางตำรวจได้
ปฐกาศห้ามบุคคลออกจาก บ้านในเวลาค่ำกัน ตาม วัน
เวลาถึงดึก บุคคล ทั้ง สอง ออกจาก บ้าน เพื่อ ไป ลักลอบ
เจ้าหนังสือการตรวจ เมื่อเดินทางเข้ามาได้ ๓.๓.๖๓. ถูกกลุ่ม
ก่อการร้าย อังนามหวง ค่ายคำที่ ส่วนนามหวง ได้จับ-
มัดจับ ความพร้อมใจเจ้าหนังสือการตรวจด้วยคนของ
หมู่บ้านได้ขอกล่าวไปช่วย ปราบกวดพวกก่อการร้ายหลาย
หมู่ไป

ต่อมาเจ้าหนังสือคืนความอนาถให้ แม่ทัพ ภาค ๓
ทำการสอบสวนปากคำ.

ចំន. ៤០៧៩កត

[illegible][illegible]

การประกาศฉบับที่ ๓ (๒๕ มีนาคม) ของสหประชาชาติว่าด้วยการ
 ๓๐๐๐ คน ซึ่งได้ดำเนินการช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะ
 ที่เมืองนี้ ซึ่งทำให้เมืองนี้กลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญ
 ในด้านนี้ และในด้านการช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง

[illegible][illegible][illegible][illegible]

๑. การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ
 ๒. การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ
 ๓. การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ
 ๔. การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ
 ๕. การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการฯ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการฯ

សម្រាប់ការបង្កើនចំណេះដឹង និងជំនាញរបស់អ្នកបង្គោល
និងការគាំទ្រដល់ការងាររបស់ពួកគេ។

การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์
การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์
การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์
การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดบุรีรัมย์

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการเรียนการสอนมีข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

[illegible]

ការងារប្រចាំថ្ងៃ គឺជាដំណើរការនៃការងារដែលបានបំពេញដោយបុគ្គលិកដែលបានបំពេញការងារនេះ។ ការងារប្រចាំថ្ងៃ គឺជាដំណើរការនៃការងារដែលបានបំពេញដោយបុគ្គលិកដែលបានបំពេញការងារនេះ។

การดำเนินงานตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ការបោះឆ្នោតប្រកួតប្រជែង ការបោះឆ្នោតក្នុងតំបន់បោះឆ្នោត
ការបោះឆ្នោតក្នុងតំបន់បោះឆ្នោតប្រកួតប្រជែង តំបន់បោះឆ្នោត
ប្រកួតប្រជែង តំបន់បោះឆ្នោតប្រកួតប្រជែង តំបន់បោះឆ្នោត
ប្រកួតប្រជែង តំបន់បោះឆ្នោតប្រកួតប្រជែង តំបន់បោះឆ្នោត

Figure 3. The effect of the initial concentration of the monomer on the polymerization of α -methylstyrene initiated by BuLi in THF at -78°C . The concentration of BuLi was 0.01 mol/L . The concentration of the monomer was 0.01 mol/L . The concentration of the monomer was 0.01 mol/L . The concentration of the monomer was 0.01 mol/L .

การแก้ไขปัญหานี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ข่าวหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ วันที่ 18 มิถุนายน 2515

ได้ผลดีกว่าวิธีอื่น

“คุณสมศักดิ์: เราได้พยายามแล้ว แต่ไม่ได้ผลจริงๆ”

$\frac{N_0}{N} = \frac{1}{1 + \frac{\lambda}{\mu}}$

๑. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๑
 ๒. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๒
 ๓. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๓
 ๔. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๔
 ๕. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๕

អង្គការស្រាវជ្រាវស្រុកស្រែចម្ការ

[illegible]

“SOLUTION” WITHOUT ANY FURTHER

[illegible]

คำสอนอันละเอียดยิ่งๆ ก็ย่อมจะพบเห็นทั่ว

[illegible][illegible]

[continued on inside cover]

[illegible]

๒๖๖๒ "๒๖๖๒" ๒๖๖๒ ๒๖๖๒ ๒๖๖๒ ๒๖๖๒

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕

Figure 1. Schematic representation of the experimental design. The subjects were divided into two groups: the control group and the experimental group. The control group was divided into two subgroups: the control group and the experimental group. The experimental group was divided into two subgroups: the control group and the experimental group. The control group was divided into two subgroups: the control group and the experimental group. The experimental group was divided into two subgroups: the control group and the experimental group.

[illegible]

ข่าวจากหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทย ไม่ปรากฏปี (ประมาณปี 2515)

การศึกษา

รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ในสังคมกลุ่มชนเป็นอย่างไร? ใครเป็นกลุ่มที่เริ่มส่งลูกหลานเข้าเรียนในโรงเรียน เมื่อไหร่และทำไม? ช่องทางและโอกาสในการเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนของเยาวชนมีอะไรบ้าง? ผลระยะยาวของการศึกษาในโรงเรียนที่มีต่อกลุ่มคนรุ่นใหม่เป็นอย่างไรบ้าง?

รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ในสังคมกลุ่มชน

เมื่อพูดถึง “การศึกษา” ผู้คนมักจะคิดเพียงการเรียนในระบบโรงเรียนที่มีการวัดความแตกต่างด้วยวุฒิบัตรหรือระดับการศึกษาที่แต่ละคนได้รับมาเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วการศึกษาคือ “การเรียนรู้” ซึ่งหมายรวมถึงการเรียนและการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะพื้นบ้านที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การประกอบพิธีกรรม การรักษาอาการเจ็บป่วย และอื่นๆ ด้วย

ในสังคมบนดอย การเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติการโดยตรง และการบอกเล่าแบบปากต่อปาก จากรุ่นสู่รุ่นและคนต่อคนเป็นหลัก กล่าวคือ เด็กน้อยเริ่มเรียนรู้คำพูดในภาษาของชนเผ่าจากพ่อแม่และคนใกล้ชิด เมื่อเติบโตขึ้น ลูกสาวเริ่มเรียนรู้งานในบ้าน งานเย็บปักถักร้อย การดูแลสัตว์เลี้ยง และการใช้ยาสมุนไพร จากแม่และพี่สาวกับเพื่อนบ้าน ขณะที่ลูกชายเรียนรู้การออกไปผจญภัยนอกบ้าน การเลี้ยงสัตว์ใหญ่ การล่าสัตว์ การทำพิธีกรรมจากพ่อและผู้ชายคนอื่นๆ ประวัติศาสตร์ของชุมชนและกลุ่มชนถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่าที่เป็นนิทานและตำนาน ทำให้ท้องถิ่นและกลุ่มชนมีเอกลักษณ์ของตนเองที่สามารถสืบทอดต่อกันรุ่นแล้วรุ่นเล่า

การใช้ระบบตัวเขียน มีมายาวนานในกลุ่มคนอ้าวเมียนที่บรรพบุรุษใช้ตัวอักษรจีนมาเขียนเป็นคำพูดของกลุ่มชนของตนเอง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นในกลุ่มผู้ชายที่มีความจำเป็นต้องทำพิธีกรรมเป็นหลัก เพราะรายละเอียดและขั้นตอนการทำพิธีกรรมหลักๆ ถูกบันทึกเอาไว้ในรูปของหนังสือโดยคนรุ่นก่อนโน้นและใช้กันมายาวนานแล้ว ขณะที่กลุ่มแม่กับถิ่น (ลัวะ) ไม่มีระบบตัวเขียนของตัวเองในสมัยที่ยังอยู่บนดอย แต่เพิ่งมีมิชชันนารีสร้างระบบตัวเขียนด้วยการใช้ตัวอักษรโรมันมาเขียน แปล

พระคัมภีร์และบทเพลงสำหรับใช้ในโบสถ์ ในส่วนของกลุ่มมั่งนั้กลุ่มมิชชันนารี จากสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสได้สร้างระบบตัวเขียนขึ้นในประเทศลาวเมื่อปี 2494 และต่อมาระบบตัวเขียนนี้ได้แพร่หลายในกลุ่มมั่งในประเทศไทยและประเทศตะวันตก ส่วนกลุ่มถิ่น (ลัวะ) เพิ่งได้รับพระคัมภีร์ที่แปลโดย ศจ.ดร.เดวิด ฟิลเบค เมื่อปี 2560 ขณะที่กลุ่มอิวเมี่ยนที่คนรุ่นใหม่ประสบปัญหาการอ่านและเขียนระบบที่ใช้ตัวอักษรจีน คนอิวเมี่ยนในประเทศสหรัฐอเมริกา ชื่อซูเมธ ประเสริฐสุด จึงได้จัดทำพจนานุกรม ภาษาลัวอิวเมี่ยน-อังกฤษ-ไทย ขึ้นเมื่อปี 2560 เพื่อให้ในการสื่อสารระหว่างคนอิวเมี่ยน ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ปัจจุบัน คนรุ่นที่ไม่เคยเรียนหนังสือในชุมชนปากกลาง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม อายุ 40 ปีขึ้นไป ยังคงใช้ระบบการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมเป็นหลัก ขณะที่คนรุ่นที่อายุน้อยกว่านั้นเป็นกลุ่มที่อย่างน้อยก็ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน มาระดับหนึ่ง สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้

การเริ่มเข้าศึกษาในโรงเรียนของกลุ่มชนเผ่า

การไม่รู้หนังสือ หรือไม่สามารถอ่านออกและเขียนได้ กลายเป็นปมด้อยของ คนชนเผ่าบนดอยในยุคก่อน ประการสำคัญคือไม่สามารถสื่อสารกับทางราชการและ จดบันทึกตัวเลขและเรื่องราวที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่างของเลาต้า ย่าง (เจ้าจู่ ย่าง หรือเซิดชู กิตติยกุล) ที่บ้านค้ำฮ่อ ตำบลสถาน ในช่วงต้นยุคทศวรรษ 2490 ที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน มักต้องลงมาติดต่อกับทางราชการ กับทั้งซื้อสินค้าจากตลาดปัว ไปขายให้ชาวบ้านบนดอย แต่ชาวบ้านไม่มีเงินจ่ายสดทันที ต้องรอหลังเก็บเกี่ยว ผลผลิตและขายเป็นเงินสดแล้วจึงจ่ายให้ ทำให้บางครั้งก็มักจำไม่ได้ว่าลูกค้าเหล่านั้น มีใครบ้าง จำนวนเงินติดค้างเท่าไร จึงลงทุนจ้างครูที่เป็นคนพื้นราบขึ้นมาสอน หนังสือให้ที่หมู่บ้าน

จากคำบอกเล่าของครูหว่าง ย่าง และวิจารณ์ ศรีสัตยกุล (จั้งเซ่ ย่าง) เมื่อปี 2491 ชาวมั่งที่บ้านค้ำฮ่อ ตำบลสถาน จ้างครูคนหนึ่งจากพื้นราบขึ้นไปสอนหนังสือนาน 3 เดือน จ่ายค่าสอนเดือนละ 300 บาท สามคนที่เรียนคือ เจ้าจู่ ย่าง (เลาต้า)

ปางเจ้ง ย่าง และจือซ้า ย่าง (เลาจือ) หลังเรียนได้สามเดือน สามารถอ่านได้บ้าง แต่ไม่รู้ความหมายในภาษาไทย จึงไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไร ปี 2494 ชาวบ้านจึงตัดสินใจส่งลูกชายสามคน คือ คัวซ้อ ย่าง (ชนิตย์ แสนยากุล) จั้งเซ่ ย่าง (วิจารณ์ ศิริสัตยกุล) และไซหยี่ หลี่ ลงมาเรียนที่โรงเรียนบ้านปรางค์ ในตัวอำเภอปัว โดยจ่ายเงินให้นายบุญมา โคกกระเทียม อดีตเสนาธิการทหารสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ที่เคยขึ้นไปทำงานบนดอยแล้วรู้จักกัน เป็นค่าเช่าที่พักและอาหาร เดือนละ 200 บาท เรียนได้สองปี สอบเทียบได้ชั้น ป.4 ไซหยี่ตัดสินใจกลับไปหมู่บ้านบนดอย ไม่ได้เรียนต่ออีก ส่วนคัวซ้อกับจั้งเซ่เรียนต่ออีกคนละ 3 ปีที่โรงเรียนลินคอล์น อะคาเดมี (ปัจจุบันคือโรงเรียนน่านคริสเตียนศึกษา) ในตัวจังหวัดน่าน เรียนจบจึงกลับไปอยู่ที่หมู่บ้าน เพราะยุคนั้นไม่มีโอกาสได้ทำงาน เนื่องจากยังไม่มีกรจ้างงานจากส่วนราชการ

วิจารณ์ (จั้งเซ่) และชนิตย์ (คัวซ้อ) ขณะเรียน ม.3 (เทียบเท่า ป.7) ที่โรงเรียนลินคอล์น อะคาเดมี (น่านคริสเตียนศึกษา) ถ่ายปี 2498
(ที่มา: เขิน ศิริสัตยกุล)

ปี 2497 หมอการ์แลนด์ บาร์ มิซชันนารีชาวอเมริกันได้เข้ามาปักหลักอยู่ที่ตัวอำเภอป่าเพื่อเผยแพรศาสนาแก่กลุ่มชนเผ่าบนภูเขา (Bare, 2015) ปี 2503 พ่อแม่ที่บ้านค้ำฮ่อจึงส่งนักเรียนมัธยมแรกมาอยู่กับหมอบาร์ที่หอพักป่า คือ หย่า ย่าง (ปัญญา ศิริสัตยกุล) เต่ง ย่าง (เต่งไตรรัตน์ กิตติยังกุล) เจ้อถาย ย่าง (ชาลี หรือ สมหมาย พงศ์ยังประเสริฐ) และปี 2504 จึงส่งลงมาอีกสามคนคือ ต้า ย่าง (ณรงค์ กิตติยังกุล) เหยอ ย่าง (จรัสศรี สุดใจบุญ) และท้อ ย่าง (จารุณีย์ อัสวพุดิ) (สัมภาษณ์ปัญญา ศิริสัตยกุล วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2561) จดหมายที่แม่เลี้ยงไอโมจิน วิลเลียมส์ เขียนกลับไปยังโบสถ์ต้นสังกัดในอเมริกา มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ตอนเย็นของวันอาทิตย์ เด็กแม้วเข้ามาหาฉันและฉันได้เริ่มบทเรียนสั้นๆ กับพวกเขา ตอนนี้ มีเพียงเด็กผู้ชายสามคนและเด็กผู้หญิงสองคน แต่ยังมีอีกหลายคนที่กำลังรอจะเข้ามาเพิ่ม พวกเขาได้รอกันกว่าฉันจะเข้ามาถึงที่นี่ก่อน” นั่นเป็นการเดินทางจากเชียงคามาถึงป่าเมื่อเดือนตุลาคม 2506 เพื่อดูแลหอพักระหว่างที่ครอบครัวหมอบาร์เดินทางกลับอเมริกาชั่วคราว จากนั้นจึงรับนักเรียนจากหมู่บ้านค้ำฮ่อ บ้านน้ำเป็น และบ้านอื่นๆ เพิ่มขึ้นในปีต่อๆ มา

นักเรียนโรงเรียนบ้านปรางค์เคารพองชาติ ปี 2507

(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

นักเรียนมั่งในหอพักคริสเตียนปี 2507

(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

นักเรียนมั่งที่เรียนโรงเรียนบ้านปรางค์ กับครูใหญ่ ปี 2509

(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ในบรรดานักเรียนม้งรุ่นบุกเบิก ปัญญากับจารุณีเป็นสองคนที่สำเร็จการศึกษา และกลับมารับราชการในพื้นที่ กรณีของปัญญา ระหว่างที่เรียนชั้น ป.5-7 ที่โรงเรียนบ้านปรางค์ เขาได้รับทุนการศึกษาจากมูลนิธิเอเชีย และช่วงเรียน ม.ศ.1-3 ที่โรงเรียนปัว ได้รับทุนจากกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากจบชั้น ม.ศ.3 ได้เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เมื่อปี 2512 ตอนนั้นมหาวิทยาลัยแม่โจ้จะเปิดสาขาที่จังหวัดลำปาง กลุ่มอาจารย์จากแม่โจ้จึงไปบุกเบิกสถานที่และจัดการเรียนการสอนที่ลำปาง แต่ด้วยความไม่พร้อมหลาย ๆ ด้าน ทำให้นักศึกษาเดินขบวนประท้วงให้ย้ายพวกตนไปเรียนที่อำเภอสันทรายในจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น ปี 2513 ปัญญากับเพื่อนร่วมรุ่นจึงไปเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ โดยปัญญาได้รับทุนการศึกษาส่วนบุคคลจากชาวอเมริกันผ่านการประสานงานของไอโมจิน วิลเลียมส์ เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น (ปวช.) ต่อด้วยระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี จนจบเมื่อปี 2519 และเข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร เมื่อปี 2520 นับเป็นม้งในประเทศไทยคนแรกที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จากนั้นจึงกลับมาทำสวนผลไม้เพื่อขยายผลให้ชาวบ้าน ที่อำเภอท่าวังผาได้ 5 ปี กับสร้างหอพัก “บ้านแห่งความหวัง” ปี 2522 แล้วสอบบรรจุเป็นครูสอนที่โรงเรียนท่าวังผาพิทยาคม เมื่อปี 2525 จนกระทั่งเกษียณอายุราชการปี 2550

นักเรียนรุ่นน้องจากหอพักปัวไปเยี่ยมปัญญาที่แม่โจ้ ปี 2514

(ที่มา: พวัฒน์ ศิริสัตยกุล)

ปัญญา ศิริสัตยกุล มังคนแรกในประเทศไทยที่ได้รับปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้
มีนาคม 2520
(ที่มา: ปัญญา ศิริสัตยกุล)

ปัญญา ศิริสัตยกุล ถ่ายรูปร่วมกับครอบครัวและญาติพี่น้อง หน้ามูลนิธิชาวไทยภูเขา
จังหวัดเชียงใหม่ มีนาคม 2520
(ที่มา: ปัญญา ศิริสัตยกุล)

ส่วนจารุณีย์ หลังจากเรียนจบชั้น ป.7 ที่โรงเรียนบ้านปรางค์ ปี 2509 แล้วแม่เลี้ยงไอมิเงินกับหมอแบร์ได้พาจารุณีย์ จรัสศรี เต็งไตรรัตน์และณรงค์ไปเรียนต่อการศึกษาผู้ใหญ่ที่โรงเรียนหอพระ จังหวัดเชียงใหม่ โดยพักกับหมอแบร์ตอนที่ท่านเรียนแพทย์อยู่ที่โรงพยาบาลสวนดอก จารุณีย์เรียนได้ปีเดียวก็ตัดสินใจกลับมาเรียนต่อมัธยม เพราะอายุน้อยเกินไปกับการเรียนศึกษาผู้ใหญ่ กับต้นปี 2511 พ่อแม่และครอบครัวกับชาวบ้านค้างฮ่ออพยพลงจากบนดอยมาอยู่ปากกลาง ตัวเองจึงกลับมาสอบเข้าเรียนต่อมัธยมที่โรงเรียนปัว แต่ระหว่างรอเปิดภาคการศึกษา ได้พบอาจารย์ธีระ สุมิตร ที่ทำงานองค์กรยูนิเซฟ ซึ่งให้ทุนนักเรียนที่โรงเรียนสา จึงช่วยจารุณีย์ไปเรียนต่อที่นั่น จบชั้น ม.ศ.3 แล้วได้รับความช่วยเหลือจาก พ.อ.สุตสาย หัสติน (ยศในขณะนั้น) ที่ทำงาน กอ.รมน. จึงพาไปเรียนต่อที่วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ (ตึกหน้าเพชร ตอนนั้นอยู่ที่พญาไท) จบระดับ ป.กศ. แล้วกลับมาบรรจุเป็นครูสอนที่โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2516 และเกษียณอายุราชการ (ก่อนกำหนด) เมื่อปี 2542

จารุณีย์รับใบประกาศนียบัตรที่วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ 15 มีนาคม 2516
(ที่มา: จารุณีย์ อัครพุดิ)

เยาวนชนชาวเขาเผ่ามั่วประสบความลำบาก

ที่วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาอาศรมณ์ ได้มีพิธีการมอบ
ประกาศนียบัตรวิชาความรู้สำเร็จการศึกษาประจำปี เมื่อ ปีมะ
วันทั้ง ๔ เดือน น.ส.จ.วโรทัย แซ่อย่าง ได้รับประกาศนียบ
ัตรวิชาความรู้ฉบับนี้แล้วเขาคนแรกก็พร้อมความตั้งใจการ
ศึกษาสูง

นางสาว จารุณย์ แซ่
 ย่าง ชาวเขาเผ่าเผ่า อา
 ๒๒ มี เกิดที่บ้าน ก้าง
 ย้อ ที่ท้องอำเภอเมือง จ.
 น่าน เป็น บุตรคนที่ ๕ ในจำ
 นวน ๓๓ คน ของนายเจ้า
 นรชาติ และนางยา แซ่
 ย่าง มี ๖ คน มีภูมิลำเนาอยู่
 ที่ศูนย์อพยพชาวเขาบ้านน้ำ
 กลาง ซึ่งเป็นศูนย์อพยพชาว
 เขาของ กอ.ปท.เขต
 น่าน ได้รับการศึกษาชั้น
 ท.ร. มาจนกระทั่ง จบ จ.
 น่าน โดยความอุปการะ
 ของนายกาแลนแคเบร์ มี
 ฐานะ ชาวอเมริกัน จน
 จบประถมศึกษา ๕ และ
 จบประถมศึกษา ๖ ตอน
 ปลายที่ ร.ร.ประจำอำเภอ
 จ. น่าน โดยความอุปการะ
 ของ น.ส. โสมจันทร์ วิเศษ
 ธรรมย์ศึกษา ตอน ที่
 ร.ร. เดียวกัน โดยความอุป
 การะของนายธีร ดุริตร
 เมื่อ กอ.ปท. ได้ให้
 ความช่วยเหลือ ชาวเขา
 ได้รับความเดือดร้อนเนื่อง
 จากถูก รม กวน จากฝ่าย

ได้รับประกาศนียบัตรวิชาครู

ทรงข้าม โดยได้จัดที่อยู่
อาศัยให้ใหม่ ที่บ้านป่า
กลาง อ. บัว จ. น่าน นาง
สาว จารุณี แร่ย่าง ได้
ขอความช่วยเหลือจากศูนย์
ประสานงานสาวเรา ๓๓
ข้อป.๗ ทางศูนย์ประสาน
งานสาวเรา ๓๓ ข้อป.
กธ. ปค. จึงได้ดำเนินการ
จัดหาทุนการศึกษาให้โดย
ได้รับความร่วมมือจาก
มูลนิธิ การศึกษามิตรภาพ
และ กธ. ปค. และได้เข้า
รับการศึกษาวชิราวุธระดับ
ป.กศ. ที่วิทยาลัยครูเพชร
บุรีวิทยาเขตกรณีเสมือนที่
๓๓ พค. ๓๔ จนสำเร็จ
การศึกษา และรับประ
กาศชั้นมัธยมศึกษาการศึกษา
เมื่อสำเร็จ การศึกษา
แล้ว กธ. ปค. จะได้รับ
บรรจุเป็น ครู ประจำ โรง
เรียน บ. ป่ากลางอันเป็น
โรงเรียน ซึ่งนักเรียนทั้ง
หมดเป็นสาวเรา เข้าแล้ว
เข้า และถึมนักเรียนทั้ง
ชั้น ๕๗ คน ทำการ
สอนถึงระดับ ประถมศึกษา
ชาติตอนปลาย (ป.๗) ซึ่งยัง
ขาดแคลน ครู อีก เป็นจำ
นวนมาก เพราะเป็นโรง
เรียนที่อยู่ห่างไกล

ข่าวหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการเรียนจบของจารุณีย์ 17 มีนาคม 2516

(ที่มา: ศูนย์วิจัยชาวเขา)

ครอบครัวครูวิเชียรและครูจารุณีย์ อัสวพุฒิ ถ่ายที่เมืองน่าน ปี 2545

(ที่มา: วิเชียร อัสวพุฒิ)

เช่นเดียวกับคำบอกเล่าของเยียเซา (สมเกียรติ) และประกอบ แสนทรงสิริ ว่าที่บ้านภูแวง เมื่อปี 2504 เยียเซาได้จ้างครูจากพื้นราบขึ้นไปสอนกลุ่มเด็กมั่งคั่งตระกูลซึ่งกับตระกูลเล่าในหมู่บ้าน ประมาณ 10 คน เรียนได้ 6 เดือน เข้าสู่ปี 2505 พ่อแม่จึงส่งชายสามคน คือไก่ (ประกอบ แสนทรงสิริ) หว่า (บัวหว่า เล่า ตอนนี้อยู่บ้านดอยด้ว) และก่อ ลงมาอยู่กับครอบครัวพ่อค้าชาวจีนที่บ้านปรางค์ เพื่อเรียนหนังสือ อยู่ได้สองเดือน พ่อเยียเซาจึงพาไปฝากให้อาศัยอยู่กับพระที่วัดบ้านปรางค์ เนื่องจากตอนนั้นอายุประมาณ 10 ปีแล้ว เรียนเพียงหนึ่งปีก็จบชั้น ป.2 จากนั้นเยียเซากับญาติพี่น้องย้ายจากบ้านภูแวงไปที่ดอยด้วในพื้นที่อำเภอท่าวังผา ประกอบจึงเลิกเรียนที่บ้านปรางค์ แต่พ่อก็ส่งลงมาเรียนที่ท่าวังผา ไปขออยู่กับพระที่วัดศิลามงคลในอำเภอท่าวังผา เรียนอีกสองปีก็จบชั้น ป.4 ระหว่างที่ประกอบขึ้นชั้น ป.4 นั้นพ่อแม่ของเพื่อนจึงส่ง สี (จงสี หรือสุรพล แสนทรงสิริ) ฉ่าย (หญ้าหมั่ว) หว่า (จั่วหว่า) และจ่อ (ดุสิต แซ่เฮ้อ) มาเรียนด้วย แต่เมื่อประกอบจบชั้น ป.4 พ่อแม่ไม่มีเงินส่งเรียนต่อ จึงกลับไปช่วยพ่อแม่ทำไร่ที่บนดอย อีกสี่คนที่เหลือจึงไม่เรียนต่อด้วย

ปี 2511 เกิดปัญหาการคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์จากทางดอยผาจิ ชาวบ้านดอยด้วจึงอพยพลงมาอยู่ที่ท่าวังผาได้ประมาณ 2-3 เดือน แล้วถูกย้ายมาอยู่ที่ปากกลางช่วงต้นปีนั้นเอง จังหวะนั้นมีโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งตอนแรกมีพระสงฆ์รูปหนึ่งขึ้นไปประจำที่บ้านปางกบ แต่เกิดการเผาทำลายหมู่บ้านที่นั่น เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2511 ท่านจึงมาตั้งอาศรมที่ศูนย์อพยพปากกลาง ดังนั้นประกอบกับเพื่อนอีกประมาณ 5-6 คนจึงสมัครเข้าบวชในโครงการพระธรรมจาริกที่วัดเบญจมบพิตรที่กรุงเทพฯ เพื่อนคนอื่นกลับมาประจำที่จังหวัดน่าน แต่ประกอบขออยู่ที่กรุงเทพฯ แล้วเรียนต่อด้านนักธรรม จนสอบเทียบได้ชั้น ป.7 และเรียนต่อการศึกษาผู้ใหญ่เป็นเวลา 1 ปีครึ่ง จึงได้วุฒิ ม.3 แล้วต่อระดับ ปวช. ด้านช่างวิทยุที่โรงเรียนช่างกลพระนครเหนือ จบแล้วสอบบรรจุได้ทำงานที่สำนักงานกรมทางหลวง จึงใช้เวลาเรียนต่อภาคค่ำจนจบระดับ ปวส. และเรียนต่อปริญญาตรี คณะนิติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง แล้วเปลี่ยนมาเป็นตำแหน่งนิติกร โดยย้ายมาประจำที่สำนักงานเขตการทางหลวงที่จังหวัดแพร่ เมื่อปี 2530

ประกอบ แสนทรงสิริ (ซ้ายสุด) กับพ่อแม่และน้องชาย ถ่ายปี 2547

(ที่มา: ประกอบ แสนทรงสิริ)

นอกจากรุ่นแรกนี้แล้ว รุ่นต่อ ๆ มาเริ่มมีจำนวนมากขึ้น ทั้งที่เริ่มเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่หมู่บ้านบนดอย โดยเฉพาะที่โรงเรียนบ้านค่างฮ่อกับบ้านปางแก ตั้งแต่ปี 2505 แล้วลงมาเรียนต่อที่โรงเรียนบ้านปากกลางในปี 2511 และต่อที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน กับที่ลงมาเรียนที่โรงเรียนบ้านปรางค์ โดยพักที่หอพักคริสเตียนปัว โดยในบรรดานักเรียนมั่งจากปากกลางที่เคยผ่านหอพักคริสเตียนปัว สิงห์คาน แสนยากุล กับประสิทธิ์ ลีปรีชา เป็นมั่งสองคนแรกในประเทศไทยที่จบการศึกษาระดับปริญญาโท เมื่อปี 2531 สิงห์คาน แสนยากุล จบที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ขณะที่ประสิทธิ์ ลีปรีชาเรียนต่อ และเป็นมั่งในประเทศไทยคนแรกที่เรียนจบระดับปริญญาเอกที่ University of Washington เมือง Seattle ในสหรัฐอเมริกา สำเร็จเมื่อปี 2544 ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคนที่สองคือชาลี จันทการบัณฑิต ที่เรียนจบปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี 2546 (เสียชีวิตแล้ว)

ไทยปรีช

ปีที่ 31 ฉบับที่ 119 วันศุกร์ที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 ราคา 5.00 บาท

นึ่ง ปริณญาโท

สอบปลัดอำเภอได้ พ่อ-แม่ดีใจกันใหญ่

กลุ่มนึ่งปริณญาโทเข้ารับพระราชทานปริญญาแล้ว พี่น้องแท้กันมาแสดงความยินดี ☆ มีต่อหน้า 4

นึ่งปริณญาโท ☆ ต่อจากหน้า 1

มีญาติสาวจนปริญาตรีพินาศด้วย เข้ารับปริญญาพร้อมกัน เผยจะไปเป็นปลัดอำเภอในท้องถิ่นภาคเหนือ ตอนนี้งัดรอกเรียกเพราะสอบได้อันดับที่ 600 เมื่อเช้านี้ (30 มิ.ย.) ที่บริเวณหน้าสวนอัมพร ผู้สื่อข่าวได้รายงานว่า มีชาวเขาเผ่าม้งกลุ่มใหญ่ยืนแถวรูปพร้อมกันผู้เข้ารับปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา 2530 ซึ่งม้งกลุ่มดังกล่าวเป็นญาติพี่น้องของนายประสิทธิ์ ฤทธิ์เนติกุล ชาวเขาม้งคนแรกที่ได้รับปริญญาโทด้านสังคมศาสตร์ สาขาวิจัยประชากรและสังคม และ น.ส.ศุภยา ฤทธิ์เนติกุล สาวเผ่าม้งซึ่งเป็นญาติของนายประสิทธิ์ ได้รับปริญญาตรีทางด้านพยาบาลอนามัย-สุขภาพครอบครัว คณะแพทยศาสตร์รามธิบดี ซึ่งเข้ารับพระราชทานปริญญาในโอกาสเดียวกัน ทั้งนี้ นายประสิทธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ตนเป็นชาวเผ่าม้งคนแรกที่ได้รับปริญญาโท แต่ชาวเขาเผ่าอื่นคนไม่ทราบ ขณะนี้ตนเองอายุ 24 ปี มีชื่อชาวเขาว่า เชื้อ แซ่ลี เป็นบุตรนายเลาและนางมา อยู่ที่บ้านป่ากลาง ค.ศิลาแดง อ.บึง จ.น่าน ได้ส่งจาก

ภูเขาม้งเรียนหนังสือที่ ร.ร.บ้านป่า อ.บึง จ.น่านจนจบ และไปเรียนระดับมัธยมที่ ร.ร. ใน อ.บึง แต่การเดินทางลำบากมากต้องอาศัยอยู่กับมีชขัน-นารี สมัยอยู่ ม. 4 เคยสอบชิงทุนเอเอฟเอส ได้ แต่ไม่มีครอบครัวใดในม้งยอมรับไปอยู่ด้วย จากนั้นคนจึงมาเรียนที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จบใน 3 ปี และออกมาทำงานเป็นผู้บอกภาษาม้งให้นักศึกษาปริญญาโท และเป็นผู้ทำพานุกรมไทย-ม้ง จนสอบเรียนปริญญาโทได้ทั้งหมดตลอดเวลาเรียนก็อาศัยพระอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร โดยได้รับทุนมหิดลและทุนจัดสนคอนเรียนอยู่ที่รามคำแหง เมื่อเรียนเต็มที่ได้ก็ได้รับการยกเว้นค่าเรียน และได้รับทุนจากองค์กรที่ช่วยเหลือม้งด้วย

นายประสิทธิ์ได้ให้สัมภาษณ์อีกด้วยว่า ระหว่างเรียนหนังสือไม่เคยมีปัญหาเรื่องสังคมเพื่อนฝูงซี้กันได้ดี สำหรับการเรียนต่อขึ้นเนื่องจากขณะนั้นสามารถสอบปลัดอำเภอได้อันดับที่ 600 คิดว่าคงมีการเรียกตัวขึ้นปีหน้า หากมีโอกาสเลือกก็จะเลือกจังหวัดภาคเหนือที่มีพี่น้องชาวเขา จะได้นำความรู้ที่เรียนมาเข้าไปช่วยพัฒนา

นายเลาเชื้อ แซ่ลี บิดาของนายประสิทธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวโดยผ่านล่ามที่ชาวนายประสิทธิ์ทำหน้าที่เป็นล่าม รู้สึกดีใจมากที่ถูกชายของตนเป็นชาวเขาเผ่าม้งคนแรกที่ได้รับปริญญาโท ซึ่งจะเป็นอย่างที่คิดไว้แน่นอน ๆ และหวังว่าเขาจะนำความรู้มาพัฒนาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ รวมทั้งเป็นสื่อกลางเชื่อมความเข้าใจระหว่างชาวเขากับทางราชการให้เข้าใจกันยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในหมู่บ้านของตนก็มีครูและเจ้าหน้าที่อนามัยพร้อมแล้วขาดแต่นักปกครอง คนจึงอยากให้ออกมาเรียนรัฐศาสตร์ และจะสมความตั้งใจเมื่อทราบว่

ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเกี่ยวกับการเรียนจบปริณญาโทของประสิทธิ์ ลีปรีชา (ฤทธิ์เนติกุล)

เฉพาะที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีสระ ยังสิริสุข (ดวงแก้ว แซ่ย่าง) เป็นน้องจากปากกลางคนแรกที่สอบโควตาภาคเหนือเข้าเรียนได้ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เมื่อปี 2522 แต่ได้ลาพักการศึกษาเพื่อไปทำงานขององค์การสหประชาชาติด้านผู้ลี้ภัยในศูนย์อพยพ จึงไม่สำเร็จการศึกษา¹ ปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์การสหประชาชาติด้านผู้ลี้ภัย สำนักงานใหญ่ กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ส่วนจรัส ศิริสันติกุล หลังจากเรียนที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ 2 ปี ได้เรียนต่อที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจบการศึกษาเมื่อปี 2526 ปัจจุบันเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวน สถานทูตอเมริกาประจำประเทศไทย ที่กรุงเทพฯ

ในยุคต่อมามีเยาวชนม้งรุ่นหลังที่มีโอกาสเรียนหนังสือในระบบโรงเรียนและสำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาด้านต่าง ๆ จากมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ และคนเหล่านี้ส่วนใหญ่รับราชการ ทำงานภาคธุรกิจเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัวอยู่ทั้งในเมืองและต่างประเทศ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 4)

สำหรับกลุ่มอ้าวเมี่ยน ตามที่ทราบชุมชนเมี่ยนแต่โบราณจนถึงปัจจุบันมีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมผ่านตัวหนังสือที่บันทึกเป็นตำราด้วยอักษรจีนแต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาอ้าวเมี่ยน มีการจัดการเรียนการสอนด้วยการจ้างครูจีนหรือครูอ้าวเมี่ยนสอน โดยมากจะมีหลักสูตร 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปีเท่านั้น และผู้เรียนต้องจ่ายค่าเล่าเรียนเอง ตำราเรียนมีไม่กี่เล่ม ส่วนใหญ่เน้นการเขียนและการท่องจำตัวอักษร เช่น ซานกวางปาว (Saan Guang Baauv) ผอลี้ (Porx Liv) จู๋ซ่ง (Zux Congh) เจินกวาง (Zen Guaangv) ไชคาย (Co Kaai) เป๊ะจาฟิง (Baeqv Jaa Fingx) และเขียนจู้ว่น (Cien Zux Wuonh) เล่มหลังสุดเป็นตำราที่เชื่อว่าบรรจุอักษรทุกตัวที่จำเป็น ดังนั้นผู้ที่เรียนจบเล่มนี้จึงถือว่ามีความรู้สูงมาก ส่วนตำราอื่น ๆ เมื่อเรียนรู้คำและอักษรแล้วก็สามารถเรียนเพิ่มเติมเองได้

การเรียนภาษาไทยในระบบการศึกษาเป็นของแปลกใหม่ ตามที่กล่าวแล้วว่าตอนอยู่หมู่บ้านบนดอยนั้นในหมู่บ้านมีผู้ที่พูดภาษาไทยหรือภาษาพื้นราบได้เพียงไม่กี่คน การอ่านออกเขียนได้จึงไม่มีเลย อย่างไรก็ตาม ประมาณปี 2500 ครูจากโรงเรียน

¹ ตอนหลังได้เรียนต่อและสำเร็จระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และระหว่างทำงานในสำนักงานสหประชาชาติที่กรุงเจนีวา ได้เรียนต่อและจบระดับปริญญาโทที่ประเทศอังกฤษ เมื่อปี 2557

จรัส ศิริสันติกุล ในงานรับพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มกราคม 2527
(ที่มา: จรัส ศิริสันติกุล)

ครอบครัวของอิสระ (ควงแก้ว) และครุณี (จรัล) ที่บ้านพักในกรุงเจนีวา
ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ธันวาคม 2543
(ที่มา: ภรรยาหน่อแย่ง หลี)

เพื่อยลู่ที่อำเภอทุ่งช้าง ได้ขึ้นไปเปิดห้องเรียนสาขาที่บ้านปางแก ตอนเปิดสอนมีนักเรียนประมาณ 30 คน เวลาผ่านไป 2 ปี นักเรียนลดลงจนไม่สามารถเปิดสอนต่อได้ เพราะนักเรียนไปสวนไปไร่หรือช่วยงานพ่อแม่ แม้ห้องเรียนปิดตัวลง แต่นักเรียนจำนวน 5 คนตามครูลงมาเรียนที่โรงเรียนเพื่อยลู่ได้แก่ นายประสิทธิ์ แซ่ฟุ้ง (สุขสวัสดิ์) นายประเสริฐ แซ่เติน นายสง่า แซ่เติน นายสงัด แซ่เติน และนางศรีพรรณ แซ่เติน ในจำนวนนี้ได้วุฒิจบ ป.4 บริบูรณ์เพียงคนเดียวคือ นายประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ (เริ่มทำงานกับ USOM ปี 2506) จึงนับว่าเป็นอริยเมียนในจังหวัดน่านกลุ่มแรกที่เรียนหนังสือไทย

ที่โรงเรียนบ้านปากกลาง เมื่อปี 2511 เด็กเล็กเด็กโตทุกคนเผ่าที่อพยพมาอยู่ที่นี่ยังไม่มีสวนไม่มีไร่ให้ช่วยทำ จึงพากันเข้าโรงเรียน บ้างอายุ 6 ขวบ บ้างอายุ 19 ปี ต่างก็เข้าเรียนชั้น ป.1 พร้อมกัน พี่และน้องเรียนชั้นเดียวกัน ห้องเดียวกัน สอนโดยพระในอาศรมพระธรรมจาริก (ตั้งอยู่ที่สนามโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 ในปัจจุบัน) ปี 2514 ชาวบ้านบางส่วนไปทำสวนทำไร่นอกพื้นที่ ทำให้นักเรียนที่เป็นวัยรุ่นซึ่งสามารถช่วยงานพ่อแม่ได้แล้ว ต้องหยุดเรียนไปทำงานและไม่มีโอกาสกลับสู่ห้องเรียนอีก

ช่วงประมาณปี 2524-2532 เป็นยุคเครื่องเงินที่บ้านห้วยสะนาว/ปากกลาง รุ่งเรืองมาก แทบทุกครัวเรือนผลิตหรือรับจ้างผลิตเครื่องเงิน เด็ก ๆ ก็สามารถทำเครื่องเงินได้ และมีรายได้ดีมาก จนมีคำกล่าวของบุคคลภายนอกชุมชนว่า “ธนบัตรใบละ 500 บาทนั้นมีต้นอยู่ที่บ้านห้วยสะนาว” เด็ก ๆ จึงละทิ้งการเรียนหันไปทำงานหาเงินแทน เป็นอีกช่วงหนึ่งที่เด็กอริยเมียนบ้านห้วยสะนาวเรียนหนังสือน้อยมาก เมื่อเทียบกับเด็กม้งและถิ่น (ลาวะ)

อริยเมียนสามคนแรกจากปากกลางที่เรียนจบระดับปริญญาตรี เมื่อปี 2527 คือ สุพจน์ แซ่ลี กับสุพร แซ่เติน เรียนจบที่วิทยาลัยครูจันทระเกษม ในกรุงเทพฯ ขณะที่ ถวิล ไซติชัยพิบูล เรียนจบที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ หลังสำเร็จการศึกษาแล้ว สุพจน์ได้เข้าทำงานเป็นบรรณารักษ์และอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ และตอนหลังได้ย้ายไปทำงานที่สหกรณ์การประปานครหลวง ขณะที่สุพรได้บรรจุเป็นครูสอนที่โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 แต่ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว ส่วนถวิลเริ่มงานเป็นนักพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชนที่บ้านรวมใจ ยาวนานถึง 12 ปี แล้วสอบบรรจุเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนปัวเมื่อเดือนมิถุนายน 2537 จนกระทั่งเกษียณอายุราชการเดือนกันยายน 2560

เด็กอ้วนเมียนทำเครื่องเงิน ปี 2535

(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

อาจารย์ถวิล โชติชัยพิบูล (ที่สามจากขวา) อาจารย์สอนโรงเรียนปัว ถ่ายปี 2558

(ที่มา: FB Tawin Chotichaipiboon)

นายแพทย์อภิชาติ สถาวรวิวัฒน์ ปี 2560
(ที่มา: นายแพทย์อภิชาติ สถาวรวิวัฒน์)

อาจารย์ถวิล กับลูกชาย ชื่อสุภักดิ์ โชติชัยพิบูล (ขวามือ) นักศึกษาแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พฤษภาคม 2560
(ที่มา: FB Suharit Chotichaipiboon)

ตัวอย่างของเยาวชนอ้าวเมียนรุ่นใหม่ที่สามารถสอบเข้าเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยและมีความก้าวหน้าด้านหน้าที่การงานคือ นายแพทย์อภิชาติ สถาวรวิวัฒน์ หลังจากเรียนจบที่โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 ได้เรียนต่อที่โรงเรียนปัว จากนั้นสอบเข้าได้และเรียนจบคณะแพทยศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปี 2552 ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลเชียงกลาง อีกคนหนึ่งคือเภสัชกรวิสุทธิ แซ่เต๋น เรียนชั้นประถมที่โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 ต่อด้วยระดับมัธยมที่โรงเรียนปัว และสอบเข้าเรียนเภสัชศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก เริ่มทำงานที่โรงพยาบาลเรณูนคร จังหวัดนครพนม แล้วย้ายมาอยู่โรงพยาบาลบ่อเกลือ โรงพยาบาลแม่สรวย ก่อนจะย้ายมาเป็นเภสัชกรที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัว เมื่อปี 2555 จนถึงปัจจุบัน อีกคนหนึ่งคือมาลัยรัตน์ คณิตชยานันท์ จบปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยจีหนาน เป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ปัจจุบันกำลังเรียนปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยครุฑารบิน ประเทศจีน

สำหรับเยาวชนถิ่น (ลัวะ) เยาวชนรุ่นใหม่ที่จะระดับประถมและมัธยมในพื้นที่ได้มีโอกาสเรียนต่อในระดับสูงขึ้น ทั้งที่สถาบันสอนพระคัมภีร์และวิทยาลัยกับมหาวิทยาลัย ดังตัวอย่างของประวันวิทย์ คณิตสากล เรียนจบที่วิทยาลัยพระคริสตธรรมพะเยา เคยทำงานที่ศูนย์พระคริสตธรรมเชียงใหม่ระยะหนึ่ง แล้วย้ายมาอยู่ที่บ้าน ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้าน บ้านจูน หมู่ที่ 4 ของตำบลปากกลาง

ขณะที่สุริยา พนะสัน เคยศึกษาที่วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยฟินิกซ์ สหรัฐอเมริกา สอบบรรจุเป็นครูได้และสอนครั้งแรกที่โรงเรียนปางมะผ้าพิทยาสรรพ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วย้ายมาสอนที่โรงเรียนบ้านสบมาง โรงเรียนชุมชนศิลาแดง โรงเรียนสันติสุขพิทยาคม และโรงเรียนมัธยมปากกลาง ตามลำดับ ปัจจุบันเป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมปากกลาง

อาจารย์สุริยา พนะสัน รองผู้อำนวยการ
โรงเรียนมัธยมปากกลาง ถ่ายปี 2554
(ที่มา: FB สุริยา พนะสัน)

ช่องทางและโอกาสในการเข้าเรียนในโรงเรียน

กล่าวโดยรวมแล้ว คนรุ่นใหม่ที่มีปากกลางที่สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ และบางส่วนสามารถก้าวเข้าทำงานในหน่วยงานราชการ ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น อย่างน้อยก็มีผ่านการช่วยเหลือหรือสนับสนุนซึ่งช่องทางและโอกาสด้วยกัน

ช่องทางแรก หอพักคริสเตียน โดยเฉพาะหอพักคริสเตียนปัวที่หมอบแบร์เริ่มรับนักเรียนมั่งจากบ้านค้ำฮ่อรุ่นแรกเมื่อปี 2503 เพื่อพักที่หอพักแล้วเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนบ้านปรางค์ กับระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนปัว นอกจากนี้ยังมีหอพักที่อาจารย์ปัญญาตั้งขึ้นที่ท่าวังผา ตั้งแต่ปี 2525 เป็นต้นมา

นักเรียนมั่งที่หอพักคริสเตียนปัว ประมาณปี 2514
(ที่มา: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ช่องทางที่สองคือ วัด ตั้งแต่ปี 2505 ที่พ่อเยี่ยเซาส่งประกอบจากบ้านภูแวลงมาอยู่ที่วัดบ้านปรางค์ ต่อด้วยวัดศิลามงคลที่อำเภอท่าวังผา วัดเบญจมบพิตรที่

กรุงเทพฯ วัดศรีโสดาในจังหวัดเชียงใหม่ ตอนหลังพ่อแม่นิยมส่งลูกหลานไปเรียนที่ วัดสระแก้ว จังหวัดอ่างทอง รวมทั้งวัดอื่นๆ ในตัวเมืองน่านด้วย การบวชเป็นสามเณร และพระสงฆ์ นอกจากได้มีโอกาสเรียนทางธรรมแล้วยังได้เรียนทางโลกด้วย การอาศัย อยู่ในวัดเป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายหรือแทบจะไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายอะไร

สุรพล แสนทรงสิริ (ขวามือสุด) เข้าพิธีบวชเณร
โครงการพระธรรมจาริก ที่วัดเบญจมบพิตร
กรุงเทพฯ มกราคม 2512
(ที่มา: สกล แสนทรงสิริ)

บันเทิง จันทการบัณฑิต (ขวาสุด) ปัจจุบัน
เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ
ตำบลปากกลาง ถ่ายปี 2516
(ถ่ายโดย: โอโมจิน วิลเลียมส์)

ช่องทางที่สามคือ การช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่รัฐ ตั้งแต่ครู ตชด. ทหาร และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนเผ่า ดังตัวอย่างที่ครู ตชด. ช่วยทำเรื่องแล้วพานักเรียนส่วนหนึ่งที่ได้เรียนพื้นฐานแล้วที่บ้านค้างฮ่อ ไปเรียนต่อที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน แล้วเรียนต่อวิทยาลัยครู อย่างอาจารย์พนม ศิริสันติกุล อาจารย์เชาว์น ศิริสัตยกุล อาจารย์ประสิทธิ์ แสนคำแพ อาจารย์เย็น ศิริสัตยกุล ฯลฯ พลอากาศเอกทวี จุลทรัพย์ รั่วโรจน์กับชาติริ สันติธัญโรจน์ ไปอยู่ด้วยเพื่อเรียนหนังสือ พลตรีสุตสาย หัสดิน มีส่วนช่วยอาจารย์จารุณี อัสวพุฒิ และประกอบ แสนทรงสิริ ในการเรียนต่อระดับสูงขึ้นที่กรุงเทพฯ ทหารที่เคยมาประจำที่ กองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ปากกลาง ได้ช่วยให้แก่นักเรียนอ้วนเมี้ยนและถิ่นบางคนได้เรียนต่อโรงเรียนนายสิบทหารบก เป็นต้น

ครอบครัวเกษตรกร นายสำราญ แซ่โง้ว ในงานเทศกาลของดีปากกลาง พฤษภาคม 2560
(ที่มา: อบต. ปากกลาง)

ชายม้งจากปากกลาง ประกอบอาชีพส่งหนังสือพิมพ์ในเมืองเชียงใหม่ ปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

จรัส ศิริสันติกุล (ที่สองจากขวา) เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวน สถานทูตสหรัฐอเมริกา กรุงเทพฯ ปี 2559
(ที่มา: จรัส ศิริสันติกุล)

การันต์ ทรงเจริญกุล (โชติ แซ่โซ้ง) กับครอบครัวที่รัฐมินเนโซต้า สหรัฐอเมริกา ถ่ายปี 2550
(ที่มา: การันต์ ทรงเจริญกุล)

ช่องทางสุดท้ายคือ การช่วยเหลือของพ่อแม่ รุ่นที่จบระดับประถมที่โรงเรียนปากกลาง ช่วงประมาณปี 2515 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่แล้วเป็นพ่อแม่ที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการส่งเรียนต่อระดับสูงขึ้น กับตัวนักเรียนเองต้องดิ้นรนหาทุนการศึกษาและรายได้เพื่อช่วยเหลือตัวเองระหว่างเรียน มาถึงในรุ่นประมาณช่วงทศวรรษ 2530 จึงมีโครงการเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาของรัฐบาลมาช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อแม่บ้าง

ผลจากการศึกษาในระบบโรงเรียน

ผลพวงระยะยาวของการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ของชุมชนปากกลางในสองด้านด้วยกัน คือด้านบวกและด้านลบ

ด้านบวก เป็นด้านที่ทั้งสามารถวัดได้หรือสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมกับที่ค่อนข้างจะเป็นนามธรรมมาก กล่าวคือ ในด้านที่เป็นรูปธรรม สามารถนับจำนวนคนที่จบการศึกษาในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับการศึกษาภาคบังคับจนถึงระดับปริญญาเอกทั้งในและต่างประเทศ จำนวนคนที่ประกอบอาชีพต่างๆ ทั้งทำการเกษตรสมัยใหม่ ธุรกิจค้าขายส่วนตัว พนักงานบริษัทห้างร้าน องค์กรการกุศล พนักงานและข้าราชการ ตำรวจ ทหาร และอื่นๆ แม้จะมีพื้นฐานจากการเป็นคนชนเผ่า แต่ก็สามารถเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับการทำงานได้อย่างไม่มีปัญหา ส่วนผลในด้านที่เป็นนามธรรม เช่น ความคิดความอ่านที่กว้างไกลมากขึ้นของคนที่ผ่านมากระบวนการศึกษา คุณธรรมจริยธรรม กิริยามารยาททางสังคม อาชีพ ความรู้ในการเอาตัวรอดในสังคมสมัยใหม่ที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว เป็นต้น

ในทางกลับกัน ด้านลบของการเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียน ก็ส่งผลต่อคนรุ่นใหม่ของทั้งสามชนเผ่าในชุมชนปากกลางเช่นกัน เป็นต้นว่า ในบางรายนั้นยังอยู่ในระบบการศึกษานาน ยิ่งถูกกลืนกลายให้เป็นไทยและตะวันตกมากขึ้น เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หรือชนเผ่า เช่น หลายคนไม่ยอมรับในความเป็นคนของตัวเอง แต่พยายามที่จะเป็นคนไทยให้มากที่สุด ไม่อยากพูดภาษาชนเผ่าของตัวเอง ไม่สนใจที่จะสืบทอดพิธีกรรมและความรู้พื้นบ้านอีกต่อไป รวมถึง

การรับเอาค่านิยมใหม่ ๆ จากสังคมภายนอก เช่น การดื่มเครื่องดื่มเมา เล่นการพนัน แก๊งวัยรุ่น ชกต่อยกัน ชนไก่ และอื่น ๆ กลายเป็นปัญหาสังคมและความขัดแย้งทางความคิดและรูปแบบการใช้ชีวิตกับคนรุ่นพ่อแม่

รายละเอียดที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่า รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ในสังคมกลุ่มชนเผ่านั้นมีมายาวนาน แม้จะไม่ได้ใช้ระบบตัวเขียนเป็นเครื่องมือในการสืบทอดก็ตาม ยกเว้นกลุ่มอัวเมียนที่ผู้ประกอบการพิธีกรรมใช้ตัวอักษรจีนในการจดบันทึกและเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมมายาวนาน ส่วนการศึกษาอย่างเป็นทางการในระบบโรงเรียนได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2494 เป็นต้นมา ด้วยการที่พ่อแม่กลุ่มม้งที่บ้านค้างฮ่อในตำบลสถาน ส่งลูกชายสามคนลงมาเรียนที่โรงเรียนบ้านปรางค์ เพราะต้องการให้ลูกสามารถอ่านออกเขียนได้มากกว่าความต้องการในการมีงานทำในเมือง จากนั้นเยาวชนรุ่นต่อ ๆ มาจึงถูกพ่อแม่ส่งลงมาเรียนในพื้นที่ราบ กับทั้งที่มีโรงเรียน ตชด. ในหมู่บ้านตั้งแต่ปี 2505 ทำให้คนรุ่นใหม่มีโอกาสเข้าเรียนมากขึ้น ช่องทางการศึกษาในระบบโรงเรียนของคนรุ่นใหม่ในชุมชนป่ากลาง มีทั้งที่ผ่านหอพักคริสเตียน วัด การช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่รัฐ และพ่อแม่ส่งให้เรียนเอง ทั้งนี้ การผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียน แม้จะส่งผลในทางบวกอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในด้านลบก็เกิดขึ้นเช่นกัน ความท้าทายจึงอยู่ที่ว่าสังคมหรือแกนนำของกลุ่มชนเผ่าจะสามารถวิเคราะห์ได้ และทำให้เกิดความสมดุลระหว่างคุณค่าของภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชนเผ่า กับความรู้ภายนอกที่ลูกหลานต้องเรียนในระบบการศึกษาในโรงเรียนได้อย่างไร

หนึ่งในทีมฟุตบอลของเยาวชนปากกลาง ระหว่างการแข่งขันในเทศกาลปีใหม่มัง ธันวาคม 2559
(ที่มา: FB Koonkru Sattaya)

ชายมัธยมรุ่นใหม่กับค่านิยมในการเลี้ยงไก่ชน ปี 2555
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

อาชีพ และเศรษฐกิจ

การอพยพจากดอยมาสู่พื้นราบ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมครั้งสำคัญในชีวิต ชาวบ้านต้องเผชิญกับการปรับตัวอย่างไรบ้าง? ตลอดช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา ความเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพและเศรษฐกิจโดยรวมของผู้คนในชุมชนปากกลางในแต่ละยุคสมัยเป็นอย่างไร?

การเกษตร

ตั้งแต่ยุคที่อยู่บนดอยแล้วที่การเกษตรเป็นอาชีพหลักของทั้งสามชนเผ่า นั่นคือการทำไร่เป็นหลัก พืชหลักที่เพาะปลูกคือข้าวไร่สำหรับบริโภคในครัวเรือน ข้าวโพดสำหรับเลี้ยงสัตว์และบริโภคในกรณีที่ข้าวไม่เพียงพอ นอกนั้นเป็นพืชผักอื่นๆ สำหรับประกอบอาหาร ซึ่งปลูกแซมในไร่ข้าวและไร่ข้าวโพดกับปลูกเป็นแปลงผักสวนครัวข้างบ้าน นอกนั้นยังมีผืนที่เป็นเพียงพืชชนิดเดียวที่ปลูกสำหรับขายเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือนและเป็นยารักษาโรค¹

สำหรับผืน แม้ว่าในระยะเวลาที่ผ่านมากลุ่มชนเผ่าบนภูเขาสจะถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวการในการปลูกฝิ่นอันสร้างปัญหาต่อประเทศชาติ แต่หากค้นหาที่มาจริง ๆ แล้ว ชาวบ้านเป็นเพียงปลายแถวของกระบวนการค้าฝิ่นในระดับโลกและระดับประเทศเท่านั้นเอง

ปัญหาฝิ่นเกิดขึ้นตั้งแต่ในยุคสุโขทัย แต่ที่แพร่กระจายในวงกว้างและสร้างปัญหามากคือการที่เจ้าอาณานิคมอังกฤษพยายามนำเอาฝิ่นจากประเทศตะวันตกออกกลางเข้าขายในสังคมไทยและประเทศเอเชียอื่นๆ จนทำให้รัฐบาลจีนไม่พอใจ เกิดสงครามฝิ่นเพื่อต่อต้านอังกฤษและชาวยุโรปอื่นที่นำฝิ่นเข้าจีนถึงสองครั้ง ใน พ.ศ. 2382-2386 และ ปี 2399-2400 เมื่อจีนแพ้สงครามฝิ่น จึงต้องยอมทำสนธิสัญญาให้อังกฤษและชาวยุโรปนำฝิ่นมาขายในประเทศ คนจีนในยุคนั้นจึง

¹ ในยุคก่อน พ.ศ. 2500 สถานพยาบาลกับยารักษาโรคสมัยใหม่แบบปัจจุบันยังไม่มี ฝิ่นจึงเป็นยาที่ใช้รักษาได้สารพัดโรค แต่หากใช้ผิดวัตถุประสงค์ก็จะทำให้เสพติดและก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพกับสังคมตามมา

เสพติดฝิ่นกันมาก ขณะที่กลุ่มชนเผ่าบนภูเขาในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีนก็ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกฝิ่น เมื่อพวกเขาอพยพเข้าสู่ดินแดนล้านนา (ปัจจุบันคือภาคเหนือของไทย) จึงมาพร้อมกับวัฒนธรรมการปลูกและการใช้ฝิ่น

เมื่อรัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาการสูบฝิ่นของคนจีนในสังคมไทย สมัยรัชกาลที่ 4 จึงอนุญาตอย่างเป็นทางการให้คนจีนเสพฝิ่นได้ แต่ห้ามคนไทยและกลุ่มชนอื่นๆ สูบเด็ดขาด ต่อมา มีการตรากฎหมายใหม่ ที่ประกาศใช้ในวันที่ 1 เมษายน 2464 อนุญาตให้มีการตั้งโรงยาฝิ่นและสูบฝิ่นได้ โดยจะต้องสูบแต่ในโรงฝิ่นเท่านั้น รัฐบาลให้นายทุน (คนจีน) เข้ามาสัมปทานกิจการโรงสูบฝิ่น มีการตั้งกรมสรรพสามิตขึ้นเพื่อทำหน้าที่เก็บภาษีฝิ่น มีการออกใบอนุญาตปลูกฝิ่นและเสพฝิ่นแก่กลุ่มชนบนดอยในภาคเหนือ ข้อมูลจากสถิติแห่งประเทศไทย เฉพาะใน 15 จังหวัดใหญ่ๆ ทั่วประเทศ เมื่อปี 2465 มีร้านขายปลีกฝิ่น 844 ร้าน รวมปริมาณฝิ่นที่ขาย 76,693 กิโลกรัม และปี 2469 เพิ่มขึ้นเป็น 1,027 ร้าน รวมปริมาณฝิ่น 58,484 กิโลกรัม (Ministry of Finance, 2469)

อดีตโรงยาฝิ่นในจังหวัดจันทบุรี
(ภาพจากเว็บไซต์ ไม่ปรากฏปีที่ถ่าย)

ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ฝิ่นและเฮโรอีนได้สร้างปัญหาอย่างมากในประเทศตะวันตก รัฐบาลประเทศตะวันตกและองค์การสหประชาชาติจึงกดดันให้รัฐบาลไทยต้องออกกฎหมายห้ามการซื้อขายและเสพฝิ่น วันที่ 9 ธันวาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37 ห้ามการซื้อขายและเสพฝิ่นทั่วประเทศ หลังวันที่ 30 มิถุนายน 2502 เป็นต้นไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

² จากคำบอกเล่าของคูหาว่าง ย่าง ที่จังหวัดน่าน ในยุคก่อน พ.ศ. 2501 มีโรงยาฝิ่นที่ตัวเมืองน่าน และที่อำเภอท่าวังผา

ประกาศของคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๓๗

ด้วยคณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นว่า การเสพยาฝิ่นเป็นที่รังเกียจในวงการสังคมและเป็นอันตรายแก่สุขภาพและอนามัยอย่างร้ายแรง ประเทศต่างๆ ได้พยายามเลิกการเสพยาฝิ่นโดยเด็ดขาดแล้ว จึงเห็นเป็นการสมควรให้เลิกการเสพยาฝิ่นและการจำหน่ายฝิ่นในประเทศไทยเสีย

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้เลิกการเสพยาฝิ่นและยกเลิกการจำหน่ายฝิ่นทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้ให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาตามประกาศนี้

ข้อ ๒ เพื่อให้การเลิกการเสพยาฝิ่นเป็นไปโดยเรียบร้อยภายในระยะเวลาสมควรให้กระทรวงการคลังดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ประกาศให้ผู้สูบฝิ่นหรือมูลฝิ่นซึ่งยังมีได้ขึ้นทะเบียนขอรับอนุญาต ให้ไปขึ้นทะเบียนขอรับอนุญาตเสพยาฝิ่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เรียบร้อยภายในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๐๑

(๒) กวดขันมิให้ผู้ใดเสพยาฝิ่นหรือมูลฝิ่น ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๒ เป็นต้นไป นอกจากผู้ที่มีใบอนุญาตเสพยาฝิ่น

(๓) ให้ยุบเลิกร้านจำหน่ายฝิ่นให้หมดสิ้นเด็ดขาดภายในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๒

ข้อ ๓ ให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทยจัดให้มีสถานพยาบาลและสถานพักฟื้นสำหรับผู้เสพยาฝิ่นติดมารักษาพยาบาลและพักฟื้น

ข้อ ๔ ภายในระยะเวลาหกเดือนนับแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๒ เป็นต้นไป บุคคลที่เสพยาฝิ่นติดไม่ว่าจะมีใบอนุญาตให้สูบฝิ่นหรือไม่ ถ้าประสงค์จะเข้ารักษาพยาบาลและพักฟื้นในสถานที่ดังกล่าวในข้อ ๓ ให้เจ้าหน้าที่รับตัวไว้รักษาพยาบาลและพักฟื้นได้ไม่เกินเก้าสิบวัน

ข้อ ๕ นับแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๒ เป็นต้นไป ผู้ใดเสพยาฝิ่นหรือมูลฝิ่น นอกจากความผิดตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่นแล้ว เมื่อพ้นโทษให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจส่งตัวผู้นั้นเข้าทำการรักษาพยาบาลและพักฟื้นในสถานที่ดังกล่าวในข้อ ๓ ได้ตามกำหนดเวลาที่เห็นสมควร ซึ่งต้องไม่เกิน ๙๐ วัน

ให้ถือว่าผู้ที่อยู่ในสถานพยาบาลและสถานพักฟื้นตามความในวรรคก่อนเป็นผู้อยู่ในระหว่างคุมขัง ตามอำนาจของพนักงานสอบสวนตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งถ้าหลบหนีก็มีความผิดต้องระวางโทษตามประมวลกฎหมายนั้น

ประกาศ ณ วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๐๑

ลงชื่อ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ใบอนุญาตให้ทำการปลูกฝิ่น

ที่ ๒๑๘

อนุญาตให้ โคตรม อายุ ๒๗ ปี

ชาติ ไทย บังคับ ไทย อยู่บ้าน ภูมิล

หัวหน้าหมู่บ้านชื่อ โคตรม หมู่ที่ ๗ ตำบล โคตรม

อำเภอ โคตรม จังหวัด อุบลราชธานี ทำการปลูกฝิ่นใน

ท้องที่ โคตรม ตำบล โคตรม อำเภอ โคตรม

จังหวัด อุบลราชธานี ตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาตจนถึงสิ้นเดือน พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นจำนวนเนื้อที่ ๑ ไร่ งาน ๖๖

โดยผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ปรากฏข้างต้นในใบอนุญาตนี้

อนุญาตเมื่อวันที่ ๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

วิจิตร วัฒนกุล เจ้าพนักงานอนุญาต

ตำแหน่ง เจ้าพนักงานอนุญาต

ใบอนุญาตปลูกฝิ่น บ้านแม่กลอง อำเภออุ้มผาง ปี 2486
(ที่มา: ชวลีอ ท้าว บ้านวังคำลิ่ง)

ใบอนุญาตให้ทำการปลูกฝิ่น

ที่ ๑๒๕๕

อนุญาตให้ เชิดชู อายุ ๓๐ ปี

ชาติ ไทย บังคับ ไทย อยู่บ้าน ภูมิล

หัวหน้าหมู่บ้านชื่อ เชิดชู หมู่ที่ ๑ ตำบล ภูมิล

อำเภอ ภูมิล จังหวัด อุบลราชธานี ทำการปลูกฝิ่นใน

ท้องที่ ภูมิล ตำบล ภูมิล อำเภอ ภูมิล

จังหวัด อุบลราชธานี ตั้งแต่วันที่ออกใบอนุญาตจนถึงสิ้นเดือน พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๔๘๖ เป็นจำนวนเนื้อที่ ๑ ไร่ งาน ๖๖

โดยผู้รับอนุญาตต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ปรากฏข้างต้นในใบอนุญาตนี้

อนุญาตเมื่อวันที่ ๑๒ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

วิจิตร วัฒนกุล เจ้าพนักงานอนุญาต

ตำแหน่ง เจ้าพนักงานอนุญาต

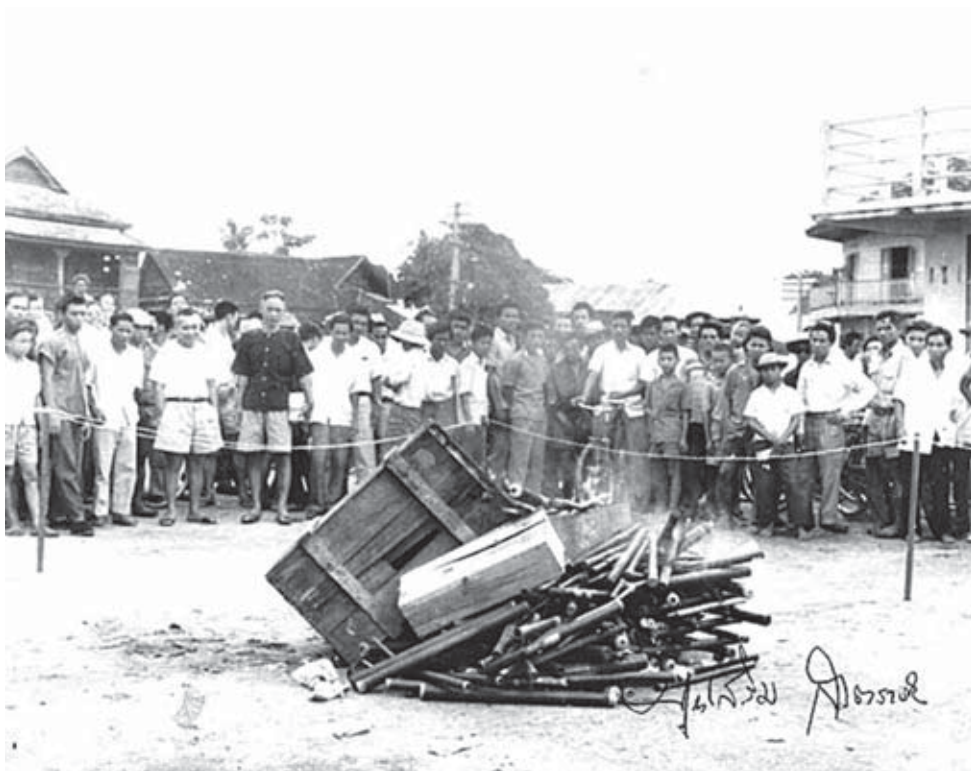
ใบอนุญาตปลูกฝิ่น นายเลาต้า แซ่ย่าง (เชิดชู กิตติขิงกุล) บ้านด้างฮ่อ อำเภอปัว ปี 2492
(ที่มา: บ้านรวมใจ)

ใบอนุญาตปลูกฝิ่น บ้านแม่กลอง อำเภอดຸ່ມผาง ปี 2487
(ที่มา: ชวลีอ ท้าว บ้านวังคำลิ่ง)

ไร่ฝิ่นในหมู่บ้านมั่ง ที่จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2525
(ที่มา: กองสงเคราะห์ชาวเขา)

กองบ้องยาฝิ่นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเชียงใหม่และเจ้าหน้าที่สรรพสามิตเชียงใหม่
นำมาเผาที่ประตูท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 1 กรกฎาคม 2502
(ถ่ายโดย: บุญเสริม สาคกรักษ์)

ค่าวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2502 รัฐบาลได้นำเอาฝิ่นและอุปกรณ์ต่างๆ ในการสูบฝิ่นมาผสมเป็นกองและจุดไฟเผาอย่างเปิดเผยที่สนามหลวงให้สื่อสารมวลชน และประชาชนโดยทั่วไปได้รู้เห็น และในวันรุ่งขึ้น วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีก็ได้เป็นผู้นำเรื่องการเผาฝิ่นและอุปกรณ์ ในการสูบฝิ่นดังกล่าว

ในส่วนของเกษตรกรรมดอยที่ก่อนหน้านี้รัฐบาลเคยส่งเสริมให้พวกเขาปลูก และส่งคนไปรับซื้อมาป้อนโรงงานฝิ่นทั่วประเทศ เมื่อประกาศเลิกขายและเสฟฝิ่นแล้ว รัฐบาลไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาการปลูกฝิ่น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2512 ในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงจัดตั้งโครงการหลวงขึ้นที่หมู่บ้านดอยปุย แล้วส่งเสริม

ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จผ่านไร่ผืนที่บ้านคอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณปี 2520
(ที่มา: สำนักพระราชวัง)

พิธีมอบเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อแจกจ่าย ที่บ้านกล้วย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2528
(ที่มา: กองสงเคราะห์ชาวเขา)

สวนล้นจี่ของเกษตรกรบ้านป่ากลาง ปลุกที่น้ำโมง อำเภอท่าวังผา ปี 2525
(ที่มา: กิตติพงศ์ ศิริสันติกุล)

สุรพล แสนทรงสิริ กับครอบครัวเลี้ยงวัวบนภูเขาที่ปางหนอง ประมาณปี 2535
(ที่มา: สกล แสนทรงสิริ)

พืชทดแทนฝืน หน่วยงานราชการอื่นๆ และองค์กรระหว่างประเทศจึงทุ่มเทงบประมาณ และแนะนำให้มีการปลูกพืชเงินสดทดแทนฝืน เข้าสู่ปี 2523 รัฐบาลจึงเข้มงวด ด้วยการส่งเจ้าหน้าที่ขึ้นไปตัดทำลายไร่ฝืนบนดอยและเผาเมล็ดฝืนทิ้ง

เมื่อลงมาอยู่ในพื้นราบที่ป่ากลาง เนื่องจากพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ กับความไม่คุ้นเคยกับสภาพดินฟ้าอากาศในพื้นที่ราบ จึงยังคงมีชาวบ้านส่วนหนึ่งกลับขึ้นไปทำไร่ฝืนและเลี้ยงสัตว์อยู่บนภูเขาแบบชั่วคราว จนเมื่อเจ้าหน้าที่ขึ้นไปตัดทำลายไร่ฝืน ช่วงต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ชาวบ้านจึงเลิกปลูกฝืน แล้วหันมาปลูกไม้ยืนต้นประเภทลิ้นจี่และอื่นๆ แทน ทั้งๆ ที่ไม่ได้รับการชดเชยหรือช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่าย เพียงแต่มีเจ้าหน้าที่หน่วยงานการเกษตรมาส่งเสริมความรู้บ้าง โดยเฉพาะฟาร์มบางระจันที่สังกัดหน่วยงานความมั่นคง

ต่อมาชาวบ้านจึงกระจายกันไปในพื้นที่อื่นๆ บนภูเขา ทั้งนี้ การเปลี่ยนมาปลูกไม้ผลนับเป็นหนึ่งในวิธีการปรับตัวของเกษตรกรชาวป่ากลาง เนื่องจากช่วงปลายทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่หมดปัญหาการคุกคามจากฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้ว ภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ราบได้ปลูกกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ด้วยการเรียกร้องให้ทั้งเกษตรกรชาวม้งจากป่ากลางและคนพื้นราบที่ขึ้นไปทำไร่เลื่อนลอยบนเชิงเขาให้เลิกทั้งหมด เพื่อช่วยฟื้นฟูป่าไม้บนภูเขา ยุคทศวรรษ 2530 ที่ป่ากลางยังขึ้นอยู่กับการล่าสัตว์ ชนชาวม้งชาวป่ากลางได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการอนุรักษ์ “ป่าชุมชนตำบลศิลาแลง” และต่อมาทางราชการได้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติดอยภูคา เมื่อปี 2542³

เนื่องจากพื้นที่ทำกินในชุมชนไม่เพียงพอ เกษตรกรชาวป่ากลางจึงต้องออกไปเช่าและซื้อพื้นที่ภายนอกชุมชนเพื่อทำการเพาะปลูก โดยเฉพาะการปลูกลิ้นจี่

³ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2542 มีเนื้อที่ประมาณ 1,065,000 ไร่ (1,704 ตร.กม.) ครอบคลุมพื้นที่ 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอทุ่งช้าง อำเภอเชียงกลาง อำเภอบัว อำเภอน้ำฝาง อำเภอสันติสุข อำเภอแม่จริม อำเภอบ่อเกลือ (http://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=1096)

กระท่อมในสวนลิ้นจี่ของชาวบ้านป่ากลางถูกเผาที่เชียงใหม่กลาง สิงหาคม 2542
(ช่างภาพนิรนาม)

ธุรกิจรับซื้อผลผลิตข้าวโพดของนายพนม ลีนาโชค ปี 2549
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

จนเกิดกรณีความขัดแย้งการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่รุนแรงคือที่อำเภอเชียงกลาง วันที่ 21 สิงหาคม 2542 นายปลอดประสพ สุรัสวดี อธิบดีกรมป่าไม้ พร้อมกับเจ้าหน้าที่และชาวไทยพื้นราบ เข้าไปปลูกต้นไม้ในพื้นที่สวนลั่นจี่ของเกษตรกรชาวม้งจากปากกลาง บริเวณต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ประมาณ 2,000 ไร่ วันที่ 19 มิถุนายน 2543 ชาวไทยพื้นราบจากตำบลเปือ ตำบลพระธาตุ อำเภอเชียงกลาง จำนวนประมาณ 1,000 คน ปิดถนนและบุกขึ้นไปตัดฟันต้นลั่นจี่ในสวนของชาวม้งจากปากกลางในพื้นที่ต้นน้ำเปือ-น้ำกอน ประมาณ 3,000 ต้น และเผาทำลายสิ่งปลูกสร้าง รวมค่าเสียหายประมาณ 14 ล้านบาท ต่อมามีการเรียกร้องค่าเสียหาย และรัฐบาลได้ชดใช้ให้จากความขัดแย้งดังกล่าว ชาวบ้านจากปากกลางจึงเลิกทำสวนลั่นจี่ที่นั่นทั้งหมด (รัชดา ฉายสวัสดิ์, 2548)

ข้าวโพดสำหรับขาย เป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่เกษตรกรชาวปากกลางได้ทำเพื่อหารายได้มาตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ในยุคที่ทหารได้สร้างทางขึ้นไปบนดอยเพื่อเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ในการเข้าไปแย่งชิงพื้นที่กับฝ่าย พคท. โดยเฉพาะเส้นทางยาว-ห้วยหลักลาย และเส้นทางยาว-สันติสุข-แม่จรม เพื่อความปลอดภัยจากการถูกโจมตีและเป็นการยึดพื้นที่จากฝ่าย พคท. ทางทหารมีนโยบายให้ราษฎรเข้าไปจับจองพื้นที่สองฟากถนนเพื่อทำไร่ข้าวโพด ประมาณปี พ.ศ. 2517-2520 ที่ชาวบ้านจากปากกลางเป็นจำนวนมากเข้าไปทำไร่ข้าวโพดที่ตำบลดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข ปัจจุบันยังมีเกษตรกรส่วนหนึ่งที่ออกไปเช่าที่ดินเพื่อปลูกข้าวโพดนอกเขตตำบลปากกลาง เพราะพื้นที่ทำกินในชุมชนมีจำกัด

สำหรับในบริเวณหมู่บ้าน นอกจากข้าวแล้วยังมีไม้ผล ประเภทมะม่วง ลำไย มะขาม ที่เกษตรกรในชุมชนปากกลางได้ทำการทดลองปลูกแล้วพบว่าเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ จึงนิยมปลูกสามชนิดนี้ในที่ดินของตัวเองที่อยู่รอบหมู่บ้านมากกว่าไม้ผลอย่างอื่น ผลไม้ของชาวตำบลปากกลางกลายเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่สร้างรายได้และชื่อเสียงแก่ชุมชน เป็นระยะเวลากว่ายี่สิบปีแล้วที่ได้รับรางวัลจากการประกวดผลไม้ประจำปีของจังหวัดน่านและอำเภอบัว นอกจากไม้ผลแล้วยังมีไม้ไผ่รวกกับยางพารา และมีที่ดินบางแปลงที่ปลูกไม้สักด้วย

ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ทำการเกษตร ช่วงประมาณทศวรรษ 2550 เกษตรกรชาวปากกลางได้รับการชวนจากเจ้าของที่ดินภายนอกชุมชนที่ต้องการปลูกยางพาราให้ถางป่าในพื้นที่ของเขาเพื่อปลูกข้าวและข้าวโพด แล้วเจ้าของที่ดินทำการปลูกยางพารา แต่ปัจจุบันต้นยางพาราโตขึ้น จึงไม่สามารถปลูกข้าวและข้าวโพดได้อีก เกษตรกรที่ปากกลางเป็นจำนวนมากจึงกลายมาเป็นแรงงานรับจ้างกรีดยางพาราให้กับเจ้าของสวนยางที่เป็นคนพื้นราบในอำเภอต่าง ๆ

ต้นยางพาราที่ปลูกในไร่ข้าว ปี 2549

(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

หัตถกรรมฝัมือ

สองประเภทหลักของหัตถกรรมฝัมือที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนปากกลางคือ ผ้าปักกับเครื่องเงิน หัตถกรรมผ้าปัก เริ่มจากการที่ผู้หญิงชาววังและอัวเมียนซึ่งมีฝัมือในการปักผ้าเป็นต้นทุนอยู่แล้ว เมื่อลงมาอยู่ที่ปากกลางใหม่ ๆ คือช่วงต้นทศวรรษ 2510 มิชชันนารีได้รับซื้อผ้าปักบ้าง ในช่วงปลายทศวรรษเดียวกัน เมื่อมีการเสด็จเยี่ยมหมู่บ้าน ทางผู้นำได้ถวายผ้าปัก ขณะที่แม่บ้านบางคนพยายามตามและเสนอขายงานฝัมือของตัวเองให้แก่ที่เข้ามาเยือนในยุคแรก ๆ ต่อมาเมื่อมีโครงการศูนย์ศิลปาชีพ และร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านตามโครงการพระราชดำริ ผลงานของแม่บ้านจากชุมชนปากกลางจึงถูกส่งต่อไปขาย ก่อให้เกิดรายได้อยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม เข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2540 สตริรู้นใหม่ที่ปากกลางเริ่มเปลี่ยนแนวการผลิตจากงานหัตถกรรมผ้าปักแบบดั้งเดิมมาเป็นการดัดแปลง ออกแบบให้เข้ากับแฟชั่นสมัยใหม่ นิยม ทั้งชุดแต่งกายประจำเผ่าและชุดที่ขายให้ลูกค้าทั่วไป ด้วยการคงความเป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์เอาไว้

ทางด้านหัตถกรรมเครื่องเงิน เป็นความเชี่ยวชาญของชายอัวเมียนและม้งมา ยาวนาน แต่เดิมเป็นการผลิตเครื่องเงินเพื่อเป็นเครื่องประดับประกอบชุดแต่งกายประจำเผ่าเท่านั้น ต่อมาช่างที่ชุมชนปากกลางได้พัฒนาและยกระดับให้เป็นสินค้าที่ขายให้กับคนทั่วไป สามารถสร้างรายได้ทั้งแก่ผู้ผลิตและผู้ค้า กรณีของชาวอัวเมียนตามคำบอกเล่าของคุณกมล แซ่เต็น หนึ่งในแกนนำผู้บุกเบิกธุรกิจด้านนี้เล่าว่า ช่วงปี 2512-13 เล่าป่า แซ่เต็น ที่เป็นคนไ้ อยู่บ้านปางแก เป็นคนชำนาญการทำเครื่องเงิน ตอนนั้นมีทหารมาประจำที่ค่าย ชลส. ทหารชอบแขวนพระ จึงจ้างให้ใช้เงินเส้นมาถักเพื่อห้อยพระ กับถักเป็นสายสร้อยบ้าง แต่เนื่องจากต้องใช้ทั้งกับค้อนตีเงินให้เป็นเส้นขนาดเล็ก และไม่เรียบด้วย จึงถักออกมาได้ไม่สวย

ประมาณปี 2515 ตริรู้จักหมอพันธ์ที่นั่นที่ใช้เงินเส้นมายัดฟันปลอม จึงถามว่าทำเงินเส้นขนาดเล็กที่เรียบและสวยงามได้อย่างไร เจ้าของร้านทำฟันจึงชี้ให้ดูว่ามีเครื่องริดเงินเส้น จากนั้นตัวเองจึงขอติดตามทหารที่มาประจำอยู่ที่ค่าย ชลส. ตอนเขากลับไปเยี่ยมบ้านที่จันทบุรี ขากลับได้ขอให้เขาพาไปดูเครื่องริดเงินเส้นที่กรุงเทพฯ จึงซื้อเงินเส้นมาเพียงเส้นเดียว ราคา 100 บาท เอามาถักสร้อยได้สวยมาก

ขายได้ราคาดี เอาไปขายที่เชียงใหม่และเชียงราย แล้วไปซื้อวัตถุดิบที่นั่นมาถักสร้อยอีก ปรากฏว่าสินค้าของเราขายดีกว่าของคนอื่น เพราะเส้นเรียบและถักได้สวยกว่า ต่อมาเข้าไปทำถวายสมเด็จพระราชินีในสำนักพระราชวังกับที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ด้วย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ทำอยู่ 2 ปี สมเด็จพระราชินีจึงเชิญคนชนเผ่าบนดอยอีกหลายคนมาให้ตัวเองสอน (เป็นที่มาของศูนย์ศิลปาชีพ) แล้วเชิญช่างเครื่องเงินกับช่างทองเก่งๆ จากพื้นราบมาสอนเมื่อปี 2519 พบว่าของเขาทันสมัยกว่า เราจึงต้องกลายเป็นักเรียน เรียนรู้จากครูเหล่านั้นแทน อยู่จนถึงปี พ.ศ. 2523 จึงลาออก กลับมาบ้าน ลงทุนทำธุรกิจเครื่องเงินส่วนตัว

ช่วงปี 2530 ยุคนายฯ ชาติชาย ชุนหะวัน เศรษฐกิจเฟื่องฟูมาก ขายได้ดีมาก จึงสามารถซื้อที่ดินและห้องแถวที่ตัวอำเภอปัวได้ แล้วเปิดร้านขายทองแห่งแรกในตลาดอำเภอปัว ปี 2534 นอกนั้นคุณชำนาญ จากปากกลางเหมือนกันที่เปิดร้านทองที่สอง ต่อมาเมื่อปี 2539 ตัวเองจึงเปิดสาขา 2 (สัมภาษณ์วันที่ 13 พฤษภาคม 2560) นายกมล แซ่เต็นได้รับการเชิดชูเกียรติให้เป็น “ครูศิลป์ของแผ่นดิน” กับได้รับพระราชทานปริญญาวิตยาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เมื่อปี 2546

คนอ้วเมี่ยนรุ่นใหม่ที่ประสบผลสำเร็จอย่างมากในการทำเครื่องเงินคือคุณสมชาย รุ่งระตะวานิช เจ้าของดอยซิลเวอร์แวย์ ที่ปัจจุบันกลายเป็นแหล่งแวะซื้อหัตถกรรมฝีมือเพื่อเป็นของขวัญสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านมาที่อำเภอปัว นอกจากธุรกิจเครื่องเงินที่เปิดในชุมชนที่ปากกลางกับที่ตัวอำเภอปัวแล้ว คนอ้วเมี่ยนรุ่นใหม่จากปากกลางยังมีบทบาทในการช่วยก่อตั้ง “เครื่องเงินชมพูภูคา” ที่ตัวจังหวัดน่านด้วย ซึ่งทุกวันนี้เครื่องเงินได้กลายเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดน่านไปแล้ว

ในส่วน of ช่างทำเครื่องเงินชาวม้ง ยังคงเน้นการผลิตเพื่อขายแก่ลูกค้าที่เป็นคนม้งทั้งในประเทศและต่างประเทศ⁴ โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา แทนที่จะเน้นกลุ่มลูกค้าที่เป็นคนทั่วไปแบบผู้ผลิตเครื่องเงินชาวอ้วเมี่ยน

⁴ ประชากรม้งในประเทศไทยมีประมาณ 250,000 คน และในสหรัฐอเมริกามีประมาณ 300,000 คน จึงมีตลาดใหญ่กว่ากลุ่มอ้วเมี่ยนที่มีประชากรในทั้งสองประเทศน้อยกว่า

นายกมล แซ่เต๋นกับการได้รับการยกย่องให้เป็นครูศิลปของแผ่นดิน
(ที่มา: หนังสือครูศิลปของแผ่นดิน)

สมชาย รุ่งระชวานิช เจ้าของโรงงานและร้านคอยซิลเวอร์แวร์ 2559
(ที่มา: FB สมชาย รุ่งระชวานิช)

การทำเครื่องเงินของชาวม้งบ้านป่ากลาง ปี 2535
ที่มา: ประสิทธิ์ ลิปรีชา

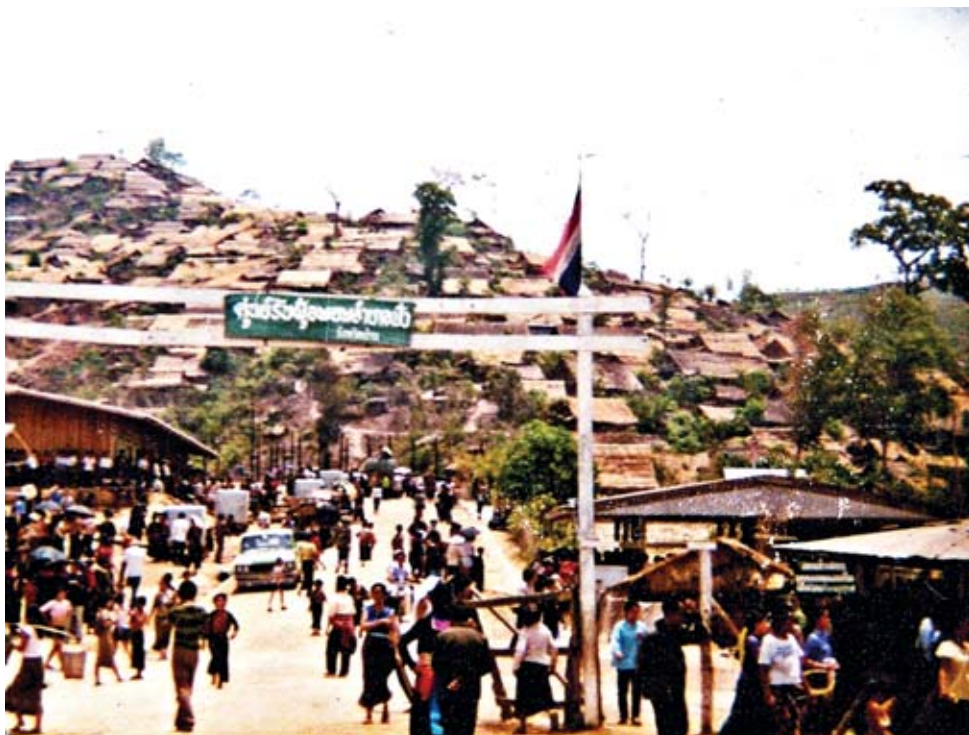

หัตถกรรมเครื่องเงินและผ้าปักในเทศกาลของดีป่ากลาง พฤษภาคม 2560
(ที่มา: อบต.ป่ากลาง)

การค้าขายและธุรกิจ

อาชีพค้าขายเป็นหนึ่งในอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนปากกลาง เริ่มจากการขายผลผลิตทางการเกษตรของตน การเป็นนายหน้ารับสินค้าของเกษตรกรไปขายต่อในเมืองตามฤดูกาล การเปิดร้านขายของชำ ร้านขายอาหาร และร้านขายเสื้อผ้า และเครื่องประดับอย่างที่เห็นในปัจจุบัน โดยเฉพาะเครื่องประดับเงินและทอง ดังตัวอย่างหนึ่งของการที่บุกเบิกการค้าขายคือนายกมล แซ่เต็น (เสียโก) ที่เริ่มเมื่อปี 2512 แล้วลงทุน 1,500 บาท โดยมีเพื่อนคนจีนที่รู้จักสูตรการทำก้วยเตี่ยว ร่วมกันเปิดร้านขายก้วยเตี่ยวแก๋ทหารและครูที่ประจำอยู่ในหมู่บ้าน แล้วตั้งโรงสีข้าวและเลี้ยงหมู กับนำเอาผลผลิตทางการเกษตรของตัวเองและชาวบ้านไปขายตามตลาดในเมือง เปลี่ยนมาถักสร้อยเครื่องเงินส่งไปขายที่เชียงใหม่กับเชียงราย แล้วเปลี่ยนมาเปิดร้านขายทองตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา นอกจากร้านทองแล้วยังมีกิจการรีสอร์ตด้วย (สัมภาษณ์วันที่ 13 พฤษภาคม 2560) ทั้งนี้ ร้านทองสามร้านในตลาดอำเภอปัวล้วนมีเจ้าของเป็นคนอื้อเมียนมาจากปากกลาง

การขายหัตถกรรมฝีมือประเภทผ้าปัก เป็นธุรกิจการค้าที่มีความโดดเด่นอีกชนิดหนึ่งของชาวปากกลาง ช่วงประมาณปี 2520 ที่มีศูนย์อพยพบ้านน้ำยาว ผู้อพยพไม่สามารถออกไปนอกศูนย์ได้อย่างอิสระ กับไม่มีรายได้อะไร จึงปักผ้าหลากหลายชนิด ทำเป็นปลอกหมอนและผ้าคลุมเตียง ชาวแม่จากปากกลางหลายคนจึงรับซื้อผ้าปักเหล่านั้น แล้วนำไปขายต่อที่ตลาดไนท์บาร์ชาในเมืองเชียงใหม่ ขณะที่แม่บางครอบครัวจากปากกลางก็ไปเปิดร้านขายของชำอยู่หน้าศูนย์อพยพบ้านน้ำยาว

ศูนย์อพยพบ้านน้ำยาว ตำบลลวน ถ่ายปี 2521
(ถ่ายโดย: บาทหลวง Harry Thiel)

หญิงม้งจากปากกลาง
ขายเครื่องประดับให้นักท่องเที่ยว
ที่เกาะสมุย ประมาณปี 2540
(กรรยานายเลาอิง)

ห้างทองธนพล ของนายกมล แซ่เต๋น ถ่ายปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ห้างทองชำนานศิลป์ และห้างทองเยาวราชกรุงเทพฯ ที่คนอ้วเมี้ยนจากปากกลางเป็นเจ้าของ
ถ่ายปี 2550 (ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

หลังจากศูนย์อพยพปิดช่วงประมาณ พ.ศ. 2530 แม่ค้าชาวม้งจากปากกลาง จึงเดินทางเข้าหมู่บ้านม้งต่างๆ ทั่วประเทศไทย เพื่อรับซื้อผ้าเก่า นำไปขายที่ตลาด ในเมืองเชียงใหม่ กับทั้งนำเอาเครื่องเงินที่ผลิตจากปากกลางไปเร่ขายตามสถานที่ท่องเที่ยวและหมู่บ้านม้งบนดอยในจังหวัดต่างๆ ด้วย

ตลาดนัดปากกลางเกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2550 จากการที่ชุมชนปากกลาง เดิมนั้น มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น บางส่วนไม่ได้ทำไร่ทำสวนเพื่อปลูกผักสำหรับบริโภคในครัวเรือนอีกต่อไป แต่มีรายได้จากการที่ลูกหลานเข้าไปทำงานในเมือง ชาวบ้านต้องซื้ออาหารจากตลาดสำหรับบริโภคในชีวิตประจำวัน ขณะที่บางส่วน ปลูกพืชผักได้ กับทั้งชาวบ้านจากพื้นที่ราบและบนดอยต้องการตลาดระบายสินค้า จึงเกิดการพัฒนามาเป็นตลาดนัดทุกปลายวันศุกร์ขึ้น

นอกจากนั้นแล้วยังมีคนอ้าวเมียนจากปากกลางที่ออกไปประกอบอาชีพ ขายน้ำเต้าหู้ในเมืองต่างๆ ทั่วประเทศ กับชาวม้งรุ่นใหม่ที่ออกไปขายน้ำเต้าหู้กับขาย ไก่ทอดหาดใหญ่ และสินค้าอื่นๆ ตามตลาดในเมืองต่างๆ กับทั้งมีเจ้าของธุรกิจค้าขาย รายย่อยที่เดินสายขายสินค้าตามตลาดนัดและในตลาดทั่วไปด้วย

ตลาดปากกลาง สิงหาคม 2559

(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ตลาดปากกลาง ตุลาคม 2558
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

จาร์ต กำธรสุกสิริ (หว่างซ้าย หลี่) พ่อค้ามังที่ตลาดปากกลาง ตุลาคม 2558
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

สุรเดช ทราหยแหลมทอง (ขวาสุด) กับภรรยา (กลาง) และพนักงานบริษัทเพนกวิ้นทัวร์
ในเมืองเชียงใหม่ ปี 2549
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

วิชัย แซ่ย่าง และภรรยา กับร้านขายของชำที่ตลาดในเมืองเชียงใหม่ ปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

การรับราชการและเป็นเจ้าหน้าที่องค์กร

ครูกับเจ้าหน้าที่ประจำสหประชาสงเคราะห์เป็นอาชีพราชการสองอย่างแรกที่ลูกหลานจากชุมชนปากกลางเข้ารับราชการคือ คนรุ่นใหม่กลุ่มแรกที่เรียนจบระดับมัธยมต้นในช่วงปลายทศวรรษ 2510 ต่อต้นทศวรรษ 2520 ส่วนใหญ่เลือกไปเรียนวิทยาลัยครู (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏ) แล้วสอบเข้าบรรจุเป็นครูสอนในโรงเรียนประถม โดยครูมั่งคนแรก ๆ ที่บรรจุและสอนที่ปากกลางและโรงเรียนใกล้เคียงคือครูจารุณีย์ แซ่ย่าง ครูวิเชียร อัครพุดิ และครูประหยัด แซ่ย่าง ปัจจุบันมีครู-อาจารย์ที่เป็นลูกหลานของทั้งสามชนเผ่าสอนอยู่ทั้งในโรงเรียนประถมสองแห่งที่ปากกลาง โรงเรียนมัธยมปากกลาง และโรงเรียนประถมและมัธยมในอำเภอปัวและอำเภออื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก ในจำนวนนี้หลายคนได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนด้วย

ส่วนเจ้าหน้าที่ประจำสหประชาสงเคราะห์ เริ่มจากการเป็นลูกจ้างและต่อมาบางคนได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการ รุ่นแรก ๆ คือ นายประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ นายบุญชู แสนคำแพ นายจิราวัฒน์ แซ่ท้าว และคนอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่สังกัดศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน แต่ถูกส่งไปประจำในหมู่บ้านบนดอย

เจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ถ่ายที่หน้าศูนย์ฯ ชาวเขา จังหวัดน่าน ปี 2514
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

โฆษกรายการวิทยุภาคภาษาชาวเขา ตั้งแต่ปี 2511 ที่เปิดรายการภาคภาษาชาวเขาของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ จรัสศรี แซ่ย่าง เป็นผู้หญิงม้งคนแรกที่เริ่มเข้าทำงาน แต่ทำได้เพียง 2 ปีก็ลาออก แล้วณรงค์ กิตติยังกุล (ซัวตั่ว ย่าง) ได้เข้าทำงานแทนในส่วนของม้งจื๊ว และต่อมานิตยา แซ่ย่าง เป็นอีกคนหนึ่งจากปากกลางที่ได้ไปทำงานที่นั่น

ศิษย์เก่าหอพักคริสเตียนปีที่ประกอบอาชีพหลากหลายทั้งในปากกลาง นอกพื้นที่และต่างประเทศ
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา ธันวาคม 2550)

ร้อยตำรวจเอกทินกร โชติชัยพิบูล
รองสารวัตร (สอบสวน) สถานีตำรวจภูธรฝาง
จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2560
(ที่มา: ร.ต.อ.ทินกร โชติชัยพิบูล)

ตำรวจและพนักงานในหน่วยงานต่างๆ นับตั้งแต่ที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ และจังหวัด สำนักงานที่ดินและหน่วยงานอื่นๆ ในอำเภอบัวและอำเภอใกล้เคียง ล้วนแล้วแต่มีคนรุ่นใหม่จากปากกลางเข้าไปเป็นข้าราชการประจำอยู่

คาบตำรวจสุรศักดิ์ และครูจิราภรณ์ กิ่งเพชรเสรีชน กับครอบครัว ในเมืองเชียงใหม่ ปี 2550
(ที่มา: ค.ศ.สุรศักดิ์ กิ่งเพชรเสรีชน)

นักเรียนหอพักคริสเตียนบัว ที่ต่อมาส่วนใหญ่รับราชการเป็นครูและผู้ช่วยพยาบาล
ถ่ายปี 2514
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ผ่องศรี แซ่อย่าง (กลาง)
และสมจิตร แซ่อย่าง (ขวา)
เรียนพยาบาลที่มโนรมย์
จังหวัดชัยนาท ปี 2534
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ยุพา ภัทรเคหะ (ชุดครุย) หัวหน้ากลุ่มงานโภชนศาสตร์ โรงพยาบาลน่าน
รูปนี้ถ่ายคอนรับปริญญาโท ปี 2552
(ที่มา: FB ยุพา ภัทรเคหะ)

กลุ่มเป็นข้าราชการในหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดใหญ่อย่างกรุงเทพฯ เชียงใหม่ เชียงราย และอื่นๆ มีคนจากปากกลางที่ได้เข้าไปทำงานในกระทรวงที่หลากหลายแตกต่างกันไป ดังตัวอย่างของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนาที่เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย กำแพงเพชร ฯลฯ ที่มีอาจารย์สอนที่เป็นลูกหลานของชาวบ้านจากชุมชนปากกลาง

อาจารย์สิงห์کان แสนยากุล (รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนา เชียงใหม่) ถ่ายปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

มาลัยรัตน์ คณิศยานันท
อาจารย์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ถ่ายปี 2560
(ที่มา: ปรีชา คณิศยานันท)

อาจารย์ คร.สกล แสันทรงสิริ และอาจารย์ คร.ประสิทธิ์ ลีปรีชา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

แม้แต่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานและองค์กรระหว่างประเทศก็มีคนจากปากกลางเข้าไปทำงานอยู่ด้วย ดังตัวอย่างของจรัส ศิริสันติกุล ที่สถานเอกอัครราชทูตอเมริกาประจำประเทศไทย อิสระ ยังสิริสุข ประจวบ ยังสงบสุข และกิตติวัฒน์ สันติธัญโรจน์ เป็นอีกสามกรณีตัวอย่างที่ทำงานในสำนักงานข้าหลวงผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เลบานอน และประเทศไทย ตามลำดับ หรือชุดักดิ์ ศิริสัตยกุล มงคล ทราวยแหลมทอง สุจิต ปั่นกิกวานิชเจริญ และพานิช กิ่งเพชรเสรีชน เป็นต้น

ประจวบ ยังสงบสุข เจ้าหน้าที่ UNHCR ตำแหน่ง Senior Field Coordinator
ประจำประเทศเลบานอน (ที่มา: FB Prachuap Yangsa-ngobsuk)

มงคล ทราয়แหลมทอง (แถวยืน ที่สองจากซ้าย) กับเพื่อนร่วมงานที่องค์กรผู้อพยพนานาชาติ
ปี 2559
(ที่มา: FB Meaw Thiuthad)

การรับจ้าง

การรับจ้างเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของและรายได้สำหรับเลี้ยงปากเลี้ยงท้องสมาชิกในครัวเรือน เป็นเรื่องปกติของมนุษย์ แต่วัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มชนและแต่ละยุคสมัยย่อมแตกต่างกันไป ยุคที่ยังใช้ชีวิตอยู่บนดอย เงินยังไม่เข้ามามีอิทธิพลต่อการใช้แรงงานของชาวบ้านมากนัก ภายในกลุ่มเครือญาติหรือในชุมชน หากมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานหลายคน ชาวบ้านนิยมใช้วิธี “เอามื้อเอางแรง” หรือแลกเปลี่ยนแรงงานกันแบบวันต่อวันสำหรับการทำงานในไร่ในสวน โดยไม่ต้องใช้เงินจ้าง ระหว่างกลุ่มชนเผ่า หากจำเป็นต้องพึ่งพากันและกัน ฝ่ายหนึ่งต้องการจ้างแรงงาน ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการรับจ้าง คนจ้างนิยมให้เป็นอาหารหรือสิ่งของจำเป็นอื่นเพื่อเป็นการตอบแทนมากกว่าให้เป็นเงินสด แต่ปัจจุบันพบว่า ถึงแม้จะเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ก็ต้องใช้เงินสดในการจ้างเพื่อช่วยทำกิจการในไร่ในสวน โดยคิดในอัตราวันละ 300 บาทตามค่าจ้างแรงงานที่รัฐบาลประกาศ

การแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือ "เอามื้อเอางแรง" ของชาวกิน (ลัวะ) ถ่ายประมาณปี 2530
(ที่มา: สถาบันวิจัยชาวเขา)

ชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) เป็นกลุ่มที่ขยันขันแข็งในการทำงานในไร่ในสวน แต่ด้วยในระบบสังคมแต่เดิมมีความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับวันกรรม (วันหยุดทำกิจการในครัวเรือนและชุมชน) บ่อย จึงมักใช้วันหยุดดังกล่าวไปรับจ้างเพื่อนบ้านที่เป็นคนม้งกับอ้าวเมียนแทน ในหลายชุมชนที่เคยอยู่ใกล้กันจึงกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและความสัมพันธ์แบบลูกจ้าง-นายจ้างไป เมื่อมาอยู่เป็นชุมชนหลากหลายชนเผ่าร่วมกันที่ปากกลาง การที่คนถิ่นรับจ้างเป็นแรงงานภาคการเกษตรให้กับคนม้งและอ้าวเมียนจึงมีมากขึ้น แต่ในระยะหลังนี้ คือช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา คนถิ่นรุ่นใหม่เริ่มเข้าไปรับจ้างทำงานในเมืองมากขึ้น

ชนเผ่าม้ง แต่เดิมมีค่านิยมไม่เป็นแรงงานรับจ้างคนอื่น เพราะคิดว่าการรับจ้างคนอื่นเป็นการเสียศักดิ์ศรี กับในสังคมหมู่บ้านนั้นทุกคนเป็นญาติกัน ดังนั้นจึงไม่นิยมจ้างแต่ใช้วิธีเอามือเอาแรงแทน อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมเปลี่ยนไป คือลงมาอยู่ในพื้นราบ เงินสดมีความจำเป็นในชีวิตประจำวันมากขึ้น เพราะสิ่งของและความจำเป็นทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อทั้งนั้น คนรุ่นใหม่จึงเปลี่ยนค่านิยมไปรับจ้างทำงานเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนเป็นเงินสดมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ยิ่งเมื่องานภาคการเกษตรไม่มีให้ทำตลอดปี กับราคาพืชผลตกต่ำด้วย คนรุ่นใหม่หนุ่มสาวจึงหารับจ้างทำงานให้เพื่อนบ้านรับจ้างทำเครื่องเงินให้ชาวอ้าวเมียนในหมู่บ้าน กับทั้งมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองเพื่อรับจ้างหารายได้มากขึ้น

ชาวอ้าวเมียน เป็นกลุ่มที่ไม่นิยมรับจ้างทำงานให้คนอื่น ทั้งภายในกลุ่มเครือญาติในกลุ่มชน และกับกลุ่มชนอื่น แต่กลับเป็นคนที่จ้างชนกลุ่มอื่นทำงานให้กับตัวเองมากกว่า โดยเฉพาะในชุมชนปากกลางที่เจ้าของธุรกิจเครื่องเงินชาวอ้าวเมียนเริ่มมีมากขึ้น ในช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา มีการจ้างทั้งคนอ้าวเมียนและคนม้งช่วยทำงานเป็นรายชิ้นมากขึ้น กระนั้นก็ตาม คนรุ่นใหม่ของชาวอ้าวเมียนก็เข้าเมืองเพื่อหางานทำด้วย แต่เท่าที่พบเห็นนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานที่ใช้แต่แรงงานอย่างเดียว แต่เป็นงานที่ใช้ความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะด้านมากกว่า

นอกเหนือจากการรับจ้างในชุมชน ในพื้นที่ใกล้เคียง และในเมืองต่าง ๆ ทั่วประเทศแล้ว คนรุ่นใหม่จากปากกลางยังไปรับจ้างไกลถึงต่างประเทศด้วย เริ่มจากประมาณช่วงปลายทศวรรษ 2520 ต่อช่วงต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ที่มีคนเริ่มออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในประเทศไต้หวัน ต่อด้วยประเทศเกาหลีใต้ รวมถึงประเทศตะวันออกกลางและประเทศต่าง ๆ ในยุโรป ที่มีเป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

เลอภ ศิริสันติกุล กับรถแท็กซี่ที่วิ่งรับส่งผู้โดยสารในกรุงเทพฯ ถ่ายปี 2550
(ที่มา: เลอภ ศิริสันติกุล)

ประกอบ ศิริสันติกุล กับครอบครัว
ออกเดินทางไปใช้ชีวิตอยู่ในประเทศฝรั่งเศส
มกราคม 2560
(ที่มา: FB คัดถึง เมืองไทย)

อริวัฒน์ จันทการบัณฑิต แรงงานชาวม้ง
จากปากกลาง ที่ประเทศโปรตุเกส ปี 2559
(ที่มา: อริวัฒน์ จันทการบัณฑิต)

ผลที่เกิดขึ้นจากการออกไปเป็นแรงงานในต่างประเทศ แน่นหนาว่าในด้านบวกนั้น ส่วนใหญ่จะประสบผลสำเร็จด้วยการได้รายได้เป็นกอบเป็นกำกลับมาซื้อรถยนต์และสร้างบ้าน กับเป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพ แต่ก็มีอีกเป็นจำนวนไม่น้อยที่ประสบความล้มเหลวจากการไปเป็นแรงงานในต่างประเทศ เป็นต้นว่า กรณีของคนที่แต่งงานแล้วนั้นครอบครัวต้องแตกแยก หย่าร้างกัน เกิดหนี้สินจากการลงทุนไปกับบริษัทจัดหางานเอกชน บางรายถูกหลอกเสียเงิน กลายเป็นเหยื่อของขบวนการค้ามนุษย์ หรือแม้กระทั่งต้องเสียชีวิตจากการปรับตัวไม่ได้และอันตรายจากการสู้รบที่ประเทศปลายทาง ดังกรณีของนรากร กิตติยังกุล ที่เสียชีวิตเมื่อเดือนกรกฎาคม 2557 (ที่มา: ข่าว thaipbs, <https://www.youtube.com/watch?v=u2PCz-415jE>)

โดยสรุปแล้ว อาชีพและระบบเศรษฐกิจของผู้คนในชุมชนปากกลางในปัจจุบันอยู่บนพื้นฐานของการเกษตร การค้า หัตถกรรม รับราชการ และการรับจ้างทั้งภายนอกและภายในชุมชน อาชีพเหล่านี้ได้ปรับเปลี่ยนไปอย่างมากจากการที่ได้โยกย้ายถิ่นฐานจากบนดอยลงมาอยู่ในพื้นราบ กับทั้งเปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัยของการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นราบที่ปากกลาง เพราะวิถีชีวิตของกลุ่มชนอย่างถิ่น (ลัวะ) ม้งและอ้าวเมี่ยนต้องผูกพันกับกระแสนิยมและบริโศคนิยมที่มีเงินเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น เพื่อความอยู่รอด ชาวบ้านต้องดิ้นรนหาเงินและอาชีพที่มั่นคงกับสบายมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วคนปากกลางก็สามารถทำได้ดี และในหลายๆ รายก็ประสบผลสำเร็จอย่างที่ไม่เคยมีใครคาดคิดว่าคนที่ลงมาจากบนดอยแบบพวกเขาจะสามารถทำได้

สังคม และวัฒนธรรม

ตลอดช่วง 50 ปีที่ชนเผ่าม้ง อีวเมี่ยนและถิ่น (ลัวะ) ได้อพยพจากหมู่บ้านบนดอยลงมาอยู่ในพื้นราบที่ปากกลาง ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอะไรบ้าง และอย่างไร มากน้อยเพียงใด?

ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรม

โดยรวมแล้วอาจเรียกความเชื่อดั้งเดิมของทั้งสามกลุ่มว่าเป็นการนับถือผี¹ แต่ในความเป็นจริงแล้วคือการนับถือบรรพบุรุษกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะพิธีกรรมตามความเชื่อนั้นล้วนแล้วแต่เป็นการขับไล่ผีร้ายหรือปกป้องคนจากการกระทำของผีร้ายทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้าม จะต้องมีการทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประเพณี เพราะเชื่อว่าหากไม่ทำหรือกระทำผิดเพี้ยนไป ก็จะได้รับรางวัลโทษจากผีบรรพบุรุษกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเองนับถือด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อกาลเวลาผ่านไป กับทั้งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อมและสังคม มีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นมากขึ้น ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมของทั้งสามชนเผ่าก็ย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปด้วย

ถิ่น (ลัวะ) เป็นกลุ่มที่สืบทอดความเชื่อหรือผีบรรพบุรุษผ่านทางฝ่ายผู้หญิง ในยุคที่ยังอยู่บนดอยนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีในชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) ได้แก่ ผีเจ้าที่ ผีหมู่บ้าน ผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษ และผีไร่ ความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวสัมพันธ์กับพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะวันกรรมสองวันที่แต่เดิมนั้นมีความเคร่งครัดมาก

วันกรรมหมู่บ้าน หรือวันศีล เป็นวันที่ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านต้องงดเว้นการทำงาน และห้ามไม่ให้ทำกิจกรรมบางอย่างในวันนั้น เช่น ไม่ให้ใครชนข้าวเข้ามาในหมู่บ้าน บางหมู่บ้านห้ามแม้กระทั่งไม่ให้คนหามสิ่งของเข้ามาในหมู่บ้าน วันกรรมหมู่บ้านนี้ 10 วันจะมีวันกรรม 1 ครั้ง การนับรอบ 10 วันคือ วันไหว้ วันมั่ง วันปลีก (ซก) วันกั๊ด วันคด วันล่วง วันเต้า วันกำ วันคาบ และวันด๊ับ ซึ่งวันด๊ับคือวันกรรมหมู่บ้าน

¹ คำว่า “ผี” โดยทั่วไปหมายถึงลักษณะทางความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ในความหมายเฉพาะนั้นหมายถึงสิ่งเลวร้ายที่น่ากลัวหรืออำนาจที่กระทำให้เกิดความเจ็บป่วยหรือความตายแก่ผู้คน

เลี้ยงผีหมู่บ้าน บ้านตาหลวง ปี 2560
(ที่มา: อบต.ปากกลาง)

ประเพณีสะไหลคตืพิ บ้านตาหลวง สิงหาคม 2558
(ที่มา: อบต.ปากกลาง)

ภาพเขียนเทพเจ้าในตำนาน ใช้สำหรับการทำพิธีกรรม มีนาคม 2561
(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

ผู้ประกอบพิธีกรรมอัวเมี่ยน ประมาณปี 2530
(ที่มา: สถาบันวิจัยชาวเขา)

วันกรรมผีเรือน หรือวันกรรมตระกูล โดยแต่ละตระกูลจะยึดเอาวันใดวันหนึ่งในสิบวันดังกล่าวเป็นวันหยุดประจำของตระกูลตัวเอง ในวันกรรมผีเรือนดังกล่าวห้ามการทำงานในบ้านบางอย่าง เช่น ห้ามตำข้าว ห้ามเผาฟริกในบ้าน ห้ามออกไปหาของป่า ห้ามตัดไม้สดๆ ห้ามแม้กระทั่งการจับมีดพร้าต่าง ๆ

พิธีกรรมที่สำคัญ ซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อข้างต้น ประกอบด้วย พิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ พิธีดอกแดง พิธีปีใหม่ พิธีมัดขวัญหรือสูขวัญ พิธีทำสะโหลดหลวง พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน และพิธีศพ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของกลุ่มคนถิ่น (ลัวะ) ในแต่ละท้องถิ่น ย่อมนำมาซึ่งความแตกต่างทางความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ดังกล่าวด้วย

ชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) ที่บ้านตาหลวง เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อและพิธีกรรมที่ค่อนข้างจะเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น การทำพิธีสะโหลดหลวง แต่กลุ่มที่บ้านจูน เป็นกลุ่มที่รับเอาความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทยวนหรือคนพื้นราบเข้ามาผสมผสานกันตั้งแต่ตอนยังอยู่บนดอย เช่น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ยิ่งเมื่อมาอยู่ที่ปากกลางมายาวนานถึง 50 ปี ความเชื่อและพิธีกรรมข้างต้นได้ปรับเปลี่ยนไปมาก ไม่ค่อยมีความเข้มงวดเรื่องวันกรรมอีกต่อไปแล้ว นอกจากนั้นยังรับเอาความเชื่อและพิธีกรรมแบบคนไทยวนหรือคนพื้นราบเข้ามามากขึ้นด้วย

อิวเมียนมีความเชื่อพหุเทวนิยมว่ามีเทพในเรือน บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ (แอ่งสี่, จาฟีน) เทพบนฟ้า (ทินฮู่) เทพบนดิน (เตยฮู่) เทพแห่งท้องทะเล (อ้อฮ้อยฮู่) เทพแห่งน้ำ (ฮู้โก้ว) และเทพประจำที่ต่าง ๆ เช่น เทพผู้ดูแลผืนแผ่นดินที่เราอยู่อาศัย (เตยปุงเมียน) เทพดูแลต้นไม้ (หมัะจิง) เทพผู้คุ้มครองสัตว์ป่า จากความเชื่อดังกล่าว อิวเมียนจึงมีวันกรรมซึ่งเป็นวันหยุดที่ห้ามทำกิจกรรมที่จะส่งเสียดังบรรพบุรุษ ห้ามไปสวน ห้ามไปไร่ ห้ามนำของสีเขียวเข้าบ้าน ห้ามกวาดบ้าน เป็นต้น วันหยุดเหล่านั้นได้แก่

- 1) กิ่ง ดะ ม่าว (Gingc nda'maauh) กรรมเสีย นับตั้งแต่วันเยียนแรกของเดือนหนึ่ง (เมียนใช้ปฏิทินจันทรคติและนับวันตามนักษัตร หรือแกงจาบ) ไปสามวัน
- 2) กิ่ง ฝ่าว (Gingc nziaaux) กรรมลม วันที่ 20 เดือนหนึ่ง
- 3) กิ่ง เหนาะ เหมย (Gingc norqc meix) กรรมนก วันที่ 1 เดือนสอง
- 4) กิ่ง หนาว (Gingc naauz) กรรมหนู วันที่ 2 เดือนสอง
- 5) กิ่ง บัว โก้ว/บะ อง (Gingc mbuo-gouv/mba'ong) กรรมเทพผู้ทำให้ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า วันที่ 1 เดือนสาม

- 6) กิ่ง แกง ปเย (Gingc gaeng-biei) กรรมหนอน วันที่ 1 เดือนห้า
- 7) กิ่ง นาง (Gingc naang) กรรมงู วันที่ 5 เดือนห้า
- 8) กิ่ง เขียว (Gingc ciou) กรรมวันเปลี่ยนฤดู (แต่ละปีวันไม่ตรงกัน ต้องดูตามปฏิทิน)
- 9) กิ่ง กู้ ดั่ง ฌด (Gingc gux ndongx nzotv) กรรมข้าวตั้งท้อง วันที่ 6 เดือนหก
- 10) กิ่ง เมี้ยน (Gingc mienv) กรรมผี วันที่ 15 เดือนเจ็ด (หลังวันสารทหนึ่งวัน)

ด้วยความเชื่อว่าผืนแผ่นดินที่เราอยู่อาศัยมีเทพดูแลอยู่กับมีหรืออาจมีความเจ็บป่วย ผลผลิตจะเป็นอย่างไร อี้วเมี้ยนทุกหมู่บ้านจึงมีพิธี “ซิบ เตย ปุง เมี้ยน” (Sipv Deic Bung Mienv) แต่ละหมู่บ้านอาจทำพิธีนี้ในวันที่แตกต่างกัน บ้านห้วยสะนาวทำปีละสี่ครั้ง คือ 1) ครั้งที่หนึ่ง วันที่ 3 เดือนหนึ่ง 2) ครั้งที่สอง วันที่ 3 เดือนสาม 3) ครั้งที่สาม วันที่ 6 เดือนหก และ 4) ครั้งที่สี่ วันที่ 2 เดือนแปด

กิจกรรมนี้ตัวแทน (ผู้ชาย) แต่ละครอบครัวนำไก่มาหนึ่งตัว เหล้าหนึ่งขวด และเจียก่อง จำนวนหนึ่งมารวม โดยทั่วไปจะจัดพิธีสามจุดในบริเวณเดียวกันเพื่อ

1) ต่อยอวน (Doic Wuon) เกรงว่าจะมีโรคภัย 2) ต่อย หาว (Doic Haux) เกรงว่าแมลงศัตรูพืชจะเยอะ 3) ซิบ เตย ปุง เมี้ยน (Sipv Deic Bung Mienv) ขอบคุณเทพผู้ดูแลแผ่นดินให้ แต่หากระยะที่ผ่านมาประชากรเจ็บป่วยบ่อยก็จะเพิ่ม 4) ฟุง อวน (Fungx Wuon) ขบไล่โรคภัยและความชั่วร้าย และเมื่อครบสามปีจะทำพิธี 5) คอย แก้ม (Koi Gemh) บุกเบิกพื้นที่ให้เกิดความสดชื่นขึ้นใหม่ รวมทั้ง 6) ออน ล้วง (Orn Luangh) กำหนดขอบเขตหมู่บ้านให้เทพได้ช่วยปกป้องรักษา

อี้วเมี้ยนแม้ผู้หญิงจะแต่งงานเข้าบ้านผู้ชาย แต่หญิงนั้นก็ไม่ได้เปลี่ยนสกุลแซ่ของตนไปตลอด ในพิธีกรรมต่างๆ ที่ต้องกล่าวอ้างถึงภรรยาของผู้ที่ กว่า ตัง (บวชขั้นต้น) แล้วว่า ตั้งสี่เจีย (ภรรยาของ....แซ่ตั้ง) หรือภรรยาผู้ที่ ไต่ว ไช (บวชขั้นสูงสุด) แล้วว่า ตั้งสี่เอียดญ่าง (ภรรยาของ....ซึ่งเป็นบุตรวิคนที่หนึ่งของสกุลแซ่ตั้ง) เป็นต้น

พิธีชูป เทย ปูง เมี้ยน ปี 2561
(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

พิธี กว๋ำ ตั้ง บ้านห้วยสนาว ธันวาคม 2528
(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

ผู้ใหญ่นำกล่าวรายงานการจัดปีใหม่อ้าวเมี่ยน วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561
(ที่มา: อบต.ปากกลาง)

โลกภายนอกเปลี่ยนไปมาก ผู้ประกอบพิธีกรรมชาวอ้าวเมี่ยนเริ่มลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม อ้าวเมี่ยนยังคงยึดมั่นในความเชื่อเดิมอย่างไม่เปลี่ยนแปลง ปัจจุบันดูเหมือนจะมีพิธีบอยและมีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น สังเกตว่าทุกวันในหมู่บ้านจะมีการสู่ขวัญ สยงจาพิน จำเจี้ยว ไส้หวุ่น เจี้ยวหวุ่น อย่างไม่ขาด

มัง นับทือผีและสืบทอดสายตระกูลผ่านทางฝ่ายผู้ชาย โครงสร้างทางสังคมเป็นระบบแซ่ตระกูล แต่ละแซ่ตระกูลมีกลุ่มย่อยที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกันและมีพิธีกรรมเหมือนกัน แซ่ตระกูลมีความหมายคือห้ามไม่ให้ขายและหญิงที่เกิดในแซ่ตระกูลเดียวกันแต่งงานกัน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพบว่าคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนในตระกูลเดียวกันได้เปลี่ยนไปใช้นามสกุลไทยที่แตกต่างกัน เมื่อพบกันในเมืองจึงมักไม่ถามแซ่ตระกูล แต่ยึดเอาความแตกต่างของนามสกุลไทยเป็นหลัก เริ่มมีหนุ่มสาวบางคู่ที่แซ่เดียวกัน แต่นามสกุลไทยต่างกัน กลายเป็นคู่รัก ตั้งครรภ์ และแต่งงานกัน โดยที่ผู้นำของแซ่ตระกูลรับไม่ได้

ปีใหม่ม้งครั้งแรกที่ปากกลาง ธันวาคม 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ชุดแสดงแม่บ้านในเทศกาลปีใหม่ม้ง ฉลอง 50 ปีปากกลาง ธันวาคม 2560
(ที่มา: อบต.ปากกลาง)

ความเชื่อหลักของชนเผ่าม้งคือการนับถือบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบ้าน และนอกบ้าน คนม้งเชื่อว่าดวงวิญญาณของพ่อแม่และปู่ย่ายังคงอยู่เพื่อช่วยคุ้มครองลูกหลาน สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบ้าน นับตั้งแต่ประตูบ้าน เสากลางบ้าน เตาไฟเล็ก เตาไฟใหญ่ หิ้งทรงเจ้า และกระดาสื่อก้า ล้วนแล้วแต่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ ส่วนนอกบ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเจ้าที่ประจำชุมชน ภูเขาหลัก แม่น้ำสายหลัก รวมถึงหนองบึง จอมปลวก และอื่นๆ กับทั้งผีฟ้า ดังนั้น พิธีกรรมในสังคมม้งจึงเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้

ตัวอย่างของพิธีกรรมที่สำคัญ เช่น พิธีเรียกขวัญเด็กเกิดใหม่ พิธีแต่งงาน การอ้วนนิ่งหรือเข้าทรง พิธีศพ พิธีเลี้ยงผีวัวให้พ่อแม่ที่เสียชีวิตไปแล้ว พิธีเลี้ยงผีประตู พิธีบนบาน (เผเหย่ง) และแก้บน (เป้าเหย่ง) และอื่นๆ ส่วนการบวงสรวงต่งเซ้งหรือ ตันไม้ประจำหมู่บ้านที่ผู้นำพิธีกรรมชาวม้งอัญเชิญเจ้าที่ประจำท้องถิ่นมาอยู่นั้น ที่ชุมชนปากกลางได้เลิกไปแล้ว

ประเพณีที่สำคัญของชาวม้งคือเป่เจ้า หรือปีใหม่ วันส่งท้ายปีเก่าเป็นวันที่ต้องทำพิธีกรรมสำคัญ คือวันแรม 15 ค่ำเดือน 1 ในทางจันทรคติ วันขึ้น 1 ค่ำเดือน 2 เป็นวันขึ้นปีใหม่ ปกติแล้วพิธีกรรมจะยาวนานเพียงวันขึ้น 3 ค่ำ แต่การเฉลิมฉลองหรือการเล่นอาเจยาวนานกว่านั้น ขึ้นกับขนาดของหมู่บ้าน

ส่วนใหญ่ของประชากรม้งยังสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรมที่บรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมายาวนาน แต่ในแง่พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วยได้ลดน้อยลงไ่มาก เพราะมีโรงพยาบาลสุขภาพประจำตำบล (สถานีนอามัย) และโรงพยาบาลประจำอำเภอกับจังหวัดที่สะดวกในการไปรักษา รวมทั้งร้านขายยาทั้งในหมู่บ้านและตลาดอำเภอปัว

กรณีที่มีการเสียชีวิตในกลุ่มชนเผ่าม้งนั้น ความหมายและเนื้อหาในพิธีกรรมศพยังคงเดิม แต่รูปแบบได้ปรับเปลี่ยนไปมากในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา อย่างแรกคือการใช้โลงศพและโลงเย็น แม้กลุ่มที่เปลี่ยนไปนับถือคริสต์นิกายจะเริ่มใช้โลงศพก่อนแล้ว 2-3 ราย แต่ในกลุ่มที่ยังนับถือความเชื่อแบบม้งนั้น ตั้งแต่ปี 2523 ที่นายหน่อแก้ว ช่ง ได้สั่งให้ลูกหลานซื้อโลงศพมาใช้ในงานศพของตัวเอง จากนั้นรายอื่นๆ จึงทำตาม และต่อมามีการใช้โลงเย็นไฟฟ้าช่วยเก็บรักษาศพในช่วงที่ดั่งบำเพ็ญกุศลในบ้าน ในวันสุดท้ายที่จะนำไปฝัง ศพจะถูกเคลื่อนย้ายไปประกอบพิธีกรรมขั้นตอนสุดท้าย

นอกบ้าน ด้วยการฆ่าวัวให้ผู้ตาย แต่เดิมเป็นการทำใกล้บริเวณบ้านของเจ้าภาพ แต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา มังทั้งฝั่งน้ำเป็นและค้างโฮ่ได้สร้างสถานที่และอาคาร ประกอบพิธีกรรมฉือฉา (tswm tshav) ประจำชุมชนของตัวเอง

พิธีศพนายหน่อเก๊า ช่ง ครั้งแรกที่ใช้โลงศพไม้ พุทธศักราช 2523
(ที่มา: สุรัตน์ แสนทรงสิริ)

พิธีศพของมังในปัจจุบัน ปี 2551
(ผู้ถ่าย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

สถานที่ประกอบพิธีฉี้อา บ้านน้ำเป็นและบ้านสวนทราย ถ่ายมีนาคม 2555
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อและพิธีกรรมของทั้งสามกลุ่มชนเผ่าในชุมชนปากกลางในหลายแง่มุมด้วยกัน เป็นต้นว่า การลดระดับความเคร่งในความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมลงไปมาก การปรับตัวเข้ากับสังคมสมัยใหม่ในพื้นที่ราบมากขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ของชาวบ้านส่วนหนึ่ง ที่ปากกลางมีอาศรมพระธรรมจาริกที่เป็นสำนักงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาประจำจังหวัดน่านตั้งอยู่ ส่วนโบสถ์หรือคริสตจักร มีอยู่ 5 แห่งด้วยกัน คือโบสถ์โปรเตสแตนต์ สังกัดสหกิจคริสเตียน 3 แห่ง ที่บ้านตาหลวง (หมู่ที่ 4) กับบ้านปากกลาง (หมู่ที่ 7 มั่ง 1 โบสถ์และถิ่น (ลัวะ) 1 แห่ง) โบสถ์คริสตจักรความหวัง ที่บ้านค้ำฮ่อ (หมู่ที่ 3) กับโบสถ์คาทอลิก ที่บ้านน้ำเป็น (หมู่ที่ 1)

โบสถ์โปรเตสแตนต์ บ้านปากกลาง หมู่ที่ 7 ประมาณปี 2515
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

โบสถ์โปรเตสแตนต์ บ้านปากกลาง หมู่ที่ 7 ปี 2544
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

โบสถ์คาทอลิก หมู่ที่ 1 ประมาณปี 2530
(ที่มา: ศูนย์มั่งคาทอลิก)

ครัวเรือนของจำเริญ ช่าง ถ่ายประมาณปี 2530
(ที่มา: ศูนย์มั่งคาทอลิก)

กลุ่มคนถิ่น (ลัวะ) นายเสาร์ ยอดดอน เป็นคนแรกที่เป็นคริสเตียนในบ้านตาหลวง “ที่ตัดสินใจไปเป็นคริสเตียนเพราะสู้ไม่ได้ ลูกผมป่วย เกือบจะตายแล้ว เอาหมามาเลี้ยงผี เดี่ยวกับบอกว่าตัวเล็กไป ตัวใหญ่ไป ทำอย่างไรก็ไม่ถูก ก็เลยต้องอาศัยคริสเตียนมาช่วย หลังเป็นคริสเตียนแล้ว ลูกคนแรก กับคนที่สามและคนที่สี่ได้ไปเรียนพระคัมภีร์กับอาจารย์เดวิด ฟิลเบค ที่เชียงใหม่ แต่ทุกวันนี้ลูกไม่ได้สอนพระคัมภีร์ ลูกไปทำงานบริษัท เป็นคนดูแลห้องแถว ไปอยู่ที่ยโสธรกับโคราช ตอนนี้อยู่ในบ้านตาที่บ้านตาหลวงมีประมาณ 20 กว่าคนที่เป้นคริสเตียน” (สัมภาษณ์เสาร์ ยอดดอน วันที่ 24 ตุลาคม 2559)

บันทึกของศาสนาจารย์ ดร.เดวิด ฟิลเบค (2009) ระบุว่า แม้จะมีชาวถิ่น (ลัวะ) บางคนเป็นคริสเตียนตั้งแต่อยู่บนดอย แต่ในชุมชนปากกลางนั้น ปี 2525 นายเสาร์ ยอดดอน กับภรรยา (นางเสาร์) ที่บ้านตาหลวง เป็นครอบครัวคริสเตียนรุ่นใหม่ในพวกลัวะสาขามัล (เดวิด ฟิลเบค, 2009: 90)

นายเสาร์ ยอดดอน (เสื้อขาว) คริสเตียนถิ่น (ลัวะ) คนแรก ถ่ายประมาณปี 2530
(ที่มา: เดวิด ฟิลเบค)

คริสตจักรโปรเตสแตนต์ บ้านคาหลวง ถ่ายประมาณปี 2530
(ที่มา: เดวิด ฟิลเบค)

ในช่วงเวลาเดียวกัน กลุ่มคนถิ่น (ลัวะ) ที่พูดภาษา “โปร” และอพยพมาจากบ้านเวน เป็นคริสเตียนมาหลายปีแล้ว แต่เข้าโบสถ์กับคนม้ง อาจารย์สุจินต์ แห่งยาศิษยาภิบาลของคริสตจักรม้งจึงจัดให้พวกลัวะแยกนมัสการเป็นภาษาลัวะหรือภาษาไทยต่างหาก เพื่อความรู้และความเชื่อของพวกเขาจะได้เติบโตขึ้น ดังนั้นพวกคริสเตียนลัวะจึงแยกไปนมัสการในโบสถ์ม้งตอนบ่ายทุกวันอาทิตย์ (เดวิด ฟิลเบค, 2009: 108)

คริสตจักรของเผ่าถิ่น (ลัวะ) บ้านปากกลาง หมู่ที่ 7 ถ่ายปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

หญิงและเด็กชาวจีน (ลัวะ) กลุ่มภาษาโปร หมู่ที่ 7 บ้านปากกลาง ประมาณปี 2520
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ตารางแสดงจำนวนครัวเรือนที่นับถือศาสนาคริสต์ในตำบลปากกลาง

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือนที่นับถือศาสนาคริสต์	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด
1	5	321
2	0	210
3	19	184
4	4	155
5	17	174
6	8	424
7	32 (ม้ง 13 และจีน 19)	212
รวม	85	1,680

ภาษา

นักภาษาศาสตร์จัดกลุ่มชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) อยู่ในกลุ่มภาษาออสโตรเอเชียติก สาขาย่อยมอญ-เขมร ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกับลัวะ ขมุและมลาบริ ภายในกลุ่มถิ่น (ลัวะ) ในจังหวัดน่านยังแบ่งความแตกต่างของภาษาออกได้เป็น 2 กลุ่มภาษา คือไปร และ มัล แต่ละสาขาแบ่งออกเป็นสาขาย่อยอีกหลายภาษา เช่น สาขาไปรมีสาขาย่อย 2 ภาษา และสาขามัลมีสาขาย่อย 3 ภาษา (Smalley, 1976 อ้างใน ภูเบศ วีโรทัย, 2528 และ เดวิด ฟิลเบค, 2009)

ชนเผ่าถิ่นที่ปากกลาง กลุ่มที่พูดภาษาไปรมีเพียงประมาณ 20 หลังคาเรือน อยู่กับชนเผ่าม้งที่หมู่ที่ 7 กลุ่มไปรนี้อพยพมาจากบ้านเวน ส่วนกลุ่มที่พูดภาษามัลเป็นกลุ่มใหญ่ อยู่ที่บ้านตาหลวง หมู่ที่ 5 เป็นหลัก ขณะที่คนที่อยู่ที่บ้านจุน หมู่ที่ 4 พูดภาษามัล แต่มีการยืมคำเมืองหรือไทยวนมาใช้มาก ส่วนภาษาเขียนหรือตัวหนังสือ นั้นเพิ่งมีการประดิษฐ์โดยมิชชันนารี

ศาสตราจารย์ ดร.เดวิด ฟิลเบค มอบพระคัมภีร์ภาษามัล แก่ผู้แทนชาวถิ่น (ลัวะ)
ที่ปากกลาง ธันวาคม 2560
(ที่มา: ประวันวิทย์ คณิศสากล)

อัวเมียน เป็นกลุ่มตระกูลภาษานักภาษาศาสตร์จัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันกับม้ง แต่ในชีวิตประจำวันจริงนั้นไม่สามารถสื่อสารกันได้ อัวเมียนที่ปากกลางใช้ภาษาพูดเดียวเท่านั้น ส่วนภาษาเขียน เดิมนั้นเป็นการใช้ตัวอักษรจีนเขียนภาษาอัวเมียน แต่เป็นผู้นำพิธีกรรมเท่านั้นที่มีการเรียนและใช้กัน ในยุคหนึ่งสถาบันวิจัยชาวเขาที่เชียงใหม่และอาจารย์กาลาเวย์ที่เชียงใหม่ได้ใช้ตัวอักษรไทยเขียนภาษาอัวเมียน แต่มีข้อจำกัดในการใช้สื่อสารกับคนอัวเมียนในต่างประเทศ เมื่อปี 2560 นายสุเมธ ประเสริฐสุด จึงพิมพ์พจนานุกรมภาษาอัวเมียน-อังกฤษ-ไทย ขึ้น และเริ่มเผยแพร่ให้ใช้กันในหลายประเทศ

ภาษาเป็นวัฒนธรรมอีกอันหนึ่งที่น่าเป็นห่วง เด็กอัวเมียนมักไม่ได้รับการปลูกฝังให้เรียนรู้หรือใช้ภาษาของตนเอง พวกเขาจะเข้าสู่ระบบการศึกษาไทยตั้งแต่อายุประมาณสองขวบครึ่ง ที่โรงเรียนพวกเขาเรียนรู้ภาษาไทย กลับมาบ้านคนที่บ้านพ่อแม่ก็ไม่สอนภาษาอัวเมียนให้ แต่กลับพูดภาษาไทยกับเด็กอีก ผลระยะยาวที่เกิดตามมาคือเด็กส่วนหนึ่งพูดภาษาของตนไม่ได้ แม้ส่วนหนึ่งพูดได้แต่ใช้คำไม่ถูกใช้รูปประโยคไม่เป็น ใช้ลักษณะนามผิด ๆ หากไม่มีการอนุรักษ์และถ่ายทอดกันจริงจิง ภาษาอัวเมียนอาจสูญพันธุ์ในระยะเวลาอันใกล้

ม้งที่ปากกลางแบ่งออกเป็นสองกลุ่มภาษาย่อยด้วยกัน คือม้งเตือ (ม้งขาว) กับม้งจั่ว (ม้งเขียวหรือม้งดำ) ประมาณร้อยละ 70-80 ของคำศัพท์ที่สองกลุ่มนี้ใช้นั้นเหมือนกัน แม้จะมีระบบตัวเขียนไทยที่ครั้งหนึ่งทางสถาบันวิจัยชาวเขาคิดค้นขึ้น แต่ไม่เป็นที่นิยมกัน เพราะไม่สามารถใช้สื่อสารข้ามประเทศได้ ประกอบกับระบบตัวเขียนที่เป็นตัวโรมัน ซึ่งมิชชันนารีสามคนสร้างขึ้นที่ประเทศลาวเมื่อปี 2494 ได้แพร่หลายในกลุ่มม้งอพยพจากลาวผ่านไทยไปอยู่ในประเทศตะวันตก ทั้งการใช้ในโบสถ์ การเขียนจดหมายติดต่อสื่อสารข้ามประเทศ สื่อบันเทิงอย่างเพลงและหนังสือ การใช้ในโลกออนไลน์ปัจจุบัน ทำให้ระบบตัวโรมันแพร่หลายมากกว่าระบบอื่น²

ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ของทั้งสามกลุ่มชนเผ่านิยมใช้คำเมืองกับภาษาไทยกลางในการสื่อสารกันภายในชนเผ่าของตัวเองมากขึ้น หรืออย่างน้อยก็มีการยืมคำในภาษา

² ม้งในไทยบางส่วนยังพยายามรณรงค์ระบบตัวเขียนของ Yaj Sooblwj หรือ Hmoob niam ntaww กับระบบ Ntaww Hmoob puaj txwm แต่ยังคงอยู่ในวงจำกัดมาก

คำเมืองและภาษาไทยกลางมาปนกับการพูดภาษาของเผ่า ยิ่งคนที่เข้าไปทำงานหรือใช้ชีวิตอยู่ในเมือง บางคนไม่อยากให้คนอื่นรู้ว่าตัวเองเป็นชนเผ่า จึงพยายามไม่พูดภาษาของชนเผ่าตนกับคนในเผ่าเดียวกัน

ภาษากลางที่สามกลุ่มชนเผ่าที่ปากกลางใช้ในการสื่อสารข้ามเผ่า ในกลุ่มคนรุ่นเก่าที่ยังอยู่บนดอย อ้าวเมี้ยนกับม้งใช้ภาษาจีนยูนนานสื่อสารกัน แต่คนรุ่นปัจจุบันที่ปากกลางใช้ภาษาคำเมืองและภาษาไทยกลางสื่อสารกัน ส่วนระหว่างกลุ่มถิ่น (ลัวะ) กับอ้าวเมี้ยนและม้ง ก่อนนั้นใช้ภาษาคำเมือง แต่ปัจจุบันใช้ภาษาไทยกลางเพิ่มขึ้นมาด้วย เพราะคนรุ่นใหม่ของทั้งสามชนเผ่าผ่านการเรียนหนังสือในระบบโรงเรียน

เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายของทั้งสามชนเผ่าที่ชุมชนปากกลางนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง กระนั้นก็ตาม ตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมาเกิดความเปลี่ยนแปลงในการแต่งกายอย่างเห็นได้ชัด ด้วยการเปลี่ยนไปสวมใส่เสื้อผ้าเหมือนกับคนพื้นราบทั่วไปเกือบทั้งหมด ในชีวิตประจำวัน หากคนภายนอกที่ไม่รู้ว่าคนที่ปากกลางเป็นชนเผ่าม้ง อ้าวเมี้ยนและถิ่น (ลัวะ) แล้วเข้ามาเดินที่ตลาดนัดในบ่ายวันศุกร์ หรือพบคนเหล่านี้ที่ตลาดในตัวอำเภอปัว ก็ไม่สามารถแยกออกได้ว่าเป็นเผ่าอะไร เป็นชนเผ่าหรือเป็นคนพื้นราบ

ความเปลี่ยนแปลงในเครื่องแต่งกายในชีวิตประจำวัน อาจแบ่งออกได้เป็นสามยุคด้วยกัน คือ ยุคทศวรรษ 2510 เป็นยุคที่เพ็ญพวยพลงมาจากบนดอย แม้ลูกหลานที่เข้าโรงเรียนหรือต้องเดินทางเข้าไปในเมืองจะนิยมเปลี่ยนไปสวมใส่เสื้อผ้าแบบคนพื้นราบทั่วไป แต่คนวัยกลางคนถึงสูงอายุมักยังคงแต่งชุดประจำเผ่า หรืออย่างน้อยก็สวมกางเกงหรือกระโปรงของชนเผ่า เพราะไม่คุ้นกับการสวมเสื้อผ้าแบบคนพื้นราบทั่วไป

การแต่งกายของหญิงและเด็กชาวม้งและอัวเมี่ยน ประมาณปี 2514
(ที่มา: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

การแต่งกายของครอบครัวม้งเคือ (ไซหว่า ช่ง) ประมาณปี 2515
(ที่มา: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

เข้าสู่ยุคทศวรรษ 2520 คนรุ่นวัยกลางคนและสูงอายุเริ่มเปลี่ยนไปสวมเสื้อแบบคนพื้นราบมากขึ้น เพราะสภาพอากาศที่ร้อนในพื้นที่ราบ กับสามารถหาซื้อเสื้อผ้าจากตลาดได้ง่ายขึ้น ผู้หญิงเริ่มเปลี่ยนมานุ่งผ้าถุงแทนกางเกงหรือกระโปรงแบบชนเผ่า สวมเสื้อแบบคนพื้นราบทั่วไป ขณะที่ผู้ชายยังคงสวมกางเกงชนเผ่า แต่เปลี่ยนมาใส่เสื้อแบบคนพื้นราบทั้งหมด

หญิงสาวม้งจิว ในเทศกาลปีใหม่ม้ง
ธันวาคม 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ชายหนุ่มม้งเคือ ในเทศกาลปีใหม่ม้งปากกลาง
ธันวาคม 2512
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

แสดงการแต่งกายด้วยชุดม้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ ในเทศกาลปีใหม่ม้งปากกลาง ปี 2522
(ที่มา: ปัญญา ศิริสัคยกุล)

ยุคทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ทุกเพศทุกวัยเปลี่ยนมาสวมชุดแบบคนพื้นราบทั้งหมด จะมียกเว้นก็เพียงผู้ชายและผู้หญิงสูงวัยเพียงไม่กี่คนของชนเผ่าม้งและอีวี่เมี่ยนที่ยังคงสวมกางเกงของชนเผ่า แต่ส่วนใหญ่แล้วแทบจะไม่เห็นมีใครใส่เสื้อประจำเผ่าในชีวิตประจำวันเลย

การแต่งกายในชีวิตประจำวันของม้งจั่ว บ้านค้างฮ่อ ปี 2535 (เลียว อัลคัง วอนเกอเซา)

ครอบครัวนายเลาอู แซ่เคิน ชาวอีวี่เมี่ยนปากกลาง ประมาณปี 2530

(ที่มา: FB Tawin Chotichaipiboon)

การแต่งกายในชีวิตประจำวันของชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) บ้านฐาน ปี 2560
(ที่มา: FB ประวันวิทย์ คณิศสกุล)

การแต่งกายในชีวิตประจำวันของชาวม้ง บ้านปากกลาง ปี 2561
(ที่มา: FB สมชาย งามทวีสุข)

ความเปลี่ยนแปลงในการสวมใส่เสื้อผ้าในชีวิตประจำวันดังกล่าว นอกจากเหตุผลเรื่องสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าวซึ่งไม่เหมาะกับการสวมใส่ชุดประจำเผ่าแล้ว ยังเกิดจากความสะดวกในการซื้อหาจากตลาด ไม่ว่าจะเป็นการออกไปซื้อตามตลาดในเมือง หรือการที่มีตลาดนัดแล้วมีพ่อค้าแม่ค้านำเอาเสื้อผ้าโรงงานมาขายในหมู่บ้านมากขึ้น แต่ที่สำคัญคือการปรับตัวให้เข้ากับความทันสมัยของยุคสมัย เพราะในชีวิตประจำวัน ต้องเดินทางเข้าไปทำธุระในเมือง ทำมาค้าขาย ติดต่อราชการ และอื่น ๆ การสวมใส่เสื้อผ้าแบบคนพื้นราบจึงทำให้ชนเผ่าไม่แปลกแยกไปจากคนพื้นราบโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์และพัฒนาด้านเครื่องแต่งกายประจำเผ่า่นั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในโอกาสสำคัญตามเทศกาล อย่างเทศกาลเฉลิมฉลองปีใหม่ของแต่ละเผ่า หรือในโอกาสที่มีแขกบ้านแขกเมืองเข้ามาเยี่ยม กับเมื่อต้องออกไปแสดงอัตลักษณ์ของชนเผ่าต่อคนภายนอก ก็จะนิยมแต่งชุดประจำเผ่าที่สวยงามและมีการประยุกต์ให้ทันสมัยมากขึ้น โดยเฉพาะในส่วนของชนเผ่าม้งที่หนุ่มสาวนิยมแต่งชุดแฟชั่นประจำเผ่าที่สวยงามเพื่อฉลองเทศกาลปีใหม่ จนเกิดร้านธุรกิจตัดเย็บเสื้อผ้าทั้งในหมู่บ้านและต่างจังหวัด ปัจจุบันแม่บ้านหรือกลุ่มผู้หญิงที่ตัดเย็บเสื้อผ้าเองให้ลูกหลานนั้นมีน้อยแล้ว ส่วนใหญ่จะจ่ายเงินซื้อจากร้านค้าเสื้อผ้าของคนม้ง

ชุดแต่งกายประจำชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) ที่ซื้อมาจากตลาด บ้านจูน สิงหาคม 2560
(ที่มา: FB ประวันวิทย์ คณิตสากร)

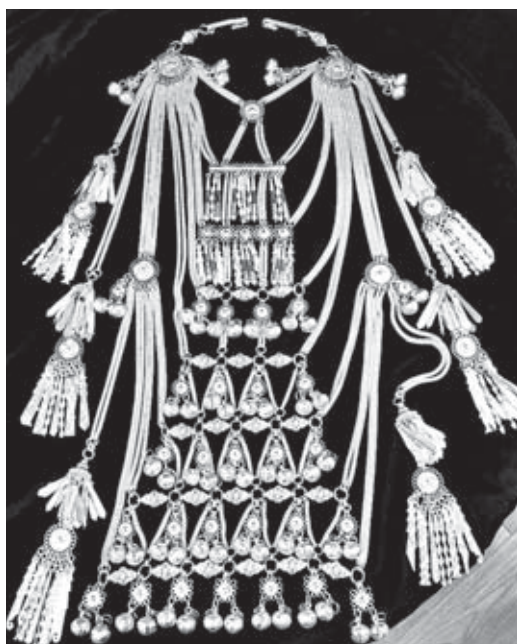
สตรีในงานปีใหม่อ้าวเมี่ยน กุมภาพันธ์ 2561
(ที่มา: FB อบต.ปากกลาง)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมฝีมือของสตรีม้ง ปี 2560
(ที่มา: FB อบต.ปากกลาง)

ช่างชาวอัวเมียนสาธิตการทำเครื่องเงิน กุมภาพันธ์ 2561
(ที่มา: FB อบต.ป่ากลาง)

เครื่องประดับเงินที่ทำโดยชาวอัวเมียน ปี 2559
(ที่มา: FB สมชาย รุ่งระตะวานิช)

หัตถกรรมเครื่องเงิน โดยซังเส่ง ลี (Soob Txeeg Lis) กับภรรยา ตุลาคม 2549
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

หญิงสาวชาวถิ่น (ลัวะ) ม้ง และจ้วงเมี่ยน งานเทศกาลโลกของกว่าง อำเภอปัว ปี 2560
(ที่มา: FB อบต.ปากกลาง)

ในส่วนของกลุ่มคนถิ่น (ลัวะ) แต่เดิมที่อยู่บนดอยก็ไม่ได้มีชุดแต่งกายประจำเผ่าของตัวเอง แต่นิยมสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบคนพื้นราบทั่วไป (ไทยวนและไทลื้อ) เมื่อมาอยู่ที่ปากกลางก็นิยมซื้อเสื้อผ้าจากตลาดมาสวมใส่ในชีวิตประจำวัน แต่ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากคือการออกแบบชุดแต่งกายประจำเผ่าขึ้นมาใหม่ เพราะต้องการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของชนเผ่าเช่นเดียวกับมังและอ้าวเมียนที่เป็นเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเมื่อมีแขกบ้านแขกเมืองเข้ามาเยือน กับเมื่อต้องออกไปนำเสนออัตลักษณ์ต่อคนภายนอก จึงเกิดชุดแต่งกายประจำเผ่าที่เป็นสีดำแดงอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน

ลักษณะบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย

หากเทียบระหว่างตอนที่อยู่บนดอยกับที่มาอยู่ในพื้นราบ สภาพแวดล้อม คือ ภูมิประเทศและภูมิอากาศเปลี่ยนไป กับทั้งวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของกลุ่มชนค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนไป และมีการปฏิสัมพันธ์กับคนพื้นราบที่เป็นคนกลุ่มใหญ่มากขึ้น ทำให้ตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมาลักษณะบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยของคนทั้งสามชนเผ่าในชุมชนปากกลางค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนไปด้วย อย่างไรก็ตาม หากดูในรายละเอียดแล้วยังคงความเป็นเอกลักษณ์บางอย่างที่ผูกพันกับความเชื่อและพิธีกรรมอยู่บ้าง

ยุคแรกที่เข้ามาตั้งชุมชนอยู่ใหม่ ๆ บ้านของคนมังกับอ้าวเมียนยังคงสร้างเป็นบ้านชั้นเดียวติดกับพื้นดิน ขณะที่บ้านของคนถิ่น (ลัวะ) นิยมสร้างเป็นบ้านยกพื้นแบบที่เคยอยู่บนดอย ด้วยการใช้วัสดุที่หามาได้จากธรรมชาติเป็นหลัก นั่นคือมุงหลังคาด้วยหญ้าคา ใช้ไม้ไผ่ยึดเป็นโครงหลังคา เสาบ้านเป็นไม้เนื้อแข็งจากธรรมชาติ ฝาบ้านล้อมด้วยไม้ฟากที่สับจากท่อนไม้ไผ่ ยกเว้นบางหลังที่มีฐานะดีก็จะซื้อสังกะสีมามุงหลังคา กับซื้อไม้แผ่นมาเป็นฝาบ้าน แต่มีจำนวนน้อย

ต่อมาเมื่อคนรุ่นใหม่เริ่มมีรายได้ดีขึ้น เริ่มเปลี่ยนมาสร้างบ้านสองชั้นที่ชั้นล่างก่อด้วยอิฐและฉาบปูน ส่วนชั้นบนใช้แผ่นไม้ทำฝาบ้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้อง และปัจจุบันจะเห็นเป็นบ้านสองชั้นที่ก่อด้วยอิฐฉาบปูน หลังคามุงกระเบื้องที่หลากหลายสีสันทัน พื้นบ้านปูด้วยกระเบื้องที่สวยงาม ไม่ต่างจากบ้านของคนในเมืองทั่วไป

บ้านหลังแรกของภรรยานายเลายัง แซ่ลี (หน่อแย่ง หลี่) ปี 2514
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

บ้านหลังปัจจุบันของภรรยานายเลายัง แซ่ลี สร้างประมาณปี 2530 ถ่ายปี 2549
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

บ้านคิวนาถ ของนายก อบต. ประกอบ แสนทรงสิริ ถ่ายปี 2549

(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

สาเหตุที่คนรุ่นใหม่เปลี่ยนไปสร้างบ้านเรือนและปรับที่อยู่อาศัยให้ทันสมัยมากขึ้น คือการได้เรียนรู้หรือได้เห็นจากคนในเมืองหรือคนพื้นราบ การที่ต้องใช้วัสดุก่อสร้างที่ถาวรและทันสมัย จากร้านขายวัสดุในเมือง การที่นิยมจ้างช่างสร้างบ้านที่เป็นคนพื้นราบจากหมู่บ้านใกล้เคียง และต้องการให้เป็นระเบียบ ดูสะอาดตา ถูกหลักสุขอนามัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับชนเผ่าม้งและอัวเมี่ยนที่ยังคงนับถือความเชื่อของเผ่าอยู่นั้น แม้จะมีบ้านสองชั้นหลังใหญ่ที่เป็นแบบสมัยใหม่ แต่ก็ยังต้องมีบ้านติดดินอีกหลังหนึ่งข้างๆ นอกจากเหตุผลเพื่อไม่ให้มีปัญหาจากควันไฟจากพื้นที่ใช้ในการหุงต้มแล้ว ยังมีความจำเป็นสำหรับการประกอบพิธีกรรมในครอบครัวด้วย เพราะเชื่อกันว่าแต่ละจุดในบ้านนั้นล้วนแล้วแต่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่ ซึ่งไม่เหมาะสมที่จะให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นอยู่ชั้นล่างของตัวบ้านที่มีผู้คนอาศัยอยู่ชั้นบน

ความสัมพันธ์ทางสังคม

อาจแบ่งความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวปากกลางออกได้เป็นระดับต่าง ๆ คือ ระดับภายในครัวเรือน ระดับกลุ่มเครือญาติ ระดับเผ่า ระหว่างเผ่า และกับคนภายนอก แต่ละระดับมีความเปลี่ยนแปลงในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ซึ่งอาจแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละกลุ่มชนเผ่า

ระดับภายในครัวเรือนเดียวกัน กรณีของชนเผ่าม้งกับอ้าวเมียน แต่เดิมที่อยู่บนดอยและเมื่อมาตั้งถิ่นฐานที่ปากกลางในช่วงแรก ครัวเรือนยังเป็นลักษณะของครอบครัวขยาย คือสมาชิกในหลังคาเรือนหนึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ ลูกชายและลูกสะใภ้ ซึ่งอาจมากกว่าหนึ่งคู่ และหลาน อยู่ร่วมกัน แต่ต่อมาในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นลักษณะของครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น คือมีเพียงพ่อแม่และลูก ๆ เมื่อลูกชายแต่งงานลูกสะใภ้เข้ามาได้ไม่นานก็จะแยกไปตั้งบ้านของตัวเอง เพราะเกี่ยวพันกับเรื่องค่าใช้จ่ายที่อาหารการกินหรือของใช้ส่วนรวมทุกอย่างต้องใช้เงินซื้อ จึงมักเกิดปัญหาตามมา นอกจากนั้นแล้วคนรุ่นใหม่ยังมีรายได้เป็นของตัวเองมากขึ้น บางครอบครัวไม่มีเงินเดือนหรือรายได้จากการค้าขาย จึงสามารถสร้างบ้านเป็นของตัวเองได้ แต่เหตุผลที่มากกว่านั้นคือคนรุ่นใหม่ผ่านการศึกษาศึกษาสมัยใหม่และสังคมภายนอก ความคิดและการใช้ชีวิตที่เป็นอิสระจากการควบคุมของพ่อแม่หรือปู่ย่าแบบสังคมบนดอยจึงเข้ามาแทนที่

ยุคปัจจุบันที่คนรุ่นใหม่ที่เป็นวัยทำงานต้องออกจากหมู่บ้านไปในเมืองและต่างประเทศ สมาชิกในครอบครัวหรือครัวเรือนเดียวกันถูกแยกกันไปอยู่คนละที่กล่าวคือ ปู่กับย่าหรือตากับยายเฝ้าบ้านและเลี้ยงหลาน ส่วนพ่อแม่ของเด็กไปทำงานในเมืองและต่างประเทศ ยังกดีที่เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่สะดวกและประหยัดทุกวันต้องใช้วิธีการคุยกันผ่านทางเฟซบุ๊กและไลน์แทนการมาอยู่พร้อมหน้าของสมาชิกในครอบครัวหรือครัวเรือนแบบเมื่อก่อน

การเปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็นไทย ในระดับกลุ่มเครือญาติในสายตระกูลเดียวกัน ดังกรณีของชนเผ่าม้งกับอ้าวเมียน จากเดิมที่ทุกคนเป็นสมาชิกในแซ่ตระกูลเดียวกัน เริ่มตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา คนรุ่นใหม่เริ่มเปลี่ยนไปใช้นามสกุลไทยมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการติดต่อกับทางราชการ กับลดปัญหา

หลานกับผู้สูงวัยที่เป็นทั้งปู่กับย่าและตากับยาย บ้านป่ากลาง มีนาคม 2561
(ถ่ายโดย: วินัย ลิปรีชา)

ย่ากับลูกสะใภ้เลี้ยงหลานอยู่ที่บ้าน มีนาคม 2561
(ถ่ายโดย: วินัย ลิปรีชา)

อคติทางชาติพันธุ์ที่เกิดจากคนภายนอก แต่การเปลี่ยนไปใช้นามสกุลไทยอย่างเป็นทางการในเอกสารทางราชการดังกล่าว ได้เกิดผลกระทบบางอย่างในทางสังคมและวัฒนธรรมตามมา กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวหรือตระกูลเดียวกันหาข้อตกลงไม่ได้ จึงเปลี่ยนไปใช้นามสกุลไทยที่แตกต่างกันออกไป สมาชิกในบางครอบครัวมีมากถึง 3-4 นามสกุลไทยที่แตกต่างกัน นั่นหมายถึงการเกิดตระกูลใหม่ขึ้นมากมาย จนบางรายส่งผลกระทบต่อข้อกฎหมายเดิมของสังคม ดังกรณีของกลุ่มชนเผ่าม้งที่เดิมห้ามไม่ให้หญิงและชายในแซ่ตระกูลเดียวกันแต่งงานกัน แต่คนรุ่นใหม่ในแซ่เดียวกันกลับมีนามสกุลไทยที่แตกต่างกัน จึงยึดเอาเพียงนามสกุลที่แตกต่างกันแบบคนไทยเป็นหลัก จับและแต่งงานกัน โดยที่ผู้ใหญ่ซึ่งยังคงยึดมั่นในกฎหมายเดิมของสังคมรับไม่ได้

สภาพสังคมและวัฒนธรรมในสังคมสมัยใหม่อาจส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มสายตระกูลเดียวกันต้องห่างเหินกัน ด้วยเพราะต้องแยกย้ายกันไปทำงานในเมืองและต่างประเทศ ความใกล้ชิดและผูกพันที่เคยมีผ่านพิธีกรรมได้ลดน้อยลงไป แต่ส่วนหนึ่งของคนรุ่นใหม่ที่ยังคงให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติก็ได้ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ตั้งเป็นกลุ่มในเฟซบุ๊กและกลุ่มไลน์ กลายเป็นกลุ่มเครือญาติและสังคมออนไลน์ในยุคปัจจุบัน เพราะเกือบจะทุกคนมีโทรศัพท์ของตัวเองที่สามารถใช้สื่อสารได้ในหลากหลายรูปแบบ

ระดับภายในเผ่า โครงสร้างทางสังคมของระดับเผ่ามีกลุ่มตระกูลย่อยต่างๆ ซึ่งมีความหมายในเชิงของการนับถือผีหรือบรรพบุรุษ พิธีกรรมและการแต่งงานแต่ในแง่ของการร่วมมือกันนั้นล้วนแต่ผูกพันซึ่งกันและกัน ขึ้นอยู่กับว่าเป็นกิจกรรมอะไร ผู้ที่มีบทบาทสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรมยังคงเป็นผู้นำทางพิธีกรรมและผู้นำสายตระกูล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชายที่อาวุโส กับทั้งเป็นที่ปรึกษาของคณะผู้บริหารของแต่ละหมู่บ้าน เป็นผู้มีบทบาทในการไกล่เกลี่ยและตัดสินคดีความแทนผู้ใหญ่บ้าน เพราะนอกจากเรื่องกฎหมายบ้านเมืองแล้วยังต้องยึดเอาจารีตของแต่ละชนเผ่ามาประกอบในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วย ส่วนผู้ใหญ่บ้านกับคณะผู้บริหารและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกับคณะ กับฝ่ายสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นคนรุ่นใหม่ที่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน

การเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นระดับผู้ใหญ่บ้าน นายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในด้านหนึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เลือกคนดีเข้ามาทำงานให้กับชุมชน แต่ในอีกด้านหนึ่งกลายเป็นการช่วงชิงกันของกลุ่มหรือพรรคพวกทางการเมืองที่อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวและกลุ่มชาติพันธุ์ ความตึงเครียดทางการเมืองในช่วงการหาเสียงเลือกตั้ง อาจนำมาสู่ปัญหาความรู้สึกที่ไม่ดีและปัญหาความร่วมมือในการทำงานอื่นๆ ในระยะต่อมา การเสนอตัวเข้ารับ การเลือกตั้งและการทำงานจึงมักคำนึงถึงฐานเสียงและผลประโยชน์เป็นหลัก

ระดับระหว่างเผ่า ลักษณะร่วมกันของสามชนเผ่าคือเป็นคนที่ไม่ได้เคยอยู่บนดอย มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับป่าและธรรมชาติเหมือนกัน แต่ในรายละเอียดแล้วแต่ละกลุ่มก็มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาพูด เครื่องแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันไป ที่สำคัญคือตอนอยู่บนดอยนั้น อยู่กันคนละหมู่บ้าน แต่อาจมีการติดต่อสัมพันธ์กันและกันบ้างเท่านั้น เมื่อต้องมา อยู่ในศูนย์อพยพลี้ภัยสงครามในช่วงต้นทศวรรษ 2510 ทั้งสามชนเผ่าถูกจัดให้มาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างชนเผ่าจึงมีทั้งในด้านบวกและด้านลบ กล่าวคือ ด้านบวกนั้นเกิดการเรียนรู้และเกื้อหนุนระหว่างกันและกัน เช่น การแบ่งปันทักษะ งานฝีมือด้านการจักสาน งานเย็บปักถักร้อย การทำเครื่องเงินและเครื่องประดับ รวมถึงการพึ่งพาแรงงาน คนรุ่นใหม่ที่ยื่นหนังสือด้วยกัน มีปฏิสัมพันธ์กันและกันใน ชีวิตประจำวัน นำมาสู่การแต่งงานข้ามชนเผ่ามากขึ้นในปัจจุบัน ในทางตรงกันข้าม ความคิดและความรู้สึกที่มักจะเอากลุ่มชนของตัวเองเป็นศูนย์กลาง กับทั้งความ เชี่ยวชาญและจำนวนประชากรที่แตกต่างกัน ในบางสถานการณ์ก็นำมาซึ่งความรู้สึกว่าเผ่าตัวเองเหนือกว่าหรือด้อยกว่า การใช้อำนาจเหนือกว่าหรือยอมสยบต่อคนอื่น ตัวอย่างเช่น ในยุคแรก ๆ ที่นักเรียนทั้งสามชนเผ่าต้องมาเรียนที่โรงเรียนประถมร่วมกัน ด้วยความไร้เดียงสา เด็กม้งกับอ้าวเมียนมักจะใช้วาจาข่มเหงและแสดงอำนาจเหนือ เด็กถิ่น (ลัวะ) จนทำให้ไม่อยากมาโรงเรียน³ หรือในยุคปัจจุบันที่คนม้งกับอ้าวเมียน

³ ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าเป็นที่มาที่พ่อแม่คนถิ่น (ลัวะ) และผู้บริหารการศึกษาได้จัดตั้งโรงเรียนสหราษฎร์บำรุงขึ้น แทนการที่แต่เดิมเด็กนักเรียนถิ่น (ลัวะ) ต้องมาเรียนร่วมกับเด็กม้งและอ้าวเมียนที่โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166

เข้ามาสืบบทบาทและอำนาจในการเมืองของท้องถิ่นมากกว่าคนถิ่น (ลัวะ) เป็นต้น ทั้งนี้ ตลอด 50 ปีที่มาอยู่ร่วมกัน ไม่เคยมีปัญหาความรุนแรงทางชาติพันธุ์หรือชนเผ่า ที่นำมาสู่ความบาดหมาง แต่เป็นแบบพึ่งพาและเห็นอกเห็นใจกันและกันมากกว่า

จากตัวอย่างข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มชนเผ่าอ้าวเมี่ยน แต่เดิมมาอ้าวเมี่ยนมัก อยู่อาศัยในอาณาบริเวณที่มีม้งและถิ่นอยู่ จึงถือว่าเป็นชนเผ่าที่ใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม อ้าวเมี่ยนเป็นชนเผ่าที่ต้องการบุตรชายไว้สืบสกุล (ต้อเมี่ยน) เหมือนกับม้ง หากตัวเอง ไม่มีลูกชาย จึงรับบุตรบุญธรรมจากถิ่น ม้ง ลาวหรือคนเมือง ดังนั้นชุมชนอ้าวเมี่ยน จึงประกอบด้วยอ้าวเมี่ยนหลายเชื้อสายกำเนิด บรรดาบุตรบุญธรรมได้รับการปฏิบัติ ต่อเช่นคนลูกอ้าวเมี่ยนแท้ จึงไม่เคยมีปัญหาความแตกแยกเรื่องสายเลือดเลย

ตรงกันข้าม ปัจจุบันบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียนร่วมกับเพื่อนต่างชาติพันธุ์ ผู้ใหญ่แรงงานที่ออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชนต้องปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น อันนำมาสู่การแต่งงานข้ามเผ่ามากขึ้น ที่บ้านห้วยสะนาว ข้อมูลเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2561 มีอ้าวเมี่ยนที่แต่งงานกับคนนอกชนเผ่าจำนวน 179 คู่ ดังนี้

หญิงและชายอ้าวเมี่ยนแต่งงานกับกลุ่มชนอื่น	จำนวนคู่
อ้าวเมี่ยนแต่งงานกับม้ง	34
ชายอ้าวเมี่ยนหญิงม้ง	23
หญิงอ้าวเมี่ยนชายม้ง	11
อ้าวเมี่ยนแต่งงานกับคนไทย	131
ชายอ้าวเมี่ยนหญิงไทย	51
หญิงอ้าวเมี่ยนชายไทย	80
อ้าวเมี่ยนแต่งงานกับถิ่น	3
ชายอ้าวเมี่ยนหญิงถิ่น	1
หญิงอ้าวเมี่ยนชายถิ่น	2
อ้าวเมี่ยนแต่งงานกับชาวต่างชาติ	11
หญิงอ้าวเมี่ยนชายฝรั่ง	6
หญิงอ้าวเมี่ยนชายจีน	5

ป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งนายก อบต.ป่ากลาง ตุลาคม 2556

(ถ่ายโดย: เอกพงษ์ แซ่ท้าว)

งานแต่งงานระหว่างบุญานิส (หญิงฮ้างเมี่ยน) กับ ณพพร (ชายไทย) (สองคนด้านขวาสุด)

วันที่ 3 มีนาคม 2561

(ที่มา: ถวิล โชติชัยพิบูล)

ระดับความสัมพันธ์กับคนภายนอก ในที่นี้หมายถึงกับคนพื้นราบในหมู่บ้านใกล้เคียงและกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อนบ้านที่เป็นคนพื้นราบในหมู่บ้านโดยรอบของชุมชนปากกลางเป็นคนไทลื้อ (ผู้ลื้อ) กับไทยวน (ผู้ยวน) แม้ในยุคแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ปากกลางจะได้รับการคัดค้านจากผู้นำในชุมชนพื้นราบ กับเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ก็มีหวัชไมยบางรายจากชุมชนพื้นราบที่ได้แอบลักเอาวัวของชาวบ้านไป แต่ในทุกกรณีก็สามารถตามไปพบและให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนำไปลงโทษ แต่นั่นก็เป็นเพียงไม่กี่รายและเป็นประเด็นที่เล็กน้อยเท่านั้น ส่วนใหญ่แล้วความสัมพันธ์จะเป็นในด้านบวก คือมีการพึ่งพาซึ่งกันและกันในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งปันพืชผลและพันธุ์สัตว์เลี้ยง การซื้อขายสินค้า การเข้าร่วมพิธีกรรมและงานเทศกาลสำคัญของคน และกัน รวมถึงการแต่งงานข้ามกันไปมาของคนรุ่นหลังในชุมชนปากกลางกับชุมชนรอบข้าง

ด้วยปัญหาที่เกิดจากการเข้ามาตั้งชุมชนใหม่ กับความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ของสามชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนปากกลาง ทำให้ปากกลางกลายเป็นชุมชนที่คนของรัฐให้ความสนใจและยื่นมือเข้ามาช่วยพัฒนา กับทั้งเข้ามาศึกษาเรียนรู้และท่องเที่ยว นับตั้งแต่หน่วยงานประชาสัมพันธ์และฝ่ายความมั่นคง กับทั้งองค์กรระหว่างประเทศที่เข้ามาในยุคแรกๆ ตามมาด้วยการเสด็จปากกลางของในหลวงรัชกาลที่ 9 กับสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในยุคหลังที่ปากกลางกลายเป็นแหล่งผลิตเครื่องประดับเงินและเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และเทศกาลปีใหม่ม้ง ทำให้นักท่องเที่ยวคณะดูงาน พ่อค้าแม่ค้าและประชาชนทั่วไปภายนอกได้เข้ามาเยือนปากกลางมากขึ้น ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลไม้อย่างมะม่วงกับลำไย พ่อค้าแม่ค้าคนกลางเป็นจำนวนมากจากต่างถิ่นเข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนปากกลาง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนปากกลางกับคนภายนอกจึงมีหลากหลายกลุ่ม หลากหลายระดับ และหลากหลายด้านด้วยกัน

การกินข้าวโดยใช้ช้อนกลางเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ชนเผ่าม้งได้สร้างขึ้นในช่วง 50 ปีที่ผ่านมาอยู่ปากกลาง โดยเฉพาะเมื่อมีแขกมาร่วมกินข้าวด้วยในบ้าน และเมื่อมีพิธีกรรมหรืองานเลี้ยง จากการสัมภาษณ์อาจารย์วิเชียร อัสวพุฒิ อดีตครูโรงเรียนบ้านปากกลางและอดีตข้าราชการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาประจำจังหวัดน่าน การรณรงค์เพื่อใช้ช้อนกลางดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ

2520 สมัยที่ตัวเองเป็นเลขานุการหมู่บ้านให้กับอดีตผู้ใหญ่สมหมาย พงศ์ยังประเสริฐ เป้าหมายหลักคือการทำให้เกิดความเป็นวัฒนธรรมที่มีระเบียบและความสะอาดที่มีผลต่อสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน นอกจากนั้นในงานเลี้ยงสำคัญที่มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมาก มีการใช้ถุงพลาสติกบรรจุห่อข้าวสุกแทนการตักจากชาม ทำให้เกิดความเป็นระเบียบและถูกหลักอนามัยด้วย (สัมภาษณ์อาจารย์วิเชียร อัสวพุฒิ วันที่ 6 มิถุนายน 2560)

ประชากรที่ชุมชนปากกลางก็เช่นเดียวกับที่ชุมชนอื่นๆ คือส่วนใหญ่แล้วคนหนุ่มสาวที่เป็นวัยแรงงานออกไปทำงานในต่างจังหวัดและต่างประเทศ คงเหลือแต่ผู้สูงวัยกับหลานหรือเหลนที่ฝากให้ปู่กับย่าหรือตากับยายเลี้ยงที่บ้าน สมาชิกในครอบครัวหรือครัวเรือนกลายเป็นครอบครัวข้ามจังหวัดและข้ามชาติที่ต้องติดต่อสื่อสารกันผ่านเฟซบุ๊กและไลน์กันเกือบจะทุกวัน

ในส่วนของผู้สูงอายุ ในด้านหนึ่งนั้นการอยู่ในพื้นราบที่ใกล้สถานบริการสาธารณสุข กับการที่ไม่ต้องตรากตรำทำงานหนัก ทำให้ผู้สูงอายุมีอายุชียาวนานกับมีจำนวนมากขึ้น แต่ในทางกลับกันปัญหาสุขภาพอันเกิดจากการใช้สารเคมีและพฤติกรรมการบริโภคอาหารก็เกิดตามมาด้วย ซึ่งโรคที่มักเป็นกันมากในกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ความดัน เบาหวาน เส้นเลือดในสมองแตก หรือเส้นเลือดสมองตีบ อันนำมาสู่การกลายเป็นผู้ป่วยอัมพาตและอัมพฤกษ์

โดยสรุปแล้ว ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ชนเผ่าม้ง อีวเมี่ยนและถิ่น (ลัวะ) ได้อพยพจากหมู่บ้านบนดอยลงมาอยู่ในพื้นราบที่ปากกลาง ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นในหลากหลายด้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อ ศาสนาและพิธีกรรม ภาษา เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย และความสัมพันธ์ทางสังคมในหลากหลายระดับด้วยกัน หากดูแต่เพียงผิวเผินภายนอกแล้วสังคมและวัฒนธรรมของสามชนเผ่าที่ปากกลางเปลี่ยนไปเป็นแบบคนพื้นราบโดยแทบจะแยกไม่ออก แต่ในรายละเอียดหรือส่วนลึกแล้วยังคงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอาไว้ ซึ่งมีความยืดหยุ่นหรือความสามารถในการปรับตัวค่อนข้างจะสูง ดังตัวอย่างของนักธุรกิจชาวอีวเมี่ยนจากปากกลางที่สามารถเข้าไปบุกเบิกธุรกิจในตลาดที่ตัวอำเภอปัวได้อย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับพ่อค้าแม่ค้าที่มีเชื้อสายเดิมเป็นชาวจีนและอินเดียนกับคนพื้นราบที่ปักหลักทำมาค้าขายที่นั่นมายาวนานแล้ว

ผู้สูงอายุ ชุมชนปากกลาง เมษายน 2560
(ที่มา: FB ประวันวิทย์ คณิตสากล)

สมชายและช่างตีเครื่องเงินชาวอัวเมี่ยนอบรมการทำเครื่องเงินให้นักศึกษา ปี 2561
(ที่มา: FB สมชาย รุ่งระตะวานิช)

สาธารณูปโภค การคมนาคมและสื่อสาร

ความเจริญทางด้านวัตถุที่เกิดขึ้นกับชุมชนและผู้คนที่ปากกลางในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา หากพิจารณาในแต่ละด้านและแต่ละช่วงเวลา จะเห็นความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมหาศาล เพราะชุมชนปากกลางมิได้อยู่ห่างไกลและโดดเดี่ยวเช่นเมื่อตอนอยู่บนดอยอีกต่อไป ที่สำคัญคือคนของชุมชนปากกลางได้กระจายไปยังในเมือง ต่างจังหวัดและต่างประเทศ กับมีการรับเอาความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันมากขึ้น

ถนน

ถนนเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอันดับต้น ๆ ที่มีความจำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้คนในการสัญจรไปมา ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนปากกลางกับภายนอก

ภายในชุมชนปากกลาง ถนนหนทางได้รับการวางแผนผังเอาไว้ค่อนข้างดีโดยความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้ามาในยุคตั้งหมู่บ้านเมื่อต้นปี 2511 กับผู้นำชุมชนในยุคนั้น ต่อมาผู้นำของแต่ละหมู่บ้านที่มีสายตาอันยาวไกล ได้ขอให้ชาวบ้านเสียสละที่ดินหน้าบ้านเพื่อขยายพื้นที่ถนนให้กว้างขึ้น ด้วยการขุดร่องสองข้างถนนเพื่อเป็นแนวและเพื่อระบายน้ำ ในยุคทศวรรษ 2520 ต่อทศวรรษ 2530 ถนนในชุมชนปากกลางยังเป็นดินลูกรัง จนถึงยุคที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้รับงบประมาณมาเทคอนกรีตเพื่อปรับพื้นผิวถนน จึงเริ่มทำทีละเส้น จนทำให้ลูกหลานได้รับความสะดวกในการสัญจรไปมาแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ถนนที่เชื่อมชุมชนปากกลางกับชุมชนภายนอก โดยเฉพาะตัวอำเภอปัวที่เป็นทั้งศูนย์ราชการและตลาดที่คนจากปากกลางต้องเดินทางไปทำธุระกับเป็นประจำที่จะเดินทางต่อไปยังตัวจังหวัดน่านและจังหวัดอื่นๆ แต่เดิมคือช่วงต้นทศวรรษ 2510 เป็นเพียงถนนดินลูกรังที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ทำขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการสัญจรเท่านั้น ช่วงฤดูฝนที่เป็นดินโคลนนั้นเกิดความยากลำบากในการสัญจรมาก

ถนนบนสันอ่างนิวนีแลนด์ และศูนย์พัฒนาชาวเขา ประมาณปี 2516
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ศาลพระภูมิและถนนเชื่อมอ่างนิวนีแลนด์ ถ่ายปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

สมัยนั้นตลาดและศูนย์ราชการของอำเภอปัวยังเป็นทีบริเวณสามแยกหน้าวัดบ้านปรางค์ ถนนที่เชื่อมมายังปากกลางจึงผ่านข้างวัดปรางค์ มาที่สี่แยกบริเวณใกล้ห้างโลตัสปัจจุบัน ผ่านด้านล่างของวัดภูเก็ดหรือพระธาตุเบ็งสกัด เข้ามาที่บ้านเฮี้ยล่าง ผ่านบ้านเฮี้ย แยกที่บ้านหัวดอยขึ้นไปบนพื้นที่ราบสูงของปากกลาง เมื่อมีการสร้างเส้นทางหลักสายน่าน-ทุ่งช้าง กับเส้นทางปัว-ห้วยหลักลาย ซึ่งเป็นสองเส้นทางสายยุทธศาสตร์ของฝ่ายความมั่นคงในการเข้าไปแย่งชิงพื้นที่กับฝ่ายคอมมิวนิสต์บพญเขา ในยุคกลางทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา ศูนย์ราชการและตลาดสดอำเภอปัวจึงย้ายขึ้นมาอยู่สองข้างทางของถนนสองสายนี้แทน

สำหรับเส้นทางแยกเข้าสู่ชุมชนปากกลางที่แยกจากถนนสายปัว-ห้วยหลักลาย ต่อมาในยุคต้นทศวรรษ 2530 ทางแกนนำหมู่บ้านต่างๆ ของชุมชนจึงรวบรวมเงินเพื่อซื้อพื้นที่ของชาวบ้านมาทำเป็นถนน แยกจากบริเวณตรงข้ามโรงเรียนชุมชนศิลาแลงเข้ามายังปากกลาง แทนที่จุดแยกเดิมที่บ้านหัวดอย ซึ่งมีความลาดชันสูงและไม่ตรงแบบเส้นปัจจุบัน

ความพยายามในการประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรื้อวางถนนสายปากกลาง-ศิลาแลงมีมายาวนาน ช่วงทศวรรษ 2520 ชาวบ้านได้ร่วมกันระดมค่าใช้จ่ายแล้วให้หน่วยงานทหารรื้อวาง แต่ก็ทำได้เพียงชนหินและยางมะตอยมาเริ่มทำแต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งเข้าสู่กลางทศวรรษ 2530 ที่มีการกระจายอำนาจและตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลปากกลางขึ้นมา จึงมีงบประมาณมารื้อวางและมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ถนนและรถโดยสารสายปากกลาง-ปัว ที่บ้านเฮี้ยล่าง เมื่อปี 2513
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

เทคนิคกรีตสร้างถนน บ้านจูน มิถุนายน 2560
(ที่มา: ประวันวิทย์ คณิศสากล)

การคมนาคมขนส่งและยานพาหนะ

ในยุคก่อนปี 2511 ที่ชนเผ่าทั้งสามที่ปากกลางยังอยู่บนดอย ไม่มีหมู่บ้านใดเลย ที่มีถนนหรือเส้นทางรถยนต์ตัดเข้าไปถึง การสัญจรล้วนแล้วแต่เป็นเส้นทางเดินเท้า อย่างมากก็เป็นเส้นทางที่สามารถใช้ม้าและวัวช่วยบรรทุกสัมภาระหรือสินค้า ไม่ว่า ระหว่างหมู่บ้านกับในไร่ในสวน ระหว่างหมู่บ้าน หรือระหว่างบนดอยกับในพื้นที่ราบ

รถจักรยานสองล้อเป็นยานพาหนะที่ผู้นำและนักเรียนมัธยมแรกที่ลงมา ในเมืองใช้ในการสัญจรในพื้นที่ราบ ระยะแรกที่อพยพลงมาอยู่ปากกลาง ชาวบ้านเริ่ม ซื้อจักรยานมาใช้สำหรับเดินทางไปทำธุระที่ตัวอำเภอปัวกับสัญจรในหมู่บ้าน เพราะ รวดเร็วกว่าการเดินทางด้วยเท้า กับทั้งราคาไม่แพงด้วย

รถมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานยนต์ เป็นยานยนต์ที่คนรุ่นใหม่ที่มีเงินเดือนกับ คนค้าขายที่สามารถซื้อหามาใช้ได้ เพราะในยุคนั้นราคาแพงและต้องใช้เงินเติมน้ำมัน กับทั้งต้องซ่อมแซมด้วยค่าใช้จ่ายสูง แต่ก็สะดวกและรวดเร็วสำหรับการเดินทางไปทำ ธุระที่ตัวอำเภอปัวและชุมชนพื้นที่ราบอื่น ตั้งแต่ชาวบ้านออกไปทำไร่ข้าวโพดที่ดู่พงษ์ ช่วงประมาณปี 2517 แล้วมีรายได้ดีขึ้น จึงมีการซื้อมอเตอร์ไซด์มาใช้มากขึ้น ถึงขนาด ในช่วงปีใหม่มีปีหนึ่งมีการจัดแข่งขับมอเตอร์ไซด์เข้าและไม่ให้เท้าแตะพื้นกันที่สนาม โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166

รถยนต์คันแรกที่ชาวบ้านปากกลางซื้อเป็นรถกระบะยี่ห้อโตโยต้าของนายชัย หยี หลี ที่ซื้อพร้อมกับพี่ชาย คือหว่างเซ่ง หลี เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2516 ด้วยเงินสด (ใช้เงินแบ่งไปตีราคาเป็นเงินสด) ในราคา 60,000 บาท ตอนนั้นเดินทางไปซื้อที่ลำปาง เป็นรถสีออกเหลือง แต่ตอนหลังเปลี่ยนเป็นสีฟ้า หลังจากนั้นในปีถัดมาจึงมีคนอื่น ซื้อรถกระบะมากขึ้น แต่รุ่นถัดมาได้นำมาใช้วิ่งเป็นรถโดยสารสายปากกลาง-ปัว เพราะ ในยุคนั้นเจ้าของยังไม่มีรายได้มากพอที่จะเติมน้ำมันและซ่อมบำรุง จึงต้องอาศัย รายได้จากค่ารถโดยสารเป็นหลัก ต่อมาในยุคทศวรรษ 2530-2540 มีคนจากบ้านเฮี้ย มาวิ่งรถโดยสารแทน แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2550 ก็เลิก เพราะชาวบ้านต่างมี รถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์เป็นของตัวเองแล้ว

เส้นทางเดินเท้าเข้าหมู่บ้านชาวฉิ่น (ลัวะ)
บ้านผาน้ำน้อย ตำบลสถาน อำเภอบัว ปี 2506
(ถ่ายโดย: คร.เควิด วิลเบค)

รถจักรยานของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเฮียเซา ช่ง
หมู่ที่ 6 บ่อเกลือเหนือ ถ่ายที่อำเภอบัว ปี 2496
(ที่มา: ประกอบ แสงทรงสิริ)

ม้าบรรทุกสัมภาระของชาวฉวี่เมี่ยน ประมาณปี 2530
(ที่มา: สถาบันวิจัยชาวเขา)

รถมอเตอร์ไซด์ของประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ กับกมล แซ่เต็น ซื้อเมื่อปี 2513 เป็นรถจักรยานยนต์รุ่นที่สองของหมู่บ้าน (ตอนนั้นถัาราคาสด 7,000 บาท) แต่คุณประสิทธิ์ผ่อนเดือนละ 300 บาท (ตอนนั้นเงินเดือน 540 บาท)
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

รถมอเตอร์ไซด์ของหล้าหยี่ หลี (อดีตผู้ใหญ่สุพจน์ ทิรสันติกุล) รถคันที่ 3 ของหมู่บ้าน ซื้อราคา 16,000 บาท เมื่อ 29 มกราคม 2518
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา ตุลาคม 2549)

ชัยหยี่ หลี่ กับรถยนต์คันแรกของชุมชนปากกลาง ชี้อปี 2516
(รูปนี้ถ่ายเมื่อประมาณปี 2525)

ครูสมัย กับรถโดยสารของนายบัญชา (ไชจู ย่าง) รูปนี้ถ่ายประมาณปี 2520
(ที่มา: จารุณีย์ อัครพุดมิ)

รถโดยสารสายปากกลาง-ปัว จอดหน้าโรงเรียนมัธยมปากกลาง ปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ขบวนรถยนต์ของชาวบ้านที่ไปส่งศพ บ้านน้ำเปิน มีนาคม 2555
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

นักเรียนมั่งมั่งคูจรัสศรีกับจรรณีย์ขึ้นรถเมล์สายทุ่งช้าง-น่าน เพื่อไปเชียงใหม่ มกราคม 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

รถเมล์โดยสารสายน่าน-ทุ่งช้าง ที่หน้าตลาดสดอำเภอบัว พฤษภาคม 2559
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

น้ำและไฟฟ้า

แหล่งน้ำดื่มและน้ำใช้เป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนปากกลาง เพราะเป็นพื้นที่ราบสูงที่ไม่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน มีเพียงต้นลำห้วยสายเล็กๆ ที่มีน้ำซึมจากบริเวณชุมชนปากกลางแล้วไหลลงไปสู่พื้นที่ต่ำลงไปเท่านั้น เมื่อชาวม้งจากบ้านคางฮ่อ น้ำเป็นและคอยตัวเริ่มเข้ามาตั้งหมู่บ้านในปี 2511 ชาวบ้านจึงอาศัยแหล่งน้ำซึมเป็นหลัก จากนั้นจึงใช้วิธีการขุดบ่อน้ำบาดาลแล้วตักขึ้นมาใช้กัน กับมีหน่วยงานของทางราชการเข้ามาเจาะบ่อน้ำบาดาลแล้วใช้คันโยกเพื่อปั้มน้ำขึ้นมาใช้เป็นบางจุด

ปลายปี 2513 จึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นที่กลางหมู่บ้าน โดยการช่วยเหลืองบประมาณจากรัฐบาลนิวซีแลนด์ อันเป็นที่มาของชื่อ “อ่างนิวซีแลนด์” เพื่อใช้สอยสำหรับการอาบและซักผ้า แต่แหล่งน้ำดื่มยังคงเป็นบ่อน้ำบาดาลที่ชาวบ้านขุดกันเอง

บ่อน้ำบาดาลที่ปากกลาง ปี 2511

(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ป้ายอ่างนิวซีแลนด์ ถ่ายปี 2560
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ขบวนฟ้อนของชาวม้ง ในพิธีเปิดอ่างนิวซีแลนด์ บ้านปากกลาง 29 มกราคม 2514
(ที่มา: วารสาร สปอ.)

ระหว่างที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จเยี่ยมชุมชนป่ากลาง ถึงสี่ครั้ง ช่วงปี 2513-2519 ผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้กราบทูลให้ทรงทราบถึงปัญหาความเดือดร้อนเรื่องน้ำ พระองค์ท่านจึงมีโครงการให้ทำอ่างเก็บน้ำหลายแห่งเหนือหมู่บ้าน ก็มีโครงการท่อส่งน้ำจากลำห้วยบนเชิงเขาเหนือถนนสายบัว-ศิลาเพชรเข้ามาเติมในอ่างเก็บน้ำเหนือชุมชนป่ากลาง แต่ก็ขาดการจัดการที่ดี จนถึงปัจจุบันชุมชนป่ากลางก็ยังไม่มีการประปาใช้กัน การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งจึงยังคงเป็นปัญหาหลักอยู่ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลต้องนำรถดับเพลิงไปบรรทุกน้ำจากนอกพื้นที่มาให้บริการตามแท็งก์น้ำที่วางตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน

ไฟฟ้าเป็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่สำคัญในชีวิตประจำวัน ถูกนำเข้ามายังชุมชนป่ากลางประมาณช่วงปลายทศวรรษ 2520 ด้วยการสมทบงบประมาณจากชาวบ้านเพื่อช่วยค่าเสาไฟฟ้าที่ต่อบ้านเฮี้ยมายังป่ากลาง แต่ละครั้วเรือนต้องออกเงินซื้อมิเตอร์ของตัวเอง แม้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก รวมทั้งค่าไฟฟ้าในแต่ละเดือน แต่ไฟฟ้าก็สร้างความสะดวกแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะแสงสว่างและอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างตู้เย็น พัดลม เครื่องซักผ้า และอื่นๆ

ห้องครัวชนชาวถิ่น (ลัวะ) บ้านจูน
(ที่มา: FB ประวันวิทย์ คณิศสากล)

สำหรับการหุงต้ม ปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมใช้เตาไฟฟ้า แต่ได้เปลี่ยนจากการใช้ฟืนมาเป็นเตาแก๊สแทน แต่ในยุคทศวรรษ 2510 ที่ยังมีตอไม้อยู่ ชาวบ้านใช้วิธีไปตัดและผ่าแล้วแบกฟืนมาใช้ในบ้านกัน ช่วงทศวรรษ 2520-2530 นิยมซื้อไม้จากการตัดโค่นแล้วเผาเพื่อทำไร่ โดยจ้างคนพื้นราบให้ใช้เกวียนบรรทุกมาให้ที่บ้าน เข้าสู่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ชาวบ้านใช้เศษกิ่งไม้ที่เป็นลื่นจี้กับมะม่วงที่ตัดแต่งในสวนของตัวเองมาทำเป็นฟืน

เทคโนโลยีการสื่อสาร

สมัยที่ยังอยู่บนดอย หมู่บ้านอยู่ห่างกันคนละขุนเขา กรณีมีเหตุการณ์เกิดขึ้นที่บ้านโน้น เช่น มีคนเจ็บป่วย มีเหตุคนเสียชีวิต หรืออื่นๆ หากไม่มีคนผ่านมาบ้านเราก็มองไม่มีโอกาสที่จะรับรู้ข่าวสารเลย ตรงกันข้าม หากคนที่บ้านเราต้องการฝากข่าวไปยังคนบ้านโน้น ต้องรอให้มีคนผ่านไป แล้วค่อยฝากข้อความด้วยปากเปล่า ตรงกันข้ามกรณีมีเหตุร้าย คือมีคนเสียชีวิตที่บ้านเรา กว่าจะส่งคนไปบอกข่าวและตามคนบ้านอื่นมาช่วยทำพิธีก็ต้องใช้เวลาเดินทางเป็นครึ่งวันหรือเป็นวัน ที่สำคัญคือข้อความที่คนกลางนำไปสื่อสารอาจผิดเพี้ยนไปได้ เพราะไม่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด ดังนั้น หากต้องการให้เป็นหลักฐานประกอบคำฝากก็อาจใช้วิธีถากไม้เป็นสัญลักษณ์ให้คนถือไปด้วย

เข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2500 เริ่มมีคนรุ่นใหม่ลงไปเรียนหนังสือในพื้นที่ราบและสามารถอ่านออกเขียนได้บ้าง แต่ก็ยังอยู่ในวงจำกัด เพราะคนส่วนใหญ่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ การสื่อสารโดยใช้จดหมายจึงแทบจะไม่มี ปี 2511 โดยความช่วยเหลือของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา กรมประชาสัมพันธ์ได้เปิดรายการวิทยุภาคภาษาชาวเขาขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นปฏิบัติการทางจิตวิทยาในการช่วงชิงมวลชนกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์ที่เปิดสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทยขึ้นที่ฮานอย และตอนหลังย้ายไปที่คุนหมิง (ฉิกานต์ ศรีนารา, 2553 และเหมือนฝัน, 2551) จรัสศรี แซ่ย่าง (สุดใจบุญ) จากปากกลางได้เป็นโฆษกรายการภาคภาษาม้งคนแรก

ณรงค์ กิตติยกุล (ซ้าย ย่าง) ขณะจัดรายการวิทยุภาคภาษาม้ง ที่ สวท. เชียงใหม่ ถ่ายปี 2522
(ที่มา: ณรงค์ กิตติยกุล)

เลาต้ากับครอบครัวฟังวิทยุภาคภาษาม้ง สวท.เชียงใหม่ ที่จัดรายการโดยจรัสศรี
ถ่ายที่ปากกลาง มิถุนายน 2511
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

การใช้โทรศัพท์มือถือ (ชอบ และลัดดา ทิริสศยกุล) ปี 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

เด็กมั่งเล่นเกม ปี 2559
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

ร่วมกับโล่ง หลี่ ที่เป็นม้งชาวจากเพชรบูรณ์ แต่หลังจากเป็นได้เพียงสองปี จรัสศรีก็ลาออก แล้วณรงค์ กิตติยกุล หรือดำ จัดรายการแทน ทั้งนี้รายการวิทยุภาคภาษาม้งและอื้อเมียนกลายเป็นช่องทางหนึ่งที่มีบทบาทในการนำเสนอข่าวจากรัฐบาลสู่ประชาชน กับทั้งชาวบ้านได้ส่งข่าวข้ามหมู่บ้านและจังหวัดกันมาจนถึงทุกวันนี้

ช่วงต้นทศวรรษ 2520 ถึงต้นทศวรรษ 2530 การสื่อสารข้ามหมู่บ้านยังเป็นบทบาทของไปรษณีย์ ด้วยการเขียนจดหมายเป็นหลัก แต่ถ้าเป็นกรณีต้องการติดต่อด่วนมาก วิธีที่เร็วที่สุดในยุคนั้นคือโทรเลข ส่วนการบันทึกเสียงลงม้วนเทปคาสเซต (cassette tape) แล้วส่งเป็นพัสดุไปรษณีย์ก็นิยมใช้กัน แต่ส่วนใหญ่เป็นการส่งข่าวคราวกับญาติพี่น้องที่เป็นผู้อพยพลี้ภัยสงครามจากประเทศลาวแล้วไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศสและอื่น ๆ มากกว่า กลางทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาจึงเริ่มมีโทรศัพท์ทางไกลใช้กัน แต่ต้องไปใช้บริการที่ไปรษณีย์และต่อมาเป็นตัวโทรศัพท์สาธารณะ สำหรับชาวบ้านที่ปากกลาง เริ่มมีบางคนที่มีโทรศัพท์ใช้ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 ดังนั้น หากลูกหลานที่ออกไปทำงานในเมืองหรือต่างประเทศต้องการติดต่อกับคนที่บ้าน ก็ต้องโทรศัพท์มาแจ้งล่วงหน้ากับเจ้าของโทรศัพท์แล้วค่อยให้ไปตาม จากนั้นอีกสักครู๋จึงโทรศัพท์กลับมาใหม่จึงจะได้พูดคุยกัน

เข้าสู่ช่วงปลายทศวรรษ 2540 ต่อต้นทศวรรษ 2550 คนที่ปากกลางจึงเริ่มมีโอกาสใช้โทรศัพท์มือถือกันมากขึ้น ยิ่งในช่วงปลายทศวรรษ 2550 ที่ระบบไวไฟ (WiFi) ได้ขยายกว้างไกลมากขึ้น ชาวบ้านปากกลางจึงเข้าถึงและใช้บริการกันอย่างทั่วถึง ปัจจุบันแต่ละบ้านสามารถติดตั้งไวไฟหรือซื้อใช้เป็นการส่วนตัว แล้วสนทนาผ่านเฟซบุ๊ก (Facebook) กับไลน์ (LINE) ซึ่งประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าการพูดคุยผ่านทางโทรศัพท์

เช่นเดียวกับคนในเมือง ปัจจุบันชาวบ้านที่ปากกลางแทบจะทุกคนมีโทรศัพท์มือถือของตัวเอง แม้กระทั่งเด็กเล็กก็มีโทรศัพท์ แท็บเล็ตหรือไอแพดที่พ่อแม่ซื้อให้การติดต่อสื่อสารโดยใช้โทรศัพท์ เฟซบุ๊ก ไลน์ หรืออื่นๆ แม้จะทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น แต่ก็มีคามจำเป็น เพราะสมาชิกในครอบครัวต่างแยกย้ายกันไปอยู่กันคนละที่ บางคนไปอยู่ในเมืองที่ต่างจังหวัด บางคนไปทำงานอยู่ต่างประเทศ บางคนได้ใช้เฟซบุ๊กในการขายสินค้าด้วย ดังนั้น การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่

แบบปัจจุบันจึงทำให้สะดวกและรู้ข่าวคราวซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา กระนั้นก็ตาม เทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ส่งผลในด้านลบแก่ผู้คนเช่นกัน กล่าวคือเด็กรุ่นใหม่บางคน เอาแต่เล่นเกมออนไลน์จนเสียการเรียน บางคนถูกล่อลวงผ่านช่องทางการสื่อสาร ของเทคโนโลยีสมัยใหม่จนเสียเงิน หรือบางคนใช้โทรศัพท์นัดหมาย เป็นชู้กับสามี ภรรยาคนอื่น จนนำมาสู่ความแตกแยกของครอบครัว เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว การอพยพจากหมู่บ้านบนดอยมาอยู่ในพื้นราบยาวนาน 50 ปี ของคนที่ปากกลาง ทำให้วิถีชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น การอยู่ใกล้ตัวอำเภอปัว เพียง 5 กิโลเมตร การมีผังหมู่บ้านที่เป็นระเบียบ มีพื้นที่ราบอันกว้างขวาง ทำให้ระบบ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานมีความพร้อมมากขึ้น ยกเว้นแต่เพียงปัญหาน้ำแล้งที่ ค่อนข้างจะประสบกันมากในช่วงฤดูร้อน การติดต่อสื่อสารและคมนาคมทั้งภายใน ชุมชนและกับภายนอกก็สะดวกขึ้น ระหว่างหัวบ้านไปท้ายบ้าน กับระหว่างหมู่บ้าน ทุกวันนี้ผู้คนไม่นิยมเดินเท้าไปมาหาสู่กันแล้ว แต่ใช้รถมอเตอร์ไซด์กับรถยนต์ ใช้โทรศัพท์กับไลน์และเฟซบุ๊กสื่อสารกัน ที่มากไปกว่านั้นคือการเดินทางไปเยี่ยม ลูกหลานในเมืองหรือเยี่ยมญาติพี่น้องในต่างประเทศก็นั่งเครื่องบินกัน

คณะจากปากกลางเดินทางไปเยี่ยมญาติที่หลวงพระบาง ปี 2548

(ที่มา: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

การใช้โทรศัพท์มือถือในชีวิตประจำวัน
(ที่มา: FB อบต.ปากกลาง)

สามีภรรยาทำงานอยู่คนละจังหวัด คุยกันผ่านเฟซบุ๊ก ปี 2561

หน่วยงานและ องค์กรทางสังคม

การที่ชุมชนปากกลางเป็นศูนย์อพยพชาวเขาที่ได้รับความเดือดร้อนจากสงครามความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายรัฐบาล (ประชาธิปไตย) ในยุคสงครามเย็น ตั้งแต่ต้นปี 2511 เป็นต้นมา ตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมาจึงมีการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรและหน่วยงานในชุมชนปากกลาง กับมีหน่วยงานสำคัญของทางราชการที่เข้ามาตั้งในชุมชนนี้หลายหน่วยงานด้วยกัน แม้บางหน่วยงานจะยุบไปแล้ว แต่เพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ จึงขอนำมาบันทึกเอาไว้ในที่นี้ด้วย ที่สำคัญคือองค์กรทางสังคมที่นำพาและยึดเหนี่ยวสมาชิกของชุมชนเอาไว้

การเสด็จเยี่ยมชุมชนปากกลาง

ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดน่านจำนวน 22 ครั้ง ในจำนวนนี้เป็นเสด็จเยี่ยมชุมชนปากกลาง 4 ครั้งด้วยกัน ดังปรากฏในเว็บไซต์ของศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3 (ศปร.กอ.รมน.ภาค 3) ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เนื้อหาสำคัญระบุว่า

ครั้งแรก เมื่อ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๓

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงพยาบาลน่านเพื่อทรงเยี่ยมทหาร ตำรวจ และอาสาสมัครที่ได้รับบาดเจ็บจากการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายในจังหวัดน่าน ต่อจากนั้นเสด็จฯ ไปยังห้องยุทธการที่ ๑๐ กรมทหารม้าที่ ๒ เพื่อทรงฟังคำชี้แจงเกี่ยวกับการปราบปรามผู้ก่อการร้ายในจังหวัดน่านรวมทั้งวิธีการต่าง ๆ ที่จะปฏิบัติต่อชาวบ้านในเขตที่ถูกคุกคาม

“เวลา ๑๓.๔๐ น. เสด็จฯ ไปยังค่ายกองพันทหารม้าที่ ๗ กรมทหารม้าที่ ๒ ทรงเยี่ยมค่ายทหารแล้วเสวยพระกระยาหารกลางวันที่ย่านนั้น จากนั้นเสด็จฯ ไปยังศูนย์อพยพของชาวเขาที่บ้านปากกลาง ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว เพื่อทรงงานเยี่ยมราษฎรในบริเวณนั้นจนถึงเวลาอันสมควรจึงเสด็จกลับ”

พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานของขวัญแก่ตัวแทนชาวบ้าน ปี 2513

(ที่มา: สำนักพระราชวัง)

ครั้งที่สอง เมื่อ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๙

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรและลูกเสือชาวบ้าน ณ ศูนย์อพยพชาวเขา ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน”

ครั้งที่สาม เมื่อ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๐

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร ทรงพระราชทานสิ่งของแก่ราษฎรที่เฝ้ารับเสด็จ ณ บ้านถ้ำเวียงแก อำเภอเชียงกลาง, ศูนย์อพยพและสงเคราะห์ชาวเขาบ้านปากกลาง ตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน โดยมีพระราชปฏิสันถารแก่ราษฎรที่มาเฝ้าอย่างใกล้ชิด และเสด็จฯ ทอดพระเนตรพื้นที่เกษตรกรรม ณ บริเวณนั้นด้วย”

ครั้งสุดท้าย เมื่อ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร ณ บ้านสวด ตำบลปากคาลอง กิ่งอำเภอ

บ้านหลวง อำเภอเมืองน่าน, ที่ทำการกองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ ๒๑ ตำบลศิลาแลง และโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ ๑๖๖ ศูนย์อพยพชาวเขา อำเภอปัว จังหวัดน่าน” (ที่มา: <http://www.3armyarea-rta.com/armyisoc3/aisoc5.htm> ค้นข้อมูลเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2561)

นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังเสด็จเยี่ยมชุมชนปากกลางอีกเมื่อปี 2531

สมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระราชทานสิ่งของแก่เด็ก
นักเรียน ปี 2513
(ที่มา: สำนักพระราชวัง)

พระเจ้าอยู่หัวทรงรับ
การถวายเครื่องประดับเงิน
จากชาวเมี่ยน บ้านปากกลาง
วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2519
(ที่มา: สำนักพระราชวัง)

พระเจ้าอยู่หัวทรงสนทนากับผู้นำชุมชนม้งป่ากลาง วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2519
(ที่มา: สำนักพระราชวัง)

สมเด็จพระเทพฯ เสด็จบ้านป่ากลาง ถ่ายที่บ้านกำนันวิโรจน์ ปี 2531
(ที่มา: ภรรยาเล่ายัง ลี)

กองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ 21

ตอนที่เริ่มเข้ามาตั้งชุมชนใหม่เมื่อปี 2511 มีทหารสองกองร้อยที่เข้ามาประจำอยู่ที่ปากกลาง หน่วยแรกเป็นทหารม้า เข้ามาตั้งค่ายที่บริเวณที่ปัจจุบันเป็นบ้านของเน่งคือ หลี่ (เหนือโบสถ์คริสเตียน หมู่ที่ 7) เมื่อชาวบ้านมาอยู่รอบค่าย ทหาร จึงได้ย้ายไปอยู่เหนือบ้านน้ำเป็น ผังตะวันออกของบ้านก้านนพดล แสนทวงสิริ ในปัจจุบัน แต่อยู่ได้เพียงหนึ่งปีก็ย้ายออกไป

กองร้อยที่สองเป็น กองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ 21 (ชชส. ที่ 21) เป็นทหารพลร่ม สังกัดศูนย์สงครามพิเศษ จากค่ายป่าหวาย จังหวัดลพบุรี มาตั้งค่ายบริเวณที่ปัจจุบันเป็นโรงเรียนมัธยม มีร้อยเอก (ยศในขณะนั้น) บุญยัง บุญชา เป็นผู้บังคับการกองร้อย นอกจากนายทหารส่วนหนึ่งที่สังกัดศูนย์สงครามพิเศษแล้ว พลทหารช่วยรบที่เป็นชาวเขาอาสาสมัคร มีทั้งที่เป็นม้ง เย็นและถิ่น (ลัวะ) รวมทั้งหมด 100 กว่าคน

เหตุการณ์ที่ทำให้ชาวบ้านเหล่านี้ต้องอพยพ หลุดพรางจากถิ่นฐานที่อยู่ทำกินของตัวเองบนดอยมาสู่ในพื้นที่ราบ ความหวาดกลัวและความเจ็บปวดได้เกิดขึ้นกับผู้อพยพลี้ภัยสงคราม โดยเฉพาะกลุ่มผู้ชายที่เป็นแกนนำและชายฉกรรจ์ บวกกับสถานการณ์บ้านเมืองในยุคนั้นที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รุกคืบเข้ามาในพื้นที่แผ่นดินไทยมากขึ้น เจ้าหน้าที่หน่วยงานทหารที่เข้ามาทำงานด้านความมั่นคงจึงได้เข้ามาชักชวนและฝึกให้แกนนำและชายฉกรรจ์ชาวม้ง อี๋เมียนและถิ่นเป็น “ชาวเขาอาสาสมัคร” (ชชส.) ด้วยการจัดตั้งกองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ 21 ขึ้นที่ปากกลาง ตั้งแต่ปี 2511 เป็นต้นมา ด้วยเพราะฝ่ายทหารต้องการใช้ความเชี่ยวชาญในการเดินป่าและคุ้นเคยพื้นที่ของกลุ่มคนจากบนดอยเหล่านี้ จึงต้องการให้พวกเขาเข้ามามีบทบาทในการช่วยทหารรบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ป่าเขา

ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ เล่าว่า หลังจากลงมาตั้งหมู่บ้านได้เพียงเดือนเดียว เจ้าหน้าที่ทหารได้เข้ามาติดต่อและชักชวนให้ชายฉกรรจ์ชาวม้ง อี๋เมียนและชาวม้งให้ช่วยเหลือประเทศชาติ เช่นเดียวกับเยียเฮา ช่ง (สมเกียรติ แสนทวงสิริ) ซึ่งตอนนั้นอายุประมาณห้าสิบปีแล้ว ก็ตัดสินใจสมัครเป็น ชชส. เพราะต้องการมีส่วนในการปกป้องประเทศชาติ รุ่นแรกที่เข้ารับการฝึกนั้นเป็นคนอี๋เมียนกับคนม้ง แต่อีกสองถึงสามปีถัดมา เมื่อชาวถิ่น (ลัวะ) ได้อพยพเข้ามาสมทบที่ปากกลาง ชายฉกรรจ์ชาวถิ่น

ได้เข้ามาเป็น ชขส. ด้วย หลักสูตรเริ่มจากการฝึกอบรมขั้นพื้นฐานในหมู่บ้าน แล้วไปฝึกต่อที่ค่ายประจวบฯ อำเภอมะแมะ จังหวัดลำปาง

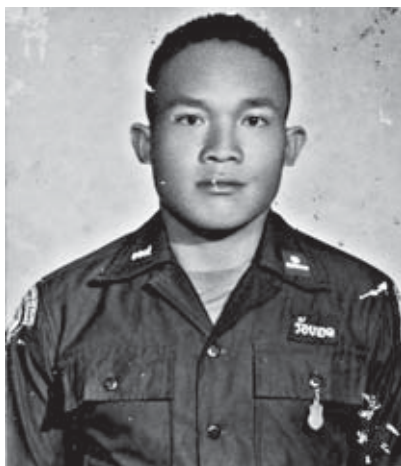
เพื่อนชาวเมียนกับประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ ชาวเขาอาสาสมัคร (ชขส.) รุ่นบุกเบิก (นักรบคำ) ปี 2511
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

ชขส. มั่งและอ้วนเมียนจากปากกลาง ร่องส้านและเข็กน้อย ฝึกร่วมที่ค่ายประจวบฯ ลำปาง ปี 2514
(ที่มา: อติศ ชขส.ปากกลาง)

ชขส.อุทัย แซ่ลี ชขส.หลือ แซ่หาง ชขส.ไสว แซ่ลี ที่ค่ายสฤษดิ์เสนา พิษณุโลก ปี 2513
(เจ้าของภาพ: อุทัย แซ่ลี)

ชขส.เสาร์ ยอคออน สังกัดกองร้อย ชขส. ที่ 21 ปากกลาง ปี 2514
(ที่มา: เสาร์ ยอคออน)

นายหมวดเสาร์ ยอดอน ประจําอยู่นาน 11 ปี คือตั้งแต่ปี 2514 ถึงปี 2525 ค่าตอบแทนที่ได้รับคือเดือนละ 360 บาท เบี้ยเลี้ยงวันละ 12 บาท (ลูกน้องได้เดือนละ 250 บาท) ส่วนใหญ่ถูกส่งไปอยู่บนดอย จึงให้ภรรยารับเงินเดือนแทน ถูกส่งไปประจำที่ผาเวียง บ้านเตี้ย ผาดำ-ผาแดง น้ำตวง ตอนแรกมีการปะทะกันบ้าง แต่ตอนหลังมาเราก็เขียนป้ายติดว่า “เป็นพี่น้องกัน” เขาก็ไม่มาบุกค่ายของเรา

เมื่อปิดค่ายกองร้อย ชชส. ปี 2525 ตัวเองได้ถูกโอนไปช่วยงานที่ฟาร์ม บางระจัน ช่วยอบรมความรู้ด้านการเกษตรแก่ชาวบ้าน แล้วไปช่วยแจกจ่ายอาหารให้ผู้อพยพลี้ภัยสงครามที่ศูนย์อพยพบ้านน้ำยาว ได้ 1 ปี แล้วถูกส่งไปส่งเสริมการเกษตรบนดอย เพราะตอนนั้นมีคนออกมาขอตัวเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย กลุ่มคนที่เป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ให้เข้ามาขอตัวและมอบอาวุธ อยู่ได้ 3 ปี จึงขอลาออก เพราะทางราชการจะส่งไปรบที่ลาว สุดท้ายได้เงินเดือน 780 บาท เบี้ยเลี้ยงวันละ 15 บาท ตอนออกเมื่อปี 2530 ไม่ได้เงินบำนาญอะไรเลย ทางราชการให้เพียง 1,000 บาทเท่านั้น

ชชส.วงลือ แซ่ลี ถ่ายปี 2513
(ที่มา: จำรัส กำธรสุพลศิริ หรือหว่างซ้าย หลี)

ชชส.เย่าเซา แซ่เคิน และครอบครัว
ถ่ายวันที่ 15 กรกฎาคม 2514
(ที่มา: ธวัชชัย จารุประภัสสร)

อดีต ชส.ผาย ชันหลวง กับภาพถ่ายคอนเป็น ชส. ถ่ายปี 2560
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ประกาศนียบัตรการฝึกหลักสูตรผู้บังคับหมู่ ชส. รุ่นที่ 2 ปี 2514
(ที่มา: วิชาญ กิริติพานิชกุล)

ค่ายกองร้อย ชขส. ที่ 21 ป่ากลาง ถูกยุบประมาณช่วงปี 2525-2526 อันเป็นผลมาจากการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ (ดูบทที่ 2) ประกอบกับการที่รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศนโยบาย 66/2523 ให้คนที่ต่อสู้อยู่ในป่าออกมามอบตัวเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย โดยไม่เอาความผิดแต่อย่างใด ทหารอาชีวะของกองร้อย ชขส. ได้โอนย้ายกลับเข้าสังกัด ส่วนทหารชาวเขาอาสาสมัครที่มีวุฒิการศึกษาชั้น ม.ศ.3 ได้รับการช่วยเหลือให้ไปเรียนต่อเป็นนักเรียนนายสิบ ส่วนคนที่ไม่มีความรู้วุฒิการศึกษา ทางกองทัพได้ถามความสมัครใจว่าจะเปลี่ยนไปเป็นทหารพรานหรือไม่ ทั้งหมดจึงตัดสินใจลาออกมาเป็นราษฎรธรรมดา ตอนหลังมาอีกหลายปีจึงรู้ถึงสิทธิของตัวเอง ค่อยหาหลักฐานแล้วไปขึ้นทะเบียนทหารผ่านศึกกัน

บัตรทหารผ่านศึก ชขส.วิชัย จันทการบัณฑิต

(ที่มา: วิชัย จันทการบัณฑิต)

หลังจากปี 2526 พื้นที่ตั้งของกองร้อย ชขส. ที่ 21 ได้ถูกปล่อยทิ้งร้างไว้ทางผู้นำของชุมชนและเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องได้ประชุมหารือกันหลายครั้ง ในที่สุดจึงได้กลายมาเป็นที่ตั้งของ “โรงเรียนปัว สาขาบ้านน้ำเป็น” เมื่อปี 2537 และเปลี่ยนชื่อมาเป็น “โรงเรียนมัธยมป่ากลาง” ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

โรงเรียน

ปัจจุบันชุมชนปากกลาง นอกจากมีศูนย์พัฒนาเด็กที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านตาหลวงกับบ้านปากกลางแล้ว ยังมีโรงเรียนอีก 3 แห่งด้วยกัน ดังนี้

โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166

ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2511 โดยนิสิตอาสาสมัครจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเจ้าหน้าที่ที่ให้ความร่วมมือ คือ กองอำนวยการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ (กอ.ปค.) จังหวัดน่าน คณะครูในโรงเรียนศิลาแลง เจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ นายอำเภอปัว และ ส.ช.ศค.32 ได้ร่วมกันปลูกสร้างอาคารเรียนชั่วคราวเพื่อใช้เป็นทีโอบรมสั่งสอนเด็กชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อพยพมาอยู่ที่ศูนย์อพยพชาวเขาปากกลาง ปีนั้นมีเผ่าม้งและเผ่าอ้าวเมียน (เย้า) เปิดสอนครั้งแรก วันที่ 28 พฤษภาคม 2511 มีนายสมบัติ สุทธิแสน ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ เปิดป้ายโรงเรียน ชื่อว่า “โรงเรียนประชาสงเคราะห์ 1 บ้านปากกลาง”

ต่อมาในปี 2512 ได้โอนเข้าสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดและได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนบ้านปากกลาง” และเมื่อปี 2517 นายสุกิจ จุลละนันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน พร้อมด้วยคณะกรรมการมูลนิธิการศึกษามิตรภาพไทย-อเมริกัน นำโดย พันเอกกาญจนะ จันทรางกูล (เลขาธิการมูลนิธิฝ่ายไทย) และ พันตรีเอ็ดวาร์ท ฟีบริงแมน (เลขาธิการมูลนิธิฝ่ายอเมริกัน) นายวัชรินทร์ นันทชัย หัวหน้าส่วนราชการจังหวัดน่าน นายอำเภอปัว หัวหน้าหมวดการศึกษาอำเภอปัว และผู้แทนฐานบินน่าน ได้ร่วมกันจัดหาทุนก่อสร้างอาคารเรียน โดยการกระโดดร่มดิ่งพสุธา เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2517 ระดมทุนสร้างอาคารเรียน 1 หลัง มูลค่า 302,480 บาท (ปัจจุบันรื้อถอนและจำหน่ายไปแล้ว) และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166” นับจนถึงปัจจุบันมีผู้บริหารโรงเรียนรวมจำนวน 13 คน ปัจจุบันมีนางพรรณี เนตรทิพย์ รักษาการแทนผู้อำนวยการโรงเรียน

ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนทั้งสิ้น 18 ห้องเรียน มีอัตราครู 21 อัตรา ประกอบด้วยฝ่ายบริหาร จำนวน 2 อัตรา ครูผู้สอน จำนวน 19 อัตรา ลูกจ้างประจำ (ช่างไม้) 2 อัตรา และลูกจ้างชั่วคราว 7 อัตรา (ข้อมูลจากโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166, กุมภาพันธ์ 2561)

นักเรียนชั้น ป.7 รุ่นแรกของโรงเรียนบ้านปากกลาง มีนาคม 2516
(ที่มา: จรัส ศิริสันติกุล)

นักเรียนชั้น ป.6 และ ป.7 โรงเรียนบ้านปากกลาง ปี 2516
(ที่มา: จรัส ศิริสันติกุล)

ทีมฟุตบอลโรงเรียนปากกลางมิตรภาพ ชนะเลิศกีฬาประจำปีตำบลศิลาแลง ปี 2521
(ที่มา: เลอภ ศิริสันติกุล)

อัมจันทร์และกองเชียร์โรงเรียนกลุ่มตำบลศิลาแลง ในการแข่งขันกีฬานักเรียน
อำเภอปัว มกราคม 2522
(ที่มา: เลอภ ศิริสันติกุล)

วันรับประกาศนียบัตร ชั้น ป.6 โรงเรียนบ้านป่ากลาง มีนาคม 2523
(ที่มา: เลอภพ ศิริสันติกุล)

นักเรียนชั้น ป.6 กับครู โรงเรียนบ้านป่ากลางมิตรภาพที่ 166 ปี 2526
(ที่มา: ยูพา ภัทรเคหะ)

โรงเรียนสหราษฎร์บำรุง

แต่เดิมมีชื่อว่า “โรงเรียนบ้านตาป่าซาง” ตั้งอยู่บ้านตาป่าซาง หมู่ที่ 2 ตำบลภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน เริ่มทำการสอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2523 โดยผู้นำหมู่บ้านและราษฎรทุกคนร่วมมือกันสร้างเป็นอาคารชั่วคราวขึ้น เปิดทำการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 3 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 108 คน ครู 4 คน โดยนายสมบูรณ์ ธนสาร เป็นครูใหญ่คนแรก

ปี 2526 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสหราษฎร์บำรุง” ครอบคลุมบ้านตาป่าซาง (หมู่ที่ 2) บ้านจุน (หมู่ที่ 9) บ้านแจรงหลวง (หมู่ที่ 5) ตำบลภูคา (ในขณะนั้น) ปัจจุบันบ้านแจรงหลวง หมู่ที่ 5 ได้อพยพคืนถิ่นเก่าเดิมที่บนดอยภูคา และบ้านจุน หมู่ที่ 9 บ้านตาซาง หมู่ที่ 2 ได้โอนเข้าเป็นหมู่บ้านในเขตปกครองของตำบลปากกลาง เป็นหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าถิ่น (ลัวะ)

ปัจจุบันโรงเรียนสหราษฎร์บำรุง มีนายกิตติพงศ์ อินทะรังษี เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีครูประจำการ 10 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน ช่างไม้ 1 คน มีนักเรียนทั้งหมด 166 คน เป็นชาย 89 คน และหญิง 77 คน เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ข้อมูลจากโรงเรียนสหราษฎร์บำรุง, กุมภาพันธ์ 2561)

โรงเรียนมัธยมปากกลาง

โรงเรียนมัธยมปากกลางได้รับอนุมัติจากกรมสามัญศึกษาให้เป็นสาขาโรงเรียนปัว เมื่อปีการศึกษา 2537 โดยประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลปากกลางช่วยกันสร้างอาคารชั่วคราวขนาด 3 ห้องเรียน 1 หลัง มีนักเรียน 125 คน และโรงเรียนปัวได้จัดครูมาสอน มีนายสนอง ก้อนสมบัติ เป็นผู้ดูแลโรงเรียนสาขา ตอนแรกตั้งชื่อเป็น “โรงเรียนปัว สาขาบ้านน้ำเป็น”

ปีการศึกษา 2538 กระทรวงศึกษาธิการได้อนุมัติให้เปิดเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2538 ใช้ชื่อว่า “โรงเรียนมัธยมปากกลาง” เปิดทำการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ระดับชั้นละ 3 ห้องเรียน โดยนายชูพงษ์ เหมพิสุทธิ ผู้อำนวยการโรงเรียนปัวในขณะนั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง วันที่ 24 พฤษภาคม 2538 นายสนอง ก้อนสมบัติ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารสถานศึกษาในวันที่ 2 ตุลาคม 2538 ปีการศึกษา 2540 เปิดทำการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

อาคารเรียน โรงเรียนสหราษฎร์บำรุง ปี 2558
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

โรงเรียนสหราษฎร์บำรุง ปี 2560
(ที่มา: ประวันวิทย์ คณิศสากล)

โรงเรียนมัธยมบัว สาขาบ้านน้ำเป็น ตำบลปากกลาง เดือนธันวาคม 2537
(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

วงโยธวาทิต โรงเรียนมัธยมปากกลาง เข้าร่วมประกวดที่กรุงเทพฯ มกราคม 2549
(ที่มา: โรงเรียนมัธยมปากกลาง)

ปัจจุบันโรงเรียนมัธยมปากกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 37 บุคลากรทั้งหมดจำนวน 42 คน แยกเป็น ข้าราชการครู 31 คน พนักงานราชการครู 4 คน ลูกจ้างประจำและครูอัตราจ้าง อย่างละ 2 คน กับบุคลากรทางการศึกษา ครูชาวต่างชาติและแม่บ้าน อย่างละ 1 คน

เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 483 คน แยกเป็นชาย 222 คน และหญิง 261 คน ในจำนวนนี้ เรียนอยู่ระดับมัธยมต้น 255 คน และมัธยมศึกษาตอนปลาย 258 คน (ที่มา: <http://www.mtpk.ac.th/mtpk60/index.php/2017-06-07-08-23-14/2017-07-05-09-47-22>, ค้นข้อมูลเมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2561)

เป็นที่สังเกตว่าแม้จะมีโรงเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษาตั้งอยู่ในชุมชน แต่พ่อแม่บางส่วนก็ยอมส่งลูกของตัวเองไปเรียนยังโรงเรียนประถมและมัธยมในพื้นที่ตัวอำเภอปัว ด้วยเหตุผลว่าอยากให้ลูกมีโอกาสเรียนรู้จากโรงเรียนที่มีชื่อเสียงกว่า กับทั้งมีเพื่อนนักเรียนเป็นคนพื้นราบ จะได้ปรับตัวเข้ากับสังคมพื้นราบได้ดีตั้งแต่เล็ก เพราะชุมชนปากกลางอยู่ห่างจากตัวอำเภอปัวเพียง 5 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมสะดวก ปัจจุบันพ่อแม่มีรถยนต์รับส่งลูกเอง หรือกรณีลูกเรียนมัธยมก็สามารถขับรถมอเตอร์ไซด์ไปเรียนเองได้

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปากกลาง

ได้รับการก่อสร้างขึ้นในเขตพื้นที่ตำบลปากกลาง เมื่อปี 2521 เดิมเป็นอาคารใต้ถุนสูง โดยการก่อสร้างครั้งแรกได้รับการบริจาคที่ดินจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน จังหวัดน่าน เนื้อที่ 1.5 ไร่ ใช้งบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข

ปี 2537 ได้รับการบริจาคที่ดินเพิ่มเติมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา อีก 1.5 ไร่ จากนั้นปี 2539 ได้สร้างสถานีอนามัยทดแทนและยกฐานะเป็นสถานีนามัยขนาดใหญ่ เป็นสถานีนามัยปทุมภูมิ ทำงานส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลและฟื้นฟูสภาพให้ประชาชนตำบลปากกลาง หากเกินขีดความสามารถก็จะทำการส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราชปัวต่อ และเมื่อปี 2552 ได้รับ

งบประมาณจากโครงการไทยเข้มแข็งเพื่อต่อเติมอาคารชั้นล่าง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านปากกลาง หมู่ที่ 7 ตำบลปากกลาง และปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปากกลาง”

สถานอนามัยปากกลาง ปี 2535
(ที่มา: เลียว อัลคิง วอนเกอเซา)

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปากกลาง ถ่ายวันที่ 13 มีนาคม 2561
(ถ่ายโดย: บัณฑิต รุณการบัณฑิต)

ปัจจุบัน (ปี 2561) มีบุคลากรจำนวน 11 คน มีนายบันเทิง จันทการบัณฑิต (นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ) เป็นผู้อำนวยการ เขตพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุม ตำบลปากกลาง ทั้งหมด 7 หมู่บ้าน จำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ 8,500 คน (ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลปากกลาง, กุมภาพันธ์ 2561)

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

องค์การบริหารส่วนตำบลปากกลาง ได้รับการจัดตั้งโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 113 ตอนพิเศษ 52 ง ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2539 เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชั้นที่ 3 (ขนาดกลาง) ดูแลพื้นที่ตำบลปากกลาง ทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ประมาณ 21.87 ตารางกิโลเมตร (13,670.99 ไร่)

ส่วนหนึ่งของบุคลากรหญิงที่แต่งกายชุดสามชนเผ่า
หน้าสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลปากกลาง ปี 2560
(ที่มา: FB ไพจิตรรา)

ตอนแรกมีสำนักงานตั้งอยู่ที่บริเวณที่ดินด้านหลังของหน่วยงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา หรือตรงกันข้ามกับอาคารพระธรรมจาริก แต่เมื่อปี 2558 ได้ย้ายสำนักงานมาอยู่ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 1 บ้านน้ำเป็น ซึ่งเป็นที่สาธารณะที่แต่เดิมเป็นสำนักงานฟาร์มบางระจันซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมด้านการเกษตรแก่ราษฎรในพื้นที่ปากกลางและใกล้เคียง

นายกองค์การบริหารครั้งแรกคือ นายสิทธิชัย เสรีนวกุล ถัดมาเป็นนายประชา ทรงอภิวัฒน์กุล นายสุรเดช ยังแสง และปัจจุบันคือนายประกอบ แสนทรงสิริ

ผู้บริหาร สมาชิกสภาตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งหมด 23 คน ฝ่ายสำนักงาน แบ่งส่วนงานออกเป็นสำนักงานปลัด อบต. กองคลัง กองช่าง และส่วนการศึกษา ปัจจุบันมีจำนวนบุคลากรทั้งหมด 45 คน

ศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง (ประชาสงเคราะห์)

นับเป็นหนึ่งในบรรดาหน่วยงานแรกของรัฐที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ราษฎรชาวปากกลาง ตั้งแต่ปี 2511 ที่เป็นผู้อพยพหลบหนีภัยสงครามจากหมู่บ้านต่าง ๆ บนดอย ลงมาอยู่ที่ปากกลาง ทำหน้าที่แจกข้าวสารและอาหาร รวมทั้งวัสดุในการสร้างบ้าน การส่งเสริมอาชีพ และสวัสดิการอื่นๆ แก่ชาวบ้าน กับทั้งเป็นหน่วยงานหลักในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและองค์กรระหว่างประเทศในการให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหากับชาวบ้าน

ที่ปากกลาง เดิมชื่อ “ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา” สังกัดกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย แต่ภายหลังที่มีการปฏิรูประบบราชการ เมื่อปี 2545 ได้ถูกยุบเป็นหน่วยพัฒนาสังคม สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และเมื่อปี 2560 ได้เปลี่ยนเป็นศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูง

ปัจจุบันงานด้านการพัฒนาและสวัสดิการสังคมได้ถูกโอนไปอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น นอกจากนั้นแล้วชาวบ้านยังสามารถปรับตัวและช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น จึงทำให้บทบาทของศูนย์พัฒนาราชกรบนพื้นที่สูงลดน้อยลงไป

อาคารศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ใช้เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลปีใหม่ม้ง มกราคม 2512
(ถ่ายโดย: ไอโมจิน วิลเลียมส์)

ป้ายและอาคารสำนักงานเขตพัฒนาสังคมพื้นที่สูง ป่ากลาง พฤษภาคม 2560
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

อาศรมพระธรรมจาริกปากกลาง

ตั้งขึ้นเมื่อปี 2511 หรือปีแรกที่ชาวบ้านลงมาตั้งบ้านอยู่ที่ปากกลาง โดยพระอาจารย์ไสว เป็นพระสงฆ์ภายใต้โครงการพระธรรมจาริกที่กรมประชาสัมพันธ์ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2508 เพื่อนำเอาศาสนาพุทธเข้าไปเผยแผ่แก่ชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย พระอาจารย์ไสวได้ขึ้นไปประจำที่บ้านปางกบ ก่อนที่หมู่บ้านที่นั่นจะถูกทางราชการเผาทำลายเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2511 ท่านจึงลงมาอยู่ที่ปากกลางภายใต้การช่วยเหลือของหน่วยงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

อาศรมพระธรรมจาริกปากกลางเป็นสำนักงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือโครงการพระธรรมจาริกประจำจังหวัดน่าน มีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาแก่ชาวม้ง อีวเมี่ยนและถิ่น (ลัวะ) ในหมู่บ้าน กระนั้นก็ตาม ด้วยความที่ศาสนาพุทธมีความใกล้ชิดกับความเชื่อบรรพบุรุษของทั้งสามชนเผ่า จึงกลมกลืนกับวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวบ้านได้ดี บทบาทที่สำคัญคือการประสานและนำเยาวชนชายรุ่นใหม่เข้าร่วมโครงการบรรพชาสามเณรในโครงการพระธรรมจาริกทุกปีที่วัดเบญจมบพิตรในกรุงเทพฯ แล้วถูกส่งต่อมาจำพรรษาอยู่ที่วัดศรีโสดาในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเรียนทั้งทางธรรมและทางโลกที่นั่น อย่างไรก็ตาม เมื่อบวชได้ระยะหนึ่ง สามเณรเหล่านั้นมักจะสึกแล้วไปเรียนต่อหรือกลับมาอยู่บ้าน

ในแง่ของพิธีกรรม จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีชาวบ้านที่ละทิ้งความเชื่อและพิธีกรรมของชนเผ่า แล้วปฏิบัติตามหลักความเชื่อและพิธีกรรมแบบพุทธหรือคนพื้นราบทั้งหมด หากแต่พบว่ามีกรณีผสมผสานระหว่างสองความเชื่อดังกล่าวมากกว่า ดังตัวอย่าง

พระกิตติวัฒน์ สันติธัญโรจน์ อดีตเจ้าหน้าที่
องค์การสหประชาชาติ รูปนี้ถ่ายเดือน
กุมภาพันธ์ 2561
(ที่มา: FB Kittiwat Santidhanyaroj)

ของพิธีศพของอดีตผู้ใหญ่อุทิศ สันติราษฎร์ (หล้าหิ่ หลี่) ที่มีการนิมนต์พระสงฆ์ มาสวดศพหนึ่งคืน เมื่อเดือนมิถุนายน 2560

พระครูไสว (แถวหน้า ซ้ายมือสุด) กับสามเณรชาวเขา และเยาวชนป่ากลาง
ที่อาศรมพระธรรมจาริกป่ากลาง ประมาณปี 2514
(ที่มา: สกล แสทรวงศิริ)

ป้ายวัดพระธรรมจาริกป่ากลาง กับฐานอาคารใหม่ที่ยังสร้างไม่เสร็จ (หลังอาคารเดิมถูกไฟไหม้)
พฤษภาคม 2560
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ฝ่ายปกครองที่เป็นส่วนราชการส่วนภูมิภาค ที่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐภายใต้กระทรวงมหาดไทย เป็นโครงสร้างของส่วนราชการที่มีบทบาทในการทำงานด้านปกครองและพัฒนาชุมชนปากกลางมาตั้งแต่ต้น

นายเลาต้า แซ่ย่าง (นายเชิดชู กิตติยังกุล) ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่บนดอยค้างฮ่อเมื่อปี 2495 จึงทำหน้าที่เป็นผู้นำหมู่บ้านต่อที่ปากกลาง โดยดูแลทั้งกลุ่มม้งและอ้าวเมียนจากบ้านอื่นๆ ที่ลงมาอยู่รวมกันที่ปากกลาง ตอนนั้นเป็นหมู่ที่ 19 ตำบลศิลาแลง จนถึงปี 2516 จึงเปลี่ยนมาเป็นนายสุพจน์ แซ่ลี (สุพจน์ สันติธัญโรจน์) และในปีเดียวกันนั่นเอง บ้านห้วยสะนาวแยกเป็นหมู่บ้าน มีนายฟูโจว แซ่เตินเป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี 2518 บ้านน้ำเปินจึงแยกเป็นหมู่บ้านใหม่ มีนายเจริญ แซ่ไซ้ (จื่อเหล่า ซ่ง) เป็นผู้ใหญ่บ้าน ส่วนบ้านจูนกับบ้านตาหลวงที่เป็นคนถิ่น (ลัวะ) ตอนลงมาอยู่ใหม่นั้นอาศัยผู้นำจากหลายหมู่บ้านที่เคยได้รับการแต่งตั้งสมัยที่อยู่บนดอย แต่ในยุคหนึ่งเคยถูกจัดให้ไปขึ้นกับตำบลภูคา แล้วสุดท้ายมาขึ้นกับตำบลปากกลาง ซึ่งแยกจากตำบลศิลาแลงมาเป็นตำบลปากกลางเมื่อปี 2535

จากข้อมูลในเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งแต่ย้ายมาตั้งชุมชนปากกลาง เมื่อปี 2511 เป็นต้นมา รายชื่อผู้นำของแต่ละหมู่บ้านมีดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านน้ำเปิน

1. นายเจริญ แซ่ไซ้ พ.ศ. 2518 – 2529
2. นายวะจู แซ่ไซ้ พ.ศ. 2529 – 2537
3. นายนพดล แสนทรงศิริ พ.ศ. 2537 – 2547
4. นายนพดล แสนทรงศิริ พ.ศ. 2547 – 2552
5. นายศิลปไชย แซ่ไซ้ พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน

หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะนาว

1. นายฟูโจว แซ่เติน พ.ศ. 2516 – 2530
2. นายธวัชชัย จารุประภัสสร พ.ศ. 2530 – 2534
3. นายกมล แซ่เติน พ.ศ. 2534 – 2541
4. นายต่วน โชติชัยพิบูลย์ พ.ศ. 2541 – 2543
5. นายวิรุฬ คำพานิช พ.ศ. 2543 – 2552
6. นายสิทธิพร ลีศรีสวัสดิ์ พ.ศ. 2552 – 2560
7. นายวิทยา แซ่จ้าว พ.ศ. 2560 – ปัจจุบัน

หมู่ที่ 3 บ้านคางฮ่อ

1. นายเชิดชู กิตติยังกุล พ.ศ. 2495 – 2516 (ต่อเนื่องจากบนดอย)
2. นายสุพจน์ ศิริสันติกุล พ.ศ. 2516 – 2520
3. นายสมหมาย กิตติยังกุล พ.ศ. 2520 – 2527
4. นายวิโรจน์ ศิริสันติกุล พ.ศ. 2527 – 2542
5. นายสุรเดช ยังแสง พ.ศ. 2542 – 2547
6. นายบุญเลิศ กิตติยังกุล พ.ศ. 2547 – 2552
7. นายอนุวัฒน์ แสนคำแพ พ.ศ. 2552 – ?
8. นายสุจิริต ปั้นกิจวานิช พ.ศ. 2559 – ปัจจุบัน

หมู่ที่ 4 บ้านจุน

1. นายเป็ง พนะสัน (จำปีไม่ได้)
2. นายสน พนะสัน (จำปีไม่ได้)
3. นายพงษ์ไพร สุวรรณศิริกริน (จำปีไม่ได้)
4. นางทอง แซ่เติน พ.ศ. 2548 – 2549
5. นายกันต์ศักดิ์ พนะสัน พ.ศ. 2549 – 2553
6. นายประวันวิทย์ คณิตสากล พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน

ผู้ใหญ่เลาคำ แซ่ย่าง (เชิดชู กิตติยังกุล) กับภรรยา ถ่ายที่บั่ว กันยายน 2510
(ถ่ายโดย: โอโมจิน วิลเลียมส์)

บัตรประจำตัวผู้ใหญ่บ้าน นายฟูโจ แซ่เคน หมู่ที่ 20 ตำบลศิลาแลง ปี 2517
(ที่มา: วิรุฬ คำพานิช)

หมายเหตุ: บ้านตาน้อย ได้ถูกรวมเข้ากับบ้านจูนเมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยก่อนหน้านั้นบ้านตาน้อยมีผู้ใหญ่บ้าน 3 คน คือ

1. นายคำ ณ ชน พ.ศ. 2511 – 2514
2. นายมัน ณ ชน พ.ศ. 2514 – 2523
3. นายหล้า ณ ชน พ.ศ. 2523 – ได้รวมกับบ้านจูนในสมัยที่นายพงษ์ไพโร สุวรรณศิริกริน เป็นผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ 5 บ้านตาหลวง

1. นายหล้า ยอดดอน พ.ศ. 2506 – 2512 (ต่อเนื่องจากบนดอย)
2. นายรัตน์ศิลป์ ณ ชน พ.ศ. 2512- 2533
3. นายสมศักดิ์ ยอดดอน พ.ศ. 2537 – 2541
4. นายเต็ง ยอดดอน พ.ศ. 2541 – 2552
5. นายสมศักดิ์ รินแสน พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน

หมู่ที่ 6 บ้านสวนทราย (แยกจากบ้านน้ำเป็น หมู่ที่ 1 เมื่อปี 2542)

1. นายเสริมศักดิ์ อัสวเจริญกุล พ.ศ. 2542 – 2547
2. นายชูชาติ ทรงสิริกุล พ.ศ. 2547 – 2552
3. นายสมพงษ์ ทิวานันท์ พ.ศ. 2552 – ปัจจุบัน

หมู่ที่ 7 บ้านปากกลาง (แยกจากบ้านค้ำฮ่อ หมู่ที่ 3 เมื่อเดือนกรกฎาคม 2559)

1. นายสมชาย งามทวีสุข พ.ศ. 2559 – ปัจจุบัน

ตลอดช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา จากคนสู่คน จากรุ่นสู่รุ่น ผู้นำทางแต่ละคนของตำบลปากกลางล้วนแล้วแต่มีบทบาทในการพัฒนาและประสานกับส่วนราชการกับภาคส่วนภายนอก จนนำมาสู่การกลายเป็นชุมชนปากกลางดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

องค์กรทางสังคม

ไม่ว่าจะเป็นชนเผ่าถิ่น (ลัวะ) อีวเมี่ยน หรือม้ง ผู้นำทางพิธีกรรมและผู้นำตระกูล เป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางความเชื่อและพิธีกรรมในชีวิตประจำวันของครอบครัว ตระกูลและของทั้งชุมชน แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกและการรับเอาความทันสมัยเข้ามามากขึ้น แต่ความเชื่อและพิธีกรรมของแต่ละชนเผ่าล้วนแล้วแต่เป็นการบ่งบอกถึงอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชน อย่างไรก็ตาม การที่คิन्हุ่นใหม่เรียนหนังสือในระบบโรงเรียนและเข้าไปทำงานในเมืองมากขึ้น จึงไม่ค่อยสนใจเรียนรู้และสืบทอดพิธีกรรมและความเชื่อของชนเผ่าของตน ทำให้คิन्हุ่นอาวุโสกังวลว่าในอนาคตจะหาคนทำพิธีกรรมยาก เช่นเดียวกับการเปลี่ยนนามสกุลไปเป็นไทยมากขึ้น อาจเป็นสาเหตุให้ความผูกพันทางเครือญาติในฐานะที่เป็นคนตระกูลเดียวกันลดน้อยลงไปในอนาคต

ส่วนในกลุ่มที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาจารย์ประจำคริสตจักรและคณะกรรมการกับผู้อาวุโส เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมและทิศทางขององค์กร

ผู้นำทางพิธีกรรมหรือผู้นำทางจิตวิญญาณเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทและอำนาจในการกำกับทิศทางของสังคมอย่างมาก เป็นผู้ที่สร้างคุณูปการอย่างใหญ่หลวงในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน กับทั้งเป็นที่ปรึกษาและคณะผู้อาวุโสของผู้นำทางด้วย

ทั้งนี้ สตรีชนเผ่าที่เป็นผู้อาวุโสและมีประสบการณ์ชีวิตที่มีบทบาทในด้านพิธีกรรมและการรักษาสุขภาพด้วยยาสมุนไพร การทำคลอด การอบรมสั่งสอนลูกหลาน กับงานด้านหัตถกรรมฝีมือ เป็นต้น

กองทุนหมู่บ้าน เป็นองค์กรทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งในการสนับสนุนงานด้านการพัฒนาเพื่อยกระดับมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น ซึ่งเกือบจะทุกหมู่บ้านมีกองทุนดังต่อไปนี้ 1) กองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน) 2) กองทุนรางวัล อพป. 3) กองทุนอุดหนุนหมู่บ้าน อพป. 4) กองทุนพืชไร่ 5) กองทุนเยาวชน 6) กองทุนพ่อเพื่อการพัฒนา (ก่อตั้งปี 2560) 7) กองทุนผ้าเขียนเทียนของแม่บ้าน นอกจากนั้นในบางหมู่บ้านยังมีกองฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในยามที่ประสบปัญหาการเสียชีวิตซึ่งในยุคปัจจุบันต้องมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง

ผู้ใหญ่เจริญ แซ่เซ็ง กับผู้ใหญ่สุพจน์ แซ่ลี
ถ่ายประมาณปี 2520
(ที่มา: อดีตผู้ใหญ่สุพจน์ สันติธวัชรโรจน์)

พิธีผูกข้อมือผู้ใหญ่วิโรจน์ ศิริสันติกุล และผู้ช่วยฯ บ้านปากกลาง
หมู่ที่ 10 ตำบลศิลาแลง เดือนธันวาคม 2527
(ที่มา: จรัส ศิริสันติกุล)

ผู้ใหญ่อุ๊ฟโจ แซ่เคิน ถ่ายประมาณปี 2530
(ที่มา: วิรุฬ คำพานิช)

ผู้นำและชาวบ้านปากกลางต้อนรับคณะนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) ปี 2532
(ที่มา: ธวัชชัย จารุประภัสสร)

ผู้นำตำบลปากกลางกับข้าราชการเดินรณรงค์ต้านยาเสพติด ปี 2540 (ประมาณ)
(ที่มา: ประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์)

ผู้ใหญ่ตึลปี แซ่เคน (อวัชชัย จารุประภัสสร) และผู้ช่วยฯ บ้านห้วยสะนาว
หมู่ที่ 9 ตำบลศิลาแลง อำเภอบัว จังหวัดน่าน ถ่ายปี 2534
(ที่มา: อวัชชัย จารุประภัสสร)

อดีตผู้นำ (จากซ้ายมือ นายหล้า ยอคอน, เยียเซา ช่ง, หล้าหยี่ หลี่ และปลัดอำรง ทรงประศาสน์)
วันเปิดงานนิทรรศการภาพถ่าย 40 ปีปากกลาง 13 ธันวาคม 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ส่วนหนึ่งของผู้นำทางการเมืองชาวม้ง ในงานปีใหม่ม้งปากกลาง ธันวาคม 2553
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ปลัดสมัย โชคดี กับผู้ใหญ่นุวัฒน์ แสนคำแพ ในงานปีใหม่ม้ง ธันวาคม 2553
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ส่วนหนึ่งของผู้นำทางการรณรงค์ปัจจุบันของตำบลปากกลาง เมษายน 2560
(ที่มา: FB ประวันวิทย์ คณิตสากุล)

อดีตผู้นำและผู้อาวุโสชาวอัวเมี่ยน ถ่ายประมาณปี 2540
(ที่มา: ถวิล โชติชัยพิบูล)

หญิงชาวอัวเมี่ยนกับการแสดงทางวัฒนธรรมในงานปีใหม่ กุมภาพันธ์ 2561
(ที่มา: อบต.ปากกลาง)

นายฟูเสี้ยว แซ่เติน ทำพิธี ผอ หยุคโฮ่ว ปี 2528
(ถ่ายโดย: ถวิล โชติชัยพิบูล)

ผู้นำพิธีกรรมตระกูลหมั่ว เมษายน 2536
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

ผู้นำพิธีกรรมในงานศพชนเผ่าม้ง ชุมชนปากกลาง ถ่ายปี 2555
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

จั่วเต่ง ช่ง และหน่อเก้า หลี่ ผู้นำพิธีกรรมชนเผ่าม้ง มีนาคม 2553
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

เรียนรู้อดีต เข้าใจปัจจุบัน สรรค์สร้างอนาคต

บทนี้ประกอบด้วยเนื้อหาสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการสรุปและอภิปรายของคณะผู้เขียนและรวบรวมข้อมูลในหนังสือเล่มนี้ ส่วนที่สองเป็นการรวบรวมข้อคิดและคำฝากจากคนที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนปากกลางตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมา

สรุปและอภิปราย

เมื่อเกิดปัญหาความไม่สงบอันเนื่องมาจากการแพร่กระจายเข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์สู่พื้นที่ป่าเขาในภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดน่าน ความขัดแย้งระหว่างทหารฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเกิดความรุนแรงถึงขั้นต้องใช้อาวุธเข้าต่อสู้กันในพื้นที่ที่มีชนเผ่าบนภูเขาอย่างม้ง อีวเมี่ยนและถิ่น (ลัวะ) อาศัยอยู่ แก่นนำชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์จึงตัดสินใจอพยพลงสู่พื้นราบเพื่อพึ่งพาฝ่ายรัฐบาล ระหว่างช่วงปลายปี 2510 ต่อต้นปี 2511

ตอนเข้ามาตั้งชุมชนปากกลาง ผู้นำและชาวบ้านในชุมชนพื้นราบใกล้เคียงไม่เห็นด้วย แต่ทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำชาวม้งต่างให้เหตุผลว่า “เนื่องจากเกิดปัญหาการสู้รบขึ้นบนดอย ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน จึงขอเข้ามาใช้พื้นที่ป่าและที่เลี้ยงวัวควายของชาวบ้านพื้นราบนี้เป็นที่พักอาศัยชั่วคราวสักสอง-สามปี หากปัญหาการสู้รบบนดอยสงบลง ชาวบ้านเหล่านี้ก็จะกลับขึ้นไปอยู่ที่หมู่บ้านของตนเองตามเดิม” แต่เหตุการณ์สู้รบบนดอยกลับยืดเยื้อจนถึงกลางทศวรรษ 2520 รวมระยะเวลาที่เกิดปัญหาการสู้รบกันบนดอยยาวนานถึง 15 ปี ซึ่งชาวม้ง อีวเมี่ยนและถิ่น (ลัวะ) ที่ลงมาอยู่ปากกลางเริ่มปรับตัวกับการใช้ชีวิตในพื้นที่ราบได้แล้ว จึงไม่อยากจะกลับไปใช้ชีวิตอยู่บนดอยอีก ยกเว้นกลุ่มถิ่น (ลัวะ) บางส่วนที่ตัดสินใจกลับขึ้นไป

จนถึงปัจจุบัน ระยะเวลาผ่านไป 50 ปี หรือครึ่งศตวรรษ ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นที่ชุมชนปากกลาง แต่ในทีนี้จะขอสรุปเป็นเพียงสามด้านด้วยกัน

ประการแรก ความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ 50 ปีผ่านไป ปากกลาง ไม่ได้เป็นศูนย์อพยพ ไม่ได้เป็นหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ไม่ได้เป็นหมู่บ้านชาวเขาอีกต่อไปแล้ว หากแต่เป็นตำบลที่ประกอบด้วย 7 หมู่บ้านทางการ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนกว่า 1,600 หลังคาเรือน ประชากรอย่างเป็นทางการตามทะเบียนบ้านประมาณ 8,500 คน และเป็นชุมชนที่มีลักษณะของความเป็น “เมือง” มากขึ้น ประการสำคัญคือ ลูกหลานของคนที่นี่ปากกลางตั้งใจที่จะเรียกตัวเอง หรือถูกให้คนอื่นเรียกว่าเป็น “ชาวเขา” อีกต่อไป

ปัจจุบัน “ปากกลาง” ไม่ได้เป็นหมู่บ้านกลางป่าแพะและป่าไผ่ไร่แบบปี 2511 ที่เริ่มมาบุกเบิกตั้งถิ่นฐานอีกต่อไป หากแต่เป็นป่าที่เต็มไปด้วยสวนผลไม้อย่างมะม่วง ลำไย มะขาม ยางพารา ไม้สัก และอื่นๆ

ภาพถ่ายทางอากาศของบ้านปากกลาง ปี 2514

(ที่มา: วารสาร สปอ. หรือ SEATO)

ประการที่สอง ความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ได้เกิดขึ้นกับผู้คนที่ชุมชนปากกลาง หรือกล่าวอีกด้านหนึ่ง คนอ้วนเฒ่า คนมั่ง และคนถิ่น (ลัวะ) ได้ปรับตัวเข้าสู่ความทันสมัยในด้านต่าง ๆ มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองอยู่ด้วยในระดับหนึ่ง

ประการที่สาม ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ 50 ปีผ่านพ้นไป คนรุ่นที่เป็นผู้นำตอนที่อพยพจากบนดอยมาอยู่ในพื้นราบได้ทยอยเสียชีวิตไปตามอายุขัย ประสบการณ์และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ในยุคหนึ่งได้เลือนหายไปกับคนรุ่นดังกล่าว ปัจจุบันคนรุ่นที่เป็นวัยหนุ่มสาวเมื่อตอนอพยพลงมาได้กลายมาเป็นผู้อาวุโส และประชากรวัยสูงอายุ ความเข้าใจต่อเหตุการณ์และวิถีชีวิตบนดอยยังพอมืออยู่บ้าง ในคนกลุ่มนี้ ขณะที่คนรุ่นใหม่ที่เกิดมาเกิดในพื้นที่ราบได้เติบโตขึ้น หลายคนได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทั้งทางการเมืองและผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เหตุการณ์และวิถีชีวิตบนดอยกลายเป็นเพียงเรื่องเล่าที่ถูกถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อนเท่านั้น

ช่วงที่ผ่านมา ประวัติศาสตร์หรือความทรงจำเกี่ยวกับการอพยพได้ถูกตอกย้ำครั้งแล้วครั้งเล่า ดังตัวอย่างของการจัดงานฉลอง 25 ปีของการอพยพมาอยู่ปากกลางของบ้านค้ำฮ่อ หมู่ที่ 3 (ปัจจุบันแยกเป็นหมู่ที่ 7 ด้วย) เมื่อปี 2536 การจัดงานบันเทิงและอภิปรายในช่วงเทศกาลปีใหม่ม้งเมื่อปี 2549 และ 2560 การจัดนิทรรศการภาพถ่าย 40 ปีปากกลาง เมื่อปี 2550 เป็นต้น กิจกรรมเกี่ยวกับความทรงจำทางสังคมดังกล่าวอาจสร้างความเข้าใจและสำนึกของปัจเจกบุคคลชาวปากกลางที่ได้พบเห็นหรือร่วมกิจกรรม แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป ภาพเหตุการณ์ก็ค่อย ๆ เลือนหายไปเช่นกัน

การนำเอาเรื่องเล่า ภาพถ่าย และข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนปากกลางในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา เอามานับทีกลงในรูปแบบของหนังสือ จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการสื่อสารเรื่องราวความเป็นมาของชุมชนปากกลางสู่ทั้งคนในชุมชนและคนภายนอกกับทั้งคนรุ่นใหม่ที่จะเกิดและเติบโตขึ้นมาอีกในอนาคต

ไม่ว่าจะเป็นคนปากกลางที่เกิดและใช้ชีวิตอยู่ในยุคไหนก็ตาม ต้อง “เรียนรู้อัตถิ์ เข้าใจปัจจุบัน เพื่อสร้างสรรค์อนาคต” ด้วยรากเหง้าที่เป็นของท้องถิ่น และด้วยความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่อยู่บนพื้นฐานของชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองท่ามกลางสังคมใหญ่

งานฉลองวันครบรอบ 25 ปีปากกลาง วันที่ 3 มกราคม 2536
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

นิทรรศการภาพถ่ายในงานฉลองวันครบรอบ 25 ปีปากกลาง วันที่ 3 มกราคม 2536
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

งานฉลองวันครบรอบ 25 ปีป่ากลาง วันที่ 3 มกราคม 2536

(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

การแสดงฉลอง 40 ปีป่ากลาง ที่จัดโดย อบต.ป่ากลาง วันที่ 23 ธันวาคม 2549

(ถ่ายโดย: อำนาจ ลิปรีชา)

ส่วนหนึ่งของนิทรรศการภาพถ่าย 40 ปีป่ากลาง วันที่ 13 ธันวาคม 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

ส่วนหนึ่งของนิทรรศการภาพถ่าย 40 ปีป่ากลาง วันที่ 13 ธันวาคม 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลิปรีชา)

เวทีเสวนาผู้นำชนเผ่าและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์อพยพ งานฉลอง 40 ปีป่ากลาง
วันที่ 13 ธันวาคม 2550
(ถ่ายโดย: คัง แซ่ลี)

เวทีเสวนาคนรุ่นบุกเบิกด้านการเรียนหนังสือในเมือง งานฉลอง 40 ปีป่ากลาง
วันที่ 13 ธันวาคม 2550
(ถ่ายโดย: ประสิทธิ์ ลีปรีชา)

พี่น้องตระกูลผ่องในโอกาสฉลอง 50 ปีปากกลาง ช่วงเทศกาลปีใหม่ม้ง ธันวาคม 2560
(ที่มา: อบต.ปากกลาง)

ประสิทธิ์ ลิปริชา เขียมและสัณภาณแม่เลี้ยงไอโมจีน ที่รัฐเคนทักกี มีนาคม 2558

ข้อคิดและคำฝาก

คณะผู้เขียนได้รวบรวมข้อคิดและคำฝากของทั้งคนรุ่นบุกเบิกและคนรุ่นใหม่เอามาไว้ในส่วนนี้ เพื่อเป็นบทเรียน คำสอน และข้อเตือนใจสำหรับคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ในการที่จะนำพาชุมชนปากกลางอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

ถ้าไม่มีผมกับแกนนำหลายคนมาหาที่อยู่อาศัยที่ปากกลางนี้ กับไม่ได้รับอนุญาตจากทางฝ่ายปกครองและทหารในสมัยนั้นให้มาตั้งเป็นหมู่บ้านอพยพ ทุกวันนี้ก็คงไม่มีชุมชนปากกลาง ตอนมาอยู่ใหม่ๆ ก็ต้องเผชิญกับนักเลงหัวขโมยจากหมู่บ้านรอบข้าง ทางกำนันเมืองดี ปริดาวงศ์ บอกว่า “คนดอยที่ลงมามีไม่มาก จึงสามารถควบคุมให้เป็นคนดีได้ แต่คนพื้นราบมีเป็นจำนวนมาก ย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีอยู่บ้าง อีกหน่อยถ้าคนดอยที่ลงมาอยู่ปากกลางมีจำนวนมากขึ้น ก็ย่อมมีคนไม่ดีปะปนอยู่เหมือนกัน” ทุกวันนี้ลูกหลานคนปากกลางมีจำนวนมากขึ้น เราเริ่มเห็นบางคนที่ประพฤติตัวนอกกลุ่มนอกลู่นอกทางอยู่เหมือนกัน แต่ผู้ใหญ่ต้องช่วยกันอบรมสั่งสอน

(สุพจน์ สันติธัญโรจน์ วันที่ 13 ธันวาคม 2550)

ให้คนรุ่นใหม่ทำความดีแบบที่ผมได้ทำมา ให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน เรียนรู้สิ่งที่ผมได้ทำมา ที่ได้รับใบประกาศนียบัตรมากมาย เป็นความภาคภูมิใจในชีวิตและในสังคมของคนปากกลาง ผมเคยผ่านทุกข์ผ่านหนาวมากมาย ไม่เคยทำสิ่งไม่ดี ผมเป็นหลานอดีตผู้ใหญ่หล้า เขาทำอะไรดี ผมก็ดูแล้วทำตามนั้น แม้แต่ทุกวันนี้ผมก็ยังทำความดีกับกลุ่มผู้สูงอายุ ออกไปประกาศ (เรื่องราวของพระเจ้า) บนดอยอีกด้วย

(เสาร์ ยอดดอน บ้านตาหลวง วันที่ 24 ตุลาคม 2559)

นึกถึงตอนที่ชาวบ้านต้องอพยพจากหมู่บ้านบนดอยลงมาอยู่ที่อำเภอทุ่งช้าง เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2510 ตลอดช่วงประมาณ 6 เดือนที่อยู่ที่นั่นชาวบ้านต้องเผชิญกับความยากลำบากมากในชีวิต เมื่ออพยพมาอยู่ปากกลางในเดือนมิถุนายน 2511 ชาวบ้านต้องปรับตัวอีกครั้งหนึ่ง แต่มีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น แม้ปัจจุบันคนรุ่นใหม่อาจมีชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น แต่ต้องเรียนรู้ความทุกข์ยากของคนรุ่นที่พาอพยพลงมาอยู่ที่ปากกลาง

(วัชรชัย จารุประภัสสร บ้านห้วยสะนาว วันที่ 13 ธันวาคม 2550)

ขอให้ลูกหลานเรียนรู้ประสบการณ์ของคนรุ่นบุกเบิกที่ได้พาพวกเราลงมาอยู่ที่ปากกลาง ตอนนั้นคิดว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องแล้วที่ผมกับแกนนำได้พาชาวบ้านลงมาพึ่งฝ่ายรัฐบาล เมื่อมาอยู่ปากกลาง อยู่ในพื้นราบ ทุกคนต้องเผชิญกับการปรับตัวครั้งใหญ่ในชีวิต การที่ผมกับอีกหลายคนเป็นผู้นำ พวกเราต้องดิ้นรนต่อสู้มากมายเพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน จึงอยากให้คนรุ่นใหม่ไม่ว่าจะเป็นผู้นำหรือชาวบ้านธรรมดา จงทำตัวเป็นคนดีของสังคม อย่าไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด การพนัน การแบ่งพรรคแบ่งพวก การชกต่อย และอื่นๆ แต่จงช่วยกันสร้างสรรค์ให้สังคมปากกลางน่าอยู่และก้าวหน้าต่อไป

(เยี่ยเซา ช่ง หรือสมเกียรติ แสนทรงสิริ บ้านน้ำเปิน วันที่ 8 พฤษภาคม 2545)

ในบรรดาคนรุ่นใหม่ที่อยู่บนดอยไม่ได้ แล้วต้องหลบมาพักที่บ้านของหมอบัรดูเหมือนเลาจือ เป็นคนที่กล้าและกระตือรือร้น เขาเป็นคนช่างพูดและตั้งคำถามพยายามประสานกับทางเจ้าหน้าที่อำเภอเพื่อหาหนทางในการแก้ไขปัญหาญาติพี่น้องของตัวเองที่ประสบปัญหาอยู่ที่หมู่บ้านบนดอย ผมเป็นปลัดอำเภออยู่ ก็ต้องรับผิดชอบด้วยการช่วยเหลือและหาพื้นที่อยู่อาศัยให้พวกเขา แต่ก็ถูกคนพื้นราบที่ไม่เข้าใจตำหนิอย่างมาก หาวัวไปช่วยเหลือพวกคอมมิวนิสต์ทำไม ผมบอกว่าพวกเขาไม่ใช่คอมมิวนิสต์ แต่เป็นคนของรัฐบาล เราเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง จึงต้องช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน ถึงตอนนี้คนที่ตอนนั้นกล่าวหาผมจึงเข้าใจว่าอะไรคืออะไร ผมภูมิใจมากที่มีส่วนในการช่วยเหลือคนเดือดร้อนให้ได้มาอยู่ที่ปากกลาง

(นายธำรง ทรงประศาสน์ อดีตปลัดอำเภอปัว วันที่ 13 ธันวาคม 2550)

ต้นปี 2561 จะครบรอบ 50 ปีการลงมาตั้งชุมชนปากกลางแล้วหรือ? ฉันเพิ่งเดินทางไปร่วมงาน 40 ปีปากกลางเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมาเอง คราวนี้ฉันคงแก่เกินที่จะนั่งเครื่องบินเพื่อเดินทางไปร่วมงานได้ วันที่กลุ่มคนม้งอพยพหนีภัยคอมมิวนิสต์ลงมา ฉันยังจำได้ติดตามอยู่ถึงทุกวันนี้ มันเป็นฤดูหนาว แต่ปีนั้นแปลกที่มีฝนตกลงมาทำให้ชาวบ้าน สัตว์เลี้ยงและข้าวของที่นำมากองหลังบ้านพักฉ่นเปียกไปตามๆ กัน แต่พวกเขาก็พักอยู่เพียงไม่กี่วันก็เดินทางต่อไปที่ปากกลาง

(แม่เลี้ยงโฮโมจิ้น วิลเลียมส์ สัมภาษณ์ที่รัฐเคนทักกี วันที่ 18 มีนาคม 2558)

ตอนนั้นเลาจือ (จือซ้า) ลงมาหาหมอแบร์ เล่าเรื่องปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่หมู่บ้านบนดอย เขาต้องการปรึกษาให้หมอแบร์ช่วยญาติพี่น้องของเขา เลาจือถามว่า “หมอแบร์จะช่วยไหม?” หมอแบร์บอกว่ายินดีช่วย เลาจือถามครั้งที่สองว่า “หมอแบร์จะช่วยจริงๆ ไหม?” หมอแบร์ตอบว่าจะช่วยเพื่อความแน่ใจ เลาจือถามย้ำเป็นครั้งที่สามว่า “หมอแบร์จะช่วยจริงๆ ไหม?” หมอแบร์ยืนยันว่าจะช่วย เลาจือจึงมั่นใจและหยุดถาม แล้วกลับขึ้นดอยไปหาพี่น้องของตัวเองลงมา

50 ปีผ่านไปแล้วหรือ? ถ้าสุดฉันกับครอบครัวเดินทางไปปากกลาง แทบไม่น่าเชื่อกับตาตัวเอง ตอนนี้ปากกลางไม่ใช่ศูนย์อพยพและหมู่บ้านอีกต่อไปแล้ว ดูจะเป็นเมืองมากกว่า

(เดวิด ฟิลเบค สัมภาษณ์ที่เซี่ยงไฮ้ วันที่ 28 มกราคม 2561)

การที่ครูต้องดิ้นรนเพื่อเรียนหนังสือต่อในเมืองในยุคนั้น (พ.ศ. 2510-11) เพราะเห็นความทุกข์ยากของครอบครัวและชาวบ้าน ยิ่งตอนลงมาอยู่ปากกลางใหม่ๆ เด็กๆ ไม่มีแม้แต่เสื้อผ้าจะสวมใส่ คนอื่นก็ดูถูก หว่าเราเป็น “แม้วแดง” เป็น “ม้งคอมมิวนิสต์” ต่างๆ นานา จึงตั้งใจเรียนเพื่อจะได้กลับมาเป็นครูสอนเยาวชนในชุมชนปากกลาง ทุกวันนี้ดีใจมากที่มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ภูมิใจที่มีคนเรียนจบระดับปริญญาเอก มีคนที่สามารถก้าวไปทำงานในองค์กรระหว่างประเทศ ส่วนคนที่อยู่ที่บ้านก็สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ อย่างน้อยที่สุด ทุกวันนี้คนของเราไม่ต้องไปเยี่ยมปากคนอื่นสื่อสารกับเจ้าหน้าที่รัฐกับคนภายนอกแบบ 50 ปีก่อนอีกแล้ว

(จารุณีย์ อัสวพุฒิ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2561)

ท่านที่เกิดก่อนปี 2510 และอพยพมาอยู่ปากกลาง ท่านคงจำได้ว่าเราต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดอย่างไรกว่าจะก้าวมาถึง 50 ปี สภาพแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย อากาศที่แตกต่าง สังคมวัฒนธรรมที่หลากหลาย ภาษาที่ต้องเรียนรู้ใหม่ อาชีพที่ต้องปรับตัว แต่พวกเรา ก็โชคดีที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงให้ความรักความเอาใจใส่และนำทางพวกเราจนทุกวันนี้

จากชนเผ่าที่ค่อนข้างโดดเดี่ยว อาศัยอยู่บนภูสูงที่กันดาร ปัจจุบันพวกเราได้ปรับตัว-เติบโตขึ้นและออกสู่โลกกว้างได้อย่างไม่เคอะเขิน สังคมในชุมชนปากกลางเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ประเพณีวัฒนธรรมมีการผสมผสานกับวัฒนธรรมหลักของประเทศ ขนาดครอบครัวเปลี่ยนไป อาชีพของประชากรหลากหลายขึ้น จึงคาดหวังว่าทุกอย่างจะเดินไปได้ดี

ดอกไม้หลายสีคือความงาม สังคมผสมผสานหลายชาติพันธุ์ก็เช่นกัน ดังนั้นขณะที่ก้าวไปข้างหน้า ใครขอให้ทุกท่านและอนุชนรุ่นหลังได้ตระหนักและอนุรักษ์รักษา ประเพณี วัฒนธรรมของตนให้คงอยู่เป็นสืบทอดต่อไป

(ถวิล ไซติชัยพิบูล วันที่ 8 มีนาคม 2561)

ข้าพเจ้านึกย้อนหลังไป 50 ปีที่ผ่านมาที่ชุมชนปากกลางเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2511 กับคำถามที่ว่าพวกเราได้เข้าใจ ได้เข้าถึง และได้พัฒนาตนเองไปอย่างไร ในทัศนะของข้าพเจ้า พวกเราผู้ซึ่งอยู่ในฐานะผู้ถูกพัฒนาได้รับโอกาสเข้าถึงหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นต่อการพัฒนาคน อาทิเช่น การเข้าถึงสิทธิความเป็นพลเมือง เข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐ ทั้งทางด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่ทำกิน อาชีพการงาน และสาธารณสุขโรคที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย เราได้เรียนรู้แนวคิดใหม่ในการดำรงวิถีชีวิตอยู่แบบตั้งมั่นถาวร กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาก่อให้เกิดความเข้าใจถึงการพัฒนาคูณภาพชีวิต พัฒนาตนเอง จนชุมชนแห่งนี้กลายเป็นชุมชนเมืองหลายคนได้มุ่งมั่นพัฒนาตนเองจนก้าวหน้าสู่ระดับนานาชาติ กระนั้นก็ตาม ยังมีอีกหลายอย่างที่คุณส่วนหนึ่งยังตกอยู่ในวังวนเดิม ซึ่งก้าวข้ามผ่านไปได้ไม่ได้อย่างที่ควรจะเป็น และดูเหมือนจะเลวร้ายมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่ากังวลอยู่มาก เช่น การก้าวไม่ผ่านปัญหาความเป็นหย่อด้านอบายมุขและยาเสพติด การตกเป็นเหยื่อทางด้านเทคโนโลยีและเกิดการหย่าร้างเพิ่มขึ้น แม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะได้รับการส่งเสริมด้าน

การศึกษาอย่างดีและทั่วถึงกัน แต่ก็ยังมีปรากฏให้เห็นว่าคนหนุ่มสาวบางส่วนมีความล้าหลังด้านการศึกษาอยู่ อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้เห็นชุมชนแห่งนี้ได้เข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานแห่งรัฐ เข้าถึงสิทธิการเป็นเจ้าของประเทศ การเข้าไปมีส่วนร่วมด้านการเมืองและการปกครอง ท้ายนี้ เราทุกคนจงภูมิใจที่ได้ตั้งมั่นถาวรอยู่ในชุมชนนี้ และเชื่อว่าผู้ซึ่งก้าวไปอยู่ระดับแนวหน้าแล้วจะมุ่งมั่นพัฒนาและจุดdingผู้ที่ยังล้าหลังอยู่ และผู้ที่ยังรู้สึกตัวเองว่าก้าวไม่ทันคนอื่นก็ขอให้มุ่งมั่นผลักดันตัวเองก้าวตามคนอื่นอย่างไม่ย่อท้อ

(มงคล ทราวยแหลมทอง วันที่ 15 มีนาคม 2561)

ในขณะนั้น (ปี 2511) ชาวบ้านเผชิญกับความกดดัน เสี่ยงเป็นเสี่ยงตาย ใช้ชีวิตด้วยความหวาดกลัวเป็นอย่างมาก เราถูกกดขี่ข่มเหงทั้งจากฝ่ายคอมมิวนิสต์กับฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐบาล

ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้ามาปลุกระดมชาวบ้านให้เข้าเป็นพรรคพวก ถ้าไม่เข้าก็จะถูกข่มขู่และถูกจับเอาไปยิงทิ้งในป่า คนถิ่น (ลัวะ) เรียกคนคอมมิวนิสต์ว่า “พ๋ยม ช๊ะ” แปลว่า “คนป่า” เวลาที่เด็ก ๆ ร้องไห้ พ่อแม่มักจะปรามลูกว่า “หยุดร้องนะ เดี่ยวคนป่าจะมาจับตัวไปเน้อ” คนถิ่น (ลัวะ) คนหนึ่งที่ถูกรุมล้อมโดยคอมมิวนิสต์ฆ่าทิ้งคือนายยอดพะสนันต์ คอมมิวนิสต์กล่าวหาว่าเป็นสายลับให้กับรัฐบาลไทย

ในส่วนของฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐบาลเวลานั้นเราก็ได้รับความกดดันไม่น้อย เนื่องจากเจ้าหน้าที่เหล่านี้ที่เข้าประจำการในหมู่บ้าน บางคนใช้อำนาจบาตรใหญ่ ถือปืนยาว ปืนสั้น เดินในหมู่บ้าน ข่มขู่เอาเปิดเอาไก่ หรือแม้แต่หมู่บ้านเลี้ยงไก่ เขาก็ยิงของเราไปกิน อยากได้อะไรก็ซื้อเอา ผู้นำหมู่บ้านต้องสรรหาของกินมาให้ทุกวัน

ปี 2512 การต่อสู้กันระหว่างรัฐบาลไทยกับคอมมิวนิสต์ทวีความรุนแรงมากขึ้น ชาวบ้านจึงได้อพยพลงมาอยู่ที่ปัว และได้รับการช่วยเหลือให้มาตั้งรกรากอยู่ในปากกลาง ตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อ “บ้านจูน” อยู่ที่ปากกลางก็ต้องต่อสู้ดิ้นรน หาเช่ากินค่าน้ำบ้านเรือนยังไม่ดีเท่าใดนัก เราก็ถูกกดดันจากคนพื้นราบ ระหว่างที่คนพื้นราบกลับจากการไปนา เดินผ่านหมู่บ้าน คนเหล่านี้มักจะยิงเปิดและไก่ของพวกเรากลับบ้านไปด้วย ครึ่งแล้วครึ่งเล่าที่ถูกกระทำอย่างนี้ ครั้งหนึ่งควายของคนในหมู่บ้านเราถูกคนพื้นราบขโมยไป แต่สุดท้ายก็ตามไปเอาคืนมาได้

แม้กระทั่งเวลาที่เราชาวปากกลางนั่งรถโดยสารไปทำธุระที่ตัวอำเภอปัว คนพื้นราบจะไม่อยากนั่งใกล้พวกเรา เขารังเกียจเรามาก เวลาที่พวกเราแบกสิ่งของจากดอยลงมาขายให้คนพื้นราบ เขาก็มักจะเรียกพวกเราว่า “แมงดอย”

จากยอดดอยสู่พื้นราบ จากวันนั้นถึงวันนี้ ครบ 50 ปีแล้ว ทุกคนผ่านร้อนผ่านหนาวมามากมาย สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันบ่งบอกให้เราเห็นว่า ถึงแม้คนปากกลางจะเป็นคนดอย คนชาวเขา เราต่างก็มีศักดิ์ศรี เรามีความสามารถทำอะไรได้อย่างโดดเด่น เป็นที่เชิดหน้าชูตา มีชื่อเสียงดีในระดับอำเภอและจังหวัดได้ ขอให้พวกเราผู้เป็นชนเผ่าม้ง เมียนและถิ่น (ลัวะ) ไม่ทิ้งกัน จงจับมือกันก้าวไปข้างหน้าอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี สร้างอนาคตที่ดีร่วมกัน

(ประวันวิทย์ คณิตสากล ผู้ใหญ่บ้านจูน วันที่ 29 มีนาคม 2561)

จากบ้านปากกลางสู่โลกกว้างกว่า 60 ประเทศ

ถ้าย้อนกลับไปเมื่อปี 2510 คงมีน้อยคนที่จะคิดว่าเด็ก ๆ ชาวดอยที่บ้านปากกลางหลายคนจะสามารถต่อสู้ชีวิตจนได้ไปเรียนจบปริญญาโทหรือเอกที่ต่างประเทศ หรือไปทำงานองค์การสหประชาชาติ หรือเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัย แต่กาลเวลาได้พิสูจน์ว่าถ้ามีความพยายามและไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ หลาย ๆ ความฝันเหล่านั้นก็เป็นไปได้

ผมเคยอยู่บ้านค้ำฮ่อและได้ย้ายมาอยู่บ้านปากกลางรุ่นแรกเลยที่เดียว ตอนพวกเรามาถึงใหม่ ๆ มีคนอพยพอย่างพวกเราไม่มาก คนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ระหว่างโรงเรียนบ้านปากกลางและวัดปากกลาง พอจำนวนคนอพยพมาเพิ่มขึ้น จึงได้ขยายออกไป ตอนนั้นยังไม่มีอ่างเก็บน้ำ เวลาเดินไปฝังบ้านน้ำเป็นต้องลงห้วยแล้วค่อยเดินขึ้นไป ต้องขอขอบคุณรัฐบาลนิวซีแลนด์ที่สร้างอ่างเก็บน้ำให้พวกเรา

ผมค่อนข้างโชคดีที่เกิดในครอบครัวค่อนข้างยากจน ตั้งแต่จำความได้ว่ามีน้อยวันที่จะได้กินข้าวสามมื้อ ผมมีพี่น้องร่วมบิดามารดา 9 คน ผมได้สวมรองเท้าผ้าใบคู่แรกตอนอายุ 13 ปี โดยเอาเงินที่ได้จากทุนการศึกษาเรียนดีแต่ยากจนไปซื้อ ผมต้องไปอยู่และอาศัยอาหารที่วัดบ้านปากกลางเป็นเวลาหลายปี มีเสื้อผ้าใส่อยู่ชุดเดียว ใส่ทุกวันจนขาดถึงจะได้ชุดใหม่ ทุกครั้งที่อยากจะซักเสื้อผ้า ผมและเพื่อน ๆ จะไปว่ายน้ำที่อ่างเก็บน้ำ โดยถอดเสื้อผ้าซักและตากไว้ข้างอ่างเก็บน้ำ แล้วก็จะว่ายน้ำ

ไปเรื่อย ๆ จนเสื้อผ้าแห้งจึงลุกขึ้นจากอ่างเก็บน้ำมาสวมใส่ บางวันใช้เวลานานถึงสองสามชั่วโมง เคยว่ายน้ำจากถนนใหญ่ไปจนถึงที่บ้านห้วยสะนาว แล้วว่ายกลับไปตามอย่างนั้นหลายเที่ยว แม้จะมีเพื่อนหลายคนจมน้ำตายแต่เราก็ไม่เคยกลัว ประสบการณ์เหล่านี้กลับเป็นประโยชน์อย่างมากกับผมเมื่อมาทำงานที่ต่างประเทศ

ผมเป็นนักเรียนรุ่นแรกที่จบ ป.7 ที่ โรงเรียนบ้านปากกลาง แล้วไปเรียนต่อที่โรงเรียนปัว จนจบ ม.ศ.5 และสอบเข้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ในปี 2522 เป็นหนึ่งใน 5 คนมั่งที่เรียนมหาวิทยาลัยในปีนั้น การสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ของผม ทำให้พ่อแม่ท่านไม่สบายใจเพราะท่านคิดแต่ที่ผมต้องจากท่านไปไกล จะไม่มีใครช่วยท่านทำงานที่บ้าน ผมต้องหาเงินค่าเล่าเรียนเอง ยังจำได้เรื่องซำ ๆ ตอนไปมอบตัวที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปกตินักศึกษาต้องมีผู้ปกครองไปด้วย เจ้าหน้าที่ถามว่าใครคือผู้ปกครอง เราก็บอกว่า “ผมนี้แหละเป็นทั้งนักเรียนและผู้ปกครอง” เพราะว่าถ้าให้คุณพ่อคุณแม่มาเป็นผู้ปกครองท่านจะไม่ให้ผมเรียน

บ้านปากกลางได้ให้อากาศแก่พวกเราอย่างมาก หลายคนต้องมาจบชีวิตที่นี่ โดยเฉพาะตอนเพิ่งย้ายมาใหม่ ๆ จำได้ว่ามีอยู่ปีหนึ่งเกิดโรคติดต่ออย่างรุนแรง มีคนตายทุกวัน วันละหลายคน คนมั่งจะตึกลองทำพิธีศพดังไปทั้งหมู่บ้านฝั่งบ้านน้ำเป็นและค้างฮ่อ คนอ้วเมียนก็จะเผาศพให้เห็นอยู่ประจำ ผมจำได้ว่าต้องกินยา 6-7 เม็ดต่อครั้ง มีญาติพี่น้องที่ถูกส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลนาน หลายคนไปแล้วก็ไม่กลับมาเลย

เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดจึงไม่สามารถจะเขียนอย่างที่ตั้งใจไว้ แต่ขอถือโอกาสนี้ขอบคุณมายังทุก ๆ ท่านที่ได้ช่วยเหลือชาวบ้านปากกลางในช่วงแรก ๆ เช่น ครูวาทย์ ใจแก้ว ครูสาคร เนตรทิพย์ ครูสามารถ ณ ราช ครูบุญนาค เคร่งครัด ครูฉลวยเกษ ไซยศิลป์ และครูใหญ่ ครูสมบัติ ที่ท่านจะให้พวกเราร้องเพลงกวาดขยะ กวาดให้ดี ท่านสุโข ทองใบใหญ่ ท่าน ร.อ.บุญยัง บุษบา (ยศในขณะนั้น) ท่านชอบกระโดดร่มให้พวกเราดูเสมอ อาจารย์พระสงฆ์หลาย ๆ รูปที่เคยจำวัดที่ปากกลาง คุณหมองจ๊ะ (จ่งจ๊ะ) ที่เป็นพ่อของคุณจรัส แซ่ควั้ว ท่านประสิทธิ์ สุขสวัสดิ์ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่มีส่วนช่วยพวกเรา และขอแสดงความเสียใจต่อทุกคนที่ต้องเสียชีวิตจากการว่ายน้ำที่อ่างเก็บน้ำ เช่น บุญช่วย ลูกของลุงเลาอุ หรือมานพ แซ่ย่าง ที่เป็นทหาร ขชส. และอีกหลาย ๆ ชีวิต

ข้อความนี้จะไม่สมบูรณ์เลยถ้าไม่เอ่ยถึงคนบ้านปากกลางที่น่ายกย่องหลาย ๆ คน เช่น ดร.ประสิทธิ์ ลิปรีชา ดร.ชาลี จันทการบัณฑิต (เสียชีวิต) คุณจรัส ศิริสันติกุล กำนันวิโรจน์ ศิริสันติกุล ต้องขอออกตัวที่ไม่ได้เอ่ยนามคนอื้อฉวเพราะจากปากกลางไปนาน

ขอฝากความระลึกถึงมายังเพื่อน ๆ ที่เคยช่วยเหลือกัน เช่น คุณเดชฤทธิ์ และครูบุญลือ พงศ์ยังประเสริฐ คุณพนิดา ทองใบใหญ่ คุณนิทัศน์ แซ่เต็น คุณถวิล โชติชัยพิบูล และเพื่อนสนิทอีกคนที่ได้จากโลกนี้ไปคือคุณพนัส แซ่ลี

จากปากกลางด้วยความมุ่งมั่นและไม่ย่อท้อต่อชีวิตที่แสนยากลำบาก ครอบครัวของผมได้ย้ายไปอยู่ที่เชียงใหม่ เมื่อปี 2523 และผมได้เข้าทำงานกับองค์การสหประชาชาติในหลาย ๆ ประเทศ ในสามทวีปคือ เอเชีย แอฟริกา และยุโรป ขณะนี้ผมทำงานที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้เดินทางทั้งที่เกี่ยวกับหน้าที่การงานและท่องเที่ยว ไปมากกว่า 60 ประเทศ ผมจบปริญญาโทที่ประเทศอังกฤษ ชื่อเดิมของผมคือดวงแก้ว แซ่ย่าง และภรรยาทุกซ์คู่ยากคือคุณดรุณี มาจากบ้านปากกลางเช่นกัน

สุดท้ายนี้ขอส่งกำลังใจและความปรารถนาดีมายังพี่น้องทุกคน ขออย่ายอมแพ้ง่าย ๆ ต่อการทำงานและเล่าเรียน พยายามศึกษาประวัติชีวิตผู้คนที่เหมาะสมผลสำเร็จและเลือกเอาส่วนที่ดีของเขามาใช้ในชีวิตเรา....สวัสดิ์

อิสระ ยังศิริสุข

สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ

กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

บรรณานุกรม

- กลุ่มเพื่อนนาน. 2552. *ตำนานดาวพราวไฟที่...ภูแว ภูพยัคฆ์ เล่ม 2*. อาร์ต เอ็จ กราฟฟิค.
- ไกรฤกษ์ นานา. 2553. “ฉากหลังของ เซอร์จอห์น เบาริ่ง, ตอนที่ 1 แผนยึดเมืองจีน โดยใช้ฝืนครอบครัว” *ศิลปวัฒนธรรม*, ปีที่ 32 ฉบับที่ 2 หน้า 117-1390.
- คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่. 2531. *ลัวะในล้านนา: เอกสารสัมมนาทางวิชาการ 7-8 มีนาคม 2531*. เชียงใหม่: คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา.
- คณะทำงานอนุสรณ์สถานภูพยัคฆ์. 2548. *ตำนานดาวพราวไฟที่...ภูแว ภูพยัคฆ์ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อาร์ต เอ็จ กราฟฟิค.
- เครือข่ายวัฒนธรรมเมียน. 2545. *สาระองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอัวเมียน (เย้า)*. เชียงใหม่: เครือข่ายวัฒนธรรมอัวเมียน องค์การชุมชนบ้านปางค่า-บ้านปางพริก สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปง และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา.
- จันทนา ฟองทะเล (อานันท์ หาญพาณิชย์พันธ์). 2556. *จากดอยยาวถึงภูผาจิ*. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์ อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. (พิมพ์ครั้งแรก 2536)
- จันทบูรณ์ สุทธิ, สมเกียรติ จำลอง และทวีข จตุรพถกษ. 2539. “ปิ่นเม่งและป่านปุย (กลุ่มเครือญาติย่อยและลำดับขั้นรุ่นของเย้าในประเทศไทย),” ใน *วิถีเย้า*.
- จันทบูรณ์ สุทธิและคณะ (บ.ก.). เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา. หน้า 1-116.
- จินดา ดวงจินดา, พ.ต.อ. 2517. *ขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจเทรดดิ้ง.

- ชนัญ วงษ์วิภาค. 2530. *ชาวน่าน: คนหนุ่มมาก และคนกลุ่มน้อยในเมืองน่าน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. 2530. *ลัเวเมืองน่าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- โชติช่วง นาดอน. 2545. *ดอยสูง ไฟใส: ตะกอนชีวิตของนักศึกษาปฎิวัติ บนดอยยาว-ผาหม่น-ผาฟ้า*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนปัญญา.
- เดวิด ฟิลเบค. 2009. *ทรงเรียก*. เรื่องของเดวิด และดีโลริส ฟิลเบค มิชชันนารีคู่แรก ผู้บุกเบิกในพันธกิจประกาศข่าวประเสริฐแก่ชาวเขาเผ่าลัเวในจังหวัดน่าน. www.actscsco.org.
- ธิดานต์ ศรีนารา. 2552. *หลัง 6 ตุลาฯ: ว่าด้วยความขัดแย้งทางความคิดระหว่างขบวนการนักศึกษากับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2548. *ม้ง: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา, ยรรยง ตระการธำรง และวิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์. 2547. *เมียน: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พุทธพล มงคลวรวรรณ. 2547. “แถลงการณ์ 30 ปี ผลึกแห่งความคิดปฎิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 หน้า 209-226.
- พูเวต์, เจสส์ จี. 2545. *ชนชาติเย้า: เย้าเมียนและเย้ามุนในจีน เวียดนาม ลาวและไทย*. มงคล จันทร์บำรุง และสมเกียรติ จ๋าลอง (แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เวิร์กบุ๊กส์.
- ภูเบศ วิโรทัย. 2527. “การแบ่งตระกูลย่อยของชาวเขาเผ่าถิ่น” *ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา*, 8(2): 16-23.
- _____. 2528. “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าถิ่น” *ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา*, 9(3): 3-35.
- ยัง มืดแต่ตั้ง. 2520. *ประวัติของชาวม้ง (มั่ว)*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- รัชดา ฉายสวัสดิ์. 2548. *กรณีศึกษา: การจัดการความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าต้นน้ำ อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

- สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. 2546. “ประวัติ พคท. ฉบับ พคท. (1)” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1. _____ . 2546. “ประวัติ พคท. ฉบับ พคท. (2)” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 หน้า 165-200.
- สายหยุด เกิดผล, พลเอก. 2554. *พคท. หายไปไหน? กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.*
- สุชาติ ยิ้มประเสริฐ. 2550. “ประวัติศาสตร์ว่าด้วยหนังสือพิมพ์ มหาชน และบรรยากาศ ประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2491” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 หน้า 203-214.
- เหมือนฝัน. 2551. *สู่สมรภูมิแนวหน้า. (บันทึกหลังไม้ค้ำดาวแดง ภาค 2).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก.
- เออิจิ มูราซึมา. 2555. *กำเนิดพรรคคอมมิวนิสต์สยาม (พ.ศ. 2473-2479).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ไทมลี. 2559. *พายุฝน บนภูผาจิ-ผาช้าง. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.*
- Bare, Garland. 2015. *Where Are the Miracles?: Experiences & Testimony of a Medical Doctor on the Mission Field.* Kearney, NE: Lifechange Media.
- Cooper, Robert. 2008. *The Hmong: A Guide to Traditional Lifestyles.* Bangkok: Lao-insight Books.
- Culas, Christian and Jean Michaud. 2004. “A Contribution to the Study of Hmong (Miao) Migrations and History” in *Hmong/Miao in Asia.* Nicholas Tapp, et al., eds. Chiang Mai: Silkworm Books. pp. 61-96.
- Geddes, William R. 1976. *Migrants of the Mountains: The Cultural Ecological of the Blue Miao (Hmong Njua) of Thailand.* Oxford: Clarendon Press.
- Hearn, Robert M. 1974. *Thai Government Programs in Refugee Relocation and Resettlement in Northern Thailand.* Auburn, N.Y.: Thailand Books.
- Matisoff, James A. 1986. “Linguistic Diversity and Language Contact” in *Highlanders of Thailand,* John McKinnon and Wanat Bhruksasri (eds.). Singapore: Oxford University Press. pp. 56-86.
- McCoy, Alfred W. 1991. *The Politics of Heroin: CIA Complicity in the Global Drug Trade.* Brooklyn, N.Y.: Lawrence Hill Books.

- Ministry of Finance. 2469. *Statistic Yearbook of the Kingdom of Siam, BE 2469, Twelfth Number*. Department of General Statistics, Ministry of Finance.
- Mottin, Jean. 1980. *The History of the Hmong (Meo)*. Bangkok: Rung Ruang Ratana Printing.
- Pourret, Jess G. 2002. *The Yao: The Mien and Mun Yao in China, Vietnam, Laos and Thailand*. Bangkok: River Books.
- Savina, Francois Marie. 1920. *Histoire des Miao*. Hong Kong: Imprimerie de Société des Missions Étrangères.
- Tapp, Nicholas. 1989. "Hmong Religion," *Asian Folklore Studies*, 48: 59-94.
- Tapp, Nicholas. 1989. *Sovereignty and Rebellion: The White Hmong of Northern Thailand*. Singapore: Oxford University Press.

รายชื่อผู้ร่วมบริจาคเงินเพื่อสมทบทุนการจัดพิมพ์หนังสือ

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	จำนวนเงิน
บ้านน้ำเป็น (หมู่ที่ 1)		
1	การันต์ ทรงเจริญกุล	9,403
2	ยุพา ภัทรเคหะ	1,000
3	สกล แสงทองศิริ	1,000
บ้านห้วยสะนาว (หมู่ที่ 2)		
1	กมล แซ่เต็น	1,000
2	ชำนาญ ชาญมณีเวช	500
3	นิภาพร เลิน	1,000
4	บุญยง โชติชัยพิบูล	500
5	บุญยานิส แซ่เต็น	1,000
6	ประทีป ธนพินทิยาภรณ์	500
7	พงษ์สุพรรณ คณิตชยานันท์	500
8	มลิวัลย์ คณิตชยานันท์	500
9	เลาสุ แซ่เต็น (จารุศิลากุล)	500
10	วิทยา แซ่จ้าว	1,000
11	วิรุฬ ค่าพานิช	2,500
12	วิสุทธิ แซ่เต็น	500
13	สุพจน์ แสงวิริยภาพ	500
14	อภิชาติ สถาวรวิวัฒน์	500
15	ชาวบ้านร่วมกันบริจาค	7,785

บ้านค้ำฮ่อ (หมู่ที่ 3)		
1	บุญลือ และอามัสนรา กิตติยังกุล	500
2	สุจิต ปั่นกิจวานิชเจริญ	1,000
3	ชาวบ้านร่วมกันบริจาค	2,950
บ้านจูน (หมู่ที่ 4)		
1	ประวันวิทย์ คณิตสากล	1,000
2	ผัด-พุธ ยอดดอย	500
3	แสง พนะสันต์	500
4	อาจ พนะสันต์	500
5	ชาวบ้านร่วมกันบริจาค	4,600
บ้านสวนทราย (หมู่ที่ 6)		
1	จ่งยั้ง สิริคุณนิจิ	600
2	ประกอบ แสนทรงสิริ	10,000
3	เศรษฐยุทธ แสนประเสริฐ	500
บ้านปากกลาง (หมู่ที่ 7)		
1	กิตติวัฒน์ สันติธัญโรจน์	9,999
2	จรัส ศิริสันติกุล	10,000
3	ทรงชัย ศิริธีรกุล	500
4	ทวี ทรายเพชร	500
5	ทิพวดี ยศโสทร	500
6	ประจวบ ยิ่งสงบสุข	10,000
7	ประชา ศิริสัตยกุล	1,000
8	ประหยัด แซ่ลี	500
9	ปัญญา ศิริสัตยกุล	1,000
10	ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	1,000

บ้านปากกลาง (หมู่ที่ 7)		
11	พัฒน ศิริสัตยกุล	1,000
12	ยุลี ศิริสันติกุล	500
13	เลอภพ ศิริสันติกุล	1,000
14	วิชาญ นิติโชติยานนท์	500
15	สมชาย งามทวีสุข	1,000
16	สุรพล ศิริธีรกุล	1,000
17	สำราญ กิตตินพคุณ	600
18	อริชัย ลีปรีชา	2,000
19	อิสระ ยังสิริสุข	12,192
20	ชาวบ้านร่วมกันบริจาค	3,400
หมู่บ้านอื่นๆ		
1	ผอ.ดร.ณ ไชยวัช	1,000

ร้านพรรณทิพย์การเกษตร

สาขา 1 ร้านพรรณทิพย์ 159/12-13 ต.บัว อ.บัว จ.น่าน 55120

สาขา 2 ตรงข้ามบึง ปตท. 159/8,89 ม.3 ต.บัว อ.บัว จ.น่าน 55120

ผู้แทนจำหน่าย

- ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์
- ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง
- ยาป้องกัน และรักษาโรคพืช
- ฮอร์โมน ธาตุอาหารเสริม
- เมล็ดพันธุ์พืชผักนาชนิด
- อุปกรณ์การเกษตร
- พลาสติกคลุมแปลง เทปน้ำหยด
- เครื่องพ่นยา เครื่องตัดหญ้า
- ถังพ่นยา สายยางพ่นยา บั้มหอยโข่ง

จำหน่ายทั้งปลีกและส่ง

โทร. 054-197702 และ 089-5540310

ร้านน้องการยาง

โทร. 054-791234, 089-5567808

จำหน่าย : ยางรถยนต์ทุกยี่ห้อ โช๊คอัพ เบรค

อะไหล่ช่วงล่าง กันเช กันโคลง

บริการ : ตั้งศูนย์ ถ่วงล้อ สมไนโตรเจน

เจียจานเบรค ด้วยระบบคอมพิวเตอร์

เปลี่ยนถ่ายน้ำมันเครื่อง เกียร์-เฟืองท้าย

MICHELIN

Firestone

BRIDGESTONE

DUNLOP

YOKOHAMA

GT RADIAL

504 หมู่ 8 ตำบลปัว อำเภอปัว จังหวัดน่าน

อู๊ดมศิลป์เฟอร์นิเจอร์

จำหน่าย:

- เฟอร์นิเจอร์ทุกชนิด
ทั้งปลีก-ส่ง
- สั่งมกัณฑ์ กุญแจ
- อุปกรณ์เสริมสวย ฯลฯ

บรรเจิด อู๊ดมศิลป์ ผู้จัดการ

330/1-10 ถ.วรรณคร ต.ปัว อ.ปัว จ.น่าน 55120

โทร. 081-6032850, 081-5301754

บริษัทเจริญยนต์

ซื้อ-ขาย แลกเปลี่ยน รถยนต์มือสอง

ตลาดรถบ้าน รถสวย สภาพดี

บริษัทเจริญยนต์
ซื้อ-ขาย แลกเปลี่ยน รถยนต์มือสอง
ตลาดรถบ้าน รถสวย สภาพดี
โทร. 081-9814811, 086-1901905

จัดไฟแนนซ์ กับ กรุงศรี ออโต้
✓ ดอกเบี้ย 5% ✓ ผ่อน 72

โทร. 081-9814811, 086-1901905

ยังยืนการเกษตร

จำหน่าย: ปุ๋ยยา สารโหมิน อาหารเสริมการเกษตร ทั้งปลีก-ส่ง

194/3-4 ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน 55120

โทร. 084-7694530

บ้านสวนดอก เลขที่ 234 หมู่ที่ 6 ตำบลวรนคร อำเภอปัว จังหวัดน่าน 55120

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชูชีพน่าน

โทร. 054-710426

SINGHA BEER

ทุกหยดซ่า... สิงห์สิงห์

น้ำดื่มสิงห์
SINGHA DRINKING WATER

งานมาต้อง
คว่ำไว

235/1 หมู่ 6 ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน 55000

SC ศรีวัน นครป๊ว คอนกรีตผสมเสร็จ

หจก. ศ. นครป๊วก่อสร้าง

- คอนกรีตผสมเสร็จใช้ปูนตราช้าง (SCG.) ไม่ผสมซีเมนต์ลอย (fly ash)
- ส่วนผสมคอนกรีต (Mix Design) ออกแบบและรับรองโดยวิศวกร
- แข็งแรง ทนทาน อายุการใช้งานยาวนาน
- รับเหมาก่อสร้างทั่วไป จำหน่ายหินกรวดทราย

โทรศัพท์ 065-4876998 (แฟลน์ทูปูน/ท่าทราย)

ศรีวัน: 081-9525911, สุกันที: 081-9614719

สถาปนิก 9034 / รับเหมาก่อสร้าง ป๊ว น่าน

- รับออกแบบ เขียนแบบ รับเหมาก่อสร้างครบวงจร โดยทีมงานสถาปนิกและวิศวกร ด้วยอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องจักรที่ทันสมัย ประสบการณ์มากกว่า 10 ปี
- วิศวกรห้โครงการ ออกแบบตามหลักสถาปัตยกรรม และถูกต้องตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร
- งานรับเหมาก่อสร้าง สามารถกำหนดงบประมาณก่อสร้างได้ ไม่บานปลาย
- จุดเด่น อาคารสวยงาม มีความพิเศษ คุ่มค่าเงินสร้างและลงทุน

เบอร์โทรติดต่อ 081-6729835 (หนุ่มสถาปนิก)

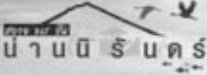
รุ่งแสง
อิเล็คทริก

จำหน่าย - อุปกรณ์ไฟฟ้า, คอมไฟ, สายไฟ
- เครื่องปรับอากาศ
- เครื่องทำน้ำอุ่น, น้ำร้อน

บริการ - ออกแบบติดตั้งระบบไฟฟ้า
- เครื่องปรับอากาศ

บริษัท รุ่งแสง อิเล็คทริก เทคดิง 1997 จำกัด
138/4 หมู่ 3 ต.ปัว อ.ปัว จ.น่าน 55120
โทรศัพท์ 054-791505, 098-7493495,
061-2955040 โทรสาร 054-791505
E-mail : rungsangelectric@gmail.com

Nan Nuan

ที่พักแห่งใหม่ สุดแสนพิเศษ เป็นส่วนตัวแบบสุดๆ
สืบผิธรรมชาติ สุดอากาศอันแสนบริสุทธิ์

โปรโบซ์ & แพคเกจห้องพัก

 บ้านภูฟ้า 0.5 ไร่ 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ 1 ห้องนั่งเล่น เป็นที่พักไม้สักยกสูง มี 2 ชั้น บ้านไม้ทรงปั้น ซั้น 2 ฤดูใบไม้ร่วง มีลานพักผ่อน ราคา 12,500 บาท ต่อ 1 ไร่ 1 คืน สำหรับ 5 ท่าน พร้อม อาหารเช้า เชื้อเพลิงในครัว น้ำดื่ม บริเวณบ้านพัก	 บ้านเหนือฟ้าบ้านยอดฟ้า (บ้านแฝด) ราคา 6,500 บาท ต่อ 1 ไร่ 1 คืน สำหรับ 3 ท่าน พร้อมอาหารเช้า เชื้อเพลิงในครัว บริเวณบ้านพัก	 บ้านระฟ้าบ้านหมอกฟ้าบ้านป่าฟ้า (บ้านเดี่ยว) ราคา 6,000 บาท ต่อ 1 ไร่ 1 คืน สำหรับ 3 ท่าน พร้อมอาหารเช้า เชื้อเพลิงในครัว บริเวณบ้านพัก	 บ้านดินนิ (ทุ่งนาอินทรีย์) ราคา 3,500 บาท 1 คืน 1 ห้อง สำหรับ 2 ท่าน พร้อมอาหารเช้า
--	---	---	---

บริการและกิจกรรมพิเศษของเรา

มีสระว่ายน้ำขนาด 8x10 เมตร พร้อมสปา | มีสวนสมุนไพร | มีกิจกรรม ล่องแก่ง , เดินป่า , ปั่นจักรยาน , ปั่นจักรยานไฮโดร , ปั่นจักรยาน

ติดต่อสอบถามรายละเอียด

Tel. 081-9133932 , 080-6556996 , 098-2678488 , 054-688388

บ้านสมปราภนา

รับเหมาสร้างบ้าน อาคารพาณิชย์ และอาคารทุกรูปแบบทั่วไทย

โทร. 081-8826115

สมปรัตนาโฮม

รับเหมาสร้างบ้าน อาคารพาณิชย์

ทุกรูปแบบทั่วไทย

โทร. 081-8826115

164 หมู่ 3 ตำบลท่าวังพา อำเภอกำแพงเพชร จังหวัดน่าน 55140

เกี่ยวกับผู้เขียน

ถวิล โชติชัยพิบูล

จบการศึกษาจากโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 โรงเรียนปัว ได้รับวุฒิปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ กับที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เคยเป็นเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนที่จังหวัดเชียงใหม่ นาน 12 ปี และเป็นอาจารย์สอนที่โรงเรียนปัว นาน 23 ปี ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ (เกษียณปี 2560)

ประวันวิทย์ คณิตสากล

เรียนจบจากโรงเรียนสหราษฎร์บำรุง โรงเรียนวัดศรีดอนไชย (จังหวัดเชียงใหม่) การศึกษานอกโรงเรียน (อำเภอปัว) ปริญญาตรีด้านศาสนาสตฺรจากวิทยาลัยพระคริสตธรรมจังหวัดพะเยา เป็นประธานและกรรมการสหกิจคริสเตียนจังหวัดน่านและเขตภาคเหนือ ประธานกรรมการและศิษย์เก่าโรงเรียนสหราษฎร์บำรุง และปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลปากกลาง

ประสิทธิ์ ลิปรีชา

จบการศึกษาจากโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 โรงเรียนปัว ได้รับวุฒิปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยมหิดล และปริญญาเอกจาก University of Washington (Seattle) สหรัฐอเมริกา เคยเป็นปลัดอำเภอที่อำเภอเด่นชัย ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนที่คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สุจริต ปั่นกิจวานิชเจริญ

สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนปากกลางมิตรภาพที่ 166 โรงเรียนปัว กับปริญญาตรีที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ และปริญญาโทที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (กรุงเทพฯ) เคยทำงานเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ องค์กร Consortium ที่ศูนย์รับผู้ลี้ภัยพม่าสันติคม จังหวัดชลบุรี ที่หน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกาประเทศไทย ในกรุงเทพฯ หน่วยอาสาสมัครแคนาดาประจำประเทศไทยในกรุงเทพฯ และสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ประจำสำนักงานภาคสนามจังหวัดกาญจนบุรี ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลปากกลาง

ดีน่า ชุปเปอร์มาร์เก็ต

บ้านน้ำเป็น หมู่ที่ 1 ตำบลปากกลาง อำเภอบัว จังหวัดน่าน 55120

บริหารงานโดย
คุณกนกพร ทรายแหลมทอง

ศูนย์หัตถกรรมเครื่องเงิน ดอยซิลเวอร์แฟคตอรี
DOI SILVER FACTORY CO., LTD

บริษัท ดอยซิลเวอร์แฟคตอรี จำกัด

บริษัท ดอยซิลเวอร์แฟคตอรี จำกัด

เป็นสถานที่ผลิตเครื่องประดับเงินที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน ที่ชาวจังหวัดน่านภาคภูมิใจ...ทุกท่านสามารถ
สั่งซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องเงินได้ทั้งปลีกและส่ง ในราคาเป็นกันเอง และสามารถสั่งทำในรูปแบบที่ทุกท่านต้องการได้...
ที่บริษัท ดอยซิลเวอร์แฟคตอรี จำกัด มีช่างผลิตเครื่องเงินที่มีความชำนาญเป็นเลิศ ที่สำคัญเรารับประกันคุณภาพ
ผลิตภัณฑ์เครื่องเงินทุกชิ้น

บริษัท ดอยซิลเวอร์แฟคตอรี จำกัด

205 หมู่ 1 บ้านนาป่า น.สถาน อ.ป่า จ.น่าน 55120

โทรศัพท์ 0 5479 1650 มือถือ 08 1568 2434, 08 1884 6352

แฟกซ์ 0 5479 1651

DOI SILVER FACTORY CO., LTD

205 M.1 Bannapan, T.Satan, A.Pua, Nan 55120 Thailand

Tel: 0 5479 1650 Mobile: 08 1568 2434, 08 1884 6352

Fax: 0 5479 1651

HEAD OFFICE : PIMPORN RUNGRACHARTAWANIT